

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський державний університет харчування та торгівлі

О. М. Сафонова, Г. А. Селютіна,
М. В. Нечипорук, В. М. Селютін

МІЖНАРОДНЕ ТЕХНІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Навчальний посібник

Харків
ХДУХТ
2013

УДК 658.56 (100)

ББК 65.428.1

М43

Автори:

О. М. Сафонова, Г. А. Селютіна,

М. В. Нечипорук, В. М. Селютін

Рецензенти:

Г. В. Дейниченко, д-р техн. наук, професор, завідувач кафедри устаткування підприємств харчування Харківського державного університету харчування та торгівлі,

В. М. Кобрін, д-р техн. наук, професор, завідувач кафедри хімії, екології та експертних технологій Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»,

М. Р. Мардар, д-р техн. наук, доцент кафедри товарознавства та експертизи товарів Одеської національної академії харчових технологій

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист № 1/11-6453 від 08.05.12 р.).

Міжнародне технічне регулювання : навч. посібник / О. М. Сафонова [та ін.]. – Х. : ХДУХТ, 2013. – 372 с.
ISBN 978-966-405-371-3

Визначено роль та значення системи технічного регулювання в умовах глобалізації економічних процесів, складові системи технічного регулювання, особливості систем технічного регулювання в країнах ЄС та СНД, у США, Канаді та Японії. Розглянуто програми міжнародної технічної допомоги. Висвітлено роль міжнародних організацій у системі міжнародного технічного регулювання, міжнародних угод та законодавчо-нормативних актів.

Навчальний посібник призначено для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки 030510 «Товарознавство і торговельне підприємництво». Він також може бути корисним для широкого кола фахівців цього профілю.

УДК 658.56 (100)

ББК 65.428.1

© Сафонова О. М., Селютіна Г. А.,

Нечипорук М. В., Селютін В. М., 2013

© Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2013

ISBN 978-966-405-371-3

ЗМІСТ

ВСТУП	7
ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	9
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ	12
1.1 Роль, значення та завдання технічного регулювання	12
1.2 Передумови розвитку та етапи становлення технічного регулювання у світі	15
1.3 Основні поняття та визначення в галузі технічного регулювання	21
1.4 Загальний огляд ситуації у світі та глобальні виклики людству, що впливають на сферу технічного регулювання та споживчої політики	25
Контрольні запитання	30
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	31
2.1. Характеристика, завдання та напрями діяльності Світової організації торгівлі	32
2.2. Характеристика, завдання та напрями діяльності Організації економічного співробітництва і розвитку	38
2.3. Характеристика, завдання та напрями діяльності Організації Об'єднаних Націй (ООН):	43
2.3.1. Щодо питань продовольства та сільського господарства (FAO)	47
2.3.2. Щодо промислового розвитку (UNIDO)	51
2.3.3. Щодо торгівлі та розвитку (ЮНКТАД)	55
2.3.4. Програма розвитку ООН (UNDP)	60
2.4. Характеристика та основні напрями діяльності міжнародних організацій у сфері технічного регулювання: міжнародні та регіональні організації зі стандартизації, метрології та в галузі якості, безпеки та споживчої політики	64
2.4.1. Міжнародні та регіональні організації зі стандартизації	64
2.4.2. Міжнародні та регіональні організації з метрології	81
2.4.3. Міжнародні та регіональні організації в галузі оцінки відповідності та акредитації	90

2.4.4. Міжнародні та регіональні організації в галузі якості, безпеки та споживчої політики	94
Контрольні запитання	104
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ПЕВНИХ КРАЇНАХ	105
3.1. Система технічного регулювання в країнах ЄС: правила системи, принципи створення єдиного ринку	105
3.2. Особливості технічного регулювання та характеристика національних органів у сфері технічного регулювання країн СНД	107
3.3. Особливості технічного регулювання та характеристика національних органів у сфері технічного регулювання країн Азії	119
3.4. Особливості технічного регулювання та характеристика національних органів у сфері технічного регулювання США	123
3.5. Особливості технічного регулювання та характеристика національних органів у сфері технічного регулювання Канади	128
Контрольні запитання	134
РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНІ УГОДИ ТА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНА БАЗА СФЕРИ МІЖНАРОДНОГО ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	135
4.1. Характеристика міжнародних угод, директив ЄС у галузі технічного регулювання	135
4.1.1. Генеральна угода з питань митних тарифів і торгівлі (ГАТТ)	137
4.1.2. Роль, переваги, недоліки директив нового і глобального підходів щодо обов'язкових вимог до певних видів продукції	143
4.2. Технічні бар'єри в торгівлі	151
4.2.1. Загальні принципи вільного руху товарів у країнах ЄС	152
4.2.2. Основні засади політики країн щодо подолання технічних бар'єрів у торгівлі СОТ (ТБТ)	157
4.2.3. Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів	162
4.2.4. Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА)	164
Контрольні запитання	171

РОЗДІЛ 5. СКЛАДОВІ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОГО ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	172
5.1. Система стандартизації продукції	172
5.1.1. Основні цілі CEN, правила розробки стандартів, директив, забезпечення бізнес-підходу в межах CEN	173
5.1.2. Добровільність застосування стандартів як основний принцип міжнародної стандартизації	178
5.2. Система оцінки відповідності	179
5.2.1. Основні завдання Програми інтеграції України до Європейського Союзу у сфері підтвердження відповідності	184
5.2.2. Визнання результатів робіт з оцінки відповідності як шлях усунення технічних бар'єрів у торгівлі	187
5.2.3. Завдання та мета державної політики у сфері підтвердження відповідності	188
5.2.4. Мета, принципи та завдання підтвердження відповідності	190
5.2.5. Підтвердження відповідності в законодавчо-регульованій та законодавчо-нерегульованій сферах	192
5.2.6. Державний нагляд за підтвердженням відповідності	194
5.2.7. Міжнародні та європейські стандарти підтвердження відповідності	194
5.2.8. Стандарти серії ISO 17000, EN 45000	196
5.2.9. Глобальний та модульний підходи до оцінки відповідності	201
5.3. Політика ЄС з оцінювання відповідності	207
5.3.1. Комплексний підхід до взаємного визнання результатів сертифікації	208
5.3.2. Європейські модулі на стадіях життєвого циклу продукції	208
5.3.3. Модулі на стадіях проектування та виробництва й на об'єднаній стадії проектування та виробництва	209
5.4. Системи управління безпечністю та якістю товарів і послуг: міжнародні та національні стандарти з управління якістю	212
5.4.1. Правозастосування системи HACCP та ISO 22000	223
5.4.2. Системи простежуваності для харчової продукції	228
5.4.3. Відносини із WHO/FAO (Кодекс), OIE, ЄЕК ООН та COT/CFC	233
5.5. Стандарти BRC, IFS, GlobalGap, програма ЄС щодо оповіщення про небезпечні товари RAPEX	239
5.6. Система ринкового нагляду	249
5.6.1. Суть, принципи нового підходу до ринкового нагляду (резолюція Ради Європи від 07.05.1985 р.)	253

5.6.2. Директива щодо акредитації та ринкового нагляду	256
5.6.3. Ринковий нагляд в Україні	257
Контрольні запитання	261
РОЗДІЛ 6. УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ. ПРОГРАМИ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ В ГАЛУЗІ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	262
6.1. Завдання та реалізація спільного Плану дій «Україна – Європейський Союз» щодо вдосконалення національної системи технічного регулювання та споживчої політики і наближення відповідного українського законодавства, норм та стандартів до законодавства ЄС	262
6.2. Концепція розвитку системи технічного регулювання та споживчої політики в Україні	268
6.3. Шляхи подолання проблем у сфері адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог	269
6.4. Зелена книга «Про політику адаптації національного законодавства у сфері технічного регулювання та споживчої політики до європейських вимог» та Біла книга «Політика адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог»	274
6.5. Напрями гармонізації законодавства України у сфері технічного регулювання	280
6.5.1. Закон України про ринковий нагляд	281
6.5.2. Закон України про загальну безпеку продукції	285
6.5.3. Закон України про відповідальність за дефектну продукцію	288
6.6. Реформування системи технічного регулювання	291
6.7. Приведення інфраструктури якості України у відповідність до стандартів ЄС	300
6.8. Роль та характеристика проектів міжнародної технічної допомоги країн ЄС (проекти TACIS, Twinning тощо)	301
Контрольні запитання	313
ДОДАТКИ	314
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	363

ВСТУП

Україна є членом СОТ і задекларувала свою стратегічну мету – інтеграцію до Європейського Союзу. Сучасні інтеграційні процеси характеризуються тенденцією до стирання кордонів на шляху вільного переміщення товарів, капіталу, інформації та людей.

Глобалізація світового ринку обумовила необхідність вирішення проблеми взаємного визнання результатів оцінювання відповідності продукції та послуг. Вільне переміщення товарів можливе за умови гармонізації технічної документації, яку Україна мала здійснити відповідно до європейської та міжнародної систем. Саме технічні регламенти спрямовані на досягнення захисту людей, тварин і довкілля від ризиків негативного впливу всіх видів.

Поступова ліквідація обмежень та нетарифних бар'єрів, які перешкоджають міжнародній торгівлі, створення зони вільної торгівлі Європейським Союзом вимагають урахування в національному законодавстві відповідного досвіду з технічного регулювання. Система технічного регулювання в ЄС вважається найбільш ефективним та успішним прикладом усунення технічних бар'єрів у торгівлі.

Членство України в СОТ дає можливість розвивати та вдосконалювати національну систему технічного регулювання відповідно до існуючої європейської практики, налагоджувати конструктивні відносини з країнами – членами ЄС, використовувати європейські стандарти як основу для розроблення національних гармонізованих стандартів, сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції, що забезпечує спрощений доступ на європейський ринок.

Вирішальне значення на конкурентному ринку товарів має якість продукції. Визначення факторів, що впливають на конкурентоспроможність товарів, зокрема їх споживчі властивості, безпечність, відповідність нормативним документам, умовам договорів, за якими вони закуповувалися, є необхідною складовою діяльності спеціалістів у сфері торгівлі. Вони повинні знати особливості систем технічного регулювання в різних країнах світу, міжнародні угоди та законодавчо-нормативну базу в галузі міжнародного технічного регулювання, уміти аналізувати ефективність програм міжнародної технічної допомоги в галузі технічного регулювання, знати її особливості в Україні та шляхи адаптації вітчизняних вимог до міжнародних.

Вирішення проблеми підвищення якості, а отже і конкурентоспроможності, передбачає реалізацію комплексу заходів структурно-організаційного, техніко-інноваційного та правового характеру. серед

них – адаптація національної системи стандартизації, метрології та сертифікації (технічних стандартів, процедур та органів з оцінки відповідності тощо) до системи технічного регулювання Європейського Союзу, що вимагає поглибленого дослідження останньої.

Основною метою навчального посібника є надання студентам фундаментальних знань щодо визначення ролі та значення системи технічного регулювання в умовах глобалізації економічних процесів; аналізу діяльності міжнародних організацій, що залучені до системи міжнародного технічного регулювання; ознайомлення з особливостями систем технічного регулювання певних країн світу; характеристики міжнародних угод та законодавчої й нормативно-правової основи міжнародного технічного регулювання; визначення основних напрямів політики країн світу щодо подолання технічних бар'єрів у торгівлі; аналізу ефективності програм міжнародної технічної допомоги в галузі технічного регулювання; аналізу складових системи міжнародного технічного регулювання (стандартизації та оцінки відповідності, державного нагляду, захисту прав споживачів); ознайомлення із системою технічного регулювання в Україні та окреслення перспективних шляхів адаптації вітчизняних вимог відповідно до міжнародних.

Навчальний посібник призначено для студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст» і «магістр» спеціальностей «Товарознавство і комерційна діяльність», «Товарознавство та експертиза в митній справі», «Експертиза товарів та послуг», «Організація оптової та роздрібною торгівлі», «Управління безпечністю та якістю товарів» на пряму підготовки 030510 «Товарознавство і торговельне підприємництво».

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АСАА – Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів
ААЛА – Американська асоціація з акредитації лабораторій
АРЕС – Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво
APLAC – Азіатсько-Тихоокеанське співробітництво з акредитації лабораторій
APLMF – Азійсько-Тихоокеанський форум із законодавчої метрології
ARMP – Азійсько-Тихоокеанська метрологічна програма
BIPM – Міжнародне бюро з мір та вагів
BRC – Британський консорціум роздрібної торгівлі
BSTI – Інститут стандартів і випробувань Бангладеш
CASCO – Комітет ISO з оцінювання відповідності
CEN – Європейський комітет зі стандартизації
CENELEC – Європейський комітет зі стандартизації в галузі електротехніки
CEOC – Міжнародна конфедерація з інспекції та організацій сертифікації
CI – Міжнародна організація споживачів
CIPM – Міжнародний комітет з мір та вагів
CEOC – Можливості калібрування і вимірювання
COFRAC – Національний комітет з акредитації Франції
COPOLCO – Комітет ISO із захисту інтересів споживачів
CPC – Голова політичної та координаційної групи (CASCO)
CRM – Сертифікований довідковий матеріал
DEVCO – Комітет ISO з питань розвитку або допомоги країнам, що розвиваються
DIS – Проект міжнародного стандарту
EA – Європейське співробітництво в акредитації
EOQ – Європейська організація з якості
EE MRA – Угода про взаємне визнання електричного й електронного обладнання (АРЕС)
ETRACE – Єгипетський центр простеження для агроіндустріального експорту
FAO – Організація ООН з питань продовольства та сільського господарства
FDIS – Остаточний проект міжнародного стандарту
GATT – Генеральна угода про тарифи й торгівлю
НАССР – Система аналізу ризиків критичних контрольних точок

IAAC – Міжамериканське співробітництво з акредитації
IAF – Міжнародний форум з акредитації
ICRT – Міжнародна організація з тестувань товарів та послуг
IEC – Міжнародна електротехнічна комісія
IECQ – Система сертифікації виробів електронної техніки
IFAN – Міжнародна федерація користувачів стандартів
IFIA – Міжнародна федерація інспекційних агентств
ILAC – Міжнародне співробітництво з акредитації лабораторій
IOS – Незалежна міжнародна організація із сертифікації з обмеженою відповідальністю
IMECO – Міжнародна конференція з вимірювань
IPC – Міжнародна асоціація сертифікації персоналу
IQNET – Міжнародна мережа із сертифікації
ISO – Міжнародна організація зі стандартизації
ISONET – Інформаційний центр ISO/IEC
ITC – Міжнародний торговий центр
ITU – Міжнародна спілка електрозв'язку
ITU-T ITU's – Сектор зі стандартизації ITU у сфері телекомунікації
UII – Міжнародний союз незалежних лабораторій
JAS-ANZ – Об'єднана система з акредитації Австралії та Нової Зеландії
JCCC – Спільний комітет більш тісного співробітництва (ILAC і IAF)
JCDCMAS – Спільний комітет з координації технічної допомоги країнам, що розвиваються, у метрології, акредитації і стандартизації
JDSC – Спільний комітет підтримки розвитку (IAF і ILAC)
JIG – Спільна інспекційна група (IAF і ILAC)
KMG – Група управління знаннями (CASCO)
MAA – Домовленість про визнання (OIML)
MLA – Багатостороння угода про визнання
MOU – Меморандум про взаєморозуміння
MRA – Угода про взаємне визнання
NATA – Національна асоціація уповноважених органів випробування (Австралія)
NBSM – Непальське бюро стандартів і метрології
NMI – Національний метрологічний інститут
OIML – Міжнародна організація законодавчої метрології
OECD – Організація економічного співробітництва і розвитку
PAC – Тихоокеанське співробітництво з акредитації
PASC – Азійсько-Тихоокеанський конгрес зі стандартизації
PT – Кваліфікаційні випробування
REMCO – Комітет ISO зі стандартних зразків
RM – Стандартний матеріал

SADCA – Південноафриканське співтовариство з розвитку акредитації
SADCAS – Південноафриканське співтовариство розвитку послуг з акредитації
SANAS – Південноафриканська національна система акредитації
SOAC – Західноафриканська система акредитації
SPS – Санітарні й фітосанітарні заходи
STAMEQ – Дирекція зі стандартів, метрології й якості (В'єтнам)
STAR – Група стратегічного альянсу і регулювання (CASCO)
SQAM – Стандарти, якість, акредитація і метрологія
SWEDAC – Шведське бюро з акредитації й оцінення відповідності
TA – Технічна допомога
TBT – Технічні бар'єри в торгівлі
TIG – Група технічної взаємодії (ОСТОВУ)
UEMOA – Західноафриканський економічний і монетарний союз
UNIDO – Установа ООН з промислового розвитку
UNDP – Програма розвитку ООН
VMI – В'єтнамський метрологічний інститут
WAITRO – Світова асоціація організацій із промислово-технічних досліджень
WELMEC – Західноєвропейське об'єднання із законодавчої метрології
WMO – Всесвітня метеорологічна організація
WTO – Світова організація торгівлі (СОТ)
ЮНКТАД – Організація ООН з торгівлі та розвитку

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Роль, значення та завдання технічного регулювання

Сучасний стан науково-технічного прогресу характеризується прискореним темпом розвитку науки і техніки, більш тісною взаємодією та впливом їх на виробництво. Розвиток техніки пов'язаний зі значним ускладненням обладнання, використанням різних систем машин і приладів, які взаємопов'язані між собою більш жорстким режимом їх експлуатації, використанням широкої номенклатури речовин і матеріалів. Відбувається процес поширення кооперації та значне ускладнення зв'язків між галузями економіки, підприємствами та організаціями. Зростають вимоги до сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, напівфабрикатів і готової продукції. Першорядного значення набувають питання надійності та безпеки товарів виробничого призначення й народного споживання.

Одне з основних завдань економічної, споживчої та соціальної політики будь-якої країни в сучасний період – всебічне підвищення технічного рівня та якості товарів і послуг. Якісні й конкурентоспроможні товари та послуги, що реалізуються на внутрішньому та зовнішньому ринках, мають відповідати останнім досягненням науки, найвищим техніко-економічним, естетичним та іншим споживчим вимогам.

Технічне регулювання відіграє суттєву роль при керуванні економікою для підвищення ефективності й продуктивності суспільного виробництва та поліпшення якості продукції. Воно акумулює найновіші досягнення науки і техніки, органічно поєднує фундаментальні та прикладні галузі науки, сприяє швидкому впровадженню наукових досягнень в практику, допомагає визначити найбільш економічні та перспективні напрями розвитку науково-технічного прогресу і різних галузей економіки країни в цілому.

Система технічного регулювання, яка охоплює стандартизацію, метрологію і сертифікацію, є одним із ключових інструментів, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності економіки, сприяє розв'язанню проблем структурної та технологічної відсталості, розширює і захищає внутрішній та зовнішній ринки та є дієвим важелем керу-

вання економікою, відіграючи значну роль у виробленні конкурентоспроможної якісної продукції, захисті довкілля та ощадливому використанні ресурсів, що є основою сталого розвитку будь-якої країни.

Його значення впливає з процесів у економіці та громадському житті, характерних для кінця ХХ – початку ХХІ ст. Перший серед них – глобалізація торгових відносин та світового ринку, якій притаманне усунення кордонів на шляху вільного руху капіталу, товарів, людей, ідей та інформації. Не менш важливим є другий – прискорення науково-технічного прогресу, стрімкий розвиток прогресивних галузей і сфер діяльності, у першу чергу інформаційних і комунікаційних технологій та біотехнологій. Із цим тісно пов'язане використання високих технологій для скорочення циклу проектування і виготовлення продукції, забезпечення оптимального співвідношення між якістю, вартістю і часом виготовлення продукції. Нарешті, третій процес – посилення охорони довкілля та раціональне використання ресурсів. Ця проблема пов'язана з комплексом завдань щодо забезпечення прийнятної якості життя.

Основна мета технічного регулювання полягає в забезпеченні діяльності на всіх рівнях виробництва й обігу з установами та використання в різних галузях економіки обов'язкових норм і правил, спрямованих на прискорення технічного прогресу та досягнення високої якості товарів і послуг (рис. 1.1).

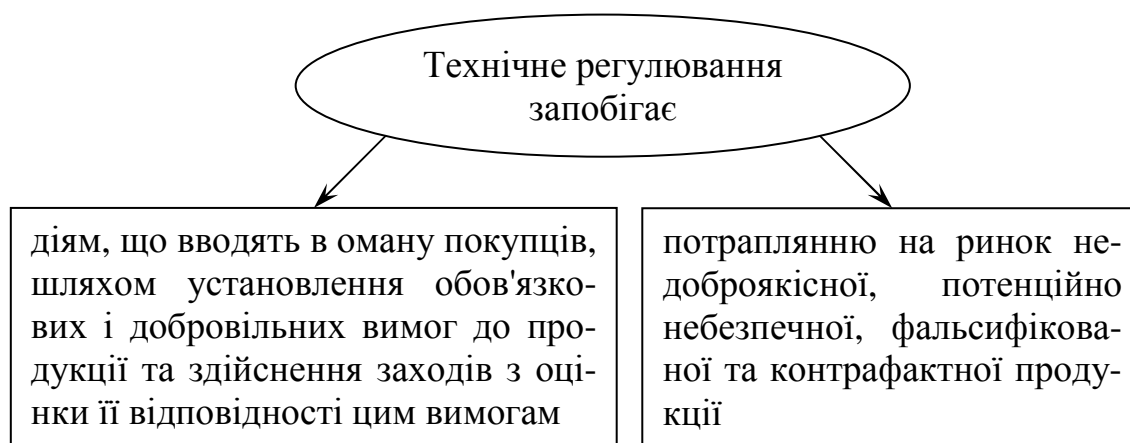

Рисунок 1.1 – Дії, яким запобігає технічне регулювання

Головними завданнями системи технічного регулювання є такі:

- створення нормативної документації, яка встановлює оптимальні вимоги до продукції, що виготовляється для потреб економіки, населення, оборони держави та експорту;
- безпечність продукції, процесів і послуг для життя, здоров'я та майна людей, збереження тварин і рослин та охорона довкілля;

- якість продукції, процесів та послуг відповідно до рівня розвитку науки, техніки, технологій і потреб людей;
- реалізація прав споживачів;
- упровадження нових технологій, оновлення виробництва та підвищення його продуктивності;
- безпека господарських об'єктів, складних технічних систем, ураховуючи допустимий ризик виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій;
- розвиток міжнародного і регіонального співробітництва;
- усунення технічних бар'єрів у торгівлі;
- контроль за якістю продукції;
- створення механізму запобігання проникненню на ринок України недоброякісних та небезпечних товарів;
- розвиток та підтримка громадського руху споживачів;
- створення ефективного ринкового нагляду та механізму компенсації споживачам за завдані збитки;
- забезпечення ефективного застосування методів і засобів стандартизації для сприяння успішному розвитку пріоритетних для національної економіки секторів із високим потенціалом розвитку і зростання, підвищення конкурентоспроможності та якості вітчизняної продукції, робіт і послуг;
- розвиток та вдосконалення національної еталонної бази, системи метрологічного забезпечення вітчизняної промисловості та сфери послуг;
- трансформація системи обов'язкової сертифікації в систему оцінки відповідності згідно з вимогами міжнародних та європейських норм і правил (поетапне впровадження технічних регламентів, розроблених на основі європейських директив нового і глобального підходів);
- розроблення і впровадження Правил застосування знака відповідності для продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, передбачивши надання виробникам продукції з низьким ступенем ризику для життя і здоров'я споживачів права маркування цим знаком на підставі декларації про відповідність;
- удосконалення процедур сертифікації харчової продукції відповідно до принципів Комісії Кодексу Аліментаріус;
- забезпечення згідно з чинним законодавством поступового скорочення Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні;
- запровадження добровільного маркування продукції знаком відповідності національним стандартам.

1.2. Передумови розвитку та етапи становлення технічного регулювання у світі

Якість продукції та послуг є одним із найважливіших чинників успішної діяльності будь-якої організації. Сьогодні в усьому світі стали суттєво жорсткішими вимоги, що висувуються споживачем до якості продукції. Підприємства розвинених країн усе частіше застосовують ефективний економічний інструмент – систему якості, яка відповідає визнаним міжнародним вимогам, що містяться в міжнародних та європейських стандартах із якості та технічного регулювання. Ефективність цього інструмента зростає у зв'язку з прийняттям у багатьох країнах законодавства, яке встановлює жорсткі вимоги щодо безпечності продукції для здоров'я та життя людини, захисту прав та інтересів споживачів, охорони навколишнього природного середовища тощо. Головним завданням економіки промислово розвинених країн є підвищення продуктивності праці й поліпшення якості продукції, що дозволяє при низькій її собівартості забезпечувати високий прибуток і конкурентоспроможність на світовому ринку. Досягнути цього можна лише в умовах дотримання вимог технічного регулювання.

У західноєвропейських країнах, як і в колишньому Радянському Союзі, управління якістю продукції розглядалось як складова частина загального народногосподарського механізму, і вважалось, що розвиток його відбувається одночасно з удосконаленням управління народним господарством. У колишньому СРСР, крім обов'язкових державних (ГОСТ) та галузевих стандартів (ОСТ), існувало понад тисячу додаткових документів, які стосувались техніки безпеки та гігієни праці, санітарних норм, охорони здоров'я, державних органів із наглядовими функціями (стандарти та регламенти в будівництві, нормативи проектування, виробництва та/або безпечного використання, санітарні та ветеринарно-санітарні правила, санітарні стандарти та регламенти, граничні концентрації та рівні, мікробіологічні стандарти, а також медичні та біологічні вимоги тощо). У зв'язку з цим основні принципи планування якості та організації системного управління нею, як правило, оформлялись у вигляді законів або державних стандартів.

На сучасному етапі за умов становлення ринкової економіки та жорсткої конкуренції мають місце зміни в технічному регулюванні. Вони торкнулись у першу чергу контролю якості продукції, оцінки якості, сертифікації та відповідності. Частина запланованих змін втілюється в життя, а деякі так і залишаються нездійсненими.

Те саме можна сказати й про політику ЄС у сфері забезпечення якості й захисту прав споживачів, яка почала свій розвиток у рамках

спільного ринку майже разом зі створенням Європейського економічного співтовариства, здійснюючи вплив сьогодні на інші напрями економічного розвитку країн співдружності, а також усієї світової спільноти.

Формування політики ЄС у сфері забезпечення якості продукції та впровадження технічного регулювання має свою історію. Перш за все слід відзначити, що її формування почалося з розвитку систем стандартизації та сертифікації на міжнародному рівні. Виникнення загального ринку в Європі в рамках ЄС дало поштовх розвитку стандартизації продукції, систем якості та їх сертифікації в масштабах Європи. У 1946 р. утворилася Міжнародна організація зі стандартизації ISO (International Organization for Standardization) як спеціалізована організація ООН із центром у Женеві. Першим із напрямів діяльності ISO стала уніфікація продукції, яка провадилася шляхом аналізу та уніфікації національних стандартів на продукцію.

Вбачається, що саме міжнародний розвиток систем стандартизації та сертифікації відіграв найважливішу роль у забезпеченні якості виробленої продукції державами – членами ЄС. Так, у 1957 р. в Римі було підписано Договір про заснування Європейського економічного співтовариства (далі – Договір), на базі якого було створено Європейське економічне співтовариство зі своєю внутрішньою структурою та органами й визначено напрями політики ЄС у сфері забезпечення якості продукції. Проведення політики ЄС у сфері забезпечення якості висвітлило необхідність розробки єдиного підходу до забезпечення якості продукції, що виробляється та реалізується у країнах-учасниках.

У 1987 р. була розроблена серія стандартів ISO 9000, в основу яких покладено стандарт Британської організації зі стандартизації, який, у свою чергу, бере початок від американських стандартів на якість готової продукції (MILQ9858), прийнятих у кінці 1950-х рр. Міністерством оборони США. Ці стандарти були схвалені Британським інститутом стандартів (British Standards Institution – BSI). Вони отримали позначення BSI 5750 і були прийняті в 1979 р. для Великобританії. ISO адаптувала цей стандарт та прийняла серію стандартів ISO 9000 версії 1987 року. Зазначені вище стандарти згодом переглядались у 1994 та 2000 рр. і стали основою для розвитку діяльності у сфері якості не тільки в Європі, але й в усьому світі. Як бачимо, розроблені стандарти увібрали в себе досвід багатьох розвинених країн світу.

У ході підготовки до відкритого загальноєвропейського ринку були вироблені єдині стандарти та підходи до технологічних регламентів, гармонізовані національні стандарти на системи якості, створені на основі стандартів ISO серії 9000, уведений в дію їх європейські аналоги – EN серії 29000. Велике значення надається сертифікації систем якості

на відповідність цим стандартам, створенню авторитетного європейського органу із сертифікації відповідно до вимог стандартів EN серії 45000. Зазначені стандарти є гарантантами високої якості та мають захистити мільйони споживачів від низькоякісної продукції, стимулювати виробників до нових досягнень у сфері якості. Можливо, саме застосування певного симбіозу досвідів забезпечення якості різними країнами й дозволило виробити загальні підходи та стандарти, що стали прийнятними для всіх країн-учасниць.

Однак лише встановлення відповідних стандартів не вирішувало проблеми забезпечення якості продукції. Для нормального функціонування європейського ринку продукція, що поставляється, повинна бути сертифікованою незалежною організацією. Окрім сертифікації продукції, проводиться акредитація випробувальних лабораторій і працівників, що здійснюють контроль та оцінку якості продукції. Найважливіший аспект їх діяльності – контроль відповідності вимогам споживача і розгляд конфліктів, які мають місце між виробником і постачальником продукції. Фірми проводять ще більш інтенсивну політику у сфері підвищення якості продукції, а процеси піддаються більш жорсткому контролю. Такий підхід є цілком обґрунтованим і таким, що забезпечує підвищення якості вироблюваної продукції. Підтвердженням цього висновку є те, що якість стала чинником забезпечення конкурентоспроможності продукції європейських країн. Однак для реалізації такої стратегії потрібно було створити єдині законодавчі вимоги (директиви) щодо забезпечення якості продукції під час її виробництва та єдині стандарти та процеси перевірки якості виробленої продукції, щоб переконатися, що фірма відповідає вимогам ринку. На цьому етапі розвиток нормативної бази ЄС щодо технічного регулювання не завершився. В 1985 р. була прийнята нова концепція гармонізації стандартів, уведені вимоги щодо забезпечення безпеки й надійності. Ці вимоги є рекомендаційними, але забезпечення єдиних вимог має велике значення, тому Європа орієнтується на основоположні стандарти ISO 9000 і EN 29000. Для подальшого вироблення єдиних підходів до розвитку міжнародного технічного регулювання є введення маркування продукції знаком CE, який свідчить, що продукція відповідає вимогам Європейського стандарту, а також уведення з березня 2002 р. Радою СІНА (Європейська рада зі стандартизації) присудження знака «Keurmark», що також підтверджує відповідність виробленої продукції європейським вимогам.

Важливість вирішення проблеми з технічного регулювання та підвищення якості продукції у країнах – членах ЄС спонукала до розвитку спільних організацій із забезпечення якості. Були створені Європейська координаційна рада з випробувань і сертифікації та Європейський комі-

тет з оцінки та сертифікації систем якості. До складу комітету входять організації із сертифікації Великобританії, Швейцарії, Німеччини, Австрії, Данії, Швеції, Франції, Іспанії, Португалії, Греції, Голландії, Бельгії, Фінляндії, Норвегії, Ірландії та Італії. Вбачається, що головним завданням діяльності міжнародних організацій з якості є повне задоволення запитів мільйонів споживачів єдиного європейського ринку щодо якісної продукції. Його вирішення є гарантом підвищення конкурентоспроможності підприємств-товаровиробників та забезпечення прав споживачів.

У вересні 1988 р. президенти 14 найбільших фірм Західної Європи підписали Угоду про створення Європейської фундації управління якістю (ЄФУЯ). Сфера діяльності цієї фундації полягає в підтримці керівництва західноєвропейських компаній щодо прискорення процесу створення якості для досягнення переваг у загальній конкуренції та стимулювання і за необхідності допомоги всім учасникам західноєвропейського співтовариства брати участь у діяльності з поліпшення якості та зміцнення культури європейської якості. З метою стимулювання товаровиробників ЄФУЯ спільно з Європейською організацією з якості (ЄОЯ) заснував Європейську премію з якості, яка з 1992 р. присуджується найкращим фірмам.

Можна виділити такі відмітні особливості європейського підходу до вирішення проблем якості:

- законодавча основа для проведення всіх робіт, пов'язаних з оцінкою і підтвердженням якості;
- гармонізація вимог національних стандартів, правил і процедур сертифікації;
- створення регіональної інфраструктури та мережі національних організацій, уповноважених проводити роботи із сертифікації продукції і систем якості, акредитаційних лабораторій, реєстрації фахівців з якості;
- введення контролю якості під час виробництва як одного з головних чинників забезпечення функціонування системи управління якістю на виробництві;
- введення спеціальних стимулюючих та заохочувальних заходів.

Слід відзначити, що своєрідні підходи до забезпечення якості продукції були характерні для Європи і США до середини 1980-х рр., потім західний підхід став поступово ідентичним східному. На початку 1990-х рр. наводився графік динаміки рівня якості в Японії, Європі та США. Так, у 1975 р. відбулася зміна лідерства у сфері забезпечення якості продукції – лідерами стали країни, що в недалекому минулому

випускали низькопробну продукцію, знаходилися в стані економічної кризи, постраждали від війни, не мали, по суті, своїх природних ресурсів, але всерйоз узялися за підйом економіки країни й життєвого рівня населення, використовуючи нетрадиційні методи організації управління якістю. Так, до 1985 р. на частку Японії припадало більше половини товарів, що продаються у світі, таких як фотокамери (84%), касетні відеомагнітофони (84%), годинники (82%), калькулятори (77%), високочастотні кухонні печі (71%), телефонні апарати (66%), мотоцикли (55%), кольорові телевізори (53%) та ін. Проте з 1991-1992 рр. у лідера у сфері якості, Японії, настала економічна криза, яка призвела до зміни обсягів продажів і зниження конкурентоспроможності товарів. На цьому фоні відбулося вирівнювання рівнів якості між Японією, США та Європою.

Хоча гармонізація національних систем технічного регулювання держав – членів ЄС прямо не передбачається нормами Договору про заснування Європейського співтовариства, необхідність здійснення таких заходів була підтверджена рішеннями Суду ЄС ще на перших етапах формування єдиного ринку. Сьогодні джерелами права у сфері технічного регулювання ЄС є (разом із зазначеними статтями Договору і рішеннями Суду ЄС) є десятки директив, які прийнято розділяти на дві групи: директиви старого підходу і директиви нового та глобального підходів.

До директив нового та глобального підходів належать ті, на які згідно з рішеннями Ради ЄС чи Ради і Парламенту ЄС поширюються принципи, викладені в резолюціях Ради від 07.05.1985 р. та від 21.12.1989 р.

До директив старого підходу належать усі інші директиви з гармонізації – ISSN 1995-6134 348 технічних норм і стандартів держав – членів Співтовариства. На основі резолюцій Ради від 07.05.1985 та від 21.12.1989 р. нині прийнято понад 29 директив із гармонізації, які стосуються безпеки споживчих товарів. Зокрема, таких категорій товарів, як будівельні матеріали, іграшки, косметика, електротехніка, прилади та обладнання, упаковки, вибухонебезпечні речовини тощо.

Крім того, існує низка проектів директив нового і глобального підходів, розроблених Комісією, але не затверджених Радою і Парламентом. У деяких випадках директиви нового підходу можуть застосовуватися паралельно з іншими директивами ЄС, наприклад, із Директивою щодо загальної безпеки товарів, Директивою щодо безпечності товарів, якщо останні містять положення, не охоплені директивами нового підходу.

Чинні системи оцінки відповідності виробів та їх якості складаються з двох підсистем: обов'язкової та добровільної. Підсистема

обов'язкової оцінки стосується всіх товарів, що постачаються на єдиний ринок виробниками країн-членів чи третіх країн. Вона покликана піклуватися про те, щоб в обороті перебували лише безпечні для людини та довкілля вироби. Символом відповідності виробу нормам, зазначеним у директивах ЄС, є маркування CE (Certified for Europe). Наявність такого символу на продукції (імпоротної чи внутрішнього виробництва) означає, що виробник провів необхідну процедуру оцінки цього товару і може вільно реалізовувати його на ринку ЄС. Знак розміщується безпосередньо на виробі, упаковці чи на супровідній документації.

Окрім великої кількості директив так званого старого підходу до окремих видів продукції, діють спеціальні закони або урядові рішення про стандартизацію та сертифікацію, метрологію, контроль на ринку, акредитацію. Окремими законами й актами регулюється безпека харчової продукції та захист прав споживачів. Нормативна база кожної з країн ЄС включає всі європейські стандарти (нині їх близько 18000), ухвалені європейськими організаціями зі стандартизації CEN і CENELEC. Кожна країна приймає їх як національні.

Суто національні стандарти становлять незначну кількість (від 2 до 30% загальної кількості), які відображають специфіку економіки окремої країни. Стандарти є добровільними до застосування. Частина стандартів є доказовою базою відповідності вимогам європейських директив. Ці стандарти розробляються CEN і CENELEC за спеціальним мандатом Єврокомісії.

У більшості країн ЄС функції стандартизації, сертифікації, метрології, ринкового нагляду, акредитації та захисту прав споживачів розмежовано. Існують окремі інститути зі стандартизації. Зазвичай це асоціації, незалежні органи сертифікації, державні установи з метрології, розвинені калібрувальні недержавні служби, державні або недержавні служби з акредитації. Ринковий нагляд здійснюють відповідні інспекції за галузями економіки або інспекція нагляду за безпекою промислових товарів та окремо інспекція нагляду за безпекою харчової продукції. У деяких країнах існують державні органи захисту прав споживачів, а в інших цим питанням займаються незалежні громадські організації. Сьогодні вбачається за необхідне розмежування в Україні вказаних функцій, чому може сприяти прийняття Закону України «Про ринковий нагляд» із докладним визначенням компетенції органів із стандартизації, оцінки відповідності та захисту прав споживачів. Європейський ринок ставить серйозні завдання перед фірмами країн, що намагаються потрапити на нього. Для того, щоб вистояти в конкурентній боротьбі, найбільші фірми Європи об'єднують зусилля для вибору прогресивних форм і методів управління якістю продукції, пов'язують з їх упровадженням

гарантію стабільної якості продукції. Такі програми включають стабільну технологію, належну систему підтримки технологічної точності устаткування й оснащення, метрологічні засоби контролю і випробувань продукції, ефективну систему підготовки кадрів.

Розглянувши викладене, можна визначити, що міжнародний досвід забезпечення якості продукції свідчить про необхідність законодавчого закріплення відповідних вимог щодо її якості. Таке закріплення відбувається у спеціальному законодавстві, яке у сфері технічного регулювання базується на європейських директивах нового та глобального підходів та доповнюється так званою тріадою директив щодо відповідальності за дефектну продукцію, загальної безпеки продукції та модульного підходу до оцінки відповідності та маркування знаком СЕ, які в сукупності можна вважати узагальненою європейською моделлю системи технічного регулювання.

1.3. Основні поняття та визначення в галузі технічного регулювання

Для успішної діяльності в галузі технічного регулювання, як і в інших галузях науки і техніки, потрібна точна, науково обґрунтована термінологія. Невпорядкованість термінології перешкоджає взаєморозумінню спеціалістів, створенню єдиних методик, негативно впливає на впровадження сучасної техніки в управління економікою.

В Україні впорядкуванням термінології займаються такі організації:

- Український науково-дослідний інститут стандартизації, сертифікації та інформатики Держспоживстандарту України (УкрНДІССІ);
- Український науково-дослідний і навчальний центр із проблем стандартизації, сертифікації та якості (ДП «УкрНДНЦ»);
- Академія наук України, галузеві науково-дослідні інститути;
- вищі навчальні заклади і науково-технічні товариства.

Комплекс стандартів термінології розроблено в основних галузях знань та галузях економіки.

Головним законодавчим актом у галузі технічного регулювання в Україні є Закон України «Про стандартизацію», підписаний Президентом України 17 травня 2001 р. № 2408-III, який устанавлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні та спрямований на забезпечення єдиної технічної політики у цій сфері. У цьому Законі та в інших нормативно-правових документах цієї галузі подаються основні те-

рміни щодо технічного регулювання в Україні та міжнародного технічного регулювання у світі.

Технічне регулювання – правове регулювання відносин у сфері встановлення, застосування та виконання обов'язкових вимог до продукції або пов'язаних із нею процесів, систем і послуг, персоналу та органів, а також перевірка їх дотримання шляхом оцінки відповідності та/або ринкового нагляду.

Метрологія – це наука про вимірювання, тобто відображення фізичних величин, їх значень за допомогою експерименту та обчислень із застосуванням спеціальних технічних засобів. Вона є фундаментом системи технічного регулювання та забезпечує достовірність, єдність та точність вимірювань на всій території країни. Метрологічна діяльність спрямована на захист громадян та національної економіки від наслідків недостовірних результатів вимірювань, економію матеріальних ресурсів і гарантує розвиток сучасних новітніх технологій та виробництво якісної та конкурентоспроможної продукції.

Оцінка відповідності – доведення, що встановлені вимоги до продукції, процесу, системи, особи або органу виконано шляхом випробування, здійснення контролю або сертифікації. (Сертифікація – процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам.)

Стандартизація – це діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань із метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усуненню бар'єрів у торгівлі та сприянню науково-технічному співробітництву.

Національна стандартизація – це стандартизація, що проводиться на рівні однієї країни.

Регіональна стандартизація – стандартизація, участь у якій відкрита для відповідних органів країн одного географічного або економічного регіону світу.

Міжнародна стандартизація – стандартизація, участь у якій відкрита для відповідних органів усіх країн.

Стандарт – це документ, що встановлює для загального і багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності або її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі, розроблений у вста-

новленому порядку на основі консенсусу. Стандарт може містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги.

Регіональний стандарт – стандарт, прийнятий регіональною організацією зі стандартизації.

Міжнародний стандарт – стандарт, прийнятий міжнародною організацією.

Європейський стандарт – це відкриті для громадськості технічні вимоги, прийняті одним із європейських органів стандартизації з метою повторюваного і постійного використання, відповідність яким не є обов'язковою. Європейський стандарт приймається CEN/CENELEC, який несе з собою зобов'язання його виконання як ідентичного національного стандарту та усунення суперечливих конфліктуючих національних стандартів.

Гармонізовані стандарти – це європейські стандарти, прийняті європейськими органами стандартизації та підготовані відповідно до загальних принципів, узгоджених між Європейською комісією та європейськими органами стандартизації, та відповідно до мандата, що видається Європейською комісією після консультації з країнами-членами. Перелік гармонізованих (або визнаних гармонізованими) стандартів публікується в Official Journal Європейського Співтовариства (ОJЕС). Лише з моменту публікації в цьому журналі гармонізовані стандарти вважаються такими, що забезпечують презумпцію відповідності основним вимогам, установленим європейськими директивами, тобто відповідності європейському законодавству.

Сертифікація – підтвердження відповідності продукції, процесів, систем або персоналу третьою стороною. Сертифікація застосовується до всіх об'єктів оцінки відповідності, за винятком самих органів з оцінки відповідності, до яких застосуємо термін *акредитація* (стандарт ISO/IEC 17000).

Акредитація – процедура, у ході якої національний орган з акредитації документально засвідчує компетентність юридичної особи чи відповідного органу з оцінки відповідності виконувати певні види робіт (випробування, калібрування, сертифікація, контроль). Як правило, підтвердження своєї компетентності потребують випробувальні та калібрувальні лабораторії, органи із сертифікації продукції та послуг, із сертифікації систем управління якістю та систем управління довкіллям, із сертифікації персоналу, органи контролю.

Нормативний документ – це документ, який визначає загальні принципи, правила чи характеристики різних видів діяльності або їх результатів.

Технічні умови – документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинні відповідати продукція, процеси чи послуги. Технічні умови можуть бути стандартом або його частиною та окремим документом.

Технічний регламент – це нормативно-правовий акт, прийнятий органом державної влади, що встановлює технічні вимоги до продукції, процесів чи послуги безпосередньо або через посилання на стандарти чи відтворює їх зміст.

Кодекс ustalеної практики (звід правил) – документ, що містить практичні правила чи процедури проектування, виготовлення, монтажу, технічного обслуговування, експлуатації обладнання, конструкцій чи виробів. Кодекс ustalеної практики може бути стандартом, частиною стандарту або окремим документом.

Сертифікат відповідності – документ, який підтверджує, що продукція, системи якості, системи управління якістю, системи управління довкіллям, персонал відповідають установленим вимогам конкретного стандарту чи іншого нормативного документа, визначеного законодавством.

Національний знак відповідності – єдиний знак, що застосовується для маркування продукції та свідчить про відповідність продукції вимогам регламентів. Це ознака того, що фізична чи юридична особа, яка здійснила маркування або відповідає за це, перевірила і засвідчує відповідність продукції вимогам усіх технічних регламентів, які її стосуються, і проходження процедур оцінки відповідності, що встановлені цими регламентами.

Безпека продукції – відсутність будь-якого ризику для життя, здоров'я, майна споживача і навколишнього природного середовища при звичайних умовах використання, зберігання, транспортування, виготовлення й утилізації продукції.

Якість продукції – сукупність властивостей, які відображають безпеку, новизну, довговічність, надійність, економічність, ергономічність, естетичність, екологічність продукції тощо, надають їй здатності задовольняти споживача відповідно до її призначення. Під належною якістю товару, роботи або послуги мають на увазі таку властивість продукції, яка відповідає вимогам, установленим для цієї категорії продукції в нормативно-правових актах і нормативних документах, та умовам договору зі споживачем.

Безпека та якість продукції забезпечується шляхом *державного нагляду*, тобто діяльності спеціально уповноважених органів виконавчої влади з контролю за додержанням підприємцями стандартів, норм і правил під час виробництва та випуску продукції (виконання робіт, надання послуг) з метою забезпечення інтересів суспільства і споживачів у її

належній якості, безпечній для життя, здоров'я й майна людей і довкілля.

1.4. Загальний огляд ситуації у світі та глобальні виклики людству, що впливають на сферу технічного регулювання та споживчої політики

Процеси глобалізації у світі та поширення концепції вільної торгівлі викликали потребу в узгодженні та уніфікації процедур і вимог, що застосовуються до товарів і послуг та транскордонної торгівлі ними. Зазначена вище тенденція не обминула і систему технічного регулювання, що складається з таких сфер, як метрологія, стандартизація, оцінка відповідності та акредитація органів з оцінки відповідності.

Взаємодія виробників, покупців і продавців на ринку – це багато в чому суперечливий процес. Головне полягає в тому, що мають бути забезпечені, з одного боку, безпека життя і здоров'я громадян і охорона довкілля, а з іншого – вільне переміщення товарів на території країни, відсутність необґрунтованих бар'єрів. Пошук рівноваги в цій сфері є найважливішим завданням держави, вирішення якого значною мірою досягається ефективністю функціонування системи технічного регулювання.

Стан системи технічного регулювання свідчить про технологічний прогрес будь-якої країни, конкурентоспроможність її продукції, а також про репутацію та технічну спроможність її виробників і оцінювачів відповідності. Ця система утворює своєрідний трикутник, основою якого є стандартизація та метрологія, серединою – оцінка відповідності (сертифікація), а вершиною – акредитація органів з оцінки відповідності, яка гарантує технічну компетентність оцінювачів відповідності.

В умовах глобалізації світової економіки всі складові сфери системи технічного регулювання демонструють тенденцію до уніфікації, одночасно надаючи додаткову гнучкість виробникам, які суворо конкурують між собою. У той час як метрологія вже давно стала предметом міжнародної уніфікації, сфери стандартизації, оцінки відповідності та акредитації органів з оцінки відповідності були визнані технічними бар'єрами в торгівлі переважно у другій половині 20-го століття, особливо починаючи з 70-х рр. минулого століття, коли і розпочався процес їхньої гармонізації.

Для усунення технічних бар'єрів в торгівлі в рамках СОТ було укладено Угоду про технічні бар'єри в торгівлі та Угоду про застосування санітарних і фітосанітарних заходів. Цими угодами передбачається усу-

нення технічних перешкод у міжнародній торгівлі, гармонізація технічних вимог і процедур у різних країнах, а також заохочується укладення угод про взаємне визнання (чи еквівалентність) між країнами та їхніми об'єднаннями.

Нижче подається короткий опис кожної сфери технічного регулювання та тенденції, що спостерігаються в них останнім часом.

I. Метрологія (від лат. *metros* – міра, вимірювальний інструмент).

Метрологія є фундаментом усієї системи технічного регулювання, що має на меті забезпечити однаковість вимірювань на всій території країни, а також їхню точність і надійність. У сфері метрології існують численні документи, що встановлюють вимоги до вимірювальних засобів і правила вимірювання. Метрологічний стан засобів, якими користуються виробники та оцінювачі відповідності, а також їх відповідність установленим вимогам та еталонам періодично перевіряються або спеціалізованим державним органом, або виробником, або ж самим оцінювачем відповідності.

Метрологія вже тривалий час є предметом міжнародної гармонізації. Як наслідок, навіть країни, що розвиваються, користуються сучасними метрологічними системами, що включають схеми порівняння еталонів усередині країни та між країнами і дають можливість передачі точності вимірювань із первинних через вторинні до третинних і робочих еталонів.

II. Стандартизація (від англ. *standard* – норма, зразок).

Стандартизація забезпечує сумісність і взаємозамінність продукції та її комплектуючих, однаковість виробничих процесів, безпеку продукції, а також, наскільки можливо, якість виробів. Як правило, стандарти, прийняті в країні, повинні відображати рівень наявної технології.

На міжнародному рівні стандартизація вже давно є предметом діяльності міжнародних організацій, таких як Міжнародна електротехнічна комісія (з 1906 року) та Міжнародна організація зі стандартизації (з 1946 року). Існують також численні регіональні організації з питань стандартизації, які займаються встановленням стандартів на регіональному рівні, наприклад європейські аналоги Міжнародної організації зі стандартизації та Міжнародної електротехнічної комісії – CEN і CENELEC. Стандартизація певних видів продукції, зокрема продовольчих товарів, на міжнародному рівні підпадає під компетенцію спільної комісії ФАО/ВООЗ Кодекс Аліментаріус.

У 70-х роках минулого століття стандарти були визнані технічними бар'єрами в торгівлі, унаслідок чого члени ГАТТ/СОТ об'єднали свої зусилля, щоб запровадити певні підходи для вирішення цієї про-

блеми. Отже, останнім часом у сфері стандартизації спостерігаються такі тенденції:

- перехід від обов'язкового характеру стандартів до їх добровільного застосування; усі обов'язкові вимоги до продукції, процесів і послуг, які переважно стосуються безпеки, мають бути викладені в технічних регламентах;
- активне поширення міжнародних стандартів, включаючи вимогу розробляти, де можливо, технічні регламенти на основі відповідних міжнародних стандартів;
- відкритість і прозорість розробки стандартів і технічних регламентів на основі Кодексу добросовісної практики підготовки, прийняття та застосування стандартів (Додаток 3 до Угоди про технічні бар'єри в торгівлі);
- заохочення обміну інформацією у сфері стандартизації;
- розширення процесів стандартизації – від установлення технічних вимог до продукції до розробки стандартів для процесів і систем, наприклад: стандарти серії ISO 9000 для систем управління якістю, стандарти серії ISO 14000 для систем управління довкіллям, система аналізу ризиків та точок критичного контролю для виробництва продовольчих товарів, належна виробнича практика для виробництва лікарських засобів та ін.

III. Оцінка відповідності (сертифікація) (від лат. *Certum* – вірно та *facere* – робити).

Оцінка відповідності – діяльність, пов'язана з визначенням того, що продукція, системи якості, системи управління якістю, системи екологічного управління, персонал відповідають вимогам, установленим законодавством.

Закон України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», що встановлює правові, організаційні та економічні засади акредитації органів з оцінки відповідності в Україні, також визначає таке:

- орган з оцінки відповідності – випробувальна або калібрувальна лабораторія, орган сертифікації, орган контролю, які провадять діяльність у сфері оцінки відповідності продукції, процесів, послуг і персоналу вимогам, установленим законодавством;
- акредитація – процедура, у ході якої національний орган з акредитації документально засвідчує компетентність юридичної особи чи відповідного органу з оцінки відповідності виконувати певні види робіт (випробування, калібрування, сертифікація, контроль);
- орган контролю – орган, який здійснює оцінювання відповідності шляхом спостережень і висновків, які супроводжуються відповідними вимірами, випробуваннями і калібруваннями.

Оцінка відповідності різних видів продукції, процесів і послуг може здійснюватися у формі:

- самооцінки (оцінка першою стороною), коли виробник самостійно оцінює відповідність своєї продукції чи послуг установленим вимогам і видає декларацію відповідності;
- оцінки другою стороною, коли така відповідність перевіряється покупцем продукції чи послуг;
- оцінки третьою стороною, коли відповідність перевіряється незалежною третьою стороною (сертифікація). Остаточною метою оцінки відповідності є гарантування безпеки та якості продукції її кінцевим споживачам, а також допомога їм у здійсненні поінформованого вибору.

Оцінка відповідності може здійснюватися обов'язково або добровільно. У той час як обов'язкова оцінка відповідності зазвичай обмежується безпекою певних видів продукції, добровільна сертифікація покликана покращити репутацію виробника та здійснити незалежну перевірку якості його продукції, а також допомогти споживачам зробити поінформований вибір.

Як правило, держави або затверджують переліки продукції, що підлягає обов'язковій оцінці відповідності, або встановлюють в окремому законодавчому акті вимогу щодо обов'язкової оцінки відповідності певних товарів. Така продукція утворює так звану *законодавчо регульовану сферу*. Товари, для яких не встановлено вимог щодо оцінки їхньої відповідності, можуть бути сертифіковані добровільно. Вони утворюють законодавчо нерегульовану сферу. Однак, навіть якщо державою не встановлені обов'язкові вимоги сертифікації відповідності товарів, багато покупців, які мають добру репутацію на ринку (підприємства оптової та роздрібною торгівлі, постачальники) для мінімізації власних ризиків часто вимагають від виробників проходження незалежної перевірки відповідності їхньої продукції та надання супровідних сертифікатів відповідності для такої продукції, виданих третьою стороною. Таким чином, ринок накладає на виробників зобов'язання запевняти покупця у якості його продукції за допомогою третьої сторони. Хоча така сертифікація належить до добровільної сфери, оскільки ця вимога не встановлена законом, більшість виробників змушені дотримуватися вимог покупців, щоб залишатися на ринку і зберігати свою ринкову частку. Саме тому така добровільна сертифікація, по суті, набирає рис обов'язкової, але такої, що вимагається покупцями, а не державою.

Як Угода про технічні бар'єри в торгівлі, так і Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів заохочують гармонізацію процедур оцінки відповідності та взаємного визнання результатів обов'язкової оцінки відповідності, а також вимагають повідомляти СОТ

про чинні процедури оцінки відповідності, оскільки вже давно було визнано, що вони можуть становити значну перешкоду для міжнародної торгівлі. Проте багато країн здійснюють процес укладення угод про взаємне визнання досить повільно або ж узагалі є неохочими до цього.

IV. Акредитація органів з оцінки відповідності.

Акредитація органів з оцінки відповідності має засвідчувати технічну компетентність органів із сертифікації та лабораторій, які діють на ринку надання послуг у сфері оцінки відповідності.

Як правило, для підтвердження своєї компетентності потребують акредитації такі категорії органів із сертифікації та лабораторій:

- випробувальні та калібрувальні лабораторії;
- органи із сертифікації продукції та послуг;
- органи із сертифікації систем управління якістю та систем управління довкіллям;
- органи із сертифікації персоналу;
- органи контролю.

Акредитація органів з оцінки відповідності є по суті добровільною: вона допомагає здобути репутацію на ринку послуг сертифікації та випробувань, а також збільшити клієнтську базу. Однак як уряди, так і широко визнані системи добровільної сертифікації часто вимагають, щоб лабораторії та органи із сертифікації пред'являли атестат акредитації, виданий авторитетним органом з акредитації, для одержання повноважень на діяльність у законодавчо регульованій (обов'язковій) сфері або в рамках широко визнаної добровільної системи сертифікації.

Акредитація може здійснюватися або спеціалізованими органами, наприклад окремо для випробувальних і калібрувальних лабораторій та для органів із сертифікації, або єдиним національним органом з акредитації для всіх видів лабораторій і органів із сертифікації. Останній підхід є більш економічним і заохочується на певних регіональних рівнях, зокрема в Європі.

Акредитація органів з оцінки відповідності може значно полегшити шлях до укладання угод про взаємне визнання, що передбачається Угодою про технічні бар'єри в торгівлі (підпункт 6.1.1), і, таким чином, посприяти усуненню технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі. Однак це можливо лише за умови, що національні органи з акредитації, які діють як у країнах-експортерах, так і в країнах-імпортерах, використовують аналогічні принципи та підходи у своїй діяльності, що забезпечує надійність результатів акредитації. Таким чином, виникає потреба застосування міжнародних і регіональних організацій з акредитації, які встановлювали б спільні, однакові критерії діяльності для своїх членів – національних органів з акредитації. Сьогодні існують дві такі організа-

ції: Міжнародна конференція з акредитації лабораторій та Міжнародний форум з акредитації. На європейському рівні існує регіональна організація з акредитації - організація європейської співпраці з акредитації (ЄА). Усі члени цієї організації беруть участь у діяльності Міжнародної конференції з акредитації лабораторій та Міжнародного форуму з акредитації.

Контрольні запитання

1. У чому полягає головна мета міжнародного технічного регулювання?
2. З яких складових складається технічне регулювання? Дайте характеристику кожній складовій.
3. Чому запобігає використання технічного регулювання?
4. У якому році та з якою метою було створено Міжнародну організацію зі стандартизації ISO (International Organization for Standardization)?
5. З якою метою були прийняті міжнародні стандарти серії ISO 9000, EN 29000 та EN 45000?
6. Що є джерелами права у сфері технічного регулювання ЄС?
7. Що таке директиви нового підходу та директиви глобального підходу?
8. Що в сукупності є узагальненою європейською моделлю системи технічного регулювання?
9. Дайте визначення таким поняттям: «технічне регулювання», «міжнародна стандартизація», «міжнародний стандарт», «оцінювання відповідності», «акредитація», «якість продукції», «знак відповідності», «сертифікат відповідності».
10. Що впливає на сферу технічного регулювання та споживчої політики?

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Міжнародна організація – це об'єднання держав відповідно до міжнародного права і на основі міжнародного договору для здійснення співробітництва в політичній, економічній, культурній, науково-технічній, правовій та інших галузях, що має необхідну для цього систему органів, права й обов'язки, похідні від прав і обов'язків держав, і автономну волю, обсяг якої визначається волею держав-членів.

Діяльність міжнародних організацій певною мірою може обмежувати можливості для односторонніх дій деяких країн – виробників сировини, перешкоджати створенню міжнародних об'єднань експортерів картельного типу. Приміром, дуже важливою міжнародною організацією картельного типу є Організація виробників та експортерів нафти (ОПЕК). Вона контролює більшу частину ринку нафти, і домовленості країн ОПЕК про розміри видобутку практично визначають ціни світового ринку. Розвинені країни – імпортери нафти постійно чинять тиск на ОПЕК з метою спонукання її до рішень про збільшення видобутку. Особливого загострення це питання набуло восени 2000 р. у зв'язку з «бензиною кризою» в країнах Західної Європи. Класифікацію міжнародних організацій подано на рис. 2.1.

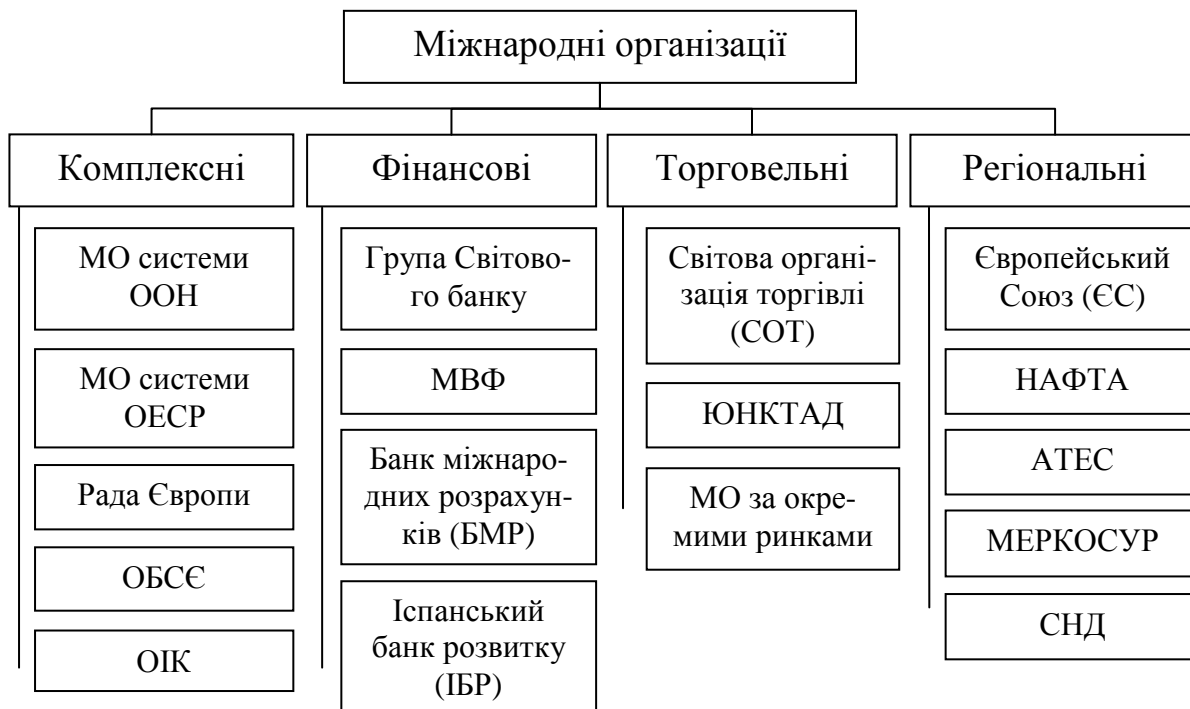

Рисунок 2.1 – Класифікація міжнародних організацій

Міжнародні торговельні організації мають за мету спостереження за реалізацією міжнародних товарних угод, вивчення стану світових товарних ринків і обговорення проблем, пов'язаних зі співвідношенням попиту і пропозиції на конкретних ринках, продукування рекомендацій урядам країн-учасниць (Міжнародні консультативні організації та Міжнародні дослідницькі групи). Найвпливовішими світовими організаціями в галузі економіки, торгівлі і, звичайно, технічного регулювання є Світова організація торгівлі (СОТ), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Організація об'єднаних націй (ООН), а саме комітети з питань продовольства та сільського господарства (FAO), промислового розвитку (UNIDO), торгівлі та розвитку (ЮНКАД) та програма розвитку ООН (UNDP). На рис. 2.2 подано класифікацію міжнародних організацій з урегулювання світових товарних ринків, які займаються вирішенням проблем експорту та імпорту товарів, сертифікації, гармонізації стандартів, оцінювання якості різних груп товарів та технічного регулювання загалом.

2.1. Характеристика, завдання та напрями діяльності Світової організації торгівлі

Міжнародна торгівля є одним із важливих напрямів міжнародного економічного співробітництва. Отже, міжнародні структури, які відають

її питаннями, відіграють у світі важливу роль. До таких організацій належить Світова організація торгівлі (СОТ), створена 15 квітня 1994 р. у м. Маракеші (Марокко) на основі Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ). Ця організація стала правонаступницею ГАТТ. Як відомо, ГАТТ – це багатостороння міжнародна угода про режим торгівлі й торговельної політики, підписана в жовтні 1947 р. 23 країнами. На початок 1994 р. вона нараховувала 128 країн-членів. За час свого функціонування ця міжнародна структура багато зробила для лібералізації зовнішньої торгівлі, застосування режиму найбільшого сприяння в торгівлі, знищення митних тарифів, усунення дискримінації у сфері торгівлі тощо.

Метою створення СОТ є здійснення міжнародних торговельних зв'язків через розроблення системи правових норм міжнародної торгівлі, контроль за їх дотриманням, а також забезпечення умов проведення багатосторонніх переговорів, спрямованих на глобальну лібералізацію торгівлі. СОТ діє в напрямі забезпечення тривалого і стабільного функціонування системи міжнародних торговельних зв'язків, лібералізації міжнародної торгівлі, досягнення рівноправності в торгівлі для всіх держав (із застосуванням норм про режим найбільшого сприяння, національний режим, заборону будь-яких форм дискримінації), поступового скасування митних і торговельних обмежень та вирішення інших завдань. На відміну від ГАТТ, членство в СОТ, як правило, передбачає обов'язкову участь держави в багатосторонніх угодах. Крім того, якщо ГАТТ була системою багатосторонніх угод, то СОТ є постійно діючою організацією. Якщо правила ГАТТ поширювалися лише на торгівлю товарами, то СОТ разом з організацією міжнародної торгівлі займається іншими пов'язаними з нею питаннями, зокрема питаннями інтелектуальної власності.

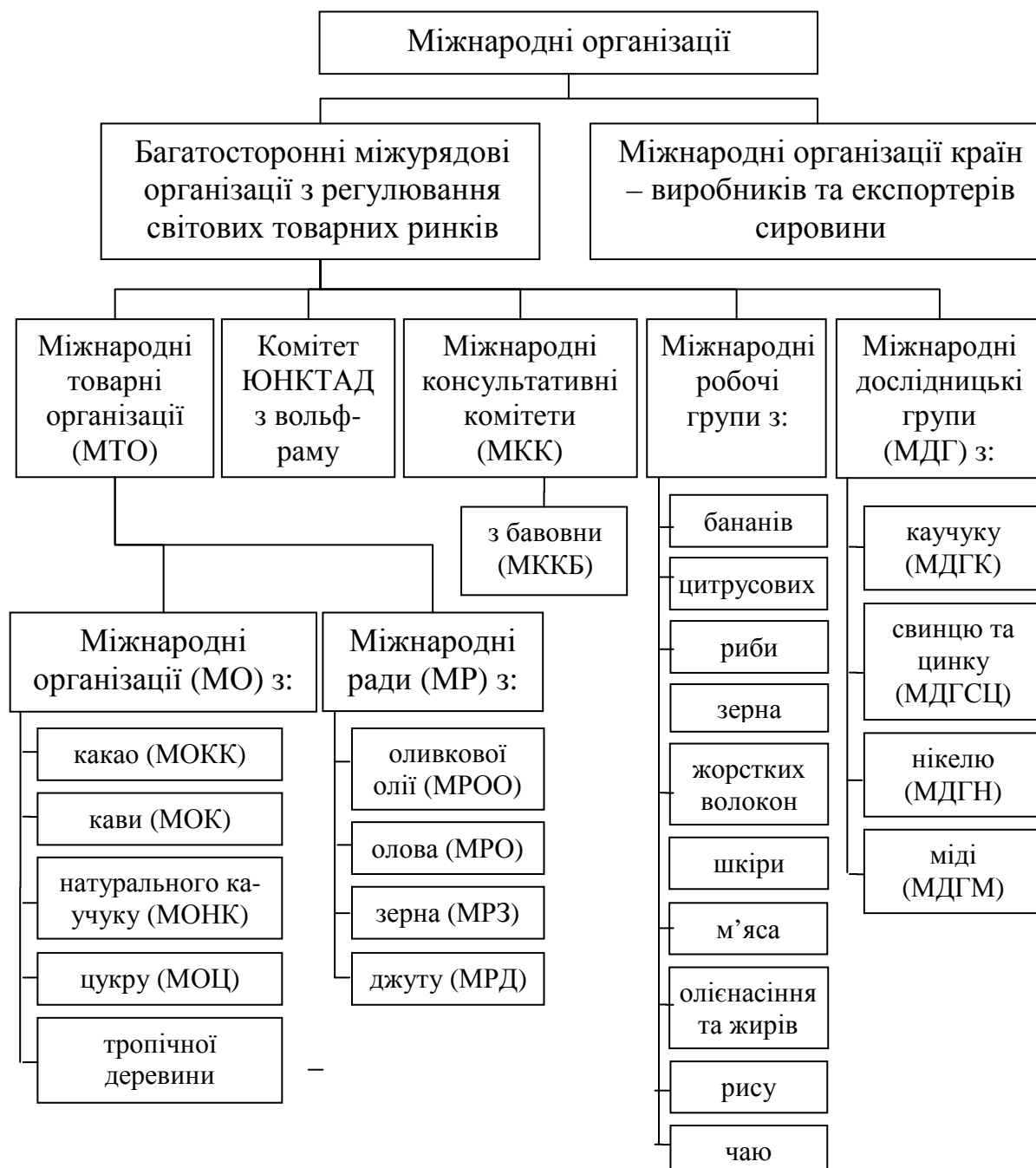

Рисунок 2.2 – Міжнародні організації з урегулювання світових товарних ринків

СОТ – це провідна міжнародна економічна організація, членами якої вже є 153 країни, на частку яких припадає близько 96% обсягу світової торгівлі; її функціями є встановлення правил міжнародної системи торгівлі й вирішення спірних питань між країнами-членами, що підписані під близько 30 угодами організації. Після приєднання низки країн, які зараз є кандидатами на вступ, у рамках СОТ здійснюватиметься майже весь світовий торговельний оборот товарів та послуг. Основні ці-

лі СОТ визначено в преамбулі Маракеської Угоди про утворення СОТ. Основними з них є такі:

- підвищення життєвого рівня;
- забезпечення повної зайнятості;
- постійне зростання доходів і ефективного попиту;
- розширення виробництва товарів і послуг та торгівлі ними;
- оптимальне використання світових ресурсів згідно з цілями сталого розвитку;
- захист і збереження довкілля;
- забезпечення для країн, що розвиваються, і найменш розвинутих країн такої участі в міжнародній торгівлі, яка відповідає б потребам їх економічного розвитку.

За останні роки значно розширилася сфера діяльності СОТ, яка на сьогодні далеко виходить за межі власне торговельних відносин. СОТ є потужною і впливовою міжнародною структурою, здатною виконувати функції міжнародного економічного регулювання. Членство у СОТ стало на сьогодні практично обов'язковою умовою для будь-якої країни, що прагне інтегруватися у світове господарство.

Процеси створення, становлення і розширення СОТ не були простими та однозначними. Хоча за останні 30 років масив загальних правил СОТ надзвичайно зріс, СОТ усе ще базується на принципі двосторонніх переговорів між членами з метою взаємного відкриття їх ринків. Члени СОТ, формулюючи вимоги до країн-претендентів стосовно доступу до їх ринків, відстоюють інтереси власних підприємств, захищаючи таким чином власне виробництво та робочі місця. Отже, переговорний процес є непростим і, як правило, тривалим. Для реалізації угод «Уругвайського раунду» було підписано понад 50 документів – угод, рішень, декларацій, протоколів тощо.

СОТ здійснює міжнародну торговельну політику і міжнародну торгівлю на основі певних принципів. Важливі принципи діяльності СОТ – це торгівля без дискримінації, розширення доступу до ринків, сприяння справедливій конкуренції, розумне використання митних зборів, заохочення розвитку і здійснення економічних реформ.

Правовою базою СОТ є низка багатосторонніх торговельних угод, яких було досягнуто під час так званого «Уругвайського раунду». Основні з них такі:

- Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) 1994 р., яка визначає єдині норми і принципи міжнародної торгівлі товарами;
- Генеральна угода з торгівлі послугами (ГАТС), яка регулює відносини в торгівлі послугами;

- Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС);
- Угода про правила і процедури вирішення суперечок;
- Угода про сільське господарство;
- Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів;
- Угода про технічні бар'єри в торгівлі;
- Угода про правила походження товарів;
- Угода про процедури імпортного ліцензування;
- Угода про передвідвантажувальну інспекцію;
- Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи;
- Угода про субсидії та компенсаційні заходи;
- Угода про захисні заходи.

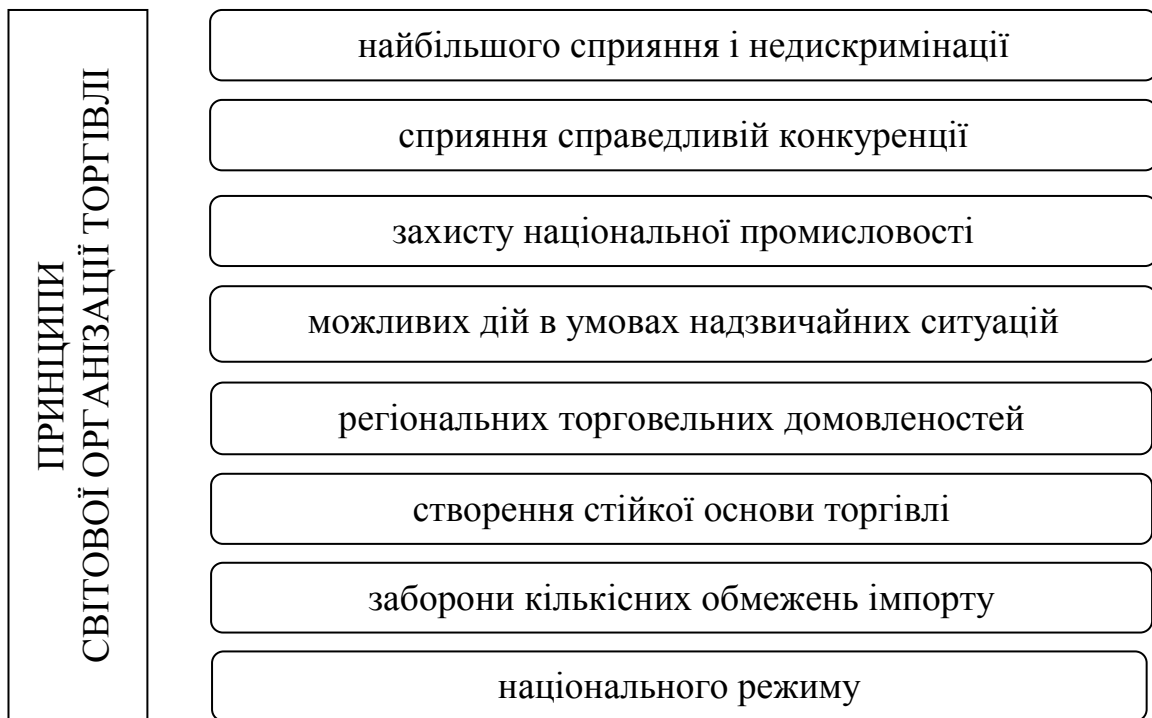

Рисунок 2.3 – Принципи діяльності СОТ

В Угоді про створення СОТ зазначена її організаційна структура. Вищим органом є Конференція міністрів, до складу якої входять представники всіх країн-членів. Вона збирається не менше одного разу кожні два роки. Конференція міністрів, виконуючи функції СОТ, здійснює необхідні для цього дії. Вона має повноваження ухвалювати рішення з усіх питань, що входять до сфери дії будь-якої з багатосторонніх торговельних угод. На першій Конференції міністрів, яка відбулася в Сінга-

пурі у грудні 1996 р., у заключній декларації було підтверджено курс на лібералізацію торгівлі та здійснення контролю за торговельною політикою, а також наголошено на пріоритеті багатосторонньої торговельної системи щодо регіональних торговельних угод. Друга Конференція міністрів, зібрана в Женеві в травні 1998 р., була присвячена 50-річчю ГАТТ/СОТ.

У перервах між засіданнями Конференції міністрів її функції здійснюються Генеральною радою, яка складається з представників усіх країн-членів і збирається в міру необхідності. Генеральна рада у відповідних випадках скликається для виконання функцій Органу розгляду спорів і Органу з огляду торговельної політики. Ці органи можуть мати свого голову і встановлювати такі правила процедури, які вони вважають необхідними для виконання своїх обов'язків.

Генеральній раді підконтрольні відповідні комітети, які створюються Конференцією міністрів, а саме: Комітет з торгівлі і розвитку; Комітет з обмежень, пов'язаних з платіжним балансом; Комітет з бюджету, фінансів і адміністративних питань. У підпорядкуванні Генеральної ради знаходяться і два спеціальні органи: з питань проведення періодичних оглядів торговельної політики і з питань розгляду спірних проблем.

Конференція міністрів призначає генерального директора секретаріату СОТ. Секретаріат відає питаннями забезпечення діяльності СОТ, надання допомоги країнам, що розвиваються, в отриманні інформації, довідкової і технічної документації, проведення семінарів тощо.

Генеральна рада здійснює керівництво трьома радами, а саме: Радою з торгівлі товарами (здійснює нагляд за дією багатосторонніх торговельних угод), Радою з торгівлі послугами (здійснює нагляд за дією Генеральної угоди з торгівлі послугами) і Радою з торговельних аспектів права інтелектуальної власності (здійснює нагляд за дією Угоди з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності). Ці ради виконують функції, що випливають із відповідних угод та рішень Генеральної ради. Вони діють відповідно до своїх правил процедури, схвалених Генеральною радою. Зазначені ради в разі необхідності створюють допоміжні органи. Наприклад, такими органами є комітети. Так, при Раді з торгівлі товарами створено 14 комітетів, які контролюють дотримання принципів СОТ і Угод ГАТТ-1994.

СОТ є досить авторитетною міжнародною організацією, адже до її складу входило на початок 2003 р. 142 країни світу. Через СОТ на цей період здійснювалося 92% світової торгівлі, причому понад 100 країн – членів СОТ є країнами, що розвиваються.

У наш час більше 30 країн світу вирішують питання щодо вступу їх до СОТ. З огляду на це Україна вжила всіх можливих заходів, щоб забезпечити вступ до цієї міжнародної структури, що є одним із ключових елементів інтеграції нашої держави у світове економічне співтовариство, необхідною передумовою подальшої інтеграції України в Європейський Союз.

Після 15-річних переговорів 18 травня 2008 р. Україна приєдналася до Всесвітньої торгової організації. З одного боку, Україна добилася зниження мита на поставку своїх товарів і відкрила для себе ринки 150 країн – членів СОТ, з іншого – знизила або обнулила мито на імпорتنі товари.

Участь України у СОТ дасть змогу розв'язати низку досить важливих для неї питань, зокрема зменшити тарифні та нетарифні обмеження для вітчизняних товарів практично на всіх світових ринках, збільшити український експорт. Наше членство в цій організації забезпечує справедливе вирішення суперечок, захист інтересів вітчизняних товаровиробників на світових ринках, а також системну трансформацію національного законодавства відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів.

Водночас слід звернути увагу на певні негативні наслідки вступу нашої держави до СОТ. Одним із них є зменшення тарифних і нетарифних обмежень, які застосовуються в Україні для захисту внутрішнього ринку. Це призводить до надходження на вітчизняний ринок багатьох конкурентоспроможних товарів і продукції промислово-технічного призначення зарубіжного виробництва та до інших негативних наслідків. Так, від'ємне сальдо торгового балансу України в 2010 р. збільшилося порівняно з 2009 р. в 1,6 разу і склало 9,3 млрд доларів, у першому півріччі 2011 р. в 2,3 разу перевищило рівень першого півріччя 2010 р. і становило 5,5 млрд доларів. Експерти зазначають, що в усіх втратах України за останні три роки, звичайно, не можна звинувачувати тільки вступ до СОТ, бо в часі це збіглося зі світовою фінансовою кризою. І все ж, вступ до СОТ став однією з причин, через які у 2009 р. ВВП України зменшився на 15%. Для порівняння: економіка Європи за цей же час «просіла» всього на 3–4%.

На жаль, не всі галузі промисловості України змогли прорватися на закордонні ринки через низьку конкурентоспроможність, тоді як український ринок став відкритим для іноземців, що призвело до витіснення вітчизняних товарів імпортними. За три роки багато українських підприємств зазнали значних збитків, знизили обсяги виробництва або просто закрилися, десятки тисяч людей втратили роботу. Особливо пос-

траждали галузі, які випускають не сировину, а готовий товар, так звану продукцію з високою додатковою вартістю.

Від вступу до СОТ виграти змогли лише виробники конкурентної продукції. В агропромисловому секторі відзначається позитивна динаміка виробництва олійних культур – насіння соняшнику, ріпаку та соняшникової олії. Причиною позитивного впливу на галузь є відсутність зустрічних мит на експорт продукції. Крім того, в олійну галузь ще до вступу України в СОТ були вкладені інвестиції, виробництво було модернізоване, і з відкриттям ринків галузь виявилася готовою конкурувати на світових ринках.

Крім того, як зазначають експерти, необхідно гармонізувати законодавство, щоб розбіжність законодавств між країнами не була конкурентною перевагою імпортерів. Ідеться, зокрема, про необхідність удосконалення системи технічного регулювання. Тут як приклад можна навести ситуацію у виноробній галузі України, де також були знижені мита на готову продукцію і на сировину. Доступ українського вина на зовнішні ринки країн – членів СОТ виявився закритим, бо там установлені більш жорсткі вимоги до продукції, у тому числі по сертифікації за технологічними стандартами. При цьому частка імпортних вин на українському ринку зросла з 20% до вступу в СОТ до 30% у 2010 р.

Позитивним є те, що згідно з правилами СОТ країни можуть переглядати умови членства в ній раз на три роки. Отже, в Україні з'явилася можливість скорегувати умови перебування в СОТ.

2.2. Характеристика, завдання та напрями діяльності Організації економічного співробітництва і розвитку

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) була створена на базі Європейської організації економічного співробітництва, заснованої для управління допомогою з боку США та Канади в рамках Плану Маршала щодо реконструкції Європи після Другої світової війни. Починаючи з 1961 р., моменту свого створення, ОЕСР ставить за мету посилювати економіку країн-членів, щоб зробити її більш ефективною, просувати ринкову економіку, розвивати вільні обміни, сприяти зростанню як індустріально розвинутим країнам, так і тих, що розвиваються.

Офіційні цілі ОЕСР:

- сприяння стійкому економічному і соціальному розвитку як країн-учасниць, так і країн, які не беруть участі в організації;
- розробка ефективних методів координації їх торговельної та загальноекономічної політики;

- сприяння досягненню найбільш високого рівня стійкого економічного розвитку, зайнятості та рівня життя в країнах-членах при збереженні фінансової стабільності;
- сприяння розвитку світової торгівлі на багатосторонній недискримінаційній основі відповідно до міжнародних зобов'язань;
- стимулювання і координування дій у сфері надання допомоги державам, що розвиваються.

ОЕСР сьогодні об'єднує 30 країн-членів і надає урядам цих країн рекомендації з вивчення, розробки та покращення соціально-економічної політики. Вони обмінюються позитивним досвідом, намагаються знайти шляхи вирішення спільних проблем, скоординувати внутрішню та міжнародну політику, які, особливо в час мондіалізації економіки, мають формувати все більш однорідну групу. Дискусії в рамках ОЕСР можуть розгортатися навколо чисто формальних рішень, наприклад уведення суперечливих юридичних норм, які заважають вільному переміщенню капіталів та послуг, виробленню заходів для боротьби з корупцією або забороні державних субсидій у суднобудівництві. Але часто такі дискусії дозволяють урядам бути більш поінформованими, щоб потім у національних рамках приймати рішення в усіх аспектах державної політики та краще відчувати їх вплив на міжнародну спільноту. Вони дають можливість пізнавати і діяти з урахуванням думок інших країн.

ОЕСР – це так званий інтелектуальний клуб країн, які поділяють спільні ідеї. Це – «клуб багатих», оскільки його країни-члени виробляють 2/3 світових матеріальних цінностей та послуг, але це не приватний клуб. Головна вимога, щоб стати його членом, – поділяти принципи ринкової економіки та демократичного плюралізму.

Ядром цієї організації спочатку стали країни Європи та Північної Америки. На сьогодні до ОЕСР входять: Австралія, Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Іспанія, Ісландія, Ірландія, Італія, Канада, Корея, Люксембург, Мексика, Німеччина, Норвегія, Нова Зеландія, Нідерланди, Польща, Португалія, Словаччина, США, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чеська Республіка, Швейцарія, Швеція та Японія.

ОЕСР установила в рамках програм численні контакти з іншими країнами світу, зокрема республіками колишнього СРСР.

ОЕСР фінансується країнами – членами цієї організації. Внесок кожної з країн у річний бюджет визначається за формулою, яка враховує «вагу економіки» цієї країни. Найбільшим контрибутором ОЕСР є США, які формують 25% бюджету цієї організації, за ними йде Японія.

Обмін думками між країнами – членами ОЕСР базується на інформації та аналізі, які надаються секретаріатом цієї організації, що розташований у Парижі. Його робота організується за напрямками, аналогічними напрямкам роботи міністерств в урядах та в тісному контакті консультативного плану з офіційними чинниками країн, які потім використовують у своїй роботі результати проведених аналізів. Ці ж результати є базою для прийняття рішень країнами – членами ОЕСР, які збираються на засідання спеціалізованих комітетів. Саме в рамках роботи комітетів відбувається обмін основною інформацією. Комітети об'єднують представників національних адміністрацій країн чи делегацій цих країн при ОЕСР.

До структури ОЕСР входять такі підрозділи:

- Рада;
- Генеральний секретаріат;
- Виконавча дирекція;
- Дирекція по зв'язках з громадськістю;
- Дирекція з питань фінансів, податків та підприємств;
- Дирекція з питань харчування, сільського господарства та рибальства;
- Дирекція з питань співробітництва для розвитку;
- Дирекція з питань обмінів;
- Дирекція з питань захисту навколишнього середовища;
- Дирекція з питань статистики;
- Дирекція з питань освіти, зайнятості, праці та соціальних справ;
- Дирекція з питань науки, технології та промисловості;
- Департамент з економічних справ;
- Служба з питань державного управління;
- Служба з питань розвитку територій.

Організаційно до ОЕСР входять також напіваавтономні структури:

- Міжнародне енергетичне агентство;
- Агентство ОЕСР з ядерної енергетики;
- Європейська конференція міністрів транспорту;
- Центр розвитку;
- Центр із питань досліджень та інновацій у галузі освіти;
- Клуб Саеля.

Вищим органом ОЕСР є Рада. Вона має право приймати рішення. До неї входять по одному представнику від кожної країни – члена ОЕСР та представник Європейської комісії. Рада регулярно збирає послів країн при ОЕСР, щоб дати генеральні директиви організації щодо робіт, які мають бути виконані. Рада збирає один раз на рік міністрів країн - чле-

нів ОЕСР, які обговорюють основні поточні проблеми, актуальні з точки зору громадської думки, та визначають пріоритети організації на наступний рік.

Спеціалізовані комітети збираються для формулювання ідей та проведення аналізу прогресу, досягнутого у певних галузях, таких як міжнародна торгівля, державне управління, допомога розвитку чи фінансові ринки. ОЕСР нараховує близько 200 комітетів, робочих груп та технічних підгруп. Понад 40 тисяч експертів, в основному високих функціонерів національних адміністрацій, беруть щорічно участь у засіданнях ОЕСР, щоб оцінити роботу, виконану секретаріатом, внести свої пропозиції та запропонувати нові проекти.

Співробітники ОЕСР, як правило, громадяни країн – членів цієї організації, працюючи в статусі службовця міжнародної організації, не залежать від жодної національної адміністрації. Кадрова політика ОЕСР не базується на квотах географічного представництва, а виходить із необхідності представити широкий спектр компетентності та національностей.

На відміну від Світового банку та Міжнародного валютного фонду, ОЕСР не надає фінансування. Організація є місцем вивчення та дискусій і здійснює пошуки та аналіз, які допомагають урядам визначити стратегію виходу на формальні угоди між країнами-членами і які будуть реалізовуватися національними інституціями чи в інших міжнародних домовленостях. Ця, часто непомітна робота, на думку країн – членів ОЕСР, є основною і дуже ефективною, оскільки, починаючи зі збору та аналізу даних, вона переходить у колективну дискусію щодо політики, яка проводиться. Взаємне вивчення урядами, багатостороннє спостереження та здійснення відповідного тиску (погоджуйтеся чи реформуйтеся) є найбільш ефективними засобами ОЕСР.

Визначаючи перешкоди на шляху ефективності, зростання та інновацій, ОЕСР часто спонукає уряди приймати складні політичні рішення, щоб підвищити ефективність їх економік. Дискусії, які іноді виникають у кулуарах самої ОЕСР, приводять до угод між урядами щодо застосування єдиних «правил гри» в питаннях міжнародного співробітництва. Ці дискусії можуть також вилитися або у формальні угоди, наприклад щодо боротьби з корупцією, експортних кредитів, руху капіталів, прямих іноземних інвестицій, або в норми та моделі міжнародної фіскальної політики чи рекомендації та директиви щодо захисту довкілля.

ОЕСР постійно розширює географічний простір своєї діяльності, установлюючи прямі контакти з країнами, які не є членами цієї організації. Ці контакти направлені на сприяння економічній інтеграції шля-

хом надання в розпорядження цих країн досвіду, набутого в ОЕСР, а також урахування знань та точок зору цих країн.

Після розпаду Радянського блоку в 1989 р., ОЕСР започаткувала програму допомоги країнам Центральної та Східної Європи. Приблизно в цей же час була започаткована структурована програма контактів із неєвропейськими країнами, економіка яких почала динамічно розвиватися. В Азії – це Гонконг, Китай, Малайзія, Сінгапур, Таїланд. У Латинській Америці – Аргентина, Бразилія, Чилі.

У 1998 р. у рамках ОЕСР був створений Центр зі співробітництва з країнами не членами цієї організації. Центр здійснює два типи програм. Один із них розглядає конкретні теми, наприклад, обміни, інвестиції, податки, охорону довкілля, та об'єднує країни – члени та не члени ОЕСР. Інший має відношення тільки до однієї з країн, яка не є членом ОЕСР, чи до специфічного регіону. Найбільш важливими на сьогодні в Центрі є програми з Росією, Китаєм та країнами Балтійського регіону.

У рамках організації керівництво та представники урядів проводять неформальні дискусії зі своїми колегами з інших держав-членів щодо спільних економічних проблем та шляхів їхнього вирішення. В ОЕСР не видаються зобов'язуючі резолюції, натомість розробляються рекомендації для урядів держав світу щодо вдосконалення соціально-економічної політики. Ці рекомендації поєднують у собі позитивний досвід, допомагають знайти шляхи вирішення спільних проблем, скоординувати внутрішню та зовнішню політику.

Дискусії в рамках ОЕСР спонукують уряди держав-членів до укладення угод щодо застосування єдиних «правил гри» у питаннях міжнародного співробітництва, наприклад щодо боротьби з корупцією, експортних кредитів, руху капіталів, прямих іноземних інвестицій. На підставі проведених ОЕСР досліджень і аналізів розробляються норми та моделі міжнародної фіскальної політики чи рекомендації і директиви щодо захисту довкілля.

2.3. Характеристика, завдання та напрями діяльності Організації Об'єднаних Націй

Організація Об'єднаних Націй (ООН) – міжнародна організація, заснована 26 червня 1945 р. на конференції в Сан-Франциско на підставі Хартії Об'єднаних Націй. Декларованою метою діяльності організації є

підтримання і зміцнення миру і міжнародної безпеки та розвиток співробітництва між державами світу. До складу ООН з 14 липня 2011 р. входить 193 держави-члени, Україна входить як член – засновник разом з іншими 50 державами.

Діяльність організації побудована на 9 принципах (рис. 2.4).

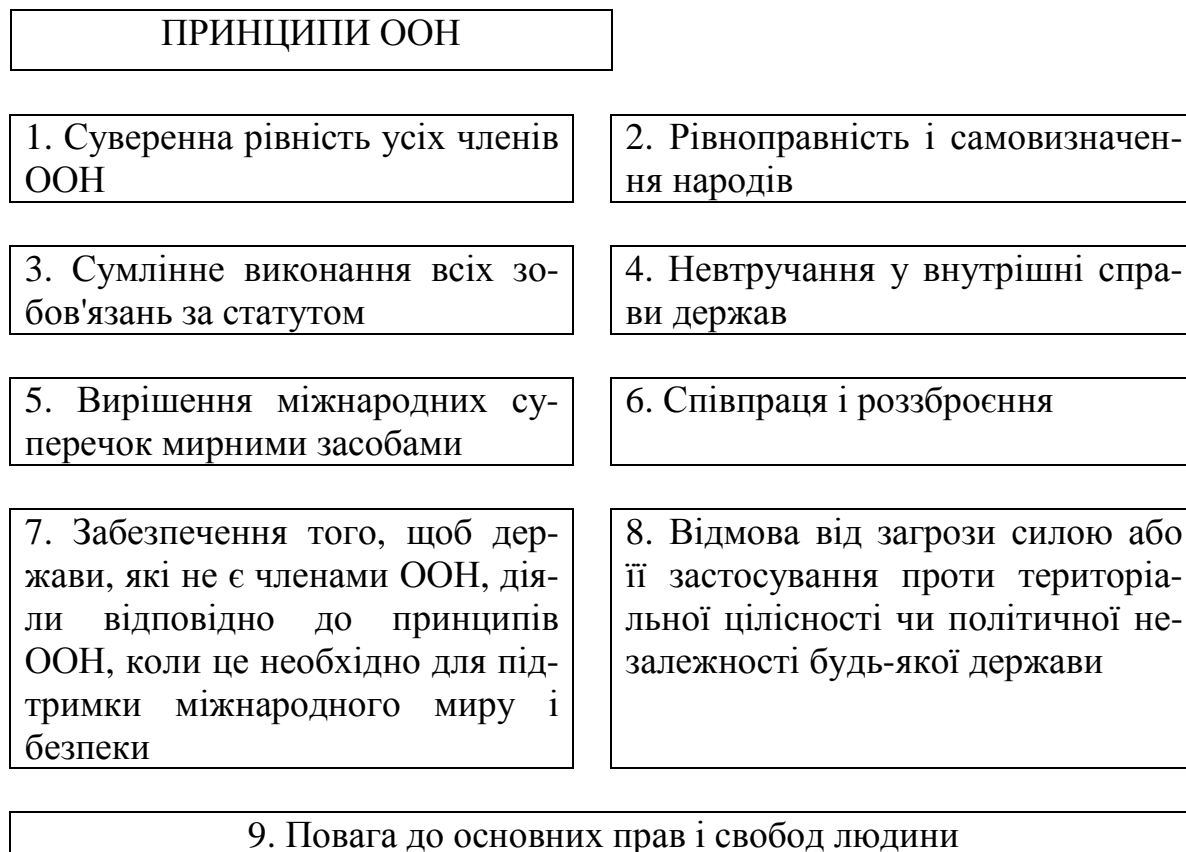

Рисунок 2.4 – Принципи діяльності ООН

Діяльність ООН підпорядкована основним цілям, що наведені на рис. 2.5.

Ця організація розробляє рекомендації, конвенції, заходи, які пропонує своїм членам прийняти і реалізувати шляхом включення до законодавства чи введення до нормативних актів. ООН прагне спонукати держави до вживання відповідних заходів щодо координування їх дій та ініціатив.

Система ООН складається з головних і допоміжних органів, спеціалізованих організацій та установ і автономних організацій.

До головних органів належать: Генеральна асамблея (ГА); Рада безпеки (РБ); Міжнародний суд і Секретаріат. Допоміжні органи, що виявляться необхідними, заснуються відповідно до Статуту.

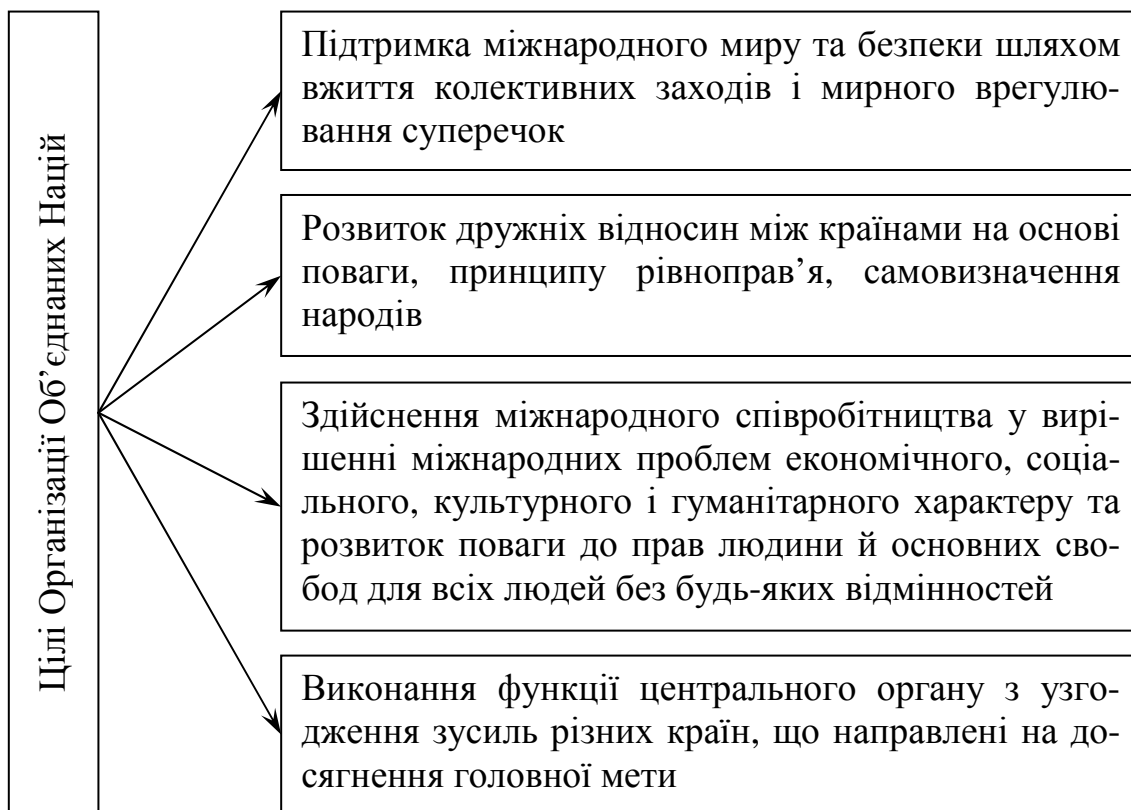

Рисунок 2.5 – Цілі діяльності ООН

Розглянемо внутрішню структуру міжнародних економічних організацій у системі ООН (рис. 2.6). Організація Об'єднаних Націй є центром вирішення проблем, актуальних для всього людства. Її діяльність здійснюється спільними зусиллями понад 30 пов'язаних із нею організацій, що складають Систему Організації Об'єднаних Націй. ООН та інші організації її системи працюють з метою забезпечення дотримання прав людини, охорони довкілля, боротьби з хворобами і скорочення масштабів бідності. Установи Організації Об'єднаних Націй розробляють норми та правила безпечного й ефективного повітряного сполучення та сприяють удосконаленню телекомунікацій і захисту інтересів споживачів. ООН є ініціатором міжнародних кампаній боротьби з оборотом наркотиків і тероризмом.

Рисунок 2.6 – Внутрішня структура ООН

Проблемами в галузі економіки, торгівлі, міжнародних економічних відносин, стандартизації, сертифікації, управління якістю та безпечністю товарів займаються окремі підрозділи ООН, класифікація яких наведена на рис. 2.7.

Рисунок 2.7 – Міжнародні економічні організації системи ООН

2.3.1. Щодо питань продовольства та сільського господарства (FAO)

Організація Об'єднаних Націй з питань продовольства та сільського відіграє провідну роль у міжнародній діяльності, спрямованій на боротьбу з голодом. Обслуговуючи як розвинені, так і ті країни, що розвиваються, FAO виступає як нейтральний форум, де всі держави зустрічаються на рівноправній основі для обговорення угод та проведення дискусій із питань політики. FAO є також джерелом знань та інформації. Організація допомагає розвиненим країнам і країнам із перехідною економікою модернізувати й удосконалювати методи ведення сільського, лісового і рибного господарства та забезпечувати належне харчування для всіх. Від моменту утворення цієї організації в 1945 р. вона приділяє особливу увагу розвитку сільських районів, де проживає 70% бідного населення світу, намагається вирішити проблему голоду.

Головними функціями діяльності організації є такі:

1. Організація збирає, аналізує, тлумачить і поширює інформацію, яка стосується харчування, продовольства і сільського господарства.

2. Організація сприяє їй, у разі необхідності, рекомендує здійснення національних та міжнародних дій щодо:

– наукових, технологічних, соціальних та економічних досліджень, що стосуються харчування, продовольства та сільського господарства;

– удосконалення освіти та управління, що стосуються харчування, продовольства і сільського господарства, а також поширення загальних знань з питань харчування та сільськогосподарської науки й практики;

– збереження природних ресурсів та застосування вдосконалених методів сільськогосподарського виробництва;

– поліпшення обробки, маркетингу та розподілу продовольства і сільськогосподарської продукції;

– прийняття політики для надання адекватного сільськогосподарського кредиту, національного та міжнародного;

– прийняття міжнародної політики з урахуванням домовленостей із сільськогосподарської продукції.

3. Організація надає таку технічну допомогу, за якою можуть звернутися уряди.

4. Організація у співпраці з відповідними урядами засновує такі місії, які можуть бути необхідними в наданні їм допомоги для виконання зобов'язань, що впливають у зв'язку з прийняттям ними рекоменда-

цій Конференції Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН та цього Статуту.

5. Організація загалом вдається до всіх необхідних та відповідних дій для досягнення визначених цілей.

Виділяють вісім основних цілей діяльності Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (рис. 2.8).

Мета 1: Подолання крайньої бідності та голоду

Мета 2: Забезпечення загальної початкової освіти

Мета 3: Заохочення рівності чоловіків і жінок та розширення прав і можливостей жінок

Мета 4: Скорочення дитячої смертності

Мета 5: Поліпшення охорони материнства

Мета 6: Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями

Мета 7: Забезпечення екологічної стійкості

Мета 8: Формування глобального партнерства з метою розвитку

Рисунок 2.8 – Цілі діяльності Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН

Членство у ФАО надає державам таких переваг й можливостей:

– отримувати технічну допомогу організації в пріоритетних галузях агропромислового комплексу;

- брати участь у розробці міжнародних стандартів (що особливо важливо у сфері якості й безпеки харчової продукції), а також в інформаційній мережі ФАО;
- проводити спільні передінвестиційні дослідження відповідних секторів агропромислового комплексу (АПК);
- користуватися можливостями організації із залучення фінансування провідних міжнародних фінансових інституцій (Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку) для реалізації пріоритетних проектів у галузі АПК тощо.

Інтеграція національних аграрних господарств у світове аграрне господарство, створення конкурентоспроможного міжнародного аграрного сектору є основними умовами того, щоб будь-яка країна могла посісти гідне місце у світовому господарстві.

За роки незалежності Україною здійснено глибокі структурні реформи сільського господарства, докорінно перебудовано земельні й майнові відносини, на основі приватної власності на землю створено організаційно-правові структури ринкового типу. Однак ці надзвичайно важливі процеси потребують постійної державної підтримки та стимулювання, а також міжнародної координації, яка сприятиме ефективному розвитку галузі. Така координація може бути здійснена передусім у рамках спеціалізованих міжнародних універсальних організацій системи ООН, зокрема ФАО.

Географічне розташування України, розміри її території, чисельність населення, природні ресурси в поєднанні з потенційними можливостями в науковій, економічній та інших сферах суспільного життя дають їй змогу й право мати статус одного з найвпливовіших членів ФАО.

2003 року Україна набула повноправного членства у ФАО. Постановою Кабінету Міністрів № 1371 від 13 вересня 2002 р. «Про порядок участі центральних органів виконавчої влади в діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна» відповідальним за організацію співробітництва з ФАО визначено Міністерство аграрної політики.

Співробітництво нашої держави з ФАО є доволі активним: Україна – член багатьох робочих органів цієї організації й бере участь у заходах ФАО. За період членства здійснено майже 100 візитів українських представників до інших країн – членів організації для участі в заходах ФАО. На період 2007–2009 рр. Україну було обрано до складу Ради ФАО, тож вона здобула право брати участь у голосуванні з фінансових і правових питань.

Наша держава є членом п'яти відкритих комітетів ФАО та двох комісій: Комітету з питань сировинних товарів, Комітету рибного гос-

подарства, Аграрного комітету, Комітету з питань всесвітньої продовольчої безпеки, Комітету лісового господарства, Комісії «Кодекс Аліментаріус» і Комісії з питань генетичних ресурсів, відповідальними за співробітництво з якими є структурні підрозділи Мінагрополітики України.

ФАО постійно відстежує результати біотехнологічних досліджень і поширює нову інформацію серед своїх членів. Розповсюдження генетично модифікованих організмів і продукції з їх вмістом нині є беззаперечним фактом. Цей процес відбувається як у державах, що є розробниками відповідних технологій і експортерами генетично модифікованої продукції, так і в тих, що через різні обставини є імпортерами таких товарів у вигляді об'єктів для наукових досліджень, продуктів харчування, корму для худоби, насінневого матеріалу тощо. За даними ФАО, генетично-модифіковані культури вирощують Аргентина, Австралія, Канада, Китай, Німеччина, Колумбія, Індія, Індонезія, Мексика, Південно-Африканська Республіка, Іспанія. Дві третини всіх генетично-модифікованих культур у світі вирощується в США. Велике значення має наявність законів, які регулюють виробництво та маркування таких організмів. Для України й досі є відкритим питання маркування продукції з генетично модифікованими організмами. Хоча відповідний закон і прийнято, однак не розроблено механізму його реалізації.

Останнім часом особливо наголошується на потребі ощадливого ставлення до природного середовища. ФАО активно сприяє міжнародним і національним заходам у сфері збереження природних ресурсів. 1992 року в Ріо-де-Жанейро відбулася конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку, на якій було узгоджено концепцію сталого розвитку та прийнято програму дій «Порядок денний на XXI століття», а на конференції 1997 р. в Нью-Йорку підбито проміжні підсумки її реалізації. Результатом роботи цих форумів став системний і багатофункціональний підхід до аграрної сфери, що передбачає ощадливе ставлення до природного середовища.

Україна є учасником понад 20 міжнародних конвенцій і двосторонніх угод, пов'язаних із охороною довкілля. Її міжнародні зобов'язання щодо навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки випливають із положень уже ратифікованих договорів, а також тих, що перебувають на стадії розгляду. Виконання Україною цих зобов'язань потребує приведення національного законодавства у відповідність до норм міжнародного права й урахування міжнародної практики під час розроблення нових законодавчих актів. Окрім того, на державному рівні необхідно реалізовувати комплексну національну регуляторну політику, спрямовану на раціональне використання земельних, водних і біологічних ре-

сурсів. У зв'язку з цим прийнято Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», який визначив, що основними пріоритетами державної аграрної політики є створення умов для реалізації та захисту прав аграріїв на землю, формування ринкових земельних відносин і охорона земель, створення рівних умов для функціонування організаційно-правових форм ведення господарства в аграрному секторі, державна підтримка розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва на основі кооперації й інтеграції, формування сприятливої цінової, фінансово-кредитної, податкової та бюджетної політик тощо. Реалізація основних напрямів, визначених у цьому законі, дасть змогу гарантувати продовольчу безпеку держави, перетворити аграрний сектор України на високоефективний та конкурентоспроможний і на внутрішньому, і на зовнішньому ринку. Основні напрями передбачають сталий розвиток аграрного сектору національної економіки на період до 2015 р. Вони поширюються на сільське господарство, харчову промисловість і переробку сільськогосподарської продукції.

Отже, основні проблеми й перспективи розвитку міжнародно-правового співробітництва нашої держави та ФАО мають два правові виміри. По-перше, це правові питання, пов'язані з подальшим науково-технічним розвитком сільського господарства, а також із розвитком міжнародних відносин у цій сфері. По-друге, це вдосконалення чинного законодавства й процесу нормотворчості в агропромисловому комплексі.

Співпраця з ФАО має сповна використовуватись урядом України під час реалізації національної програми в галузі продовольчої безпеки та підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки на основі внесення пропозицій щодо розробки і вдосконалення нормативно-правових актів.

2.3.2. Щодо промислового розвитку (UNIDO)

Організацію Об'єднаних Націй із промислового розвитку – ЮНІДО (United Nations Industrial Development Organization – UNIDO) – було засновано в 1967 р. рішенням Генеральної асамблеї ООН як центральний координуючий орган у сфері допомоги промислового розвитку країн, що розвиваються. Цілі ЮНІДО показано на рис. 2.9.

Рисунок 2.9 – Цілі ЮНІДО

Виділяють п'ять основних напрямів діяльності організації (рис. 2.10).

Напрями діяльності ЮНІДО	1. Надання допомоги країнам, що розвиваються, та країнам із перехідною економікою з метою розбудови та модернізації промисловості
	2. Сприяння впровадженню промислових технологій, спрямованих на використання природних та людських ресурсів зазначених країн, надання відповідних консультацій
	3. Сприяння зміцненню співробітництва між промислово розвиненими країнами, країнами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою, надання технічної та консультаційної допомоги країнам
	4. Залучення інвестицій з метою реалізації проектів у сфері промислового розвитку
	5. Координація діяльності в рамках системи ООН у питаннях сприяння промислового розвитку країн, що розвиваються, та країн із перехідною економікою

Рисунок 2.10 – Напрями діяльності ЮНІДО

ЮНІДО сприяє налагодженню і зміцненню контактів між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, заохочує діяльність, яка сприяє залученню інвестицій, підтримуючи процес передачі технології країнам, що розвиваються, і обміну технологіями. У рамках ЮНІДО створено Банк промислової і технологічної інформації щодо проектів, який може надавати необхідну країнам інформацію на їх запит. Консультативна діяльність ЮНІДО полягає в проведенні конференцій, нарад, зустрічей представників промисловості, профспілок, споживачів. Крім того, проводяться засідання груп спеціалістів конкретних галузей промисловості з проблем промислового розвитку в регіоні, з питань зміцнення співробітництва фінансових, технічних і наукових установ розвинутих країн і країн, що розвиваються, тощо. Особлива увага приділяється промислому співробітництву на рівні підприємств із використанням механізму цільових фондів і програми промислового інвестування. У 1997 р. обсяг технічної допомоги, наданої ЮНІДО всім країнам світу, становив близько 100 млн доларів.

Головними органами ЮНІДО є такі:

- Генеральна конференція, яка проводиться один раз на два роки і визначає принципи і політику діяльності ЮНІДО, затверджує бюджет, здійснює контроль за використанням фінансових ресурсів;
- Рада з промислового розвитку (РПР), що складається з 53 членів ЮНІДО (33 – представники країн, що розвиваються, 15 – від розвинутих країн, 5 – від країн із перехідною економікою) та розробляє принципи і політику ЮНІДО, розглядає і приймає програму діяльності Організації, обговорює питання координації діяльності системи ООН у галузі промислового розвитку, контролює ефективність використання ресурсів організації, готує і подає на розгляд Генеральної асамблеї ООН через ЕКОСОП щорічну доповідь про діяльність ЮНІДО;
- секретаріат;
- Представництва ЮНІДО на місцях.

Допоміжними органами ЮНІДО є Комітет з програм і бюджету в складі 27 членів і технічні комітети.

До складу ЮНІДО входять 168 держав. Україна також є членом цієї організації з 1985 р. Штаб-квартиру ЮНІДО розміщено у Відні (Австрія).

У 1995 р. було укладено Угоду про співробітництво у сфері промислового розвитку між Урядом України та ЮНІДО. Україна бере активну участь у засіданнях керівних органів ЮНІДО, а також міжнародних заходах, які проводяться під егідою цієї організації. Визнанням внеску України в посилення ролі та реформування ЮНІДО стало обрання нашої держави в ході 13-ї сесії Генеральної конференції ЮНІДО в гру-

дні 2009 р. до складу керівних органів ЮНІДО – Ради з промислового розвитку та до Програмно-бюджетного комітету організації.

За сприяння ЮНІДО в Україні було реалізовано низку проектів у сфері промислового розвитку, сталого управління водними ресурсами, поводження з відходами, екологічного оздоровлення промислово забруднених територій та ін.

На стадії виконання знаходяться такі проекти:

1. Проект «Зміцнення Українського центру управління водою» було започатковано відповідно до запиту української сторони в 2007 р. Основним партнером виступає Міністерство охорони навколишнього природного середовища України та Український центр управління водою, створений на базі Міністерства охорони навколишнього природного середовища України. Загальна вартість проекту 350 тис. дол. США.

2. Проект «Започаткування та функціонування в Україні Національної програми чистого виробництва» реалізується з 2007 р. відповідно до запиту української сторони на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Перша підготовча фаза проекту була завершена в 2009 р. Наразі продовжується реалізація другої фази проекту, основна мета якої допомогти у створенні Українського центру чистого виробництва. Загальна сума проекту складає 600 тис. дол. США.

3. Проект «Оцінка промислового забруднення з транскордонним впливом в басейні р. Західний Буг» реалізується ЮНІДО спільно з Українським центром управління водою та Міністерством охорони навколишнього природного середовища України. Основний донор проекту – Польща, яка виділила 150 тис. дол. США на його реалізацію.

4. Проект «Підвищення стандартів безпеки в харчовій промисловості» реалізується ЮНІДО спільно з Міністерством аграрної політики України з метою впровадження європейських стандартів у харчову промисловість України. На сьогодні виділено кошти в розмірі 150 тис. дол. США на першу підготовчу фазу проекту.

Пройшли попереднє схвалення в рамках ЮНІДО та готуються до реалізації такі проекти:

1. Створення Центру технологічного передбачення на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Проектна пропозиція пройшла схвалення в Секретаріаті ЮНІДО і була передана на розгляд угорській стороні, яка заявила про намір стати донором проекту. Загальна вартість проекту складає 100 тис. дол. США.

2. Проект «Глобальне виявлення і оцінка забруднених територій», що фінансується ЄС, є регіональним проектом щодо виявлення те-

риторій, забруднених унаслідок промислової токсичної діяльності, та оцінки заходів, яких необхідно вжити для відновлення забруднених територій. Загальна вартість проекту становитиме 2 млн дол. США.

3. Проект «Екологічне управління та остаточне видалення поліхлорованих біфенілів» пройшов попереднє схвалення в рамках ЮНІДО і був переданий на розгляд Глобального екологічного фонду (ГЕФ) для отримання відповідного фінансування. Загальна сума проекту складає 30 550 000 дол. США, з яких 9 550 000 складатимуть гроші ГЕФ, а 21 000 000 – індикативне співфінансування.

4. Проект щодо створення в Україні Національної мережі для здійснення енергоефективного та чистого виробництва схвалено ЮНІДО та основним донором проекту, яким виступає Швейцарська інституція SECO. Бюджет проекту становить 3 740 000 євро. Основним партнером з українського боку виступає Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут».

5. Пройшла процедуру схвалення Глобальним екологічним фондом (ГЕФ) проектна пропозиція ЮНІДО «Покращення енергоефективності та сприяння відновлюваним джерелам енергії в аграрній та харчовій промисловості та на малих і середніх підприємствах в Україні». Загальна сума проекту становить 17 700 000 дол. США. Реалізацію проекту розпочато з другої половини 2011 р.

2.3.3. Щодо торгівлі та розвитку (ЮНКТАД)

Конференція ООН з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД) була заснована в 1964 р. як головний та постійний орган Генеральної асамблеї ООН, основною метою якого є інтеграція до світової економіки країн, що розвиваються, а також сприяння використанню можливостей у сфері торгівлі та розвитку, що виникли внаслідок глобалізаційних процесів (рис. 2.11).

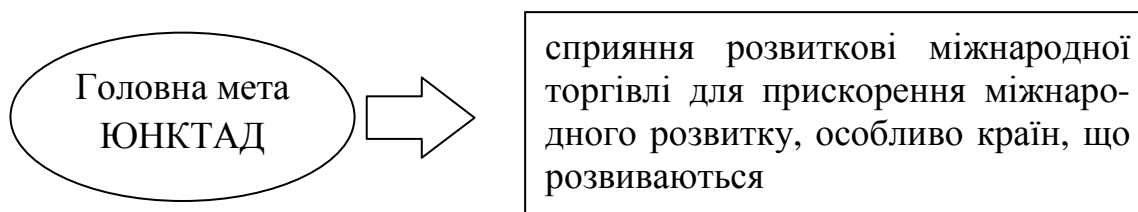

Рисунок 2.11 – Мета діяльності ЮНКТАД

До компетенції ЮНКТАД належать питання торгівлі, фінансів, технологій, інвестицій та сталого розвитку.

До складу ЮНКТАД входять усі держави – члени ООН, а також країни – члени її спеціалізованих установ, або МАГАТЕ. Конференція налічує 190 країн-членів.

Зазначають п'ять основних цілей діяльності ЮНКТАД, із яких виділяють функції організації. Цілі та функції діяльності організації ЮНКТАД наведено на рис. 2.12.

ЮНКТАД	
ЦІЛІ	ФУНКЦІЇ
Співробітництво розвинених країн і країн, що розвиваються	Регулювання торговельних і економічних відносин між державами
Зміцнення співробітництва країн, що розвиваються, між собою	Розробка заходів з регулювання міжнародної торгівлі сировиною
Координація багатосторонніх дій у галузі міжнародної торгівлі й розвитку	Розробка принципів торговельної політики та аналіз тенденції світового розвитку й міжнародної торгівлі
Мобілізація людських і матеріальних ресурсів через спільні дії урядів і суспільства	Обговорення актуальних проблем міжнародних економічних відносин
Активізація співробітництва між державним і приватним секторами	Координація діяльності органів і закладів ООН з питань міжнародної торгівлі й розвитку
	Співробітництво з міжнародними організаціями у сфері міжнародної торгівлі (насамперед із СОТ)

Рисунок 2.12 – Цілі та функції діяльності організації ЮНКТАД

Діяльність ЮНКТАД базується на таких принципах:

- 1) рівноправність держав у міжнародних торговельних відносинах;
- 2) недопустимість дискримінації й економічного тиску;
- 3) поширення режиму найбільшого сприяння в міжнародній торгівлі;
- 4) надання пільг країнам, що розвиваються, на основі «невзаємності»;

5) скасування преференцій, якими користуються розвинені країни на ринках найслабкіших країн;

б) сприяння розширенню експорту з країн, що розвиваються.

Ці й деякі інші принципи задекларовано в документі під назвою «Принципи міжнародних торговельних відносин і торговельної політики».

ЮНКТАД брала активну участь у розробленні принципів «Нового міжнародного економічного порядку», який був ініційований політиками країн, що розвиваються. У цьому напрямі, зокрема Конференція наполягає на обмеженні практики антидемпінгових заходів, які широко застосовуються розвиненими країнами проти менш розвинених (Україна також від цього потерпає); на відмові від торговельних блокад та ембарго. ЮНКТАД визначає, що різні групи країн мають неоднакові можливості, тому в міжнародній торгівлі необхідно врахувати проблеми менш розвинених країн. Напередодні сесії ЮНКТАД (1996 р.) була проведена зустріч міністрів «Групи – 77», яка складається з країн, що розвиваються; вони обговорювали проблеми стимулювання розвитку економіки в умовах лібералізації торгівлі й глобалізації світової економіки.

Оскільки сировина залишається поки що основним експортним товаром для найменш розвинених країн, ЮНКТАД приділяє торгівлі сировиною особливу увагу. Утворено спеціальні дослідні групи з сировинних товарів, укладено відповідні міжнародні угоди, підписано конвенції щодо умов торгівлі сировиною. За ініціативою ЮНКТАД була розроблена й прийнята в 1976 р. Інтегрована програма для сировинних товарів (ІПСТ); метою програми є стабілізація цін на сировину й сприяння найменш розвиненим країнам у її промисловій обробці.

У розробці міжнародного механізму торговельної політики важливе місце посідають заходи з визначення преференцій для країн, що розвиваються, з усунення тарифних перепон, поліпшення структури їх експорту. Особлива увага приділяється найменш розвиненим країнам, що не мають виходу до моря (таких багато в Африці), й острівним країнам.

Крім суто торговельних, ЮНКТАД розглядає й інші питання міжнародного економічного співробітництва: валюту і фінанси, морські перевезення, страхування передачі технологій, міжнародні інвестиції.

Аналітична діяльність ЮНКТАД охоплює такі сфери: тенденції світової економіки та їх вплив на процес розвитку; макроекономічна політика; конкретні проблеми розвитку, використання успішного досвіду розвитку країнами, що розвиваються, і країнами з перехідною економікою; питання, пов'язані з фінансовими потоками й заборгованостями.

ми. За результатами досліджень складається банк інформації, яка надається країнам-членам.

Організаційна структура ЮНКТАД:

1. Конференція.
2. Рада з торгівлі та розвитку.
3. Секретаріат.

Конференція – вищий орган ЮНКТАД. Вона збирається на сесії раз на чотири роки на рівні міністрів і визначає головні напрями політики міжнародної торгівлі й розвитку. Рішення Конференції переважно рекомендаційні, вони не обов'язкові до прийняття всіма членами; цим ЮНКТАД суттєво відрізняється від СОТ, де рішення обов'язкові до виконання.

Рада з торгівлі та розвитку – виконавчий орган; особливістю є можливість участі в його роботі представників усіх країн-членів, які побажають (тепер їх 146). Рада проводить щорічні сесії, на яких обговорюються питання глобальної політики, проблеми торгівлі, валютно-фінансових відносин, торговельної політики, економічних реформ.

Раді підпорядковані функціональні комісії: Комісія з торгівлі товарами та послугами та з сировини; Комісія з інвестицій, технології й фінансів; Комісія з підприємницької діяльності.

Секретаріат є частиною Секретаріату ООН; очолюється генеральним секретарем, який є заступником генерального секретаря ООН. До Секретаріату входять дві служби: координації й політики; зовнішніх відносин. Крім того, у своїй роботі Секретаріат спирається на 9 відділів:

- сировинних товарів;
- міжнародної торгівлі;
- сфери послуг;
- економічного співробітництва між країнами, що розвиваються;
- глобальної взаємозалежності;
- ТНК та інвестицій;
- науки та техніки;
- найменш розвинених країн;
- послуг у сфері управління.

Спільно із СОТ ЮНКТАД керує Міжнародним торговельним центром.

Фінансування ЮНКТАД здійснюється з таких джерел: кошти UNDP, Європейської комісії, Всесвітнього банку, окремих країн-донорів. Серед останніх – переважно західноєвропейські країни та Японія.

Слід зазначити, що ЮНКТАД має непрості відносини із СОТ, адже вони є конкурентами у сфері регулювання світової торгівлі. Серед членів ЮНКТАД чисельно переважають країни, що розвиваються; їх представникам вдається втілювати принципи й рішення, у яких часто не зацікавлені розвинені країни (наприклад, поширення принципу «невзаємності»). Ось чому держави, які мають беззаперечний авторитет у СОТ, намагаються надати більшу вагу в міжнародних торговельних відносинах саме цій організації. І дійсно, авторитет СОТ більший, ніж у ЮНКТАД. Не останню роль у цьому відіграє принцип прийняття рішень: рекомендаційний їх характер у ЮНКТАД дає змогу подекуди їх ігнорувати, а це послабляє її авторитет. Висловлювалися навіть думки: а чи потрібна взагалі ЮНКТАД? Але згодом вдалося розмежувати функції двох організацій: ЮНКТАД розробляє загальні торговельно-політичні принципи в контексті розвитку, а СОТ займається суто торговельними питаннями.

На теперішньому етапі ЮНКТАД відіграє провідну роль у процесі формування так званої «культури конкуренції», що означає усвідомлення на всіх рівнях позитивної ролі конкуренції як одного з найвагоміших чинників сучасного демократичного суспільства та соціально-орієнтованої економіки. Значення ЮНКТАД обумовлюються значною мірою її масштабною аналітичною діяльністю, що відображається в численних дослідженнях її секретаріату, присвячених різним аспектам конкурентної політики. ЮНКТАД постійно працює над оновленням так званого типового закону про конкуренцію, складеного на базі типових статей національних конкурентних законів. Цей документ є, по суті, своєрідним кодексом законів про конкуренцію, сприяючи, таким чином, гармонізації національних регулюючих актів у цій сфері.

Діяльність ЮНКТАД у галузі захисту конкуренції перш за все спрямована на вирішення специфічних проблем країн, що розвиваються, країн із перехідною економікою та країн найнижчого рівня розвитку. Комплекс принципів та правил ООН з питань конкуренції прямо зазначає цей пріоритет, а також вказує на особливу загрозу, яку становлять для міжнародної торгівлі антиконкурентні дії транснаціональних корпорацій. Передбачений Комплексом механізм припинення дій, які негативно впливають на конкуренцію більш ніж в одній державі, рекомендує відповідним країнам створювати та зміцнювати конкурентну політику і право, а також співпрацювати між собою шляхом взаємних консультацій, обміну інформацією тощо.

Незважаючи на послідовну діяльність ЮНКТАД, спрямовану на припинення ОДП у міжнародному масштабі, на сьогодні ця проблема не знайшла радикального вирішення. Значною мірою це зумовлюється

тим, що відповідно до положень Комплексу «при виконанні своїх функцій ні Міжурядова група, ні її допоміжний орган, не виступають у якості трибуна та не виносять будь-яких суджень про діяльність або поведінку окремих урядів чи окремих підприємств у зв'язку з будь-якою конкретною операцією», тобто їх діяльність і рішення носять виключно консультативний характер.

З огляду на це, вже на початку розвитку багатостороннього співробітництва виникла принципова дискусія щодо правового характеру комплексу принципів і правил. З одного боку, низка країн, що розвиваються, наполягала на закріпленні за комплексом імперативного для всіх учасників характеру. З іншого боку, розвинені країни виступали за рекомендаційний характер комплексу, і ця точка зору стала остаточним рішенням у зазначеній дискусії. Дотримання комплексу, таким чином, є лише проявом доброї волі держав, оскільки він не має обов'язкової юридичної сили. Разом із тим, він залишається єдиним міжнародним документом світового значення, який визначає засади міжнародного співробітництва держав з метою усунення або ефективного регулювання обмежувальної ділової практики, яка несприятливо впливає на міжнародну торгівлю, зокрема торгівлю країн, що розвиваються, а також на економічний розвиток цих країн.

Міністерства та відомства України, насамперед Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, взаємодіють із ЮНКТАД, використовуючи можливості цієї організації з надання консультативної та матеріально-технічної допомоги на шляху приєднання до Світової організації торгівлі (СОТ). У роботі Міжурядової групи експертів з питань законодавства та політики в галузі конкуренції, створеної в рамках ЮНКТАД, бере активну участь Антимонопольний комітет України.

2.3.4. Програма розвитку ООН (UNDP)

Програма розвитку (UNDP) була створена рішенням Генеральної асамблеї ООН в 1965 р., її діяльність фінансується з добровільних внесків держав, тому зберігається їх контроль над фінансуванням операцій. Це впливова міжнародна організація, що має численний апарат фахівців. Її штаб-квартира розташована в Нью-Йорку.

UNDP співпрацює з 166 країнами світу, допомагаючи їм знаходити власні шляхи розв'язання глобальних та національних проблем у галузі розвитку. Покращуючи власні можливості, вони мають змогу використовувати досвід та знання співробітників UNDP та широкого кола їх партнерів.

У більш ніж 100 країнах світу вона має свої постійні представництва. Діяльність UNDP у цей час ведеться майже у всіх країнах, що розвиваються. Її направляє Рада керівників, у яку входять представники близько 50 держав, що обираються ЕКОСОС строком на три роки. Головними критеріями надання допомоги за цією програмою виступають такі ключові показники, як чисельність населення й обсяг ВВП, розраховуючи на душу населення країни – одержувача допомоги. Допомога надається по п'ятирічних орієнтовних завданнях за конкретними проектами в основному в трьох формах: спрямовування фахівців, доставка устаткування й підготовка національних кадрів. Частка фінансування UNDP становить від 50 до 100%, залежно від рівня розвитку країни.

Тісним є зв'язок UNDP з Міжнародним банком реконструкції й розвитку, з яким вона координує свою діяльність. Орієнтація UNDP чітко проглядається за тією обставиною, що більшість її програм у країнах, що розвиваються, майже завжди виявляється під контролем західних фірм. У підпорядкуванні керівників Ради ЦРООН діють кілька автономних добровільних фондів допомоги; найбільший із них – це фонд ООН у сфері народонаселення (ЮНФПА).

Світові лідери зобов'язалися виконати «цілі тисячоліття» в галузі розвитку, включно із такою всеохоплюючою метою, як скорочення бідності вдвічі до 2015 р. Мережа UNDP координує та допомагає країнам об'єднувати глобальні та національні зусилля, які спрямовуються на досягнення зазначених цілей. Основна увага зосереджена на допомозі країнам спільно виробити та поділитися рішеннями щодо проблем у таких сферах діяльності:

- демократичне врядування;
- подолання бідності;
- запобігання кризи та її подолання;
- енергетика та навколишнє природне середовище;
- ВІЛ/СНІД.

UNDP допомагає країнам, що розвиваються, отримувати та використовувати технічну допомогу ефективно. У всіх видах діяльності UNDP виступає на захист прав людини та створення рівних соціальних можливостей для жінок та чоловіків.

В Україні чотири основні сфери діяльності UNDP у галузі розвитку зосереджуються на демократичному врядуванні; подоланні бідності, досягненні процвітання та українських цілей розвитку тисячоліття; місцевому розвитку та гарантуванні безпечного середовища для людського розвитку; на енергетиці та навколишньому природному середовищі.

Присутність UNDP у країнах Східної Європи є вигідною не лише через довготривалу ізоляваність від міжнародного суспільства, але й

через те, що UNDP може забезпечити, щоб ці країни ефективно почали новий розділ власної історії, яка базується на питаннях та потребах людського розвитку. UNDP в Україні підтримує національні зусилля в досягненні цілей розвитку тисячоліття шляхом упровадження низки своїх проектів задля покращання достатку українського народу.

Країни, які отримали незалежність після розпаду Радянського Союзу в 1991 р. мали пройти процес потрібного переходу: від радянської республіки до незалежної держави; від централізованої системи управління до демократії; та від системи державного планування в економіці до ринкової економіки.

Спільні зусилля UNDP, уряду та народу України спрямовані на запровадження та подальше просування головних принципів демократичного врядування на всіх рівнях шляхом підтримки адміністративної реформи та залучення громадянського суспільства до участі в процесі прийняття рішень. Програми щодо малого та середнього підприємництва та проекти з надання соціальної допомоги сприяли економічному розвитку країни. UNDP також виступає на захист концепції сталого розвитку та наголошує на важливості розвитку мереж НДО екологічного спрямування.

UNDP в Україні продовжує підтримувати уряд у досягненні європейських стандартів політики, інституційної спроможності шляхом трансформації відносин між державою та населенням, упровадженні ефективної децентралізації, діяльності приватного сектору у більш ліберальній ринковій економіці, заохочення громадян користуватися рівними можливостями доступу до послуг, дотриманні прав людини та процвітання.

UNDP досягає своїх цілей у тісній співпраці з іншими агенціями ООН, донорами та партнерами, користуючись досвідом міжнародних експертів та кращим національним досвідом. У своїй діяльності організація використовує найкращий глобальний досвід, пропагує гендерну рівність та основи суспільства, пристосованого до вимог глобальної економіки.

У 2000 р. під час проведення Світового саміту тисячоліття лідери 189 країн, включно з Президентом України, підписали Декларацію тисячоліття Організації Об'єднаних Націй. Від імені своїх народів вони визначили вісім цілей у галузі розвитку, які згодом стали відомі як Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ). Країни зобов'язалися досягти ЦРТ та домовилися зробити наш світ кращим для всього людства – уже до 2015 р.

Світові лідери прийняли вісім цілей, обіцяючи, що і багаті й бідні країни працюватимуть разом над подоланням крайньої бідності та голоду, наданням початкової освіти всім хлопчикам та дівчаткам, сприянням

рівності між чоловіками та жінками, зменшенням дитячої смертності, покращенням здоров'я матерів, боротьбою над ВІЛ/СНІД та іншими небезпечними хворобами, забезпеченням стабільного розвитку природного навколишнього середовища.

Всесвітня кампанія з досягнення Цілей тисячоліття у сфері розвитку (ЦРТ), що розраховувалася на період з 2000 до 2015 р., знаходиться на завершальному етапі, та її успіх є очевидним. Проголошені цілі відображають зобов'язання, які міжнародна спільнота взяла на себе і спрямовуються на допомогу мільйонам людей, які живуть в умовах крайньої бідності.

Глобальні цілі розвитку тисячоліття були прийняті в українському контексті, урахувавши особливості розвитку нашої країни. Цілі розвитку тисячоліття для України – це орієнтири в галузі розвитку на довгострокову перспективу, адаптовані з урахуванням особливостей національного розвитку нашої країни, узагальнені й кількісно виміряні – усього 6 цілей (рис. 2.13), 13 завдань та 33 показники.

- подолання бідності
- забезпечення якісної освіти впродовж життя
- забезпечення сталого розвитку довкілля
- поліпшення здоров'я матерів та зменшення дитячої смертності
- обмеження розповсюдження ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів
- забезпечення гендерної рівності

Рисунок 2.13 – Цілі розвитку тисячоліття для України

Однак не можна з упевненістю говорити, що остаточне досягнення Цілей буде успішним в усьому світу, згідно з оцінками, поданими в нещодавньому звіті ООН щодо прогресу проведення кампанії. Автори зазначають, що несталий розвиток та нерівний розподіл доходів значно уповільнюють досягнення Цілей розвитку тисячоліття в країнах СНД та Південно-Східної Європи.

Стратегія Національної громадської інформаційно-просвітницької кампанії щодо популяризації цілей тисячоліття в галузі розвитку в Україні підготовлена Представництвом ООН в Україні спільно з Мінекономіки України. Ця стратегія спрямована на підвищення та поліпшення рівня громадської обізнаності щодо ЦРТ, надання інформації стосовно рівня досягнення ЦРТ Україною, проблемних питань та перешкод на шляху досягнення цілей до 2015 р. на доведення до відома та популяризацію концепції ЦРТ та її важливості серед широкого кола громадян України шляхом створення відкритої платформи для обговорення першочергових завдань національного розвитку України. Згідно зі стратегією кампанії планується використання друкованих матеріалів, аудіо- та відеоканалів, зовнішніх носіїв рекламної інформації (бігборди для соціальної реклами) тощо.

Діяльність у рамках запланованої кампанії спрямовуватиметься на те, щоб політики, урядовці, державні очільники, лідери, приватний сектор, академічні кола, ЗМІ, організації громадянського суспільства й широка громадськість звернули увагу на необхідність надання подальшої підтримки задля активного досягнення Цілей в Україні шляхом підвищення громадської обізнаності про ЦРТ та сприяння їх упровадженню. Через спільні заходи з лобювання, політичні консультації основний акцент робитиметься на підтримці подальшої розробки та запровадження Україною комплексних планів національного та регіонального розвитку та окремих заходів відповідно до ЦРТ та Світової Декларації тисячоліття.

2.4. Характеристика та основні напрями діяльності міжнародних організацій у сфері технічного регулювання: міжнародні та регіональні організації зі стандартизації, метрології та в галузі якості, безпеки та споживчої політики

2.4.1. Міжнародні та регіональні організації зі стандартизації

До системи органів і служб стандартизації входять міжнародні (всесвітні та регіональні) і національні організації зі стандартизації. Існує понад 400 організацій, які займаються питаннями стандартизації (додаток А). Найбільші з них – Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) і Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК). Вони самостійні й незалежні одна від одної.

Організація ISO була заснована 23 лютого 1947 р. 25 національними організаціями зі стандартизації як координуючий орган, метою ді-

яльності якого є ратифікація розроблених спільними зусиллями делегатів від різних країн стандартів.

Поширеною помилкою є те, що це начебто акронім, який розшифровується, як «International Standards Organization», чи щось подібне. ISO – не акронім; ця назва походить від грецького слова *isos*, що українською перекладається, як «рівний».

На сьогодні до ISO входить 161 країна зі своїми національними організаціями зі стандартизації. Україну в ISO представляє Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. Загалом у складі ISO більш ніж 80 комітетів-членів. Крім того члени ISO можуть мати статус членів-кореспондентів, що є організаціями зі стандартизації держав на стадії розвитку. Категорія «член-абонент» уведена для країн, що розвиваються.

Головна мета створення ISO – це сприяння розвитку стандартизації у світовому масштабі для полегшення світового товарообміну і співробітництва в галузі інтелектуальної, наукової, технічної та економічної діяльності. Ця організація проводить роботу зі стандартизації в усіх галузях промисловості, економіки і техніки, за винятком електротехніки та електроніки (саме тому ISO тісно співпрацює з Міжнародною електротехнічною комісією (IEC), яка відповідає за стандартизацію електроапаратури).

Основні об'єкти стандартизації та кількість стандартів (% від загального числа) наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Об'єкти стандартизації та кількість стандартів

№ з/п	Об'єкт стандартизації	% від загального числа
1	Машинобудування	29
2	Хімія	13
3	Неметалічні матеріали	12
4	Руди і метали	9
5	Інформаційна техніка	8
6	Сільське господарство	8
7	Будівництво	4
8	Спеціальна техніка	3
9	Охорона здоров'я і медицина	3
10	Основоположні стандарти	3
11	Довкілля	3
12	Упаковка і транспортування товарів	2

Решта стандартів належать до охорони здоров'я і медицини, охорони довкілля, інших технічних галузей. Питання інформаційної технології, мікропроцесорної техніки тощо – це об'єкти спільних розробок ISO/IEC.

Останніми роками ISO приділяє багато уваги стандартизації систем забезпечення якості. Практичним результатом зусиль у цих напрямках є розробка і видання міжнародних стандартів.

У ході їх розробки ISO враховує очікування всіх зацікавлених сторін – виробників продукції (послуг), споживачів, урядових кіл, науково-технічних та громадських організацій.

Структуру організації наведено на рис. 2.14.

Рисунок 2.14 – Організаційна структура ISO

Керівними органами організації є такі:

I. Генеральна асамблея (вищий орган) – це зібрання посадових осіб та делегатів, призначених комітетами-членами. Кожен комітет-член має право представити не більше трьох делегатів, але їх можуть супроводжувати спостерігачі. Члени-кореспонденти та члени-абоненти беруть участь як спостерігачі.

II. Рада керує роботою ISO в перервах між сесіями Генеральної асамблеї. Рада має право, не скликаючи Генеральної асамблеї, направити в комітети-члени питання для консультації або доручити комітетам-членам їх вирішення. На засіданнях Ради рішення приймаються більшістю голосів присутніх на засіданні комітетів-членів Ради. У період між засіданнями і в разі необхідності Рада може приймати рішення шляхом листування. Раді ISO підпорядковуються сім комітетів: ПЛАКА (технічне бюро), СТАКІ (комітет з вивчення наукових принципів стандартизації); КАСКО (комітет з оцінки відповідності); ІНФКО (комітет з науково-технічної інформації); ДЕВКОМ (комітет з надання допомоги країнам, що розвиваються); КОПОЛКО (комітет із захисту інтересів споживачів); РЕМКО (комітет зі стандартних зразків).

III. Технічне керівне бюро готує пропозиції щодо планування роботи ISO, з організації та координації технічних аспектів роботи. У сфері діяльності ПЛАКА входять розгляд пропозицій щодо створення і розпуску технічних комітетів, визначення галузі стандартизації, якою повинні займатися комітети.

IV. Робочі органи – технічні комітети (ТК), підкомітети, технічні консультативні групи (ТКГ).

Діяльність ISO базується на п'яти головних стратегічних напрямках розвитку:

1. Підвищення відповідальності ISO потребам ринку шляхом більш ефективної участі споживачів й інших шарів суспільства, періодичної переоцінки поточних завдань для створених комітетів, розширення партнерських взаємин з міжнародними організаціями й іншими установами.

2. Просування системи ISO і її стандартів методами вдосконалення впливу на керівників промисловості, поліпшення засобів зв'язку і доставки інформації, посилення зобов'язань держав-членів, пропагування стандартів ISO і поширення їх використання.

3. Оптимізація використання засобів методом обслуговування потреб ринку і забезпечення відповідного фінансування, зосередження на пріоритетах, зниження витрат, повне використання наявного потенціалу інформаційних і комунікаційних технологій.

4. Стимулювання нових самопідтримуючих програм шляхом розширення технічних послуг ISO, поширення стандартів ISO на послуги, розширення глобального визнання оцінки відповідності.

5. Удосконалення інфраструктури національної стандартизації в країнах, що розвиваються, особливо програмами донорської допомоги.

У найбільш загальному вигляді ISO здійснює:

– Згоду. ISO забезпечує процедури розробки стандартів, що є відкритими і прозорими для всіх зацікавлених сторін в усьому світі. Система ISO має могутню можливість рішення розбіжностей. Стандарти ISO забезпечують найбільш сприятливу згоду між усіма задіяними сторонами відносно технічних вимог, необхідних для полегшення обміну товарами, послугами й ідеями між людьми всіх націй.

– Сфера поширення. Має справу з повним спектром людської діяльності й «ноу-хау», починаючи від технічних вимог до характеристик розміру нарізних з'єднань і закінчуючи істотними рисами керування захистом навколишнього середовища в компаніях. У співробітництві з ІЕС і ІТУ (Міжнародний союз телекомунікацій) забезпечується охоплення всіх секторів економіки.

– Децентралізація керівництва. ISO є великою і розвиненою організацією, у якій працюють близько 800 технічних комітетів і підкомітетів, що розробляють стандарти силами понад 2000 робочих груп, із загальною координацією з боку технічного керівника ради. Секретаріати комітетів розміщуються в 30 країнах, дотримуючись у роботі загальних правил ISO.

– Раціональна підтримка. Багато членів ISO є одночасно членами регіональних організацій, що мають програми співробітництва у сфері стандартизації й відповідні сфери стандартизації. Так, Україна бере участь у Міждержавній раді зі стандартизації, метрології і сертифікації країн СНД. Віденська угода (ISO/CEN) для Європейського регіону є корисною робочою моделлю, принципи якого заслуговують розгляду в інших регіонах.

– Національні інфраструктури. Система ISO не може функціонувати без могутніх національних структур, забезпечених членами ISO. Вони створюють щороку тисячі національних погоджених позицій щодо пропозицій ISO, а також відбирають і інструктують десятки тисяч осіб, які працюють у делегаціях, щоб відстоювати національні погляди у відповідних комітетах ISO.

У технічній роботі ISO беруть участь понад 30 тис. експертів з різних країн світу. ISO користується світовим авторитетом як чесна і неу-

переджена організація і має високий статус серед найбільших міжнародних організацій.

Стандарти ISO – найбільш широко використовуються в усьому світі, їх більше 15 тис., причому щорічно переглядається і приймається знову 500 – 600 стандартів.

Стандарти ISO мають рекомендаційний характер, проте документи серії ISO 9000 більш ніж у 90 країнах прийняті як національні стандарти. У ISO 9000 установлюються єдині міжнародні стандарти на систему управління якістю в будь-якій виробничій або сервісній компанії. Стандарт застосовується саме до системи якості у вигляді задокументованої послідовності дій з реалізації виробничого процесу. Він містить вимоги до побудови такої системи, яка б забезпечувала довготривалу підтримку і підвищення якості.

Комплекс міжнародних стандартів ISO 9000 містить такі елементи:

- ISO 9000-87 – загальне керівництво якістю і стандарти із її забезпечення. Стандарт дає тлумачення ключових договірних і недоговірних умов контрактних поставок і розкриває основні принципи реалізації політики у сфері якості. Визначаються правила застосування моделей систем якості, що описані в стандартах ISO 9001-9003;

- ISO 9001-87 – модель системи якості для забезпечення якості під час проектування або розробки, виробництва, монтажу й обслуговування. У стандарті встановлюються вимоги до системи якості, якщо контракт, укладений між двома сторонами, вимагає продемонструвати здатність постачальника розробляти і поставляти продукцію;

- ISO 9002-87 – модель системи якості для забезпечення якості під час виробництва і монтажу. У стандарті обумовлюються вимоги з якості, якщо контракт, укладений між двома сторонами, вимагає демонстрації можливостей контролю технологічних процесів, що є визначальним для приймання кінцевого продукту;

- ISO 9003-87 – модель системи якості для забезпечення якості під час остаточного контролю і випробувань. Стандарт установлює вимоги з якості, якщо контракт, укладений між двома сторонами, вимагає демонстрації здатності здійснювати контроль і остаточні випробування, необхідні для приймання кінцевого продукту;

- ISO 9004-87 – загальне керівництво й елементи системи якості. У стандарті розглядаються елементи системи якості. Дається керівництво щодо загальних принципів розробки і впровадження системи якості в умовах, не пов'язаних із контрактом.

До інших найважливіших стандартів належать такі:

- ISO 8402-86 – у стандарті розкриваються терміни і визначення у сфері якості;
- ISO 10011-92 – керівні вказівки з перевірки систем якості;
- ISO 10012-92 – система підтвердження метрологічної придатності вимірювального устаткування, управління процесом вимірювання;
- ISO 10013-94 – керівні вказівки для розробки керівництва з якості.

Згідно зі стандартами ISO 9000 у системі якості підприємства мають бути відображені 20 елементів. Це мінімальний набір елементів, який необхідно виконати підприємству для доведення своєї здатності проводити якісний товар.

Елемент 1. Відповідальність керівництва. Мета – розробка політики у сфері якості: побудова системи якості, організаційна структура підприємства, розподіл відповідальності й повноважень у системі якості, створення групи із забезпечення якості, призначення уповноваженого з якості, забезпечення нагляду за діяльністю для забезпечення якістю з боку вищого керівництва.

Елемент 2. Система якості. Мета – створення на підприємстві системи якості, що ефективно діє: структура управління якістю, документація в системі управління якістю, розподіл відповідальності, робочі групи з якості.

Елемент 3. Періодичний аналіз контрактів. Мета – координація аналізу контрактів усередині підприємства і з замовником: розподіл відповідальності за контроль контрактів, контроль контракту на здійснись, узгодження умов постачання, контроль графіка виконання постачання.

Елемент 4. Управління проектуванням. Мета – забезпечення якості дослідно-конструкторських розробок: організація робочих груп для проектування продукції, навчання персоналу сучасним методам проектування і конструювання.

Елемент 5. Управління документацією. Мета – своєчасне надання необхідної інформації в системі якості: документообіг підприємства, порядок внесення змін у документацію, архівація даних.

Елемент 6. Закупівлі продукції. Мета – забезпечення якості постачань субпостачальників: оцінка субпідрядників, перевірка купленої продукції.

Елемент 7. Продукція, що постачається споживачем. Мета – перевірка, зберігання, утримання в справності даного виду продукції: вне-

сок замовника у виробництво кінцевої продукції, запобігання псуванню продукції, що постачається замовником.

Елемент 8. Ідентифікація продукції. Мета – позначення виробу і можливість прослідкувати за виробом у процесі виробництва: упровадження маркування й інших способів забезпечення ідентифікації, облік на всіх стадіях життєвого циклу продукції.

Елемент 9. Управління процесами. Мета – забезпечення якості на етапах виробництва, монтажу і технічного обслуговування: виробниче планування, товарно-матеріальний облік.

Елемент 10. Контроль і випробування. Мета – підтвердження виконання заданих вимог до продукції: вхідний контроль продукції, що надходить, контроль і випробування в процесі виробництва, вихідний контроль кінцевої продукції.

Елемент 11. Контрольне, вимірювальне і випробувальне устаткування. Мета – забезпечення придатності засобів вимірювань і випробувань: плани калібрування засобів вимірювань, реєстрація даних про калібрування засобів вимірювань.

Елемент 12. Статус контролю і випробувань. Мета – умови завершення контролю: акти приймання-бракування, розподіл і відповідне маркування продукції після проходження контролю.

Елемент 13. Дії з невідповідною продукцією. Мета – виключення з подальшого використання бракованих одиниць: виявлення і маркування бракованої продукції, окреме зберігання придатної продукції і браку.

Елемент 14. Дії, що корегують. Мета – пошук і усунення причин дефектів: робота з рекламаціями клієнтів, усунення причин появи дефектів, внесення змін до методик та інструкцій.

Елемент 15. Навантажувально-розвантажувальні роботи, зберігання, пакування і постачання. Мета – дії із запобігання пошкодженням і зниженню якості в ході логістичних операцій: безпечне зберігання, пакування відповідно до належних вимог, збереження цілісності продукції в процесі транспортування.

Елемент 16. Управління реєстрацією даних про якість. Мета – збереження інформації із забезпечення якості для її аналізу і надання доказів якості споживачеві: зберігання даних щодо якості.

Елемент 17. Внутрішні перевірки якості. Мета – визначення ефективності системи якості і шляхів її поліпшення: план проведення внутрішніх перевірок, звіти за наслідками перевірок, що корегують заходи за наслідками перевірок.

Елемент 18. Підготовка кадрів. Мета – оволодіння всіма працівниками підприємства навиками із забезпечення якості роботи: опис

обов'язків, вимоги до кваліфікації, потреба в підвищенні кваліфікації, план підвищення кваліфікації.

Елемент 19. Технічне обслуговування. Мета – проведення технічного обслуговування під час уведення в експлуатацію: гарантійне і післягарантійне обслуговування, післяпродажне обслуговування.

Елемент 20. Статистичні методи. Мета – упровадження відповідних статистичних методів контролю: визначення адекватних статистичних методів для перевірки процесу.

Дотримання на підприємстві стандартів ISO 9000 підтверджується сертифікатом, виданим незалежною організацією за наслідками проведення сертифікації системи якості. Такий сертифікат визнаний у всьому світі і є достатньою для покупця гарантією якості продукції. Наявність сертифіката на відповідність системи якості підприємства нормам ISO 9000 стає значною конкурентною перевагою, що може бути використано як інструмент маркетингу для створення іміджу підприємства. У деяких галузях сертифікат ISO 9000 є необхідною умовою для нормального функціонування, отримання замовлень.

Дуже широкими є ділові контакти ISO: з нею підтримують зв'язки близько 500 міжнародних організацій, у тому числі всі спеціалізовані агентства ООН, що працюють у суміжних напрямках. ISO підтримує постійні робочі відносини з регіональними організаціями зі стандартизації. Практично члени таких організацій одночасно є членами ISO. Отже, під час розробки регіональних стандартів за основу береться стандарт ISO нерідко ще на стадії проекту. Найбільш тісна співпраця підтримується між ISO і Європейським комітетом зі стандартизації (CEN).

Регіональні організації зі стандартизації обмежуються діяльністю в межах групи країн певного регіону. Ці організації сприяють розробці регіональних стандартів для розв'язання завдань, які впливають із загальних інтеграційних економічних і технічних угод між країнами регіону. Найбільша у світі регіональна організація зі стандартизації – Європейський комітет зі стандартизації (CEN), створена в рамках країн ЄС і Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ). CEN розробляє єдині європейські стандарти для країн-учасниць із метою усунення технічних бар'єрів, пов'язаних з розходженням вимог у національних стандартах. Для країн СНД регіональною організацією є Міждержавна рада зі стандартизації.

Діяльність ЄС у галузі стандартизації направлена на виконання положень Римського договору від 1957 р. про утворення єдиного європейського ринку. Договір передбачає дотримання законодавчих, розпорядчих і адміністративних рішень країн-членів. Для початку робіт зі зближення національних стандартів у рамках усунення технічних пере-

шкод у торгівлі була характерна спроба їх гармонізації. Дуже швидко стала очевидною неможливість вирішення проблеми таким шляхом, унаслідок цього відбувся перехід на утворення єдиних європейських стандартів – євронорм.

Проте головним напрямом, що реально усуває технічні перешкоди в торгівлі, визнано прийняття Директив ЄС прямої дії. Вони містять законодавчі положення і вимоги до параметрів конкретних товарів або процесів. Якщо в них є посилання на євронорму або технічний регламент, це переводить вказані нормативні документи в ранг обов'язкових до виконання.

Таким чином, був зроблений перехід від гармонізації окремих національних стандартів і технічних регламентів до гармонізації законодавчих положень (технічного законодавства). Рада ЄС визначила основний принцип гармонізації стандартів і сертифікації – гармонізація законоположень обмежується встановленням вимог безпеки в рамках директив. Це означає, що для даної продукції повинні бути забезпечені умови вільної торгівлі в межах ЄС; на органи, що відповідають за стандартизацію промислових товарів, покладається завдання з розробки таких технічних регламентів, які заставляють виробників випускати продукцію, що відповідає загальним вимогам директив. Самі по собі технічні регламенти і євронорми не зобов'язують виробників чітко виконувати їх вимоги. Однак на адміністрацію підприємств покладений обов'язок підтвердити відповідність продукту загальним вимогам директив. Тому, якщо підприємство не враховує вимог євронорм (технічного регламенту) і не може декларувати відповідність продукції їх вимогам, тоді додається проблема доведення відповідності виробу загальним вимогам директив через сертифікацію. У ході розробки євронорм широко використовуються національні стандарти країн-членів, особливо німецькі (стандарти DIN), французькі (AFNOR) і міжнародні. Якщо вказані нормативні документи відповідають вимогам інтеграції західноєвропейських країн, їх застосовують як європейські стандарти.

Роботи за директивами ЄС у галузі міжнародного технічного регулювання сконцентровані на регламентації обов'язкових норм з безпеки праці, охорони здоров'я і довкілля, а також на виявленні стандартів (технічних регламентів), на які потрібно робити посилання в директивах у частині вимог до параметрів якості товарів. Проблемні моменти європейської регіональної стандартизації пов'язані з інноваційними процесами, насамперед у машинобудуванні й технології. Є два аспекти цих проблем: забезпечення науково-технічного прогресу країн – членів ЄС через стандартизацію і економічна ефективність стандартизації в період розробки нової продукції або технології.

Для упорядкування і розробки директив зі стандартизації визначено такі принципи:

- гармонізація законодавств країн – членів ЄС на основі вимог безпеки, охорони здоров'я і захисту навколишнього середовища;
- передача визначень технічних норм, що забезпечують ці параметри, Європейському комітету зі стандартизації (CEN) і Європейському комітету зі стандартизації в галузі електротехніки (CENELEC);
- визнання національними урядовими органами відповідності загальним вимогам директив тих виробів, які виготовлені за європейськими (євронорми) або національними стандартами (технічний регламент).

Якщо виробник випускає продукцію за якимось іншим нормативним документом, то він мусить довести відповідність свого товару вимогам директив сертифікатом відповідності, затвердженим у ЄС, або шляхом сертифікаційних випробувань у відповідних організаціях.

Після того як Комісія ЄС дійшла висновку, що в багатьох випадках перешкоди в товарообміні виникають через незнання про існуючі або розроблювані стандарти (технічні регламенти) в інших країнах ЄС, була прийнята директива ЄС «Методи і процеси інформування в галузі стандартів і технічних регламентів». Після її доопрацювання і введення в дію, склалась процедура взаємного інформування, основними етапами якої є такі:

- кожна країна – учасниця ЄС зобов'язана інформувати відповідну інстанцію про програми підготовки проектів нормативних документів, при цьому з питань регламентів треба звертатись у Комісію ЄС, зі стандартів – у центральні секретаріати CEN і CENELEC;
- кожна з указаних центральних інстанцій збирає та обробляє інформацію, а потім подає її національним органам зі стандартизації країн-членів і регіональним органам зі стандартизації;
- кожна країна – член ЄС зобов'язана повідомляти отриману інформацію зацікавленим колам.

Директива стосується всіх видів продукції, крім харчових продуктів, сільськогосподарської продукції, медикаментів і косметики.

Основні практичні завдання з регіональної стандартизації покладені на CEN і CENELEC, які у своїй практиці інформаційного забезпечення керуються цією Директивою. Діяльність цих організацій розглянуто нижче.

CEN заснований в 1961 р. Комітет розробляє європейські стандарти й об'єднує національні європейські інститути стандартів. CEN зазнав значних змін з утворенням Європейського Союзу (рис. 2.15). Його штаб розташований в Брюсселі (Бельгія).

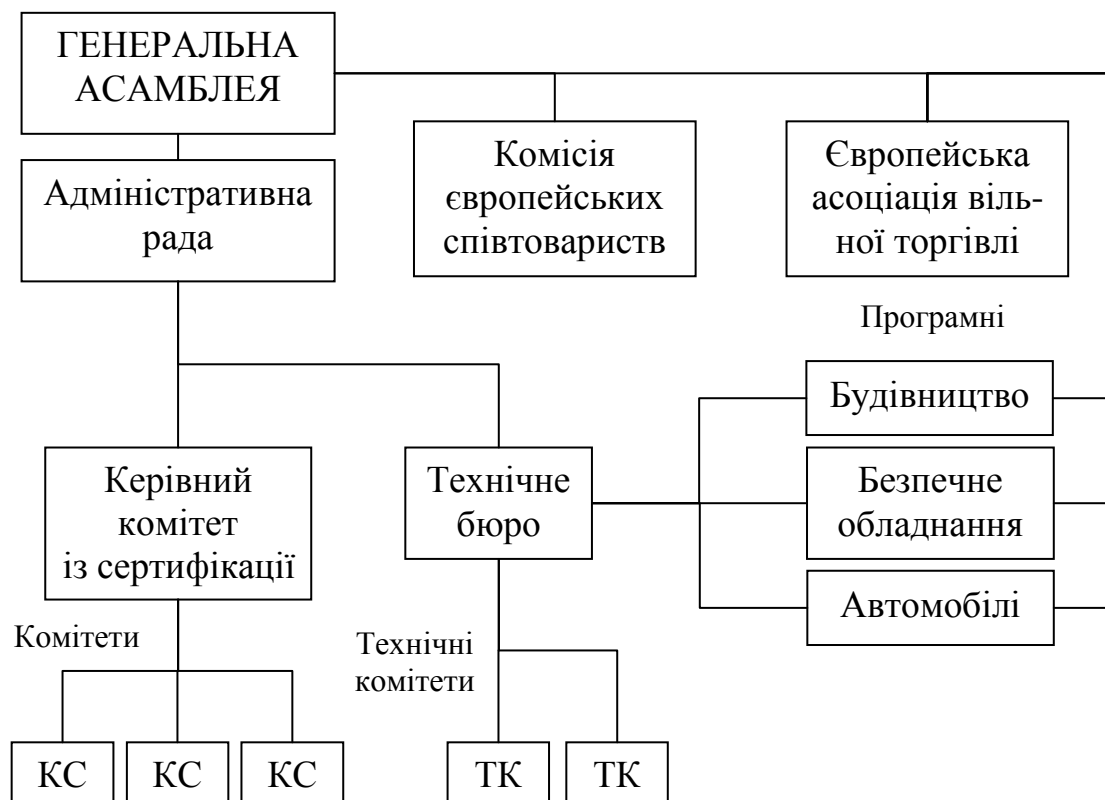

Рисунок 2.15 – Організаційна структура CEN

Технічне правління координує роботу понад 270 технічних комітетів, підкомісій, робочих груп. CEN видав приблизно 8300 європейських стандартів. Більше 6000 документів перебувають у стадії вивчення.

Європейська стандартизація харчових продуктів розвивається з 1988 р. і може отримати новий стимул під тиском вимог безпеки. З 1988 р. CEN силами 7 технічних комітетів розробив понад 266 європейських стандартів у цьому секторі, головним чином стандарти на методи відбору проб і аналізу.

Європейська стандартизація підтримує європейське законодавство, роблячи внесок у якість і безпеку харчових продуктів. Прикладами є стандарти EN на матеріали в контактi з їжею, на харчові продукти, оброблені опроміненням. CEN також розробляє європейські стандарти у формі специфікацій (наприклад, EN 13188:2000 на оцет і EN 13189:2000 на оцтову кислоту). Частина цих стандартів є спільними стандартами EN/ISO.

Європейські стандарти охоплюють велику частину ланцюга постачання продовольства і враховують інтереси споживача.

Окремі проекти, над якими працює CEN:

- нові технології (генетично модифікована продукція);
- недорогі експрес-методи аналізу в галузі мікробіології;

- корм для тварин;
- хлібні злаки;
- процедури відстеження риби.

Принципи Співтовариства вимагають, щоб підхід до стандартизації ґрунтувався не на конкретних специфікаціях, а на широких аспектах, таких як харчові добавки, забруднювачі, маркування. У галузі промислової продукції ці принципи, відомі як принципи «нового підходу», були прийняті всіма національними членами. У продовольчому секторі представники законодавчої влади виявилися неготовими скоротити національні вимоги у сфері систем інспекції (контролю) і припинити регулювання.

Розвиток європейських стандартів у секторі харчових продуктів пов'язаний з розвитком європейського законодавства, яке створює потребу в розробці:

- загальноприйнятих аналітичних методів, що гарантують порівняння результатів випробувань;
- методів відбору проб;
- методів підтвердження результатів випробувань, заснованих на загальних положеннях серії стандартів EN 45 000;
- керівництв, заснованих на новому гігієнічному законодавстві (аналіз небезпеки у критичних контрольних точках).

Один із принципів роботи CEN – обов'язкове використання міжнародних стандартів ISO як основи для розробки євронорм або доповнення тих результатів, які досягнуті в ISO. Вибір пріоритетного напрямку має бути обґрунтований економічною необхідністю, що диктується ступенем впливу майбутнього стандарту на розвиток взаємовигідних зв'язків, неможливістю застосування міжнародного або іншого стандарту з цією метою, пропозиціями країн – учасниць CEN або рекомендаціями органів ЄС і ЄАВТ.

Вищий орган CEN – Генеральна асамблея, в якій представлені національні організації зі стандартизації, урядові органи країн – членів, а також ЄС і ЄАВТ. Генеральна асамблея обирає Адміністративну раду, що виконує такі функції:

- установа правил і способів застосування національних стандартів країн-учасниць і міжнародних стандартів під час розробки європейських стандартів;
- визначення можливості прямого використання національного або міжнародного нормативного документа як європейського стандарту і контроль за його дотриманням;
- координація робіт з національної стандартизації в рамках регіону.

Політика в галузі стандартизації визначається колегією директорів – представників національних організацій і затверджується Генеральною асамблеєю.

Процедура прийняття стандарту включає схвалення проекту робочою групою технічного комітету, розсилання проекту технічним бюро всім країнам-членам CEN в особі національних організацій зі стандартизації для голосування у встановлений термін. Євронорма (європейський стандарт) вважається прийнятою, якщо проти проекту подано не більше 20% голосів. Прийнятий стандарт уводиться в національну систему стандартизації всіх країн-членів, у тому числі і тих, що голосували «проти». Далі Адміністративна рада розглядає цей стандарт із точки зору ступеня його важливості для країн – членів ЄС. У разі позитивного рішення на нього робиться посилання у відповідній директиві ЄС і стандарт набуває статусу обов'язкового для виконання у країнах – членах ЄС.

Крім євронорм, CEN розробляє документи з гармонізації (HD) і попередні стандарти (ENV), спрямовані як на усунення технічних бар'єрів у торгівлі, так і на прискорення впровадження прогресивних технічних вимог у виробництво нових товарів.

Документи з гармонізації пояснюють сутність тих адміністративних і правових норм, які порушують одноманітність застосування міжнародних стандартів у країнах – членах CEN.

Прийнятий CEN європейський стандарт видається у двох варіантах: як євронорма і як національний стандарт у країнах – членах CEN. У другому варіанті стандарт може містити додаток у вигляді рекомендацій і роз'яснень, що сприяють його розумінню і застосуванню.

Крім розробки стандартів на продукцію, послуги, процеси, CEN займається стандартизацією систем забезпечення якості продукції, методів випробувань і акредитації випробувальних лабораторій. Із цього напрямку створені й затверджені європейські стандарти – євронорми серії 29000 (EN 29000), що являють собою прийняття міжнародних стандартів ISO серії 9000 «методом обкладинки». У комплекс цих нормативних документів входять п'ять європейських стандартів:

- 1) EN 29000 «Загальне керівництво якістю і стандарти із забезпечення якості, керівні вказівки з вибору і застосування»;
- 2) EN 29001 «Системи якості. Модель для забезпечення якості при проектуванні і (або) розробці, виробництві, монтажі й обслуговуванні»;
- 3) EN 29002 «Системи якості, модель для забезпечення якості при виробництві і монтажі»;

4) EN 29003 «Системи якості. Модель для забезпечення якості при остаточному контролі й випробуваннях»;

5) EN 29004 «Загальне керівництво якістю й елементи системи якості. Керівні вказівки».

У галузі випробувань, сертифікації та акредитації прийнято комплекс нормативних документів із семи основних європейських стандартів – євронорми серії 45000 (EN 45000):

– EN 45001 «Загальні критерії, що стосуються роботи випробувальних лабораторій»;

– EN 45002 «Загальні критерії для оцінки (атестації) випробувальних лабораторій»;

– EN 45003 «Загальні критерії для органів з акредитації лабораторій»;

– EN 450011 «Загальні критерії для органів з сертифікації, що проводять сертифікацію продукції»;

– EN 450012 «Загальні критерії для органів з сертифікації, відповідальних за сертифікацію систем якості»;

– EN 450013 «Загальні критерії, що стосуються органів з сертифікації, що займаються атестацією персоналу»;

– EN 450014 «Загальні критерії для заяви постачальника про відповідність виробу стандарту».

Ці стандарти були розроблені CEN разом із Європейським комітетом зі стандартизації в галузі електротехніки та електроніки (CENELEK).

Сучасні проблеми CEN стосуються підготовки стандартів, відповідних потребам ринку, що виникають, і вчасного їх видання; ліквідації відставання прийняття стандарту від видання європейських директив; прискорення строків прийняття стандартів, кількість яких із року в рік відстає від числа їх проектів.

Європейський комітет зі стандартизації в галузі електротехніки та електроніки (CENELEC) – це організація, заснована в 1973 р., що підпорядковується бельгійському законодавству.

Метою діяльності CENELEC є розробка електротехнічних стандартів, які будуть взяті за основу на європейському ринку, видаляючи при цьому бар'єри, що перешкоджають обміну товарами і послугами в галузі електротехніки.

Суть головного напрямку роботи CENELEC полягає в усуненні будь-яких технічних розбіжностей між національними стандартами країн-членів, між процедурами сертифікації відповідності виробів вимогам стандартів і недопущенні виникнення технічних перешкод у торгівлі товарами електротехнічної галузі. Під час планування робіт зі стандарти-

зації в галузі нових технологій ураховуються вимоги ЄС та ЄАВТ, запрошуються спеціалісти CEN та інших організацій. Так, якщо розглядаються питання, що стосуються інформатики, запрошується до участі Європейська конференція керуючих органів пошти і телекомунікацій.

До складу організації входять: 30 країн – членів (Австрія, Бельгія, Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Іспанія, Румунія, Словаччина, Словенія, Швеція, Швейцарія і Великобританія), 27 країн – членів Європейського союзу, 3 країни – члени Європейської асоціації вільної торгівлі, 8 асоційованих членів, 38 партнерів-співробітників (Албанія, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Македонія, Сербія і Чорногорія, Туреччина, Україна та ін.).

Основними сферами діяльності CENELEC є:

- електричні установки;
- безпека електропобутових товарів;
- безпека електромедичних апаратів/матеріалів;
- електромагнітні поля в оточенні людей;
- стандартизація в галузі навколишнього середовища.

Використання електротехніки особами, які мають особливі потреби (літні люди, люди, обмежені в русі, діти та ін.).

Структуру CENELEC наведено на рис. 2.16.

CENELEC відіграє важливу роль у галузі стандартизації. Так, організація може:

- представляти суму зацікавлених національних інтересів (промисловість, влади, партнери в соціальній сфері, споживачі);
- забезпечити консенсус на національному рівні;
- призначити національних експертів, які братимуть участь у роботі зі стандартизації;
- національні організації обов'язково включають стандарти CEN/CENELEC в ідентичні національні стандарти; усі національні стандарти, що суперечать цьому стандарту, повинні бути скасовані.

Слід зазначити, що CENELEC підтримує європейське законодавство, а саме: директиви про «новий підхід», випущені Європейською комісією, що визначають основні вимоги до продуктів; мандат комісії, який сприяє стандартизації в рамках європейської політики завдяки розробці стандартів; узгоджені стандарти – такі, що відповідають вимогам директив Комісії. Вони застосовують презумпцію автоматичної відповідності до продуктів, виготовлених згідно зі стандартами.

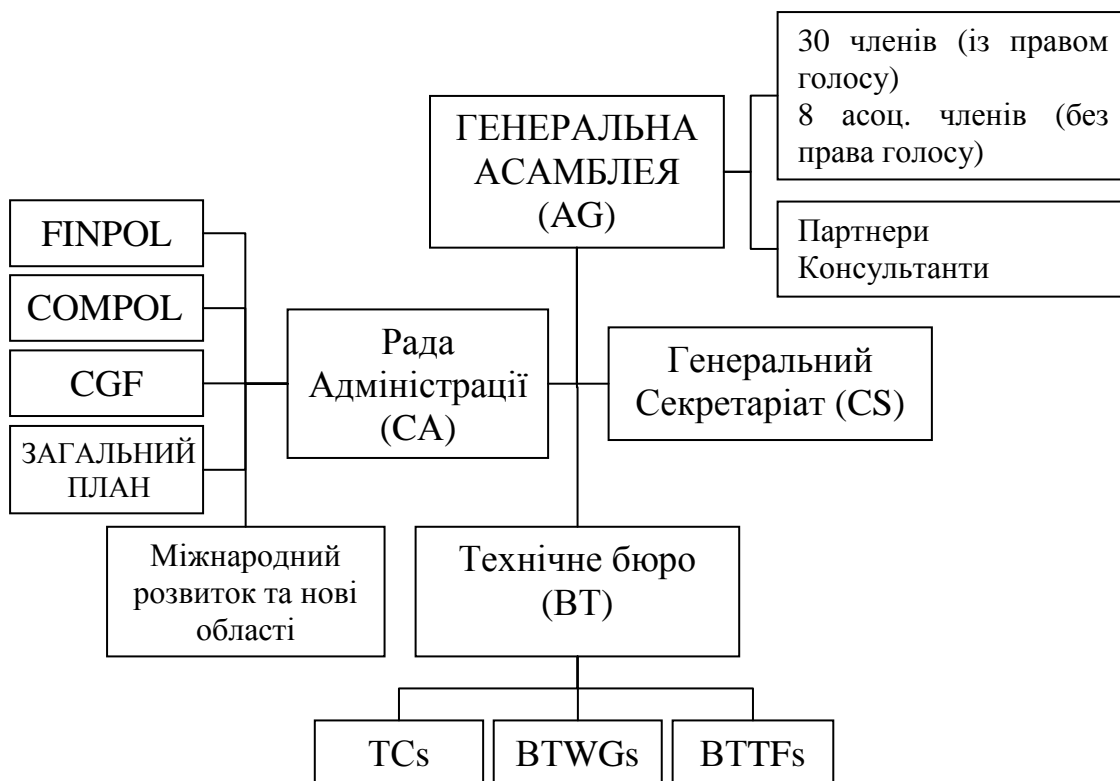

Рисунок 2.16 – Організаційна структура CENELEC

Організацією розроблено такі стандарти: 821 узгоджений стандарт, ідентичний стандартам CEI, 220 узгоджених стандартів, заснованих на стандартах CEI, 375 узгоджених стандартів, повністю європейських, 3829 стандартів, продиктованих потребами ринку.

Стандарти CENELEC видаються як європейські стандарти (EN – євронорма) і є підставою для «гармонізації стандартів» у всіх державах – членах ЄС. Вони мають бути введені в структуру національних стандартів, де заміняють усі інші стандарти у відповідній галузі. У цьому випадку вони набувають статусу рекомендації або закону. Стандарти CENELEC також можуть мати договірний статус у комерційних документах.

Також діють декілька спільних робочих груп CEN/CENELEC:

- із систем обробки конфіденційних повідомлень, локальних мереж, переносу файлів, структури адміністративних елементів та ін.;
- європейська робоча група з відкритими системами, мета якої – досягти згоди всіх зацікавлених сторін з основних напрямів європейської стандартизації. Технічні документи цієї групи призначені для всіх міжнародних організацій і CEN/CENELEC.

2.4.2. Міжнародні та регіональні організації з метрології

Випробування і контроль якості продукції, сертифікація, акредитація метрологічних лабораторій пов'язані з діями, заснованими на національних системах вимірювань. Під час оцінки відповідності продукції вимогам стандартів проводяться вимірювання різних параметрів, починаючи від характеристик самої продукції до параметрів зовнішніх впливів у процесі її зберігання, транспортування та використання. У ході сертифікаційних випробувань, які визначають відповідність товару обов'язковим вимогам, методика і практика вимірювань прямо позначаються на порівнянності результатів, що безпосередньо пов'язано з визнанням сертифіката.

Отже, метрологія буде забезпечувати інтереси міжнародної торгівлі, якщо дотримуватиметься єдність вимірювань як необхідна умова порівнянності результатів випробувань і сертифікації продукції. Це завдання і є найважливішим у діяльності міжнародних організацій з метрології, завдяки зусиллям яких у більшості країн світу прийнята Міжнародна система одиниць фізичних величин (СІ), діє порівнянна термінологія, прийняті рекомендації щодо способів нормування метрологічних характеристик засобів вимірювань, сертифікації засобів вимірювань, випробувань засобів вимірювань перед випуском серійної продукції. Міжнародні метрологічні організації працюють у контакті з ISO та ІЕС, що відповідає більш широкому міжнародному розповсюдженню єдності вимірювань.

До кінця ХІХ ст. різноманітність одиниць вимірювання вносила неймовірний хаос у міжнародні торговельні зв'язки. Учені багатьох країн розуміли, що розміри цих нових одиниць треба брати від реальних предметів, які зберігають постійну величину, і що нові еталони повинні задовольняти вимогам точності, незмінності, можливості відновлення в разі втрати колишніх. Першим кроком до вирішення цієї проблеми стало впровадження наприкінці ХVІІІ ст. у Франції метричної системи мір. На думку її творців, вона мала слугувати «на всі часи, для всіх народів».

У 1870 р. в Парижі з ініціативи Петербурзької академії наук відбулося засідання, на якому пропонувалося організувати комісію з виготовлення прототипів мір довжини та маси (метра і кілограма). Така комісія була організована, і в 1872 р. нею було ухвалено рішення про створення платино-іридієвих еталонів метра та кілограма як основних одиниць метричної системи.

20 травня 1872 р. 17 держав Європи та Америки, у тому числі й Росія, на Міжнародній дипломатичній конференції, присвяченій мірі довжини – метру, з метою забезпечення міжнародної єдності й удоско-

налення метричної системи підписали Метричну конвенцію. Структурна схема органів міжнародної метричної конвенції наведена на рис. 2.17.

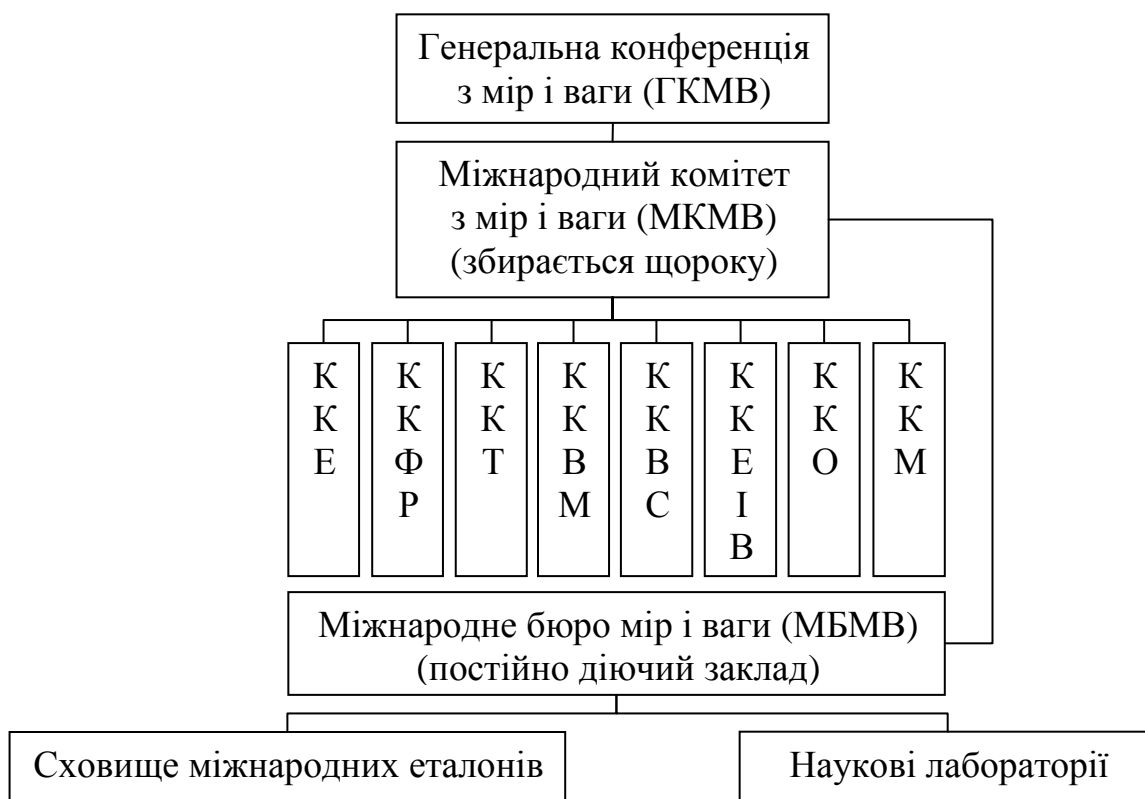

Рисунок 2.17 – Органи міжнародної метричної конвенції

Вищим органом Міжнародної метричної конвенції є Генеральна конференція з мір і ваги (ГКМВ), яка збирається раз на шість років для обговорення наукових проблем із метрології та вжиття необхідних заходів з розповсюдження та вдосконалення метричної системи.

Одним із найважливіших положень Метричної конвенції є затвердження нею згоди держав на утворення Міжнародного бюро мір і ваги (МБМВ) як наукового, постійно діючого метрологічного закладу для наукової роботи та сприяння поширенню метричної системи мір у міжнародному масштабі.

Діяльністю МБМВ керує Міжнародний комітет мір і ваги (МКМВ), який щороку заслуховує і затверджує звіт про роботу бюро, його плани та фінансування тощо. При МКМВ працюють вісім консультативних комітетів:

- 1) ККЕ – з електрики;
- 2) ККФР – фото- і радіометрії;
- 3) ККТ – з термометрії;
- 4) ККВМ – з визначення метра;

- 5) ККВ – з визначення секунди;
- 6) ККЕІВ – еталонів іонізуючого випромінювання;
- 7) ККО – з одиниць;
- 8) ККМ – з визначення маси.

Міжнародне бюро мір і ваги (BIPM) розташовується у Севрі (поблизу Парижа), засноване в 1875 р. разом із підписанням Метричної конвенції (рис. 2.18). Основне завдання Бюро полягає в забезпеченні існування єдиної системи вимірювань у всіх країнах – учасницях цієї конвенції. У МБМВ зберігаються міжнародні еталони основних одиниць і виконуються міжнародні метрологічні роботи, пов'язані з розробкою і зберіганням міжнародних еталонів і звіренням національних еталонів з міжнародними та між собою. У МБМВ також проводяться дослідження в галузі метрології, спрямовані на збільшення точності вимірювань.

Рисунок 2.18 – Логотип Міжнародного бюро мір і ваги

У його спеціальних приміщеннях зберігаються міжнародні еталони метра, кілограма, електричних і світлових одиниць, радіоактивності тощо. Бюро організовує регулярні міжнародні звірення національних еталонів довжини, маси, електрорушійної сили, електричного опору, сили світла, світлового потоку, джерела іонізаційного випромінювання та інших зразків мір.

Головне практичне завдання МБМВ – звірення національних еталонів з міжнародними еталонами різних одиниць вимірювань. Фактично МБМВ координує діяльність метрологічних організацій більш ніж 100 держав.

Науковий напрям роботи цієї організації – удосконалення метричної системи вимірів. МБМВ постійно вдосконалює міжнародні еталони, розробляє і застосовує нові й новітні методи і засоби точних вимірювань, створює нові й заміняє застарілі концепції основних одиниць вимірювань, координує метрологічні дослідження в країнах-членах.

Міжнародна організація законодавчої метрології (OIML) була створена на основі міжурядової Конвенції, що підписана в 1956 р. Організація об'єднує більш ніж 80 країн (рис. 2.19).

Рисунок 2.19 – Логотип Міжнародної організації законодавчої метрології

Мета МОЗМ – розробка загальних питань законодавчої метрології, у тому числі таких:

- установлення класів точності засобів вимірювань;
- забезпечення однаковості визначення типів, зразків і систем вимірювальних приладів;
- рекомендації з їх випробувань для уніфікації метрологічних характеристик;
- порядок повірки і калібрування засобів вимірювань;
- гармонізація верифікаційної апаратури, методів звірення, повірок і атестацій еталонних, зразкових і робочих вимірювальних приладів;
- розробка оптимальних форм організації метрологічних служб і забезпечення єдності державних наказів з їх уведення;
- надання науково-технічної допомоги країнам, що розвиваються, у створенні й організації метрологічних служб і оснащенні належним обладнанням;
- установлення єдиних принципів підготовки кадрів у галузі метрології з урахуванням різних рівнів кваліфікації.

На 4-й Міжнародній конференції МОЗМ у 1872 р. її цілі були доповнені більш загальним формулюванням, що висвітлює суть основних завдань міжнародної співпраці: установлення взаємної довіри до результатів вимірювань технічних характеристик сировини, напівфабрикатів і промислової продукції, що проводяться в кожній із країн – учасниць конвенції, визначення загальних принципів законодавчої метрології; установлення необхідних і достатніх характеристик і вимог, яким повинні відповідати засоби вимірювань, щоб їх застосування після узгодження з країнами-членами могло бути рекомендоване в міжнародному плані. На наступних конференціях завдання доповнювались відповідно до розвитку сертифікації, а також стандартизації систем управління якістю на основі міжнародних стандартів ISO серії 9000.

Так, на 8-й Конференції МОЗМ у 1988 р. до нових актуальних завдань були включені пропозиції з проведення досліджень методів повірки засобів вимірювань у їх виробників з урахуванням діючих на підп-

риємствах систем управління якістю, що відповідають стандартам ISO 9000.

Вищий керівний орган МОЗМ – Міжнародна конференція законодавчої метрології, яка скликається раз на чотири роки. У роботі конференції зазвичай беруть участь не тільки країни-члени, але й ті країни, які не планують стати членами, а також різні міжнародні спілки, діяльність яких пов'язана з метрологією. Рішення, прийняті МОЗМ, мають рекомендаційний характер і лише морально зобов'язують країни – члени організації застосувати їх у разі можливості.

Виконавчий орган МОЗМ – Міжнародний комітет законодавчої метрології, що складається із представників кожної країни – члена МОЗМ. Представники не наділені правом брати на себе зобов'язання від імені уряду своєї держави. При Комітеті діє консультативний орган – Рада президента (Міжнародного комітету законодавчої метрології). До його складу входять два віце-президенти, директор Міжнародного бюро законодавчої метрології і п'ять найактивніших членів Міжнародного комітету законодавчої метрології.

Рішення зазвичай приймаються на сесіях Комітету, що проводяться щороку, а в особливих випадках – шляхом листування. Резолюції, що приймаються Комітетом, дійсні при одноголосній підтримці всіх його членів.

Діяльність Комітету і Конференції координує Міжнародне бюро законодавчої метрології (МБМЗ, розташоване в Парижі). Бюро видає інформаційні матеріали, веде фонд документації, займається пропагандою досягнень у галузі метрології шляхом експозиції у своїх демонстраційних залах. Бюро проводить постійний взаємний обмін інформацією з учасниками МОЗМ, а також щоквартально випускає «Бюлетень МОЗМ» (французькою мовою – офіційною для організації).

Технічні комітети (ТК) і підкомітети (ПК) є, як прийнято в подібних організаціях, робочими органами МОЗМ. Вони мали до останнього часу інші назви: секретаріати-пілоти і секретаріати-доповідачі відповідно. Зараз іде перехід на ТК та ПК, і він ще не завершений. Секретаріати-пілоти відповідають за певну галузь метрології, а секретаріати-доповідачі ведуть конкретні аспекти в кожній галузі.

До міжнародної робочої групи входять представники секретаріату-пілота (ТК) і секретаріатів-доповідачів (ПК) різних країн, що хочуть узяти участь у роботі, а також представники інших міжнародних організацій, що співпрацюють із МОЗМ.

У міжнародних робочих групах може бути два види членства:

- член П – представник країни – учасниці МОЗМ;
- член О – представник країни – спостерігача.

Головне завдання ТК – складання програми робіт, яка розрахована на чотирилітній період і затверджується вищим керівним органом МОЗМ. ТК і ПК за характером створюваних ними документів діляться на три основних групи:

- із загальних питань метрології;
- з окремих видів вимірювань;
- із метрологічного забезпечення окремих галузей діяльності.

МОЗМ видає два види документів: міжнародні документи (МД) і міжнародні рекомендації (МР). МД мають директивний характер і призначені для робочих органів МОЗМ, МР мають рекомендаційний характер і призначені для країн – членів МОЗМ. МР і МД видаються англійською і французькою мовами і розсилаються країнам-членам.

Взаємне визнання результатів випробувань і сертифікації безпосередньо пов'язане з визнанням результатів перевірки засобів вимірювань. Працюючи в цьому напрямі, МОЗМ затвердила міжнародний документ «Рекомендації з співставлення дво- і багатосторонніх угод про визнання результатів випробувань, затвердження типу, перевірки».

Розробки МОЗМ, направлені на укладання угод про взаємне визнання, зробили значний внесок у можливість утворення Міжнародної системи сертифікації засобів вимірювань як добровільної і відкритої системи.

Діяльність МОЗМ у цьому напрямі не суперечить прийнятим рекомендаціям ISO/IEC. Навпаки, МОЗМ не тільки враховує настанови ISO/IEC, безпосередньо пов'язані з метрологією, а й бере участь у роботі майже 30 технічних комітетів ISO. Крім того, МОЗМ співпрацює з такими міжнародними організаціями, як IEC, ЮНІДО, МОМВ, ІМЕКО та ін.

Міжнародна конфедерація з вимірювання (ІМЕКО) займається питаннями теорії та практики вимірювальної техніки, вона створена у 1958 р. та об'єднує 31 країну світу (рис. 2.20). ІМЕКО входить до складу п'яти світових наукових організацій (PIACC) і є конфедерацією національних науково-технічних товариств, які займаються вимірювальною технікою та спорідненими питаннями.

Організацією – членом ІМЕКО може бути технічне чи наукове товариство країни, основною сферою діяльності якого є вимірювання і технологія приладобудування. Від країни може бути представлена лише одна організація.

Конфедерацією регулярно (раз на три роки) скликаються міжнародні конгреси з вимірювальної техніки і приладобудування. У проміжках між конгресами проводяться симпозіуми з окремих проблем метрології, вимірювальної техніки, технології приладобудування. Генераль-

ний комітет ІМЕКО, відповідальний за організаційну роботу, розташований у Угорщині.

Рисунок 2.20 – Логотип Міжнародної конфедерації з вимірювання

Основною метою ІМЕКО є обмін досвідом між ученими різних країн із питань наукових основ техніки вимірювань, а також наукового приладобудування. Основна робота здійснюється діючими в рамках ІМЕКО двадцятьма технічними комітетами з різних напрямів теорії та практики вимірювань та метрології:

- ТК 1 Навчання і підготовка в галузі вимірювань та приладобудування;
- ТК 2 Фотонні вимірювання;
- ТК 3 Вимірювання сили та маси;
- ТК 4 Електричні вимірювання;
- ТК 5 Виміри твердості;
- ТК 7 Теорія вимірювань;
- ТК 8 Єдність вимірювань у метрології;
- ТК 9 Вимірювання втрат;
- ТК 10 Технічна діагностика;
- ТК 11 Метрологічна інфраструктура;
- ТК 12 Теплові та температурні вимірювання;
- ТК 13 Вимірювання в медицині та біології;
- ТК 14 Вимірювання геометричних величин;
- ТК 15 Експериментальна механіка;
- ТК 16 Вимірювання тиску і вакууму;
- ТК 17 Вимірювання в робототехніці;
- ТК 18 Вимірювання людських функцій;
- ТК 19 Вимірювання параметрів навколишнього середовища;
- ТК 20 Вимірювання в будівельній індустрії;
- ТК 21 Математичні методи у вимірах.

Технічні комітети ІМЕКО сприяють обміну інформацією між спеціалістами різних країн світу, кожен за своєю тематикою.

Таблиця 2.2 – Технічні комітети ІМЕКО

Номер ТК	Назва технічного комітету	Секретаріат ТК (країна)
1	Термінологія	Швейцарія
8	Стандартні напруги, струми та частоти	Італія
13	Обладнання для вимірювання електричної енергії і керуючого контролю	Угорщина
25	Величини і одиниці та їх літерні позначення	Швейцарія
29	Електроакустика	Данія
38	Вимірювальні трансформатори	Італія
45	Вимірювальні прилади, пов'язані з випромінюванням	Росія
62	Електричне обладнання в медичній практиці	Німеччина
65	Системи керування промисловими процесами	Франція
66	Електричні та електронні випробувальні та вимірювальні інструменти та системи	Угорщина

У 1873 р. було створено неурядову Міжнародну метеорологічну організацію. На заміну їй у 1947 р. засновано міжурядову *Всесвітню метеорологічну організацію (ВМО)*. Свою діяльність вона розпочала в 1951 р. (рис. 2.21). Статус спеціалізованої агенції ООН одержала в тому ж році. Членами ВМО є понад 170 країн та 5 територій. Останні мають обмежені права при голосуванні. Штаб-квартира ВМО розташовується в м. Женева (Швейцарія).

Рисунок 2.21 – Логотип Всесвітньої метеорологічної організації

Мета діяльності ВМО – сприяти всесвітньому співробітництву щодо створення мережі станцій для проведення метеорологічних спостережень, а також центрів, що забезпечують діяльність метеослужб.

Організація сприяє налагодженню системи оперативного обміну метеорологічною інформацією, стандартизації метеоспостережень, забезпеченню однозначності інформації про метеоспостереження, що публікується, а також застосуванню метеорології в авіації, мореплавстві, сільському господарстві.

Багато уваги в діяльності ВМО приділяється стимулюванню метеорологічних досліджень (зокрема, реалізується Всесвітня кліматична програма та глобальна програма атмосферних досліджень) і підготовці фахівців. У межах ВМО відбувається міжнародний обмін метеозведеннями. Вона базується на використанні даних наземних спостережень, метеорологічних супутників і системи всесвітніх та регіональних метеорологічних центрів, що функціонують з допомогою національних служб погоди держав – членів ВМО. 1979 року в Женеві на Всесвітній конференції з проблем клімату прийнято Всесвітню кліматичну програму ВМО. Її основне призначення – поглибити знання щодо кліматичних змін та їх наслідків, спричинених як природними, так і антропогенними факторами. У 1989 р. створено Глобальну систему спостережень за атмосферою – службу оперативних повідомлень для з'ясування змін концентрації в атмосфері газів, які зумовлюють парниковий ефект, стану озонового шару, а також виявлення кислотних та інших дощів, що призводять до хімічного забруднення.

Найвищим органом ВМО є Всесвітній метеорологічний конгрес, де всі держави – члени організації представлені керівниками національних метеорологічних служб. Скликається кожні чотири роки, визначає загальну політику ВМО, затверджує її бюджет та програму. Конгрес обирає робочі органи: Виконавчу раду, Секретаріат. Виконавча рада складається з 36 членів. Контролює виконання резолюцій конгресу і дотримання технічних регламентів, проводить дослідження і дає рекомендації з питань, що потребують міжнародних дій. Скликається не менше рази на рік. Секретаріат, який очолює генеральний секретар, є постійно діючим адміністративним органом.

У рамках ВМО функціонує шість регіональних метеорологічних асоціацій (Європи, Азії, Африки, Північної і Центральної Америки, Південної Америки та південно-західної частини Тихого океану). Вони координують метеорологію та пов'язану з нею діяльність у відповідних регіонах. Працює також вісім технічних комісій, що складаються з експертів, які призначаються державами – членами ВМО і є відповідальними за вивчення авіації, сільського господарства та морської метеорології, атмосфери Землі, основних систем гідрології, кліматології, приладів та методів спостережень. Україна є членом ВМО з 1951 р.

2.4.3. Міжнародні та регіональні організації в галузі оцінки відповідності та акредитації

Сучасні темпи технічного розвитку і лібералізації міжнародної торгівлі створюють нові сприятливі можливості для розвитку міжнародної співпраці на основі застосування міжнародних стандартів.

По-перше, відкривається потенційно глобальний ринок продукції й послуг, де виробники, постачальники й оператори мереж можуть конкурувати на однаковій основі.

По-друге, прийняття міжнародних стандартів для систем переміщення сприяє створенню і роботі спільних способів взаємодії, необхідних для швидкого й економічно ефективного постачання продукції й послуг споживачам, незважаючи на відстані.

Одною з найважливіших особливостей розвитку співробітництва країн у галузі оцінювання відповідності на багатосторонній основі є помітний останнім часом кількісний, структурний і функціональний ріст міжнародних організацій, що займаються питаннями оцінювання відповідності. Цьому сприяв перехід робіт у галузі міжнародної стандартизації на якісно новий етап розвитку, викликаний розширенням і поглибленням міжнародної співпраці в усіх сферах людської діяльності.

Із загальної кількості, більш ніж чотирьох тисяч, міжнародних організацій (світових і регіональних), що діють у сучасному світі, більше 400 так чи інакше займаються питаннями оцінювання відповідності (стандартизації).

Після закінчення Другої світової війни у жовтні 1946 р., рішенням ООН була створена *Міжнародна організація зі стандартизації (ISO)*. На засіданні Генеральної асамблеї ООН був прийнятий статут ISO, який визначив статус організації, її структуру, функції основних органів і методи їх роботи.

У статуті ISO записано, що «метою організації є сприяння розвитку стандартизації у світовому масштабі для полегшення міжнародного товарообміну і взаємодопомоги, а також для розширення співпраці в галузі інтелектуальної, наукової, технічної та економічної діяльності».

Для досягнення цієї мети ISO може:

- вживати заходів для полегшення гармонізації у світовому масштабі стандартів і пов'язаних з ними галузей;
- розробляти і публікувати міжнародні стандарти за умови, що в кожному випадку стандарт буде ухвалений, якщо за нього було віддано дві третини голосів активних членів технічного комітету або підкомітету і проти – не більше чверті загальної кількості голосів;

- організувати обмін інформацією про роботу своїх комітетів-членів і технічних комітетів;
- співпрацювати з іншими міжнародними організаціями, що зацікавлені в суміжних питаннях.

В ISO встановлені два види членства:

- 1) комітети-члени (національні організації зі стандартизації);
- 2) члени-кореспонденти.

Органами ISO є Генеральна асамблея, Рада, комітети ради, технічні комітети і Центральний секретаріат (рис. 2.22).

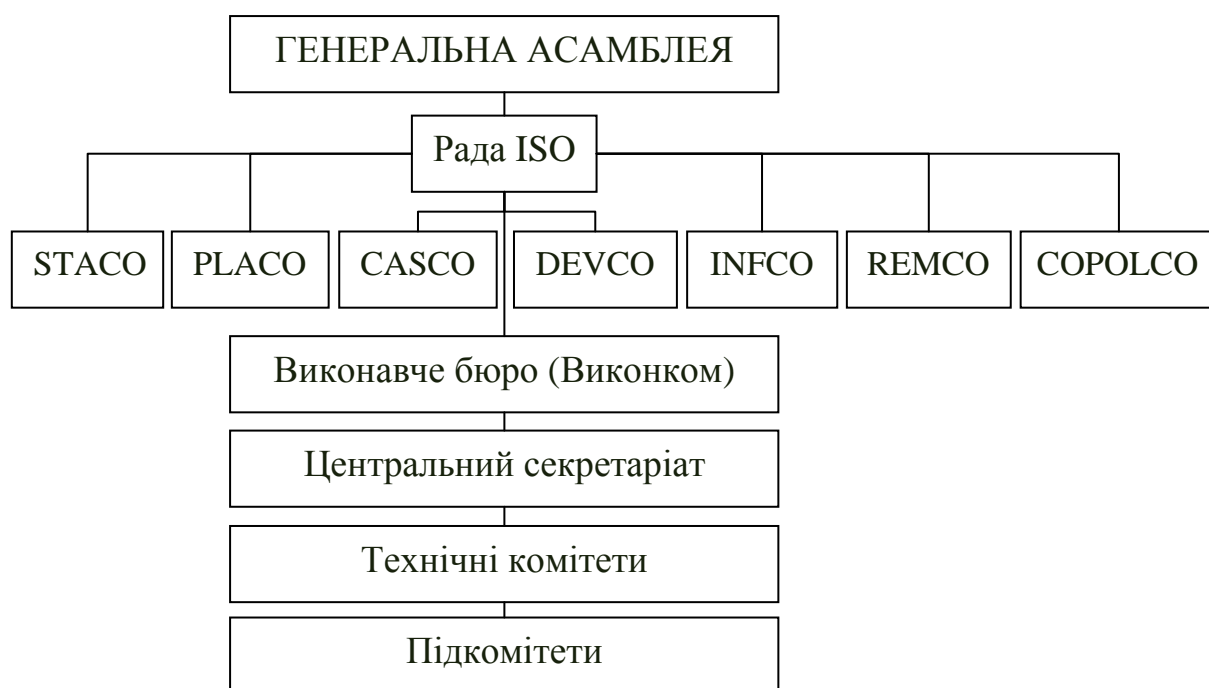

Рисунок 2.22 – Структура ISO

Вищим органом ISO є Генеральна асамблея.

У період між сесіями Генеральної асамблеї роботою організації керує Рада, на чолі якої стоїть президент ISO. Рада складається з 18 членів – представників національних організацій зі стандартизації, що обираються на три роки.

Для розгляду і підготовки рішень з питань, що цікавлять всю організацію, Рада утворює постійні й тимчасові комітети.

На даному етапі працюють такі комітети:

STACO – Комітет з вивчення наукових принципів стандартизації;

PLACO – Технічне бюро;

CASCO – Комітет з оцінки відповідності;

INFSCO – Комітет з науково-технічної інформації;
DEVSCO – Комітет з надання допомоги кранам, що розвиваються;

COPOLSCO – Комітет із захисту інтересів споживачів;
REMSCO – Комітет зі стандартних зразків.

Для прикладу детальніше розглянемо діяльність комітету CASCO.

У 1970 р. сесія Генеральної асамблеї ISO ухвалила рішення про створення Комітету із сертифікації відповідності продукції міжнародним стандартам (СЕРТИК), із 1985 р. перейменованого в *Комітет з оцінки відповідності (CASCO)*. Саме в цей період створювались національні системи сертифікації, мережі незалежних випробувальних лабораторій і центрів. Для визначення єдиного підходу до розв'язання питань сертифікації було вирішено доручити комітету вироблення міжнародних рекомендацій для країн з усіх аспектів сертифікації.

Настанови CASCO за основними аспектами сертифікації в ряді країн покладені в основу національних систем сертифікації, а на рівні регіонального торговельно-економічного співробітництва використовуються як база для розробки угод з оцінки відповідності продукції, яка взаємопостачається.

Коло повноважень і завдань CASCO призначається для:

- вивчення засобів оцінки відповідності продукції, процесів, послуг і систем менеджменту певним стандартам або іншим технічним умовам;

- підготовки стандартів і настанов, що стосуються практики проведення випробувань, контролю та сертифікації продукції, процесів і послуг, а також оцінки систем менеджменту, випробувальних лабораторій, органів контролю, сертифікації та акредитації, їх дії та прийняття;

- просування взаємного визнання та прийняття національних і регіональних систем оцінки відповідності та належного застосування міжнародних стандартів з випробувань, контролю, сертифікації, оцінки та пов'язаних із цим цілей.

CASCO проводить роботу зі створення настанов ISO в галузі гармонізації національних систем сертифікації, створення методологічної бази для розробки й акредитації національних систем сертифікації, із взаємного визнання результатів випробувань. Крім того, CASCO періодично проводить аналіз усіх чинних національних, регіональних і міжнародних систем сертифікації для вчасного вживання заходів з організації міжнародних систем сертифікації продукції на відповідність стандартам ISO.

Результати роботи CASCO мають велике значення для країн, де утворюються національні системи сертифікації. За останні декілька ро-

ків CASCO разом із Міжнародною електротехнічною комісією (IEC) підготував низку настанов з основних аспектів сертифікації. Ці документи здобули широке визнання в країнах – членах ISO та IEC. У деяких країнах вони покладені в основу систем сертифікації.

Міжнародна конференція з акредитації випробувальних лабораторій (ILAC) – міжнародний форум, який має регулярну організаційну структуру, де фахівці різних країн і представники міжнародних організацій обмінюються інформацією і досвідом з усіх аспектів випробувань та взаємного визнання результатів цієї діяльності, що є предметом міжнародної торгівлі.

Метою діяльності ІЛАС також є намагання узагальнити дані щодо чинних міжнародних угод про взаємне визнання національних систем акредитації випробувальних лабораторій, результатів випробування продукції та інших даних про якість продукції, а також створення нормативної бази з акредитації разом із провідними організаціями ISO та IEC.

Важливим напрямом роботи ІЛАС є розроблення рекомендацій з оцінювання якості випробувань, що проводяться випробувальними лабораторіями. Ця робота стимулюється тим, що з розвитком мережі незалежних випробувальних лабораторій і введенням системи їх акредитації виникла необхідність у формуванні єдиних методів забезпечення належної якості протоколів із результатами випробувань, які могли бути визнані в інших країнах.

Завданнями ІЛАС у наш час є такі:

- обмін інформацією і досвідом роботи щодо систем акредитації випробувальних лабораторій та оцінювання якості результатів випробувань;
- сприяння взаємному визнанню результатів випробувань, що проводяться національними лабораторіями шляхом підписання двосторонніх і багатосторонніх угод з визнання систем акредитацій лабораторій;
- співпраця із зацікавленими міжнародними організаціями з питань, що стосуються акредитації випробувальних лабораторій;
- гармонізація в міжнародному масштабі критеріїв акредитації лабораторій і практики акредитації для взаємного визнання систем акредитацій лабораторій та забезпечення результатів випробувань на міжнародному рівні;
- співпраця з органами сертифікації, що функціонують на міжнародному і національному рівнях.

Для вирішення конкретних завдань в ІЛАС створено робочі органи-комітети і цільові групи, в роботі яких беруть участь фахівці з різних країн, а саме:

- Комітет із проведення конференцій ІЛАС і координації її робіт;
- Комітет 1: із прикладного застосування акредитації в галузі торгівлі;
- Комітет 2: із практики акредитації;
- Комітет 3: із практичної роботи лабораторій;
- Редакційний комітет ІЛАС.

Щорічно скликаються конференції ІЛАС для обміну інформацією і досвідом з питань взаємного визнання результатів випробувань, акредитації лабораторій, оцінювання якості результатів випробувань.

ІЛАС видає «Міжнародний довідник з випробувальних лабораторій і систем їх акредитації» та «Бібліографію з акредитацій випробувальних лабораторій», які періодично оновлюються.

ІЛАС активно співпрацює з комітетом з оцінювання відповідності ISO/CASCO та іншими міжнародними і національними організаціями в галузі акредитації. Підготовлені ІЛАС матеріали стали основою розроблених CASCO методичних документів з акредитації випробувальних лабораторій.

Крім того, ІЛАС є ініціатором розроблення п'яти настанов ISO/IEC, які складають повний комплект нормативних та методичних матеріалів для встановлення узгоджених міжнародних критеріїв оцінювання компетентності випробувальних лабораторій.

2.4.4. Міжнародні та регіональні організації в галузі якості, безпеки та споживчої політики

Міжнародні та регіональні організації в галузі якості, безпеки та споживчої політики представлені такими організаціями:

- Всесвітня організація споживачів (CI);
- Комітет із захисту інтересів споживачів (COPOLCO);
- Європейська організація з якості (EOQ);
- Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (FAO);
- Міжнародний альянс НАССР;
- Міжнародна організація з тестувань товарів та послуг (ICRT).

Характеристику організацій та їх діяльність розглянемо нижче.

Всесвітня організація споживачів (СІ) була заснована у 1960 р. як Міжнародна організація споживчих товариств невеликою групою національних споживчих організацій (рис. 2.23). У рік заснування вона об'єднувала 21 національну споживчу організацію з 18 країн світу. Сьогодні до її складу входять майже 270 національних державних, громадських, регіональних та інших споживчих організацій і груп 110 країн світу. Крім основного центру в Лондоні, СІ має три регіональні центри – у Сантьяго (Чилі), Пенанзі (Малайзія), Харарі (Зімбабве); а також чотири субрегіональні центри – у Сенегалі, Новій Зеландії, Індії та Гватемалі.

Рисунок 2.23 – Логотип Consumers International

СІ створювалася як інформаційний центр для обміну досвідом у проведенні порівняльних випробувань товарів широкого вжитку, а з 1964 р. вона має значний вплив у міжнародних організаціях зі стандартизації.

Завданням СІ є:

- координація та планування інформаційної та видавничої роботи національних споживчих організацій;
- реєстрація всіх незалежних випробувальних лабораторій; сприяння міжнародному співробітництву в проведенні порівняльних випробувань товарів;
- регулювання класифікацій та оцінка товарів;
- публікування матеріалів з оцінками товарів та послуг;
- фінансування організацій, що захищають права та інтереси споживачів тощо.

Членами СІ можуть стати тільки некомерційні організації, що не пов'язані з промисловістю або торгівлею. Структура СІ демократична. Кожна споживча організація має один голос у Генеральній асамблеї, яка обирає Раду, що складається з одного представника від 20 організацій та восьми виконавчих членів. Великий вплив у структурі СІ має її Виконавчий комітет.

Фінансується СІ за рахунок членських внесків, прибутків від своїх публікацій, грантів від фондів урядів та багатосторонніх агенцій. Організації, що входять у СІ як асоціативні (із правом голосування), не можуть отримувати матеріального прибутку та субсидії від комерційних або політичних організацій, не повинні дозволяти використання своєї назви з комерційною метою. Організації, що не є асоціативними членами, входять до СІ як фактор підтримки.

Сьогодні СІ вважають голосом міжнародного руху споживачів щодо таких різних понять, як товари й продукти харчування, здоров'я і права пацієнтів, навколишнє середовище та споживання, регулювання міжнародної торгівлі тощо. СІ намагається сприяти розвитку суспільства через захист усіх споживачів, включаючи бідних, малозабезпечених та людей із вадами здоров'я, підтримуючи членські організації й рух споживачів у різних країнах.

СІ через «Consumer Interpol» організувала інформаційну мережу попередження про небезпечні товари та послуги, координує всесвітню кампанію проти недоброякісної реклами та спонсорства тютюнових підприємств тощо, заохочує дослідження і діяльність із глобальних проблем консумеризму, презентує інтереси споживачів перед політичними структурами.

Через своє центральне відділення в Лондоні та регіональні відділи в Західній та Східній Європі, Північній Америці, Азії та Тихоокеанському регіоні, Латинській Америці й Карибському басейні, а також через представництво у впливових міжнародних організаціях СІ презентує інтереси своїх членів і підтримує їх, особливо молоді споживчі групи. Вона організовує щорічні міжнародні семінари в різних регіонах світу, а раз на три роки – всесвітні споживчі конгреси.

У рамках СІ розробляються та впроваджуються в життя регіональні програми підтримки та розвитку руху споживачів у різних частинах світу, які спрямовані на привернення більшої уваги до специфічних умов, потреб та інтересів споживачів у країнах, що розвиваються, надання їм конкретної допомоги в розвитку руху споживачів; сприяння та координацію роботи молодих споживчих груп, які не мають достатніх ресурсів і відповідних технологій; установлення між споживчими організаціями регіону тісних контактів, залучення їх до міжнародних організацій споживачів; проведення конкретної роботи з урядами та посадовими особами країн щодо політики на захист прав споживачів, якості та безпеки товарів та послуг і їх відповідності НД. Серед них – програма «PRODEC», яка реалізується з 1993 р.

СІ має консультативний статус в ООН та інших міжнародних організаціях, представлена в ISO та її Комітеті з питань політики споживачів.

Комітет із захисту інтересів споживачів (COPOLCO) створено в 1977 р. з метою стандартизації в галузі інформування споживача, тобто забезпечення зв'язку між ISO і міжнародними організаціями, що займаються питаннями, які цікавлять споживачів.

Завданнями COPOLCO є такі:

- шляхи сприяння споживачам в отриманні максимального ефекту від стандартизації продукції, а також заходи, які потрібно застосувати для активнішої участі споживачів у національній і міжнародній стандартизації;
- розробка з точки зору стандартизації рекомендацій, що направлені на забезпечення інформацією споживачів, захист їх інтересів, а також програм їх навчання питанням стандартизації;
- узагальнення досвіду участі споживачів у роботах зі стандартизації, застосування стандартів на споживчі товари; з інших питань національної й міжнародної стандартизації, що цікавлять споживача;
- підтримання зв'язку з іншими органами ISO, діяльність яких входить до сфери інтересів споживачів.

Результатом діяльності COPOLCO є періодичне видання списків національних і міжнародних стандартів, що цікавлять організації споживачів, а також підготовка настанов з питань споживчих товарів, наприклад:

Настанова 12 «Порівняльні випробування споживчих товарів»;

Настанова 14 «Інформація про товари для споживачів»;

Настанова 36 «Розробка стандартних методів вимірювання експлуатаційних характеристик споживчих товарів».

Європейська організація з якості (EOQ) – незалежна некомерційна асоціація, що поєднує 34 національні організації з якості європейських країн (рис. 2.24). Її членами є також компанії та приватні особи. Вона створена в 1956 р. і має штаб-квартиру в Брюсселі (Бельгія).

Рисунок 2.24 – Логотип Європейської організації з якості

Головна місія ЕОQ: підвищення конкурентоспроможності європейських організацій на основі використання досягнень у менеджменті якості.

За дорученням Європейської комісії ЕОQ регулярно проводить навчання вищого ешелону державних службовців країн Європи.

Керує роботою ЕОQ правління, до якого входять представники від кожної національної організації. Правління ЕОQ виступає координатором діяльності національних організацій і проводить свої засідання два рази на рік. У перерві між засіданнями роботою керує виконавчий комітет, що складається з шести членів, які обираються від національних організацій. Виконком засідає п'ять разів на рік. Така структура дозволяє для поточної організаційної роботи містити лише невеликий штат постійних співробітників.

Раз на рік проводиться Конгрес ЕОQ, який являє собою найбільший форум у Європі, на якому обговорюються проблеми якості. У Конгресі беруть участь більше тисячі учасників. Діяльність ЕОQ відбувається у тісній співпраці з іншими міжнародними і національними організаціями, основними серед яких є Європейська комісія, Європейський фонд управління якістю (ЄФУЯ), Американське товариство якості (АОК), Японський союз наукових працівників та інженерів.

Діяльність ЕОQ будується переважно на основі реалізації довготривалих багатонаціональних проектів. З 1994 р. для уніфікації і взаємного визнання національних програм підготовки аудиторів і фахівців з якості введена «Програма реєстрації фахівців». У даний час 16 національних організацій із якості в Європі отримали дозвіл на підготовку фахівців та видачу дипломів від імені ЕОQ у сфері якості, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища і безпеки. На сьогодні дипломи ЕОQ отримали більше 30 тисяч чоловік.

ЕОQ разом з EFQM – Європейським фондом з управління якістю – щорічно призначає Європейську премію якості, яку присуджує малим і середнім підприємствам.

Останнім часом ЕОQ приділяє все більшу увагу обміну інформацією у сфері якості, це стає одним із пріоритетних напрямів діяльності організації. Для вирішення цієї проблеми створено механізм, що дає змогу системно накопичувати інформацію про досвід і розробки різних організацій (промислових компаній, наукових організацій, навчальних закладів тощо), окремих фахівців у сфері якості та забезпечити структурований доступ до цієї інформації. Для цього в 2005 – 2006 рр. ЕОQ розробила цільовий проект Європейської добровільної системи реєстрації інформації з питань якості, що одержав назву EVROS. Система містить Європейський реєстр інформації з питань якості (Єврореєстр) – базу да-

них, що забезпечена необхідним програмно-технічним супроводом для внесення до неї інформації з питань якості та надання її зацікавленим користувачам.

За дорученням Європейської комісії ЕОQ регулярно проводить навчання вищого ешелону державних службовців країн Європи. Крім цього, щоліта ЕОQ організовує п'ятиденні літні табори, на які через національні організації з якості запрошуються для обміну досвідом фахівці, які працюють у сфері якості.

Щорічно, починаючи з 1997 р., на другому тижні листопада під егідою ЕОQ проводиться Всесвітній тиждень якості та День якості. У рамках тижня організуються конференції, науково-практичні семінари, круглі столи тощо для ознайомлення фахівців і широкої громадськості з принципами та цілями руху за якість.

Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО), створена в 1945 р., є спеціалізованою установою ООН (рис. 2.25). Вищим органом ФАО є Конференція, яка збирається на свої сесії раз на два роки, а виконавчим органом – Рада, що складається з 49 членів. Штаб-квартира ФАО розташована в Римі. Членами ФАО є понад 180 держав.

ФАО має регіональні бюро: для Європи – у Римі, для Азії та Далекого Сходу – у Бангкоку, для Близького Сходу – у Каїрі, для Латинської Америки – у Ріо-де-Жанейро, для Північної Америки – у Вашингтоні, для Африки – в Аккрі.

Основними цілями ФАО є поліпшення харчування і підвищення життєвого рівня народів; підвищення продуктивності сільського господарства і вдосконалення системи розподілу продовольства та продукції сільського господарства; підвищення добробуту і покращення умов життя сільського населення.

Рисунок 2.25 – Логотип Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО)

Організація збирає, аналізує, інтерпретує і поширює інформацію щодо харчування, продовольства і сільського господарства. Згідно зі ст. 1 Статуту ФАО термін «сільське господарство» включає рибальство, морські продукти, ліс і первинні лісові продукти.

ФАО розробляє рекомендації для ухвалення на національному і міжнародному рівнях заходів щодо:

а) наукових, технологічних, соціальних та економічних досліджень, пов'язаних із харчуванням, продовольством і сільським господарством;

б) поліпшення навчання та управління у сфері харчування, продовольства і сільського господарства та розповсюдження знань у галузі продовольчої та сільськогосподарської науки і практики;

в) збереження природних ресурсів;

г) поліпшення методів переробки, торгівлі та розподілу продовольчих і сільськогосподарських продуктів;

д) вироблення міжнародної політики щодо стандартизації сільськогосподарських продуктів.

Організація сприяє і в разі необхідності рекомендує проведення національних та міжнародних заходів щодо:

– наукових, технологічних, соціальних та економічних досліджень, що стосуються харчування, продовольства та сільського господарства;

– удосконалення освіти та управління, що стосуються харчування, продовольства і сільського господарства, а також поширення загальних знань із питань харчування та сільськогосподарської науки й практики;

– збереження природних ресурсів та застосування вдосконалених методів сільськогосподарського виробництва;

– поліпшення обробки, маркетингу та розподілу продовольства і сільськогосподарської продукції;

– прийняття політики для надання адекватного сільськогосподарського кредиту, національного та міжнародного;

– прийняття міжнародної політики з урахуванням домовленостей із сільськогосподарської продукції.

Планування діяльності ФАО в галузі сільського господарства здійснює Департамент сільського господарства, який складається з відповідних відділів. Найбільш важливими в діяльності організації є такі події: 1960 р. – створення Комісії з розробки Кодексу Аліментаріус; 1974 р. – скликання Всесвітньої конференції з продовольства, на якій ухвалено рішення про створення Міжнародного фонду з продовольчої безпеки; 1986 р. – створення програми АГРОСТАТ (нині ФАОСТАТ)

для забезпечення урядів інформацією про сільське господарство; 1991 р. – прийняття розробленої в рамках ФАО Міжнародної конвенції з охорони рослин; 1994 р. – схвалення системи термінового захисту мігруючих тварин і рослин від шкідників і хвороб; 1994 р. – прийняття спеціальної програми з продовольчої безпеки; 1996 р. – скликання Всесвітнього саміту з продовольства; 1998 р. – розробка тексту конвенції з контролю за торгівлею пестицидами та іншими небезпечними хімікатами; 2001 р. – прийняття Міжнародного договору з генетичних ресурсів рослин для продовольства і сільського господарства; 2002 р. – скликання Всесвітнього саміту з продовольства, на якому прийнято рішення про зменшення голоду наполовину до 2015 р.

Міжнародний Альянс НАССР (рис. 2.26) був створений 25 березня 1994 року з метою вироблення єдиної програми для забезпечення випуску безпечних продуктів.

Рисунок 2.26 – Логотип НАССР

В основу роботи НАССР покладено сім принципів:

1. Проведення аналізу небезпечних чинників.
2. Визначення критичних точок контролю (КТК).
3. Установлення критичної межі (меж).
4. Установлення системи моніторингу КТК.
5. Установлення коригувальних дій, що мають вживатися, коли моніторинг вказує на вихід конкретної КТК з-під контролю.
6. Установлення процедур перевірки для впевненості, що система НАССР працює ефективно.
7. Встановлення документування всіх процедур та записів, що мають відношення до цих принципів та їх застосування.

Слід зазначити, що концепція НАССР була розроблена в 60-х рр. спільними зусиллями компанії Pillsbury Company, Лабораторії збройних сил США і Національного управління з аеронавтики і космонавтики (NASA) під час роботи над Американською космічною програмою. Пе-

ред NASA постало завдання розробити систему, що виключає можливість утворення токсинів у харчовій продукції, і, як наслідок, запобігти харчовим отруєнням. Вибіркові та навіть і тотальні випробування кінцевого продукту або напівфабрикатів не могли гарантувати безпечності продукції, проте суттєво ускладнювали технологічний процес і збільшували вартість виробництва.

Для вирішення цієї проблеми була ініційована розробка концепції НАССР, представлена компанією Pillsbury в 1971 р. на Першій Американській національній конференції з питань безпечності харчових продуктів. Після цього Управління США з контролю за харчовими продуктами і лікарськими засобами United States Food and Drug Administration стало вимагати застосування системи НАССР під час виробництва рибних продуктів, а Департамент сільського господарства США – при переробці м'яса та птиці. Національна академія наук США (НАУ США) в 1985 р., після проведення оцінки ефективності регулювання харчової промисловості США, рекомендувала всім регулятивним установам прийняти підхід НАССР і обов'язкове застосування системи для виробників харчових продуктів. Всесвітня організація охорони здоров'я та Міжнародна продовольча та сільськогосподарська організація (FAO) також схвалили використання системи НАССР. Із того часу система НАССР поширилася практично на всі країни світу.

Узагалі НАССР – це інструмент управління, що забезпечує більш структурований підхід до контролю ідентифікованих небезпечних чинників, порівняно з традиційними методами, такими як інспектування або контроль якості. Використання системи НАССР дозволяє перейти від випробування кінцевого продукту до розробки превентивних методів. Поява міжнародних стандартів ISO серії 22000 започатковує наближення та встановлення еквівалентних (рівнозначних) вимог до рівня безпечності харчових продуктів для всіх учасників глобалізованого продовольчого ринку.

Прийняті Комісією Codex Alimentarius нормативи, основні принципи і рекомендації з безпечності харчової продукції визнані в угоді СОТ «Про санітарні та фітосанітарні заходи» як основа для гармонізації санітарних заходів, при цьому НАССР створює надійне організаційне підґрунтя для забезпечення безпечності продовольства та кормів. Отже, НАССР буде відігравати все більшу роль у практичних заходах із безпечності харчових продуктів не лише як система, обрана окремими країнами, але й на загальносвітовому рівні, роблячи свій внесок у розширення міжнародної торгівлі.

НАССР – це потужна система, що може застосовуватися до великого спектра простих і складних операцій. Вона використовується для

забезпечення безпечності харчових продуктів протягом усього ланцюга виробництва і реалізації. Для впровадження системи НАССР виробники повинні досліджувати не тільки власний продукт і методи його виготовлення. Постає завдання застосовувати такі ж вимоги і до постачальників сировини й допоміжних матеріалів, системи дистрибуції та роздрібною торгівлі.

Правильне запровадження системи НАССР надає виробнику багато переваг економічного та управлінського характеру:

- Застосування НАССР є підтвердженням виконання виробником законодавчих і нормативних вимог.

- НАССР засвідчує високий рівень свідомості та відповідальності виробника перед споживачем.

- НАССР дозволяє підприємствам забезпечити стабільно високий рівень безпечності харчових продуктів і завдяки довірі споживачів в умовах зростаючої конкуренції зберегти та розширити свою частку на внутрішньому ринку України.

- Запровадження НАССР дозволяє здійснити розширення експортних ринків, адже в багатьох країнах світу НАССР є обов'язковою законодавчо встановленою вимогою.

- Застосування НАССР переносить акценти з випробування кінцевого продукту на використання превентивних методів забезпечення безпечності під час виробництва та реалізації продукції, сприяючи більш раціональному використанню ресурсів.

- Правильно проведений аналіз небезпечних чинників дозволяє виявити приховані небезпеки і направити відповідні ресурси в критичні точки процесу.

- Зменшення втрат, пов'язаних із негативними наслідками повернень продукції, харчових отруєнь та інших проблем безпечності харчових продуктів.

- НАССР може інтегруватися в загальну систему управління, достатньо органічно поєднуючись з іншими управлінськими концепціями – управління якістю (стандарти ISO серії 9000), управління довкіллям (стандарти ISO серії 14000) тощо.

Міжнародна організація з тестувань товарів та послуг (ICRT), створена в 1990 р., є єдиною незалежною міжнародною організацією, що проводить дослідження споживчого попиту і тестування продукції. Об'єднує 46 організацій із 40 країн світу, включаючи Україну.

Організація проводить тисячі випробувань продукції щороку. ICRT являє собою глобальний консорціум з більш ніж 40 споживчими організаціями, спрямованими на проведення спільних досліджень і випробувань у споживчих інтересах.

Основними цілями ICRT є:

- сприяння співробітництву між його членами і проведенню наукових досліджень;
- тестування в галузі споживчих товарів і послуг.

ICRT установлює чіткі керівні принципи для успішного співробітництва, підвищує економічну ефективність тестування і допомагає меншим споживчим організаціям рости. Головна місія організації – забезпечення високої якості й незалежної інформації для споживачів всього світу.

Основними членами ICRT є: Australian Consumers' Association (Австралія) Consumentenbond (Нідерланди), Consumer Union (США), Stiftung Warentest (Німеччина), UFC – Que Choisir (Франція), Which? (Великобританія). ICRT має членські організації в Європі, Азійсько-Тихоокеанському регіоні, Латинській Америці та Африці. ICRT працює в тісній співпраці з двома іншими міжнародними організаціями споживачів: BEUC та CI.

Контрольні запитання

1. Перелічіть міжнародні організації, які займаються проблемами технічного регулювання у світі.
2. Яка мета створення та принципи діяльності COT?
3. Дайте характеристику організації економічного співробітництва і розвитку: мета, завдання, напрями та принципи діяльності.
4. Дайте загальну характеристику ООН: рік заснування, мета та принципи, завдання та напрями діяльності. Яку організаційну структуру має ООН? Яка головна мета діяльності ФАО?
5. Охарактеризуйте діяльність CEN та CENELEC: галузь, мета, принципи та організаційна структура.
6. Перелічіть міжнародні та регіональні організації в галузі якості, безпеки та споживчої політики.
7. Які міжнародні та регіональні організації регулюють діяльність у галузі метрології?
8. Що таке EOQ? Яка місія покладена на цю організацію?
9. Назвіть рік заснування, принципи діяльності та переваги від використання системи НАССР Міжнародного альянсу НАССР.
10. Які основні цілі має міжнародна організація з тестувань товарів та послуг?

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ПЕВНИХ КРАЇНАХ

3.1. Система технічного регулювання в країнах ЄС: правила системи, принципи створення єдиного ринку

У 1988 р. в Брюсселі відбувся симпозіум західноєвропейських країн з питань сертифікації й випробувань, на якому були розроблені рекомендації зі створення єдиних для ЄС принципів сертифікації й випробувань. На основі матеріалів симпозіуму Комісія європейської співдружності (КЄС) підготувала резолюцію з питання комплексного підходу до технічних умов, випробувань і сертифікації. Положення цього документа підтверджують початок нового, вищого ступеня в розвитку підходів ЄС до питань, які стосуються сертифікації й випробувань продукції: *пропонується підприємствам країн ЄС упровадити системи управління якістю на базі стандартів EN 29001, EN 29002 і EN 29003; затверджуються єдині для Співдружності критерії оцінки компетентності й незалежності випробувальних лабораторій, органів з акредитації та сертифікації.*

У країнах ЄС існували значні розбіжності в процедурах підтвердження безпечності виробів: це могла бути як заява-декларація, так і сертифікація третьою стороною. Але в 1985 р. була прийнята директива Ради ЄС про технічну гармонізацію, в якій розмежовується роль основних вимог і стандартів. Основні вимоги є обов'язковими, на відміну від вимог стандартів, причому, якщо стандарт гармонізований, то продукція, виготовлена за цим стандартом, вважається відповідною основним вимогам. Отже, процедура контролю для виготівника полегшується. Якщо продукція виготовлена не за гармонізованим стандартом, а відповідно до основних вимог, то необхідним є підтвердження відповідності третьою стороною.

Головним принципом технічного регулювання в країнах ЄС є комплексний підхід до взаємного визнання результатів сертифікації.

Комплексний підхід наближує перехід до взаємного визнання результатів сертифікації за умов компетентності, високого технічного оснащення і відкритості. Для створення режиму відкритості пропонується забезпечити доступ усіх зацікавлених сторін до інформації про вимоги стандартів, методи випробування, вимоги безпечності виробів. Створений Комісією ЄС банк даних «Сертифікат» містить інформацію

про всі існуючі в Європі системи сертифікації, методики випробувань, лабораторії й випробувальні центри та ін.

Використання комплексного підходу має такі переваги:

- посилюється увага до акредитації випробувальних лабораторій у країнах – членах ЄС. Підтримуються тенденції до розвитку національних систем акредитації на базі європейських стандартів EN 45000 і до співпраці в цій галузі;

- комплексний підхід передбачає нову законодавчу процедуру сертифікації й випробувань, згідно з якою в законодавчі норми ЄС не допускається включення однієї обов'язкової методики сертифікації конкретного товару. Повинні бути визначені параметри безпечності, які вимагаються, декілька методів їх підтвердження, умови застосування цих методів. Обмежується також втручання державних органів у діяльність незалежних центрів, за винятком випадків крайньої необхідності;

- оцінюється на відповідність процес розробки продукції (проекування, дослідний зразок, виробництво); вид контролю (перевірка документації, випробування дослідного зразка, перевірка системи якості та ін.); контролюючий орган (виготівник, незалежна організація, третя сторона).

У 1989 р. в ЄС була прийнята *Глобальна концепція гармонізації правил з оцінки відповідності*.

Згідно з директивами відповідність може бути оцінена самим виробником, у результаті чого заявою-декларацією він підтверджує відповідність товару вимогам директиви і засвідчує це маркуванням товару знаком відповідності.

Нові директиви відрізняються від старих і за структурою: у них є правова і технічна частини, наводяться принципи систем оцінки відповідності й посилання на стандарти. Таким чином, європейський стандарт, який не має обов'язкового характеру, будучи згаданим у новій директиві, забезпечує доступ на ринок продукції, що відповідає його вимогам, без будь-яких перешкод і обмежень.

На відміну від нових, старі директиви мають галузевий характер, точніше, вимоги, які в них містяться, не уніфіковані, немає також посилань на стандарти. У зв'язку з цим до кожної старої директиви потрібно було прийняти багато доповнень і поправок, що ускладнювало їх застосування на практиці.

Директиви ЄС за Новою концепцією визначають способи підтвердження відповідності (модулі), які може використовувати постачальник. Право вибору конкретного модуля надається постачальнику (виробнику). Для різних стадій життєвого циклу продукції передбачені різні модулі (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Модулі підтвердження відповідності

Модулі підтвердження відповідності розглянуто в розділі 4.

3.2. Особливості технічного регулювання та характеристика національних органів у сфері технічного регулювання країн СНД

Взаємодія країн, що об'єдналися в 1991 р. у Співдружність Незалежних Держав (СНД), здійснювалася за допомогою загального механізму технічного регулювання у вигляді міждержавних стандартів, велика частина яких була розроблена тоді, коли всі ці країни входили до складу колишнього Радянського Союзу. Навіть у цей час у Росії кількість міждержавних стандартів, прийнятих в якості національних, перевищує 80% від загальної кількості (більше 18 тис. стандартів).

Відповідно до Угоди про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології та сертифікації, підписаної 13 березня 1992 р., країни СНД зобов'язалися проводити узгоджену політику в галузі стандартизації, метрології та сертифікації, у тому числі за такими напрямками:

- прийняття загальних правил проведення робіт зі стандартизації, метрології та сертифікації, що становлять міждержавний інтерес;
- установлення єдиних обов'язкових вимог до продукції й послуг, що забезпечують їх безпеку для життя і здоров'я людини, охорону довкілля, сумісність і взаємозамінність, а також єдиних методів випробувань;
- взаємне визнання результатів державних випробувань, метрологічної атестації, перевірки та калібрування засобів вимірювання;
- взаємне визнання акредитованих випробувальних, повірочних, калібрувальних і вимірювальних лабораторій (центрів), органів сертифікації, сертифікатів на продукцію та систем забезпечення якості та ін.

Завдяки цій політиці технічні бар'єри між країнами СНД практично не виникали або могли бути в разі необхідності врегульовані в межах процедур Міждержавної ради зі стандартизації, метрології та сертифікації (МДР).

За даними митної статистики, у 2005 р. зовнішньоторговельний оборот Росії з країнами СНД становив близько 15,2% від загального обсягу (51,6 млрд дол. США).

Порівняно з країнами ЄС, країни СНД мають величезну перевагу – це видані російською мовою єдині стандарти, упроваджені промисловістю в рамках тісної економічної кооперації, що забезпечують єдиний технічний та інформаційний простір і дозволяють визнавати результати випробувань і сертифікації продукції.

Входження країн СНД у світовий економічний простір безпосередньо пов'язане з необхідністю реформування систем технічного регулювання в аспекті вимог Світової організації торгівлі (СОТ), правил і рекомендацій загальноновизнаних міжнародних організацій. Без реформування систем технічного регулювання не можливе формування в СНД повноцінної ринкової інфраструктури, що відповідає міжнародним вимогам.

Аналогічні реформи проводяться в Білорусії, Україні, Казахстані, Киргизії та інших країнах СНД. Так, у сфері технічного регулювання прийнято нові законодавчі акти: закони Республіки Білорусь «Про технічне нормування та стандартизацію» та «Про оцінку відповідності вимогам технічних нормативних правових актів у галузі технічного нормування і стандартизації»; закон Республіки Казахстан «Про технічне регулювання»; закон Республіки Молдови «Про оцінку відповідності»; закони України «Про стандартизацію», «Про підтвердження відповідності» та «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності»; закон Киргизької Республіки «Про основи технічного регулювання в Киргизькій Республіці»; закони Республіки Вірменії «Про стандартизацію» та «Про оцінку відповідності». Більшість країн СНД упроваджують у своєму технічному законодавстві та у правозастосовчій практиці прогресивні європейські принципи, а також новий і глобальний підходи.

Проведення даних реформ може істотно вплинути на виникнення або усунення технічних бар'єрів у торгівлі між країнами СНД, які є головними торговельними партнерами. Складність завдання ускладнюється істотними відмінностями в законодавстві країн. У країнах СНД навіть цілі технічного регулювання різні: у Росії – це захист життя і здоров'я людини, охорона довкілля та попередження введення покупця в оману; в інших країнах – забезпечення національної безпеки (Білорусь,

Казахстан, Молдова, Україна), захист (раціональне використання) природних ресурсів (Білорусь, Україна), підвищення конкурентоспроможності продукції (Білорусь, Казахстан), усунення технічних бар'єрів у торгівлі (Казахстан), забезпечення спадковості населення (Білорусь, Молдова) Слід зазначити, що в даному випадку всі країни реалізують одну й ту саму обов'язкову в рамках СОТ Угоду про технічні бар'єри в торгівлі. Пункт 2,2 ст. 2 цієї Угоди встановив, що технічні регламенти не повинні обмежувати торгівлю, якщо ці обмеження не спрямовані на забезпечення законних цілей, зокрема вимог національної безпеки. Крім того, Угода про технічні бар'єри в зоні вільної торгівлі, затверджена 20 червня 2000 р. очільниками урядів країн СНД, також включає до складу основних цілей прийняття технічних регламентів (ст. 3 Угоди), забезпечення національної безпеки, зокрема економічної й промислової, раціональне використання природних ресурсів та енергозабезпечення.

У ЄС питання забезпечення державної безпеки, до речі, входять як законні цілі в Договір про заснування Європейського Союзу, включають економію невідновлюваних ресурсів (наприклад, директива ЄС із будівельних виробів установлює обов'язкову вимогу енергоефективність будівель і споруд).

Відсутність таких цілей технічного регулювання у федеральних законах, з одного боку, не дозволяє встановлювати обов'язкові вимоги до об'єктів технічного регулювання, спрямовані на економію і раціональне використання стратегічних природних ресурсів, а з іншого – призводить до скасування обов'язкових вимог у цій галузі вже в перехідному періоді, до виходу технічних регламентів.

Об'єкти й область дії технічного регулювання в законодавствах країн також істотно відрізняються. Так, у деяких країнах СНД обов'язкові вимоги встановлюються не просто до процесів виробництва, експлуатації, зберігання, перевезення, реалізації та утилізації, а до пов'язаних з обов'язковими вимогами до продукції процесів виробництва (Білорусь, Казахстан, Україна), надання послуг (Білорусь, Казахстан, Молдова, Україна). Зі сфери технічного регулювання виключені санітарні, фітосанітарні, цінові та ветеринарні заходи, питання обігу ядерних матеріалів та лікарських засобів, будівництво (Україна), санітарні та фітосанітарні заходи (Казахстан), продукція стратегічного призначення і продукція, яка регулюється спеціальними законами (Молдова).

У Росії нічим не обмежені можливості щодо встановлення обов'язкових вимог до процесів виробництва вже призвели до включення до урядової програми розроблення технічних регламентів більше 40 регламентів на процеси і безпосередньо на виробництва (нафтохімічні, металургійні та ін.). Аналіз перших проектів таких технічних регламентів

показує, що вони втручаються у сфери організації й технології виробництва, установлюють вимоги до персоналу, виробничих будинків, озеленення прилеглих територій тощо. Таким чином, сфера російського технічного регулювання, на відміну від міжнародної практики, необґрунтовано розширена, це призводить до виникнення надлишкового адміністративного тиску на підприємства, що веде до зниження їх конкурентоспроможності.

Технічний регламент – це принципово новий правовий документ для всіх країн СНД, тому важливо дати чітке визначення йому, а також документам, що забезпечують виконання його вимог.

Відповідно до закону Білорусі, технічний регламент – це технічний нормативний правовий акт, розроблений у процесі технічного нормування, що встановлює безпосередньо і (або) шляхом посилання на технічні кодекси усталеної практики та (або) державні стандарти Республіки Білорусь обов'язкові для дотримання технічні вимоги, пов'язані з безпекою продукції, процесами її розробки, виробництва, експлуатації (використання), зберігання, перевезення, реалізації та утилізації або надання послуг.

За законом Казахстану, гармонізований стандарт – такий, що забезпечує виконання вимог, установлених нормативними правовими актами у сфері технічного регулювання.

Відповідно до закону України, перелік національних стандартів, які в разі добровільного застосування є доказом відповідності продукції вимогам технічного регламенту, формується центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації.

Таким чином, у більшості країн уже на законодавчому рівні закладено європейський принцип презумпції відповідності вимогам технічного регламенту за умови відповідності вимогам певних національних стандартів та інших норм, у тому числі технічних кодексів усталеної практики.

У Росії відповідно до п. 9 ст. 16 Федерального Закону тільки національні стандарти можуть застосовуватися для цілей підтвердження вимог технічних регламентів, причому їх застосування аж ніяк не доводить відповідності вимогам.

Інші основні визначення (насамперед у галузі оцінки відповідності та обігу продукції) також істотно відрізняються. У законі Казахстану дано визначення процесу, послуги, гармонізованих і регіональних стандартів та інших; у законі України – визначення організації, контролю, ринкового нагляду, процедур оцінки відповідності. У російському законі аналогічні визначення відсутні, що ускладнює як розробку технічних регламентів і стандартів, так і їх подальшу правозастосовчу практику.

Як згадувалося, саме міждержавні (регіональні) стандарти забезпечили і продовжують забезпечувати економічну інтеграцію і вільний рух продукції на пострадянському просторі протягом останніх 15 років.

У Росії у федеральний закон навіть не введено визначення міждержавного (регіонального) стандарту. Хоча в законах Білорусі, Україні і Казахстану таке визначення подано. У результаті в цих країнах міждержавні стандарти мають законний статус, держави законодавчо позначили необхідність і пріоритети їх розробки, а також питання участі уповноважених організацій у діяльності міждержавних (регіональних) організацій зі стандартизації.

Вибір та визначення документів з технічного нормування та стандартизації, що діють у країнах СНД і Росії, також істотно відрізняються. Більшість країн СНД законодавчо підтвердила статус документів, що діють на їх територіях, наприклад державних стандартів, технічних кодексів усталеної практики, стандартів організацій і технічних умов (Білорусь), національних стандартів, кодексів усталеної практики та технічних умов (України). Причому в законі Казахстану перераховано всі нормативні документи зі стандартизації, що діють на території республіки, у тому числі міжнародні, регіональні, національні стандарти та стандарти організацій іноземних держав. З одного боку, це закріплення існуючої (у тому числі в Росії) практики, з іншого – установа умов, правил і порядку застосування цих документів у країні. На жаль, у Росії законодавчо не визначені аналогічні вимоги в частині застосування регіональних та національних стандартів іноземних держав.

У російському законі також відсутні широко застосовувані в промисловості технічні кодекси усталеної практики (зводи правил), але ж це будівельні норми і правила (СНіП), норми пожежної безпеки (НПБ) і багато інших видів документів.

Ураховуючи необхідність фінансування з коштів федерального бюджету переробки десятків тисяч зазначених документів федеральних органів виконавчої влади, узгодження вимог цих документів з національними стандартами є досить витратним і довготривалим.

Доцільно застосовувати звід правил у системі технічного регулювання як документи, добровільних для застосування, закріпивши їх статус та порядок розробки у ФЗ, у тому числі для виключення відомчої нормотворчості, як це зроблено в ст. 18 закону Білорусі «Вимоги до технічних кодексів».

Якщо порівняти, яким чином установлено статус документів зі стандартизації в законах країн СНД, то й за цим найважливішим аспектом можна виявити істотні розбіжності. Так, у ст. 20 закону Білорусі зазначено: «якщо в технічному регламенті дано посилання на державний

стандарт, то вимоги цього державного стандарту стають обов'язковими для дотримання». Більше того, у цій статті також встановлено, що «якщо виробник або постачальник продукції (послуги) в добровільному порядку застосували державний стандарт і заявили про відповідність йому своєї продукції (послуги) (використавши позначення державного стандарту або знак відповідності державним стандартам у маркуванні продукції, транспортній або споживчій тарі, експлуатаційній або іншій документації), а також якщо продукція (послуга) виробника чи постачальника сертифікована на відповідність вимогам державного стандарту, дотримання вимог державного стандарту для них стає обов'язковим». Аналогічні норми встановлені в законах України (у тому числі в ст. 15 Господарського кодексу України). У ст. 15 федерального закону встановлено, що «застосування національного стандарту підтверджується знаком відповідності національному стандарту». При цьому споживач (покупець) щодня стикається аж ніяк не з маркуванням цим знаком відповідності, а з позначенням стандартів на продуктах харчування, електропобутовій техніці та ін. У даному випадку закон Росії, на відміну від законів країн СНД, не гарантує споживачеві обов'язкового дотримання виробником вимог цих стандартів.

Характеристика національних органів у сфері технічного регулювання Республіки Казахстан

До національної системи технічного регулювання та метрології Республіки Казахстан належать такі органи (рис. 3.2):

1) Комітет з технічного регулювання та метрології Міністерства індустрії та торгівлі Республіки Казахстан. Основними завданнями Комітету є реалізація державної політики та здійснення контролю у сфері технічного регулювання, забезпечення єдності вимірювань і акредитації в галузі оцінки відповідності;

2) Казахстанський інститут стандартизації та сертифікації Комітету з технічного регулювання та метрології, що здійснює діяльність з метою виконання завдань з розвитку і вдосконалення законодавчих основ та нормативної бази для технічного регулювання якості та безпеки продукції, робіт і послуг у республіці й гармонізації їх відповідно до міжнародних вимог;

3) Національний центр експертизи та сертифікації, що є провідним підприємством на ринку з надання послуг у галузі стандартизації, метрології та підтвердження відповідності продукції, послуг і систем менеджменту. Організація працює в трьох напрямках:

- перший напрям – надання послуг у галузі стандартизації шляхом методичної та практичної допомоги суб'єктам господарювання, проведення експертизи та розробки проектів нормативних документів;
- другий напрям – здійснення практичного забезпечення єдності вимірювань шляхом проведення повірки, калібрування, ремонту засобів вимірювань і надання практичної та методичної допомоги організаціям і підприємствам республіки у виконанні високоточних вимірювань;
- третій напрям – сертифікація. Організація акредитована на право проведення робіт у галузі підтвердження відповідності продукції та послуг, систем менеджменту якості, екологічного менеджменту, OHSAS, HACCP.

Рисунок 3.2 – Структура технічного регулювання Казахстану

Характеристика національних органів у сфері технічного регулювання Російської Федерації

Національним органом Російської Федерації з технічного регулювання є Федеральне агентство з технічного регулювання та метрології, що виконує такі основні функції (рис. 3.3):

- затверджує національні стандарти;
- приймає програму розробки національних стандартів;
- організовує експертизу проектів національних стандартів;

- створює технічні комітети зі стандартизації, затверджує положення про них та координує їх діяльність;
- організовує опублікування національних стандартів та їх розповсюдження;
- бере участь відповідно до статутів міжнародних організацій у розробці міжнародних стандартів і забезпечує врахування інтересів Російської Федерації при їх прийнятті;
- затверджує зображення знака відповідності національним стандартам;
- представляє Російську Федерацію в міжнародних організаціях, що здійснюють діяльність у галузі стандартизації;
- забезпечує відповідність національної системи стандартизації інтересам національної економіки, стану матеріально-технічної бази та науково-технічному прогресу;
- здійснює облік національних стандартів, правил стандартизації, норм та рекомендацій у цій галузі та забезпечує їх доступність для зацікавлених осіб.

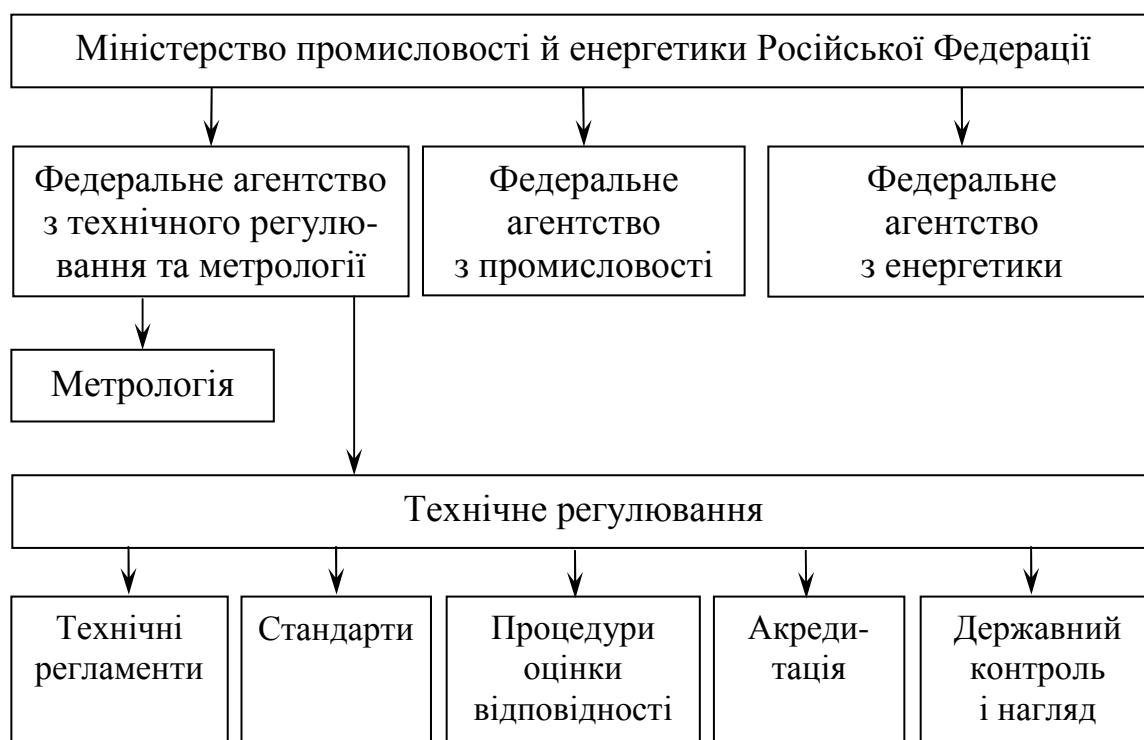

Рисунок 3.3 – Структура технічного регулювання Російської Федерації

Характеристика національних органів у сфері технічного регулювання Республіки Білорусії

Національним органом з технічного регулювання в Білорусії є Державний комітет зі стандартизації – республіканський орган держав-

ного управління щодо проведення єдиної державної політики в галузі технічного нормування, стандартизації, метрології, оцінки відповідності, енергоефективності, здійсненню нагляду в будівництві й контролю відповідності проектів і кошторисів нормативам і стандартам, а також нагляду за раціональним використанням палива, електричної і теплової енергії.

Головними завданнями Держстандарту є:

- підвищення безпеки, якості, конкурентоспроможності продукції (послуг);
- раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;
- усунення технічних бар'єрів у торгівлі, захист інтересів держави та споживачів;
- забезпечення ефективного функціонування та розвитку систем технічного нормування та стандартизації;
- забезпечення єдності вимірювань;
- акредитація;
- підтвердження відповідності;
- здійснення загальної координації розроблення технічних регламентів та державних стандартів, формування і затвердження планів (програм) їх розробки з урахуванням пропозицій республіканських органів державного управління, організацій;
- забезпечення створення, розвитку і підтримки на необхідному рівні технічної бази еталонів одиниць величин, організація проведення державних випробувань, метрологічної атестації, повірки та калібрування засобів вимірювань;
- координація та організація проведення робіт із сертифікації продукції, робіт, послуг, персоналу, систем управління якістю, систем управління навколишнім середовищем, охороною праці, енергоспоживанням, безпекою харчових продуктів та ін..;
- формування державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, організація розробки та реалізації концепцій і республіканських програм з енергозбереження;
- здійснення державного нагляду за дотриманням технічних регламентів і стандартів, засобами вимірювань, раціональним використанням палива, електричної і теплової енергії;
- нагляд у будівництві та контроль відповідності проектів і кошторисів нормативам і стандартам;
- організація і координація робіт з міжнародного співробітництва Республіки Білорусь у сфері технічного нормування, стандартизації, метрології, акредитації, ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів.

Характеристика національних органів у сфері технічного регулювання України

Національним органом у галузі технічного регулювання є Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України (Держспоживстандарт України).

Основними завданнями Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики є такі:

- участь у формуванні державної політики та забезпечення її реалізації у сфері стандартизації, метрології, сертифікації, захисту прав споживачів;
- забезпечення функціонування державної метрологічної системи, державних систем стандартизації, сертифікації;
- здійснення державного нагляду за додержанням стандартів, норм і правил, а також інших вимог, пов'язаних із якістю продукції;
- здійснення державного метрологічного контролю і нагляду;
- здійснення державного контролю за додержанням законодавства України про захист прав споживачів, а також про рекламу у цій сфері.

Державний Комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики відповідно до покладених на нього завдань (рис. 3.4):

- вносить пропозиції щодо формування державної політики та забезпечує її реалізацію у сфері стандартизації, метрології, сертифікації, захисту прав споживачів;
- проводить в установленому порядку експертизу проектів нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади з питань стандартизації, метрології, сертифікації, захисту прав споживачів.

У сфері стандартизації:

- організовує і координує роботи із стандартизації та функціонування державної системи стандартизації;
- установлює загальні організаційно-технічні правила проведення робіт із стандартизації та здійснює міжгалузеву координацію цих робіт, включаючи планування, розроблення, видання, розповсюдження та застосування державних стандартів;
- затверджує державні стандарти України;
- визначає порядок державної реєстрації нормативних документів із стандартизації;
- здійснює державну реєстрацію державних стандартів України, галузевих стандартів, стандартів науково-технічних та інженерних товариств;

- бере участь у проведенні заходів з міжнародної, регіональної стандартизації відповідно до міжнародних договорів України;
- організовує формування, ведення та користування Національним автоматизованим інформаційним фондом стандартів.

Рисунок 3.4 – Структура технічного регулювання України

У сфері метрології:

- координує діяльність щодо забезпечення функціонування та розвитку державної метрологічної системи;
- організовує і проводить державний метрологічний контроль та нагляд;
- організовує проведення фундаментальних досліджень у сфері метрології;
- організовує створення та функціонування еталонної бази України;

- затверджує типи засобів виміральної техніки і заносить їх до державного реєстру засобів виміральної техніки, допущених до застосування в Україні;

- приймає рішення щодо застосування в Україні одиниць вимірювань, які не входять до міжнародної системи одиниць;

- координує діяльність метрологічної служби України;

- бере участь у діяльності міжнародних метрологічних організацій у порядку, передбаченому законодавством.

У сфері сертифікації:

- створює державну систему сертифікації, проводить та координує роботу щодо забезпечення її функціонування, а саме:

- визначає основні принципи, структуру та правила системи сертифікації в Україні;

- затверджує переліки продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, та визначає терміни їх запровадження;

- призначає органи з сертифікації продукції;

- акредитує органи з сертифікації та випробувальні лабораторії (центри), атестує експертів-аудиторів;

- устанавлює правила визнання сертифікатів інших країн;

- веде реєстр державної системи сертифікації;

- організовує інформаційне забезпечення з питань сертифікації.

У сфері захисту прав споживачів:

- перевіряє відповідно до законодавства України у господарюючих суб'єктів сфери торгівлі, громадського харчування і послуг якість товарів (робіт, послуг), додержання обов'язкових вимог щодо їхньої безпеки, а в разі потреби – якість сировини, матеріалів, напівфабрикатів і комплектуючих виробів та додержання обов'язкових вимог щодо їх безпеки, а також додержання правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг;

- здійснює в межах своєї компетенції контроль за додержанням законодавства України рекламодавцями, виробниками та розповсюджувачами реклами у сфері захисту споживачів від порушень законодавства про рекламу;

- проводить радіологічний, хіміко-токсикологічний і фізико-хімічний контроль продуктів харчування, що виробляються та реалізуються підприємствами торгівлі та громадського харчування незалежно від форми власності та громадянами-підприємцями.

Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики:

- вживає в межах своєї компетенції заходи з удосконалення зовнішньоекономічної діяльності, захисту інтересів українських товаровиробників на зовнішньому ринку;
- бере участь у міжнародних організаціях зі стандартизації, метрології, сертифікації, захисту прав споживачів;
- здійснює у межах своїх повноважень заходи для адаптації законодавства України з питань стандартизації, метрології, сертифікації, захисту прав споживачів та реклами до законодавства Європейського Союзу;
- бере участь у підготовці міжнародних договорів України, укладає міжнародні договори міжвідомчого характеру;
- здійснює інші функції, що впливають з покладених на нього завдань.

3.3. Особливості технічного регулювання та характеристика національних органів у сфері технічного регулювання країн Азії

Національна організація зі стандартизації Японії – Японський комітет промислових стандартів (JISC) – заснована в 1949 р. Це консультативний орган при Міністерстві зовнішньої торгівлі і промисловості, підпорядкований Управлінню науки і техніки, що затверджує плани робіт JISC, а відділ стандартизації цього управління по суті виконує роль секретаріату JISC.

До складу JISC входять: Рада зі стандартизації, ради галузевих відділень, технічні комітети. Рада з стандартизації проводить генеральні конференції комітету, планує роботу та контролює виконання планів. Ради галузевих відділень та технічні комітети (їх кілька сотень) розробляють стандарти для основних галузей промисловості та будівництва.

Члени всіх рад і технічних комітетів призначаються міністром зовнішньої торгівлі і промисловості. Зазвичай це представники наукових і ділових кіл, фахівці-практики, службовці державних установ, фахівці організацій – виробників і споживачів продукції. Президент і віцепрезидент обираються Генеральною конференцією раз на два роки. Діяльність JISC фінансується урядом.

Згідно із Законом про стандартизацію в Японії діють національні промислові стандарти, галузеві стандарти промислових асоціацій і фірмові стандарти.

Національні промислові стандарти мають добровільний характер для галузей добувної та обробної промисловості, але стандарти на медичні препарати, засоби захисту сільськогосподарських культур і мінеральні добрива є обов'язковими.

Галузеві стандарти промислових асоціацій є, як правило, деталізацією національних стандартів.

Фірмові стандарти розробляються на основі національних і галузевих, але, як правило, вимоги фірмових стандартів відрізняються від національних унаслідок виробничих можливостей фірми, її прагнення задовольнити потреби певних кіл споживачів (наприклад, цільового сегмента), орієнтації на конкурентів та ін. Роботу зі стандартизації на фірмах ведуть відділи стандартизації. Проект стандарту обов'язково розсилається відділенням фірми для відгуків та зауважень, після чого складається остаточний проект фірмового стандарту, який затверджує керівництво фірми.

На підставі закону про промислову стандартизацію в Японії проводиться сертифікація промислової продукції на відповідність національному стандарту. Свідченням відповідності виробу є знак JIS. Дозвіл на видачу сертифіката та право маркування продукту знаком відповідності стандарту дає міністр галузі за результатами галузевого інспекційного контролю якості даної продукції та атестації підприємства, у ході якої оцінюють стан виробничого процесу.

У наш час понад 16 тисяч японських підприємств користуються правом маркування своєї продукції знаком відповідності національним стандартам.

До системи контролю якості пред'являються певні вимоги. Вона повинна включати заходи з перевірки відповідності конкретних параметрів якості продукції вимогам відповідного національного стандарту; методи контролю виробничого процесу, сировини та матеріалів; заходи, прийняті за результатами контролю.

У Японії діють три форми сертифікації:

- обов'язкова, яка підтверджує відповідність законодавчим вимогам;
- добровільна сертифікація на відповідність національним стандартам JIS, яку проводять органи, уповноважені урядом;
- добровільна, яку проводять приватні органи з сертифікації.

Обов'язкова сертифікація регламентується чинними законами (їх на сьогодні більше 30), у яких установлюються перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, та вимоги до неї; схеми сертифікації; знаки відповідності; органи управління, відповідальні за організацію сертифікації та інспекційний контроль. Уповноважені органи розробляють технічні регламенти, на відповідність яким проводяться сертифікаційні випробування, а затверджує їх Кабінет міністрів країни.

Забезпечення виконання законодавчих положень щодо сертифікації розподіляється між міністерствами та іншими державними органами

управління. Наприклад, за Міністерством зовнішньої торгівлі і промисловості закріплено десять законів.

Для деяких видів продукції в законах вводяться категорії, що характеризують ступінь їх небезпеки для користувача. Наприклад, для електротехнічних виробів установлені категорії А і Б. Для категорій використовують різні схеми сертифікації та знаки відповідності (рис. 3.5).

Знак категорії А

Знак категорії Б

Рисунок 3.5 – Знаки відповідності електротехнічних виробів

Для більш небезпечних товарів (категорія А) передбачена сертифікація третьою стороною, а для виробів категорії Б – заява-декларація виробника.

Випробувальні лабораторії призначаються міністерствами і працюють як неприбуткові організації.

Особливість обов'язкової сертифікації в Японії полягає в необхідності отримати дозвіл на серійне виробництво продукції, а також у тому, що експортовані товари підлягають обов'язковій сертифікації.

Добровільна сертифікація на відповідність стандарту JIS не завжди підтверджує відповідність вимогам безпеки, оскільки обов'язкові вимоги включаються в технічні регламенти. Цей вид сертифікації перебуває у компетенції Міністерства зовнішньої торгівлі і промисловості, яке організовує та координує її. Заявник має звертатися до міністра, що однаковою мірою відноситься і до експортерів на японський ринок, якщо з ними не укладено угоди про взаємне або одностороннє визнання результатів випробувань.

Як правило, схема сертифікації включає оцінку діючої системи якості на відповідність стандартам ISO 9000 та інспекційний контроль, який у плановому порядку проводиться раз на 4 – 5 років, а позаплановий – у будь-який час без попередження.

Розглянемо особливості сертифікації товарів, що постачаються до Японії. На підставі закону про електротехнічні товари побутового призначення та контролю матеріалів для їх виробництва діє знак відповідності Т. Отримання такого знака служить необхідним «пропуском» для реалізації товарів даного виду, причому закон однаковою мірою діє як для японських, так і для імпортованих електротехнічних товарів. Знак, що відноситься до товару категорії А, засвідчує відповідність побутових

електротоварів, до яких користувач торкається безпосередньо (електробритви, телевізори, пирососи та ін.).

Знак категорії Б – це підтвердження відповідності таких товарів, як електроарматура, вентилятори, обладнання офісів тощо.

Експортер подібних товарів на японський ринок мусить надавати свій продукт на випробування у японський відповідний випробувальний центр. Зробити це він має право тільки через японських посередників, які у свою чергу дотримуються певної процедури. Японський посередник зобов'язаний подати до Міністерства зовнішньої торгівлі і промисловості всі дані про товар, який він має намір імпортувати: параметри безпеки та якості, класифікаційні характеристики, підтвердження його повної відповідності японським стандартам. Посередник зобов'язаний гарантувати дотримання порядку одержання знака відповідності та своєчасно інформувати покупців про всі зміни в якості або конструкції товару.

Якщо ж товар належить до категорії Б, то висувається додаткова вимога до імпортера – посередника, який буде продавати товар зарубіжної фірми: подання до Міністерства торгівлі і промисловості заяви про намір розпочати бізнес із цього товару. Японський покупець «вихований» таким чином, що електротехнічні товари, не марковані знаком відповідності Т, він сприймає як низькоякісні з усіма наслідками для експортера, що звідси випливають.

Діють також різні добровільні знаки. Їх установлюють асоціації та інші товариства для інформування споживачів про відповідність товару певним вимогам. Особливо поширене застосування таких знаків для продовольчих товарів.

Таким чином, експортери на японський ринок змушені вивчати вимоги стандартів і правил, що діють у цій країні; звертатися в японські випробувальні лабораторії, якщо немає угоди про взаємне визнання результатів випробувань. А для цього необхідно правильно вибрати японського посередника, без якого виконати всі вимоги, а значить, просунути товар на ринок, неможливо. Іноземні постачальники на ринок Японії намагаються різними шляхами подолати або хоча б знизити жорсткі бар'єри, що захищають внутрішній ринок. Так, США вдалося домогтися угоди японської сторони на проведення випробувань деяких товарів, призначених для експорту в Японію, у своїх лабораторіях під спостереженням японського Міністерства зовнішньої торгівлі і промисловості. Ця угода торкнулася лише п'яти американських лабораторій, на розсуд яких залишається ще й мовний бар'єр, оскільки японська сторона приймає до розгляду лише перекладені японською мовою документи.

Для проведення сертифікації систем якості була створена Японська асоціація з сертифікації систем якості (JAB). Основні її функції:

- акредитація органів із сертифікації продукції та систем якості й організацій, що займаються навчанням аудиторів; атестація аудиторів, а також реєстрація відповідних постачальників;
- проведення досліджень та здійснення практичних дій із взаємного визнання акредитації органів із сертифікації систем якості за кордоном, із координації зусиль у цій галузі з національними та закордонними організаціями;
- виконання інших робіт, спрямованих на досягнення цілей JAB.

Уся діяльність JAB будується відповідно до документів ISO та IEC, наприклад, нею підготовлений довідник на основі документа ISO/КАСКО «Проект керівництва ISO/IEC. Загальні вимоги до сертифікації і реєстрації органів оцінки відповідності та акредитації систем». Опубліковано й інші керівні документи JAB з виконання зазначених вище робіт.

Акредитація органів із сертифікації та організацій, що займаються підготовкою аудиторів, здійснюється аудиторами JAB, які призначаються її генеральним директором. По лінії JAB акредитовані такі великі центри, як Центр сертифікації систем якості Японської асоціації зі стандартизації (JSA-Q), Центр із контролю газового обладнання (JIA-QA), Центр сертифікації систем якості Асоціації з безпеки посудин, що працюють під тиском (KHK-OA) та ін.

Після сертифікації аудиторів JAB видає сертифікати трьох категорій: головного аудитора, аудитора і помічника аудитора.

3.4. Особливості технічного регулювання та характеристика національних органів у сфері технічного регулювання США

У США єдиних правил сертифікації та централізованої системи сертифікації не існує. В Америці діє декілька сотень систем сертифікації при різних групах компаній та асоціацій. Така ж сама ситуація в США й зі стандартизацією. Натомість, в Америці існує єдина національна система акредитації випробувальних центрів (лабораторій). На сьогодні створюється система реєстрації систем сертифікації. Нормативною базою технічного регулювання США є стандарти, що розробляються такими організаціями:

Американське товариство з випробування матеріалів (ASTM) – для широкого кола споживчих товарів

Національна асоціація виробників електрообладнання (NEMA) – для електричних товарів та електрообладнання

Комісія з безпеки товарів (CPSC) – для широкого кола вжитку

Федеральне агентство з захисту навколишнього середовища (EPA) – для сертифікації різних виробництв, двигунів внутрішнього згоряння, наземного, водного та повітряного транспорту

Національний інститут стандартів та технологій – державний орган зі стандартизації, що розробляє обов'язкові стандарти

У США діють три основні категорії програм (систем) сертифікації, які затверджує Федеральний уряд (табл. 3.1).

Національним органом зі стандартизації в США є Американський національний інститут стандартів і технологій (NIST). Його попередниками були Американський комітет технічної стандартизації, який у 1928 р. був реорганізований в Американську асоціацію зі стандартизації (ASA); Організація зі стандартизації США (USASI), що проіснувала менше трьох років і перетворена в ANSI, а тепер – NIST.

NIST – неурядова некомерційна організація, яка координує діяльність із добровільної стандартизації в приватному секторі економіки, керує діяльністю організацій – розробників стандартів, приймає рішення про надання статусу національного стандарту (якщо в ньому зацікав-

лені різні фірми і стандарт набуває міжгалузевого характеру). NIST не розробляє стандартів, але є єдиною організацією в США, що затверджує національні стандарти. Це відповідає основному завданню NIST – сприяти вирішенню проблем, що мають загальнодержавне значення (економія енергоресурсів, захист навколишнього середовища, забезпечення безпеки життя людей і умов виробництва).

Таблиця 3.1 – Характеристика схем сертифікації США

Категорія програми	Характеристика програми	Галузь використання програми
I	Сертифікація товарів і послуг на безпеку	Обов'язкова сертифікація
II	Програми з перевірки зразків продукції і виробництв, що замінюють суцільний контроль	Обов'язкова і добровільна сертифікація для товарів, які споживаються в державних установах
III	Програми оцінки якості та умов виробництва до надходження продукції в торгівлю	Обов'язкова та добровільна сертифікація

Американський національний інститут стандартів і технологій розробляє цільові програми. Програмно-цільове планування охоплює виробництво і транспортування палива, постачання електроенергії, застосування ядерної, сонячної та інших видів енергії. Значно менше уваги приділяється розробці стандартів на готову продукцію, оскільки у цій галузі діють фірмові нормативні документи.

Національні (федеральні) стандарти містять обов'язкові до виконання вимоги, що стосуються в основному аспектів безпеки. Поряд з обов'язковими федеральними стандартами в США діють технічні регламенти, які затверджуються органами державного управління:

- Міністерством торгівлі,
- Міністерством оборони,
- Управлінням служб загального призначення,
- Федеральним агентством з охорони навколишнього середовища,
- Федеральним агентством з охорони праці та здоров'я на виробництві,
- Федеральним управлінням з безпеки харчових продуктів та медикаментів,
- Комісією з безпеки споживчих товарів та ін.

NIST підтримує тісні ділові контакти з цими організаціями, зокрема в плані інформаційного забезпечення фірм, приватних організацій, які розробляють стандарти. Зазначені вище органи управління нерідко беруть участь у розробці фірмових стандартів і враховують наявність таких при плануванні створення федерального стандарту. непоодинокими є випадки, коли фірмовий стандарт, задовольняючи їх вимогам, приймається як федеральний.

Розробляють федеральні стандарти авторитетні організації, акредитовані Американським національним інститутом стандартів. Найбільш відомі з них: Американське товариство з випробувань та матеріалів (ASTM); Американське товариство з контролю якості (ASQC); Американське товариство інженерів-механіків (ASME); Об'єднання випробувальних лабораторій страхових компаній; Товариство інженерів-автомобілебудівників (SAE); Інститут інженерів з електротехніки та електроніки (IEEE) та ін. Ці організації розробляють не тільки федеральні, але й стандарти, що мають добровільний характер. Усього в США розробкою добровільних стандартів займається понад 400 різних організацій і фірм, а добровільних стандартів налічується більше 35 тисяч

На сьогодні членами NIST є більше 1200 фірм, понад 250 виробничих і торгових компаній, науково-технічних та інженерних товариств.

Структура фінансування інституту свідчить про його незалежність від державного бюджету: 37% становлять внески організацій-членів (6%) і фірм-членів (31%); розробка спеціальних програм на замовлення зацікавлених організацій – 15%; надходження від продажу різних видань – 47% та інші доходи – 1%.

NIST очолює рада директорів. Її функції: вибори президента строком на рік, трьох віце-президентів, виконавчого віце-президента і виконавчого комітету. Останній керує у період між засіданнями ради директорів і контролює виконання бюджету. Рада директорів планує роботу, розробляє пріоритетні напрями стандартизації.

Раді директорів підпорядковуються: рада організацій-членів, рада компаній-членів та рада із захисту інтересів споживачів. Рада організацій-членів складається з представників різних спілок, об'єднань, а також представників федерального уряду чи уряду окремих штатів (у разі їх зацікавленості). Рада організацій затверджує національні (федеральні) стандарти; аналізує прийняті іншими організаціями стандарти щодо їх прийнятності як федеральних; планує оновлення і створення нових нормативних документів; курирує участь країни в міжнародній стандартизації. Цей орган має по одному представнику у двох інших радах.

Рада компаній-членів включає представників усіх зацікавлених фірм із різних галузей економіки. Цей орган має п'ять представників у

раді із захисту прав споживачів і одного – у раді організацій. Рада компаній складає програми стандартизації з урахуванням галузевих інтересів; залучає нових членів; визначає потреби в нових національних або міжнародних стандартах; займається дослідницькою роботою, спрямованою на підвищення ефективності виробництва і торгівлі через стандартизацію.

У Раді із захисту інтересів споживачів представлені по п'ять членів від двох інших рад, п'ять представників державних органів, представники споживчих спілок. Основні завдання цієї Ради визначаються метою її роботи – відстежувати дотримання інтересів споживачів у національних стандартах. Рада виявляє галузі, де необхідно домагатися поліпшення якості товарів (послуг) за допомогою стандартизації; займається роз'яснювальною діяльністю, пропагуючи роль стандартизації в розвитку економіки та захисту прав та інтересів споживачів. Рада широко залучає самих споживачів до перевірок якості та безпеки товарів на місцях. Для цього створюються добровільні контролюючі групи, які під керівництвом представників ради збирають інформацію і надсилають коментарі та рекомендації. Ці коментарі та рекомендації розглядаються і нерідко враховуються при оновленні або створенні нового нормативного документа.

Крім трьох рад, у складі NIST є комітети при раді директорів, що координують різні сторони діяльності інституту, а також велика кількість постійних робочих органів, наприклад:

- виконавча рада зі стандартизації, що виконує координуючі функції;
- рада з перегляду стандартів, що приймає національні стандарти, має право їх скасування та встановлення терміну дії;
- комісія з контролю та акредитації, що контролює дотримання методології стандартизації розробниками нормативних документів і займається акредитацією організацій розробників;
- комітет із сертифікації, що розробляє і реалізує програми із сертифікації продукції та послуг, подає до ради директорів системи сертифікації офіційного визнання;
- консультативний комітет із міжнародної стандартизації, що визначає напрями участі фахівців інституту в міжнародних організаціях;
- національний комітет з участі США у діяльності ISO та IEC, що відповідає за ефективність роботи в цих організаціях.

Із кінця 80-х рр. США проводять у міжнародних організаціях в загальній сукупності секретаріати 15 технічних комітетів і 211 робочих груп. Особливо велике значення надається проведенню секретаріату спільного технічного комітету ISO/IEC з інформаційної технології, де

фахівці США очолюють п'ять підкомітетів і 16 робочих груп. Участь NIST у роботі МЕК також досить широка: американські фахівці входять до складу робочих груп 90% технічних програм. Така активна присутність у найбільших міжнародних організаціях дає можливість NIST впливати на прийняття американських національних стандартів як міжнародних, зокрема:

- комітет стратегічного планування розробляє довгострокові цільові програми та плани роботи NIST;
- галузеві комісії зі стандартизації надають підтримку виконавчій раді зі стандартизації в галузях відповідно до своєї компетенції;
- комітет з інформаційного обслуговування в галузі стандартизації при раді директорів координує інформаційне забезпечення роботи інституту. Інститут має банк даних про чинні й розроблювані федеральні стандарти.

3.5. Особливості технічного регулювання та характеристика національних органів у сфері технічного регулювання Канади

Технічне регулювання в Канаді здійснюється за допомогою законодавчих документів, ухвалених різними органами влади. Деякі регламенти являють собою правила, які стають обов'язковими на основі законів, прийнятих або на федеральному, або на місцевому рівнях. Однак не всі правила переходять у регламенти. Деякі можуть бути опубліковані та використані шляхом укладання багатосторонніх угод і розглядаються як керівництва. В окремих випадках регламенти можуть мати посилання на одні й ті ж самі стандарти й вимоги, але призначатися для вирішення різних завдань.

Головним органом у галузі технічного регулювання в Канаді є Рада зі стандартів Канади (SCC). Рада зі стандартів Канади – незалежна федеральна корпорація, що здійснює свою діяльність, спираючись на Національну систему стандартів (National Standards System – NSS), об'єднує велику групу зацікавлених сторін: індивідуальних осіб і організації, які виробляють, продають, імпортують і експортують продукцію; державні органи, що здійснюють технічне регулювання; організації, акредитовані на проведення оцінки відповідності, та їх клієнтів, а також органи влади різного рівня – від місцевих (територіальних і провінційних) до найвищих. На відміну від низки інших країн, SCC – це єдиний у Канаді орган з акредитації. У 2005 – 2006 фінансовому році доходи SCC від акредитації склали значну частину бюджету організації – 5438000 дол. США (для порівняння величина парламентських субсидій –

6808000 дол. США, а надходжень від продажу стандартів – 562 тис. дол. США).

Наявність Національної системи стандартів, що базується на загальноприйнятих принципах, сприяє широкому добровільному залученню до діяльності з оцінки відповідності знань, досвіду та фінансових ресурсів усіх зацікавлених учасників цього процесу. У результаті цих колективних зусиль у Канаді вдалося створити систему оцінки відповідності, що ґрунтується на міжнародних стандартах, інструкціях і протоколах, а також на високому авторитеті SCC усередині країни і за кордоном.

У 2005 р. SCC ухвалив такі принципи оцінки відповідності:

1. Оцінка відповідності робить внесок у захист здоров'я населення, навколишнього середовища та забезпечення громадської безпеки.

2. Оцінка відповідності базується на міжнародних стандартах, угодах та протоколах, що не суперечать національним.

3. Оцінка відповідності підтримує Угоду СОТ про технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) і усуває необґрунтовані перешкоди в торгівлі.

4. Оцінка відповідності здійснюється явним, надійним і прозорим способом і є доступною, неупередженою і справедливою в її інтерпретації для всіх користувачів.

5. Послуги з оцінки відповідності надаються своєчасно та на професійному рівні відповідно до прийнятого Кодексу етики.

6. Інформація, що стосується вимог з оцінки відповідності, процедур акредитації та результатів, доступна широкій громадськості. Роботи проводяться з дотриманням конфіденційності, проте в разі необхідності забезпечується повна відкритість результатів оцінки відповідності для органів, що здійснюють технічне регулювання.

7. Оцінка відповідності є у своїй основі добровільною. Однак вимоги ринку та/або державне регулювання можуть викликати введення обов'язкових вимог щодо оцінки відповідності.

8. Для повноцінного функціонування системи оцінки відповідності забезпечується широке залучення та участь усіх зацікавлених сторін. Дискусії та обміни думками становлять основу консенсусу, сприяють формуванню спільних інтересів і розглядаються як цінний внесок залучених до цієї діяльності зацікавлених учасників.

Як і в інших країнах, акредитація, проведена SCC, є офіційним визнанням того, що організація продемонструвала свою здатність виконувати обрану нею роль з оцінки відповідності.

Рада зі стандартів Канади акредитує шість типів організацій з оцінки відповідності:

1. Випробувальні та калібрувальні лабораторії. Оцінка якості та технічної компетентності лабораторій проводиться на основі міжнародних вимог. У процесі акредитації проводиться оцінка організації, вивчаються і перевіряються процедури випробувань, аналізуються записи в журналах та протоколи.

2. Органи з сертифікації систем менеджменту (QMS і EMS), які повинні продемонструвати, що вони задовольняють вимогам міжнародних стандартів і можуть компетентно оцінювати системи менеджменту своїх клієнтів. SCC є єдиною канадською організацією, яка акредитує органи з систем менеджменту.

3. Органи з сертифікації персоналу. Послуги з сертифікації персоналу організацій підлягають оцінці, щоб забезпечити довіру, неупередженість та технічну компетентність у ході виконання робіт, які визначаються в їх галузі акредитації.

4. Органи з сертифікації продукції/послуг/систем. Ці органи оцінюються за їх компетентністю приймати сертифікаційні рішення у сфері, яка охоплюється галузями акредитації. Їх системи якості оцінюються за здатністю надавати послуги, які узгоджуються з акредитаційними вимогами.

5. Інспекційні органи. Послуги з інспекції організацій підлягають оцінці, щоб показати, що вони забезпечують довіру, неупередженість та технічну компетентність, необхідні для оцінки безпеки та придатності конкретних продуктів і матеріалів, підтвердження, що апаратура, обладнання та системи відповідають проведеним роботам. Інспекції не обмежуються фізичними об'єктами і можуть також включати оцінку послуг.

6. Курси навчання аудиторів. Організації, які пропонують курси й офіційне навчання аудиторів систем менеджменту якості (QMS) і аудиторів екологічного менеджменту, повинні продемонструвати свою компетентність у сфері розробки і здійснення програми навчання аудиторів.

Для кожного із зазначених вище шести типів організацій з оцінки відповідності розроблена спеціальна програма проведення акредитації. Політику та процедури, які використовуються Радою зі стандартів Канади для цілей акредитації, встановлено канадськими організаційно-методичними документами (CAN-Ps). CAN-Ps приймаються або адаптуються на основі міжнародних стандартів та настанов.

Крім того, SCC реалізує програму належної лабораторної практики (Good Laboratory Practice) для лабораторій випробувань пестицидів. У наш час опрацьовується можливість створення низки нових спеціалізованих програм у галузі оцінки відповідності, у тому числі про-

грам з підготовки фахівців із сертифікації систем менеджменту безпеки харчових продуктів і створення органів контролю парникових газів.

SCC є членом низки міжнародних організацій, які розробляють угоди щодо міжнародного визнання результатів оцінки відповідності, зокрема Міжнародного форуму з акредитації (IAF), Міжнародного співробітництва з акредитації лабораторій (ILAC) та Всесвітньої системи випробувань і сертифікації електричного обладнання (System for Conformity Testing and Certification of Electrical Equipment – IECCEE). SCC підписав також угоди про взаємне визнання результатів оцінки відповідності з рядом регіональних організацій: Азійсько-Тихоокеанською співпрацею з акредитації лабораторій (APLAC), Європейською організацією з акредитації (EA), Міжамериканською співпрацею з акредитації (IAAC), Північноамериканським комітетом з калібрування (NACC), Тихоокеанською співпрацею з акредитації (PAC) та ін. Крім того, SCC уклав низку двосторонніх угод у галузі оцінки відповідності.

Загалом, у Канаді немає комплексного акта з питань технічного регулювання. Парламент Канади делегує розробку технічних регламентів відповідним федеральним міністерствам і відомствам. Нижче розглянемо деякі особливості технічного регулювання різних галузей.

1. Хімічні речовини. Технічні регламенти у цій сфері в основному розробляє Бюро з безпеки продуктів Міністерства охорони здоров'я відповідно до Закону про небезпечні речовини. Крім того, відповідні функції технічного регулювання покладені на деякі інші відомства, які контролюють виконання Закону про вибухові речовини, Закону про продукти харчування і лікарські препарати, Закону про контроль за атомною енергією, деякі інші акти. Окремі провінції нерідко розробляють власні правила, які доповнюють федеральні технічні регламенти.

2. Інформаційні технології та телекомунікаційне обладнання. Технічне регулювання відповідно до Закону про телекомунікації та Закону про радіозв'язок здійснює Інженерна служба Міністерства промисловості Канади.

3. Будівництво. Згідно з Конституцією Канади будівництво належить до сфери компетенції окремих провінцій. Відповідно, технічне регулювання здійснюється провінційними адміністративними органами, які ухвалюють будівельні кодекси. Ці акти розробляються на основі модельного Національного будівельного кодексу, затвердженого Канадською комісією з будівельного та протипожежного кодексів. Крім будівельного, Канадська комісія з будівельним та протипожежним кодексам підготувала Національний протипожежний кодекс, Національний енергетичний кодекс, Національний кодекс водопостачання, низку

інших аналогічних актів. Опції федеральних органів в основному зведені до консультування, надання фінансової підтримки, інших форм сприяння діяльності провінційних регулюючих органів (наприклад, Рада Канади зі стандартів здійснює програми акредитації програм тестування, реєстрації та сертифікації організацій, що працюють у сфері стандартизації).

4. Лікарські препарати. Контроль за дотриманням Закону про продукти харчування і лікарські препарати і Закону про національний контроль за оборотом наркотичних засобів здійснює Дирекція лікарських препаратів Міністерства охорони здоров'я Канади.

5. Медичне обладнання. Технічне регулювання в цій сфері ґрунтується на вимогах Закону про продукти харчування і лікарські препарати і прийнятих на його основі правил. Відповідальне відомство – Дирекція загальних питань охорони здоров'я Міністерства охорони здоров'я Канади. Крім того, технічне регулювання в цій сфері здійснюють також провінційні органи. У їх компетенції, зокрема, знаходяться питання використання медичного обладнання в клініках.

6. Транспортні засоби. Технічне регулювання в рамках Закону про безпеку автотранспорту та прийнятих на його основі правил здійснює Міністерство транспорту Канади. У свою чергу, провінційні органи контролюють дотримання власних правил безпечного використання і контролю транспортних засобів на дорогах провінційного підпорядкування.

7. Продукти харчування. Технічне регулювання в цій сфері здійснюють три національні відомства і Міністерство охорони здоров'я, Міністерство у справах рибальства та океанів, Міністерство сільського господарства та сільськогосподарського виробництва. Міністерство охорони здоров'я ухвалює акти, покликані гарантувати безпеку продуктів харчування і виключити обман споживачів. Два інших міністерства розробляють в основному акти, що забезпечують маркетингові умови відповідно до Закону про інспекцію м'ясних продуктів, Закону про сільськогосподарські продукти, Закону про продукти харчування і лікарські препарати, Закону про інспекцію рибних продуктів, Закону про упаковку та позначення споживчих товарів, Закону про зерно, ряду інших федеральних законів. Провінції можуть установлювати власні додаткові вимоги до продуктів харчування, що діють переважно у сфері роздрібної торгівлі.

8. Енергетика – газоспоживне обладнання. Ця сфера перебуває виключно у підпорядкуванні окремих провінцій. Необхідний рівень уніфікації технічного регулювання забезпечується за рахунок використання тих стандартів, які розроблені Канадською газовою асоціацією,

Канадською асоціацією стандартів, іншими національними громадськими об'єднаннями. Енергетика – електробезпека. Ця сфера також знаходиться у винятковому віданні провінцій. У всіх провінціях був прийнятий єдиний Електричний кодекс Канади, розроблений Канадською асоціацією стандартів. Енергетика – ефективність використання енергії. Технічне регулювання в цій сфері здійснює Міністерство природних ресурсів Канади. Його повноваження ґрунтуються на положеннях Закону про ефективне використання енергії та прийнятих на його основі актах. Крім іншого, Міністерство встановлює рівні ефективності такого обладнання, як холодильні установки, пральні і посудомийні машини, електромотори та ін. Деякі провінції (Британська Колумбія, Нова Шотландія, Онтаріо, Квебек, Нью-Брансвік) мають власні технічні регламенти, які доповнюють загальнонаціональні.

9. Вимірювальні прилади в торгівлі. Технічні регламенти для розвитку вимог Закону про ваги та міри, Закону про електричну та газову інспекції розробляються Службою метрології Міністерства промисловості Канади.

10. Споживчі товари (непродуктові). У цій сфері функції технічного регулювання здійснюють Міністерство охорони здоров'я (відповідно до Закону про небезпечні продукти, Закону про прилади, що випромінюють радіацію та ін.), Міністерство промисловості (відповідно до Закону про упаковку та позначення споживчих товарів, Закону про позначення текстильних товарів, Закону про маркування дорогоцінних металів), Міністерство сільського господарства та сільськогосподарського виробництва (на основі окремих норм Закону про упаковку та позначення споживчих товарів). В окремих провінціях є власні технічні регламенти. Так, в Онтаріо, Квебеку, Манітобі й Альберті діють регіональні стандарти чистоти вихідних матеріалів у текстильних товарах.

Контрольні запитання

1. Яким є головний принцип технічного регулювання в ЄС?
2. Що таке комплексний підхід? Які переваги дає використання комплексного підходу?
3. У якому році та з якою метою було прийнято Глобальну концепцію гармонізації правил з оцінки відповідності?
4. Які особливості технічного регулювання в країнах СНД?
5. Дайте характеристику національних органів технічного регулювання Білорусії, Казахстану, Російської Федерації та України.
6. Яка головна особливість технічного регулювання США?
7. Скільки існує програм сертифікації в США? Дайте коротку характеристику кожній програмі.
8. Що таке NIST?
9. Охарактеризуйте технічне регулювання в Канаді: характеристика діяльності головного органу та Національної системи стандартів.
10. Які форми сертифікації діють у Японії?

РОЗДІЛ 4

МІЖНАРОДНІ УГОДИ ТА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНА БАЗА СФЕРИ МІЖНАРОДНОГО ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

4.1. Характеристика міжнародних угод, директив ЄС у галузі технічного регулювання

Технічні бар'єри – це введення таких національних, адміністративних, технічних та інших норм і правил, які не перешкоджають увезенню товарів з-за кордону. Наприклад, вимоги про дотримання національних стандартів, спеціальне упакування і маркування тощо. Приклади технічних бар'єрів наведено на рис. 4.1.

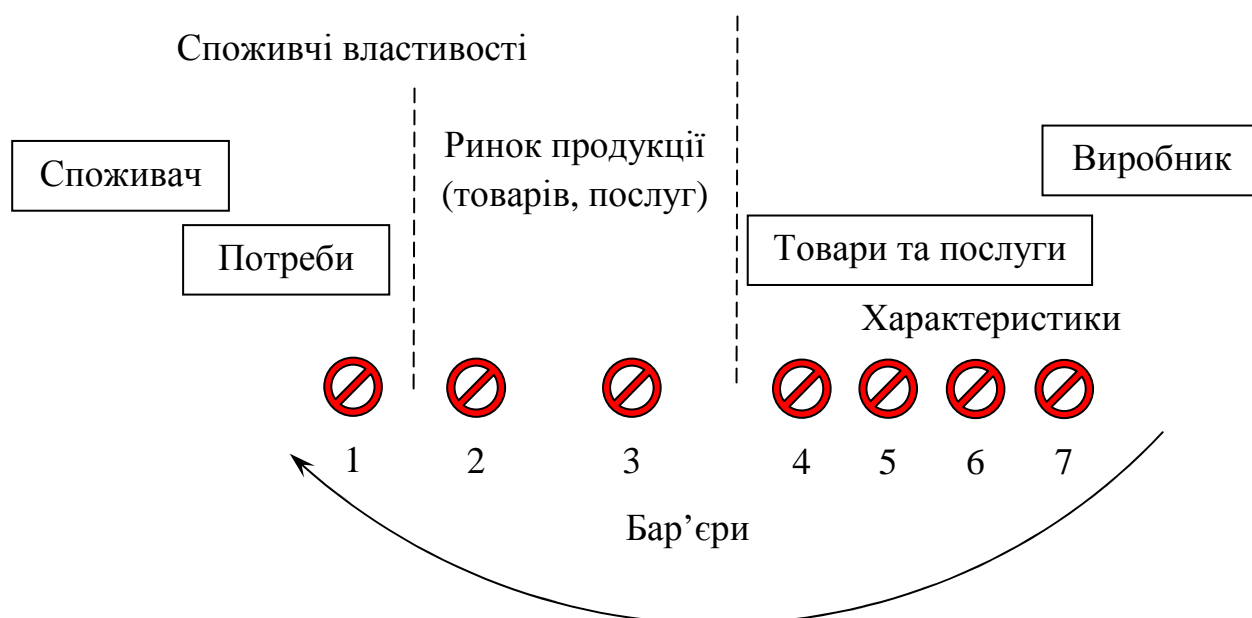

Рисунок 4.1 – Приклади технічних бар'єрів

У багатьох країнах існують законодавчі норми, які забороняють організаторам закупівель купувати товари (роботи, послуги) в іноземних підприємств і громадян. В інших країнах укладати контракт з іноземним учасником конкурсу дозволено тільки в тому випадку, якщо він запропонує ціну, що перевищує найбільшу ціну вітчизняного учасника на певну кількість відсотків.

Крім прямих обмежень, торговці, які бажають продавати товари (роботи, послуги) державі, у тому числі і по іноземній, можуть зіткнутися й з іншими проблемами, наприклад:

- нечіткі правила процедури торгів (повідомлення учасників, вибір кращої пропозиції), які дають, на думку торговців, організаторам торгів занадто широкі повноваження в прийнятті рішень;

- процедури оскарження рішень організаторів торгів (наприклад, не в усіх країнах ці рішення можна оскаржити в суді).

На жаль, не всі підприємства або торговці зацікавлені в тому, щоб підтримувати продукцію на високому рівні. Недбале ставлення до виробництва товарів і послуг призводить до того, що іноді держава в особі відповідних спеціалістів змушена втручатися в процес виробництва. Спочатку вона вимагає дотримання мінімальних заходів для захисту від неякісної продукції. Ці заходи спрямовані головним чином на захист життя і здоров'я людей, тварин і безпеки рослин. Проте, крім того, держава зацікавлена в підтримці репутації ярмарків, ринків та інших подібних заходів, які проводяться на її території.

Історично першим заходом державного втручання була норма про карантин тварин і рослин, потім почали з'являтися розпорядження, які стосувались інших галузей. Із розвитком технологій, появою технічно складних товарів, споживачам усе складніше самотійно робити висновки про якість товарів, що їм пропонуються, і держава, в особі спеціалістів, змушена все більше втручатися в систему стандартизації.

У той же час продовжують існувати й розвиватися стандарти, які приймають самі торговці й виробники (так звані добровільні стандарти). Деякі з них приймаються в межах різного роду асоціацій і об'єднань виробників, інші стандарти приймають окремі підприємства, особливо ті, що вже досягли світової популярності. Ці підприємства дуже строго слідкують за своїми стандартами якості, які іноді набагато перевищують вимоги державних стандартів за тими ж типами товарів.

Сьогодні всі стандарти поділяються на обов'язкові (приймаються державою) і добровільні (приймаються самими виробниками). У більшості країн, насамперед у країнах із розвинутою промисловістю, переважна більшість стандартів є добровільною. Якщо на якийсь товар існує стандарт, то його не можна продати або ввезти в країну без проведення перевірки на відповідність стандарту. Якщо стандарт прийнято державою, то перевірка повинна проводитися тільки тими організаціями, які одержали на це дозвіл від держави, і відповідно до встановлених державою процедурних правил. Ці процедурні правила можуть бути складними і призводити до ускладнень у торгівлі.

Останнім часом, у зв'язку з розвитком світової торгівлі, посилюється прагнення до створення міжнародних стандартів якості, які можна було б застосовувати однаковою мірою в різних країнах. Для зниження собівартості продукції дуже важливо, щоб однакові стандарти існували в тих країнах, що торгують між собою тим або іншим товаром. Із цією метою було створено багато урядових і неурядових міжнародних організацій, які займаються уніфікацією стандартів різних країн. Одна з найвідоміших організацій такого типу – Міжнародна організація зі стандартизації (ISO). Крім неї, є ще дуже багато подібних організацій. Саме так сформувалася система стандартизації в багатьох країнах світу.

Пряма заборона ввозити певні товари, які не відповідають стандартам, складні процедури оцінки відповідності товару стандартам – усі ці заходи можуть призвести до штучного зменшення імпорту. До кінця 70-х рр. багато країн широко застосовували стандарти як засіб нетарифного обмеження імпорту, тобто свідомо встановлювали невиправдані вимоги в стандартах або процедурах перевірки відповідності стандартам.

Іноді причини були іншими і держави «щиро» бажали захистити навколишнє середовище, захистити життя або здоров'я людей чи тварин, проте при цьому не враховували всі можливі наслідки таких обмежень або заборон для міжнародної торгівлі й те, наскільки виправдані ці обмеження порівняно з тими наслідками, що вони мають для торгівлі.

Вирішити цю проблему можна шляхом укладення двосторонніх міжнародних договорів про взаємне визнання стандартів і результатів перевірки відповідності стандартам.

4.1.1. Генеральна угода з питань митних тарифів і торгівлі (GATT)

З метою лібералізації митних тарифів на міжнародному рівні в Женеві в 1947 р. було підписано Генеральну угоду з тарифів і торгівлі (ГАТТ), яка являє багатосторонню міжнародну угоду, що містить збір правових норм, на яких ґрунтують торговельні відносини між країнами-учасницями (додаток Б, таблиця Б.1).

Головна мета угоди – повна лібералізація торгівлі, включаючи скасування нетарифних обмежень. Основними інструментами досягнення мети та реалізації принципів стають багатосторонні переговори.

Поряд з основною функцією – проведенням багатосторонніх переговорів зі взаємного зниження митних тарифів та усунення нетарифних обмежень торгівлі – ГАТТ, як організація, розробляє нові норми, які ре-

гулюють міжнародну торгівлю. Отже, поступово дія Генеральної угоди поширюється на нові сфери торговельно-економічних відносин.

Формально повноправними членами ГАТТ можуть бути тільки держави. Умови приєднання для кожної держави-заявника визначаються протоколом про приєднання. У ньому фіксуються зобов'язання держави-кандидата на приєднання до цієї угоди та умови поширення на неї Генеральної угоди. Кожна країна-учасниця має право ухвального голосу. На практиці рішення в ГАТТ приймаються шляхом консенсусу, досягнення якого відбувається під час неофіційних зустрічей та консультацій. При цьому важливою умовою досягнення консенсусу є згода США, Японії, держав – членів Європейського Союзу. Така система прийняття рішення істотно збільшує можливості цих держав впливати на характер та напрями рішень, що приймаються.

Історія ГАТТ – це історія проведення восьми раундів багатосторонніх торговельних переговорів (додаток Б, таблиця Б2). Більшість статей угоди розглядає вживання заходів торговельно-політичного характеру: податків, субсидій, антидемпінгових і компенсаційних мит, кількісних обмежень. Крім того, регулюються питання, пов'язані з державною монополією, участю державних підприємств у торгівлі та ін. Передбачаються також захисні застереження і консультації для врегулювання суперечок між сторонами.

У більшості угод у рамках ГАТТ містяться положення, що вимагають, наприклад, розгляду відповідними комітетами ГАТТ нових антидемпінгових або компенсаційних законів, нових технічних стандартів, що стосуються торгівлі, нових імпорتنих ліцензійних угод або результатів міжнародних тендерів на контракти щодо державних закупівель.

Іноді органи ГАТТ вивчають торговельні заходи промислово розвинених країн, що впливають на експорт країн, що розвиваються; на стан їх платіжного балансу, а також торговельні обмеження на текстиль і одяг, установлені відповідно до Угоди на різні види волокон. Рішеннями ради створюються спеціальні групи з вивчення нових угод із питань вільної торгівлі, а також торговельної політики країн, що приєдналися до ГАТТ.

Найважливішою подією в спостережній діяльності ГАТТ є введення з середини 1989 р. спеціального Механізму огляду торговельної політики. Цей Механізм створив основу для першого всеохоплюючого розгляду членами ГАТТ торговельної й суміжної політики окремих країн. Його мета полягає у збільшенні транспарентності торговельної політики і практики, щоб поліпшити якість громадських обговорень цих питань і забезпечити створення багатосторонньої торговельної системи загалом.

Діяльність ГАТТ будується згідно з певними принципами, основними серед них є такі:

1. *Торгівля без дискримінації.* Цей принцип, що впливає з широко відомого застереження про «режим найбільшого сприяння», полягає в тому, що торгівля повинна здійснюватися на недискримінаційній основі. Усі сторони, що домовляються (договірний характер ГАТТ настільки важливий, що її члени називаються Договірними Сторонами), зобов'язані надавати одна одній такі самі сприятливі умови щодо митних зборів на імпорту і експорт, як і ті, що вони надають якійсь іншій країні. Інакше кажучи, кожна країна не повинна надавати іншій країні особливих торговельних переваг або застосовувати стосовно неї дискримінаційний підхід. Усі є рівними й усі користуються перевагами, що виникають унаслідок певного зниження торговельних бар'єрів. Винятки із загальних правил можливі лише в деяких особливих випадках. Ще одна стаття, що стосується питання недискримінації, вимагає, щоб товарам після їх надходження на ринок надавався не менш сприятливий режим, ніж аналогічним товарам, виробленим у самій країні. Це називається «національним режимом».

2. *Захист через тарифи.* ГАТТ не забороняє захисту національної промисловості. Проте інший принцип передбачає, що такий захист має базуватися загалом на митних зборах, а не на інших комерційних заходах. Для цього необхідно чітко визначити обсяг захисту і звести до мінімуму пов'язане з ним викривлення в торгівлі.

3. *Стійка основа торгівлі.* Стійка і передбачувана основа торгівлі забезпечується, зокрема, «обов'язковістю» тарифних рівнів, узгоджених договірними сторонами. Ці обов'язкові правила зазначені для кожної країни в тарифних таблицях, що становлять невід'ємну частину Генеральної угоди. Існує положення про можливість перегляду консолідованих тарифів, проте встановленню більш високих тарифів заважає вимога про компенсацію будь-якого підвищення.

4. *Сприяння справедливій конкуренції.* ГАТТ у жодному разі не є «організацією вільної торгівлі», як її іноді називають, оскільки у певних випадках вона допускає зміну тарифів і застосування інших засобів захисту. Ця організація переважно займається питаннями відкритої, справедливої та вільної конкуренції. Так, значна частина діяльності ГАТТ стосується проблем субсидій і демпінгу.

5. *Кількісні обмеження імпорту.* Загальна заборона кількісних обмежень є основним положенням ГАТТ. Воно було розроблене тоді, коли подібні обмеження застосовувалися досить часто і були, мабуть, головною перешкодою в розвитку світової торгівлі. На сучасному етапі кількісні обмеження в розвинених країнах менш поширені. Проте вони

застосовуються в торгівлі сільськогосподарськими товарами, текстилем, сталлю і деякими іншими товарами, більшість із яких викликають експортний інтерес країн, що розвиваються.

Головним винятком із загальних правил ГАТТ щодо кількісних обмежень є дозвіл застосовувати їх на випадок труднощів із платіжними балансами. Проте навіть у цьому разі обмеження не можуть бути більш значними, ніж цього вимагає захист платіжного балансу. Вони повинні поступово скорочуватися і скасовуватися в міру зникнення потреби в них.

У межах ГАТТ регулярно проводяться консультації з країнами, що розвиваються, під час яких установлюються або посилюються імпортні обмеження залежно від стану платіжного балансу. У разі, коли дозволяється використовувати кількісні обмеження, вони повинні застосовуватися на недискримінаційній основі. Відповідними статтями ГАТТ передбачена процедура «винятків», спираючись на які будь-яка країна може просити скасувати конкретні зобов'язання в рамках ГАТТ, якщо це обґрунтовано її економічними або торговельними обставинами.

Іноді уряди окремих країн доходять висновку, що в них немає іншого виходу, крім як забезпечити тимчасовий захист національної промисловості від імпорту. Правило так званого «захисного застереження» ГАТТ (ст. XI) передбачає подібні дії в разі чітко визначених обставин. Договірні сторони може встановити обмеження на імпорту або тимчасово анулювати тарифні поступки щодо товарів, які імпортуються у великій кількості й завдають або можуть завдати збитків конкуруючим вітчизняним виробникам продуктів.

6. *Регіональні торговельні домовленості.* У міжнародній торговельній практиці застосовуються торговельні домовленості, у межах яких група країн погоджується ліквідувати або зменшити бар'єри, пов'язані з імпортом з однієї країни в іншу. У статті XXIV Генеральної угоди визначається важливість тісної інтеграції національних економік шляхом більш вільної торгівлі. Саме тому такі домовленості допускаються як виняток із загальних правил режиму найбільшого сприяння за умови дотримання деяких жорстких критеріїв. Ці правила передбачають, що подібні домовленості повинні сприяти торгівлі між зацікавленими країнами, не створюючи при цьому бар'єрів для торгівлі з зовнішнім світом. Проте регіональна інтеграція повинна доповнювати багатосторонню торговельну систему, а не загрожувати їй.

Таким чином, головна мета цієї угоди – повна лібералізація торгівлі, включаючи й ліквідацію нетарифних обмежень. Основним інструментом досягнення цієї мети й реалізації принципів ГАТТ стають багатосторонні переговори.

Значна частина статей угоди присвячена використанню засобів, які ГАТТ може застосовувати в процесі реалізації своєї торговельної політики, а саме:

- податки,
- субсидії,
- антидемпінгові й компенсаційні митні збори,
- обмеження.

Крім того, регулюються питання, пов'язані з державною монополією, участю державних підприємств у торгівлі тощо. Передбачаються також захисні застереження і консультації для врегулювання суперечок між сторонами.

Положення першої, третьої і четвертої частин Генеральної угоди мають обов'язковий характер, а частини другої – у тих межах, що не суперечать національному законодавству країни-учасниці.

Організаційна структура ГАТТ показана на рис. 4.2.

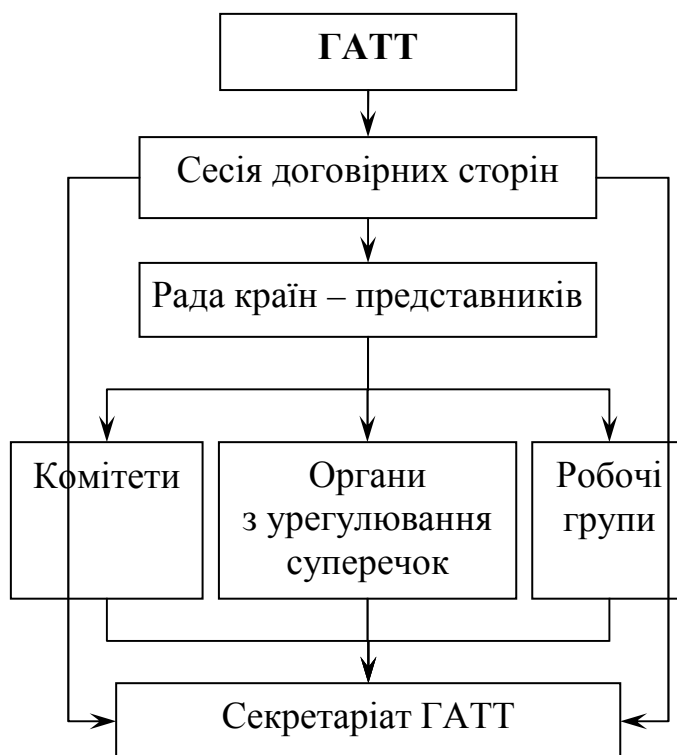

Рисунок 4.2 – Структура ГАТТ

Вищим органом ГАТТ є *сесії договірних сторін*, що проводяться щорічно.

У період між сесіями поточні й термінові питання вирішуються *Радою представників*. Рада засідає до дев'яти разів на рік. До порядку денного вносяться різні питання, зокрема ті, що стосуються двосторон-

ніх торговельних суперечок, приєднання нових членів, виключення зі складу ГАТТ тощо. Рада заслуховує доповіді робочих органів та ін.

Основні постійні комітети ГАТТ проводять роботу в таких напрямках:

- розробляють конкретні угоди відповідно до Токійського раунду;
- розглядають питання, що становлять особливий інтерес для країн, які розвиваються;
- вивчають становище в країнах, які використовують торговельні обмеження для захисту свого платіжного балансу;
- розглядають питання тарифів і бюджету ГАТТ тощо.

Робочі групи ГАТТ створюються для вирішення поточних проблем щодо:

- розгляду заяв про приєднання до ГАТТ;
- перевірки відповідності підготовлених ГАТТ угод зобов'язанням за ГАТТ;
- розгляду питань, з яких договірні сторони можуть у майбутньому прийняти загальні рішення та ін.

Крім того, рада й інші органи (*органи з урегулювання суперечок*) можуть створювати групи для підготовки рішень щодо торгових суперечок.

До *Секретаріату ГАТТ* входять приблизно 400 осіб. Місце знаходження – Женева (Швейцарія). Його очолює генеральний директор. Секретаріат обслуговує постійні органи ГАТТ, а також сприяє технічній допомозі країнам, що розвиваються. Спеціалісти у сфері економіки і статистики аналізують показники торгівлі й торговельну політику, а юридичний персонал надає допомогу у вирішенні торговельних суперечок, пов'язаних з інтерпретацією правил і прецедентів ГАТТ.

17 грудня 1994 р. на засіданні Ради представників ГАТТ була розглянута і підтримана заявка України щодо її приєднання до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі. Український уряд розглядає процес набуття повноправного членства в ГАТТ як невід'ємну і стратегічну частину економічних ринкових реформ в Україні.

Участь у ГАТТ надасть Україні режим найбільшого сприяння в багатьох країнах світу, можливості розв'язувати торгові суперечки в межах арбітражу ГАТТ на міжнародному рівні, урегулювати митні правила, протидіяти неприпустимим методам торгівлі, зокрема демпінгу, а також забезпечить експортні квоти для українських товарів, отримання відповідних пільг і послаблення в інтересах промисловості й сільського господарства держави тощо.

У свою чергу Україна з урахуванням експертних оцінок ГАТТ має можливість взяти на себе зобов'язання щодо гармонізації законодавства, систем статистичного та бухгалтерського обліку, відповідних змін у митному законодавстві, приведення у відповідність до міжнародних вимог стандартів на продукцію, вжиття необхідних заходів із захисту інтелектуальної власності та ін.

Отже, міжнародна торгівля товарами регулюється Генеральною угодою з тарифів і торгівлі. З 1948 по 1995 р. ГАТТ виконувала функції де-факто міжнародної організації, хоча офіційно такою не була. Після створення СОТ ГАТТ як угода увійшла до складу багатосторонніх угод СОТ. Генеральна угода з тарифів і торгівлі, що увійшла в правову систему СОТ отримала назву ГАТТ 1994, а Угода, що була чинна в 1948–1995 рр. – ГАТТ 1947. Норми ГАТТ 1947 стали основою для перегляду, доповнення та укладання нових домовленостей, унаслідок чого з'явилася ГАТТ 1994. Генеральною угодою з тарифів і торгівлі рівні ставок мита, які застосовуються країнами-імпортерами, визнаються одним із бар'єрів на шляху міжнародного руху товарів. Низка статей ГАТТ присвячена уніфікації процедур тарифного регулювання. Розглядаючи ГАТТ у цілому, доцільно зазначити, що ця угода містить сукупність регуляторних принципів мита та торгівлі загалом.

4.1.2. Роль, переваги, недоліки директив нового і глобального підходів щодо обов'язкових вимог до певних видів продукції

Традиційний підхід до гармонізації не підходить для всіх секторів продукції, тому в 1985 р. Європейською Радою був прийнятий *новий підхід* до технічної гармонізації та стандартів.

Новий підхід – це законодавчий метод, за допомогою якого законодавство щодо продукції обмежене вимогами, необхідними для захисту суспільних цілей охорони здоров'я та безпеки, що слугує стратегії Європейського Союзу для доповнення внутрішнього ринку та реалізації цілей Лісабонської угоди про створення кращого регламенту.

Цей підхід забезпечує поєднання суттєвих вимог із технічними умовами, затвердженими зацікавленими сторонами та експертами у сфері, зазвичай гармонізованих європейськими стандартами. На додачу до цього, механізм нового підходу включає послідовну та прозору політику оцінки відповідності. Це передбачає стандартизовані процедури відповідності та критерії для її застосування, а також чіткі стандартизовані умови для втручання третьої сторони, якщо цього вимагає законодавець.

Новий підхід до технічної гармонізації та стандартизації встановив принципи, які подано на рис. 4.3.

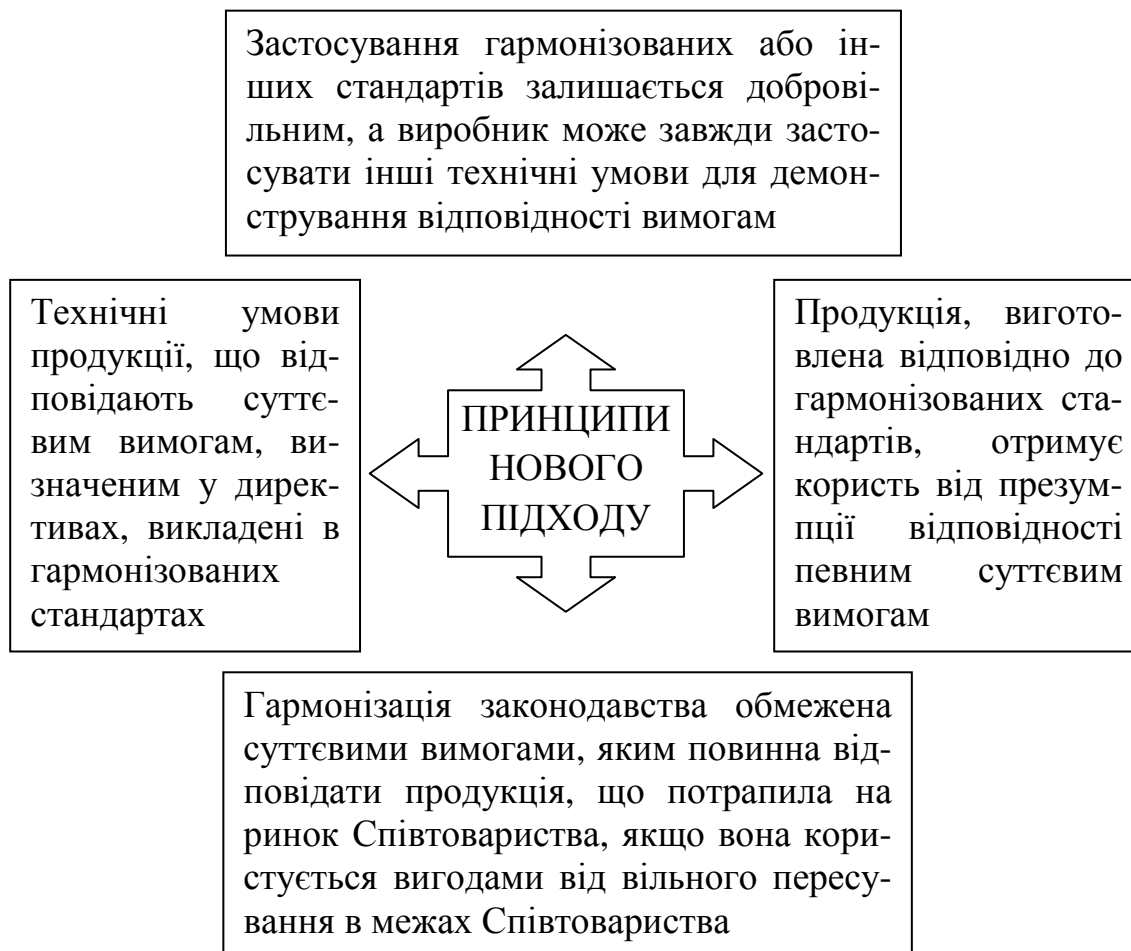

Рисунок 4.3 – Принципи нового підходу

Запровадження нового підходу зумовило високу гнучкість законодавчого процесу, уможливаючи гармонізацію лише суттєвих вимог. Це також сприяло інноваціям, залишивши визначення технічних вимог суб'єктам економічної діяльності, що пришвидшує процес, значно скоротивши навантаження контролю з боку державних органів перед випуском продукції на ринок. Найважливішу роль новий підхід відіграв у сприянні завершенню програми єдиного ринку 1992 р., оскільки його результатом стало розблокування переговорів із гармонізації в багатьох секторах.

Однак більш ніж два десятиліття дії нового підходу виявили низку галузей, де ще є простір для вдосконалення. Хоча цей підхід здобув популярність та підтримку в багатьох секторах, він не завжди гарантував достатній, відчутний рівень довіри на ринку стосовно продукції, що виробляється у ЄС або імпортується з третіх країн. Це привело до нерів-

номірного запровадження у країнах – членах ЄС, неоднакового втручання ринкового нагляду та неправильного використання захисних механізмів. У деяких секторах споживачам або кінцевим користувачам також не вистачало довіри справжності та доданої вартості маркування СЕ на продукції. Таким чином, суб'єкти економічної діяльності іноді відчували, що вони не можуть отримувати вигоди від «єдиного ігрового поля» на ринку, тоді як споживачі не завжди відчували, що вони ефективно захищені.

З метою підвищення ефективності системи та її прозорості, а також забезпечення її безперешкодного функціонування на користь усіх, хто бере в ній участь (виробники, органи з оцінки відповідності, органи влади, споживачі й користувачі), новий підхід у зв'язку з цим у 2008 р. переглянули, що привело до створення нової законодавчої бази для збуту продукції. Завдяки прийняттю нової законодавчої бази, деякі зі складових частин нового підходу були зміцнені, при цьому не ставились під сумнів основні принципи нового підходу, але він став заслуговувати на більшу довіру та, можливо, став більш привабливим для секторальних законодавчих органів, які все ще сумнівалися в його доцільності для вирішення їхніх проблем.

Нова законодавча база – модернізація нового підходу для збуту продукції – була прийнята в Раді 9 липня 2008 р. та опублікована в офіційному бюлетені 13 серпня 2008 р. Цей широкий комплекс заходів, метою якого є подолання остаточних перешкод для вільного обігу продукції, приведе до значного підйому в торгівлі товарами між країнами – членами ЄС. Він буде особливо вигідним для малих та середніх підприємств (МСП), у яких більше не буде перешкод для ведення підприємницької діяльності за межами своїх внутрішніх ринків. Існуючі системи ринкового нагляду для промислових товарів будуть зміцнені та приведені у відповідність до контролю над імпортом. Ці заходи посилять роль маркування СЕ та довіру до нього.

Піраміда довіри нового підходу складається з чотирьох елементів (рис. 4.4).

Директиви нового підходу ґрунтуються на таких принципах:

- 1) гармонізація обмежена суттєвими вимогами;
- 2) тільки продукція, що задовольняє суттєвим вимогам, може отримати доступ на ринок та бути введена в експлуатацію;
- 3) припускається, що гармонізовані стандарти, ідентифікаційні номери яких були опубліковані в офіційному бюлетені та які були перенесені в національні стандарти, відповідають застосованим суттєвим вимогам;

4) застосування гармонізованих стандартів або інших технічних умов залишається добровільним, а виробники можуть обирати будь-яке технічне рішення, що забезпечує відповідність суттєвим вимогам;

5) виробники можуть обирати з-поміж різних процедур оцінок відповідності, передбачених у застосованій директиві.

Рисунок 4.4 – Піраміда довіри нового підходу

Директиви Нового підходу зазвичай мають таку структуру:

I. Обсяг. Обсяг визначає асортимент продукції, охоплений директивою, або характер небезпеки, яку директива покликана попередити. Зазвичай вона охоплює види небезпеки, пов'язані з продукцією або явищем. Таким чином, декілька директив можуть стосуватися одного продукту.

II. Вихід на ринок та введення в експлуатацію. Країни – члени ЄС зобов'язані вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб продукція потрапляла на ринок та вводилася в експлуатацію тільки за умови, що вона не загрожує безпеці та здоров'ю людей або іншим суспільним інтересам, охопленим директивою, у разі, якщо вона належним чи-

ном перевірена, утримується та використовується за призначенням. Це вимагає обов'язкового ринкового нагляду з боку країни – члена ЄС.

Країнам – членам дозволяється застосовувати додаткові національні положення для захисту, зокрема, працівників, споживачів або зовнішнього середовища. Однак ці положення можуть не вимагати модифікації продукції, а також не впливати на умови її виходу на ринок.

III. Суттєві вимоги. Суттєві вимоги викладено в додатках до директив, вони включають усе, що є необхідним для досягнення мети директиви. Продукція може бути випущена на ринок та введена в експлуатацію тільки за умови виконання нею суттєвих вимог.

Директиви Нового підходу загалом розроблені так, щоб охопити всі види небезпеки, пов'язані з суспільним інтересом, для захисту якого призначена директива. Отже, виконання законодавства Співтовариства часто вимагає одночасного застосування декількох директив Нового підходу та, можливо, інших законодавчих актів Співтовариства. Крім того, деякі елементи можуть бути залишені за рамками застосованого законодавства Співтовариства. Це дозволяє країнам-членам розробити національне законодавство.

IV. Вільне пересування. Країни-члени повинні допускати, що продукція, яка має маркування СЕ, відповідає всім положенням застосованих директив, що передбачають його нанесення. Таким чином, країни-члени не можуть забороняти, обмежувати або перешкоджати виходу на ринок та введенню в експлуатацію на їх території продукції, що має маркування СЕ, якщо положення, що стосуються маркування СЕ, не застосовуються неправильно.

Як виняток, країни – члени ЄС можуть забороняти, обмежувати або перешкоджати вільному пересуванню продукції, що має маркування СЕ, у випадку небезпеки, не охопленої застосованими директивами.

V. Презумпція відповідності. Продукція, яка відповідає національним стандартам, що транспонують гармонізовані стандарти, ідентифікаційні номери яких були опубліковані в офіційному бюлетені Європейського Співтовариства, має презумпцію відповідності певним суттєвим вимогам. Якщо виробник не застосовував такий стандарт або застосовував його частково, ужиті заходи та їх достатність повинні буди задокументовані для виконання суттєвих вимог.

VI. Положення про гарантії. Країни – члени ЄС зобов'язані вжити всіх необхідних заходів для заборони або обмеження розміщення на ринку продукції, що має маркування СЕ, або для відкликання її з ринку, якщо ця продукція може поставити під загрозу безпеку та здоров'я окремих осіб або інші суспільні інтереси, охоплені застосованими директивами, якщо продукція використовується за призначенням. Крім того,

країни – члени ЄС повинні інформувати Єврокомісію про вживання таких заходів. Якщо Єврокомісія вважає заходи, вжиті на національному рівні, виправданими, вона інформує всі країни – члени ЄС, які повинні виконати відповідні дії у зв'язку з їх загальним обов'язком щодо виконання законодавства Співтовариства.

VII. Оцінка відповідності. Перед виходом продукції на ринок Співтовариства виробник повинен провести процедуру оцінки відповідності продукції, передбачену в застосовній директиві, з метою нанесення маркування СЕ. Оцінка відповідності третьою стороною здійснюється нотифікованими органами, які були призначені країнами – членами ЄС зпоміж органів, що виконують вимоги, викладені в директиві, та створені на їх території.

VIII. Маркування СЕ. Продукція, що відповідає всім положенням застосовних директив, які передбачають маркування СЕ, повинна мати це маркування. Отже, маркування СЕ, зокрема, означає, що продукція відповідає всім суттєвим вимогам застосовних директив та пройшла процедуру оцінки відповідності, передбачену в них. Крім того, країни-члени зобов'язані вживати відповідних заходів для захисту маркування СЕ.

Маркування знаком «СЕ» – це заява з боку виробника стосовно того, що продукція відповідає всім чинним законодавчим положенням на виконання певних директив ЄС. Маркування цим знаком дає змогу компаніям легше отримувати доступ на європейський ринок і продавати свою продукцію без адаптації чи необхідності проходити додаткові перевірки. Маркування знаком застосовується лише до продукції, що підпадає під дію директив нового чи старого глобального підходів. Синя книга Європейської комісії (Інструкції щодо виконання директив нового підходу та глобального підходу) містить перелік директив, де застосовується маркування знаком СЕ.

IX. Координування впровадження. Коли країна – член ЄС або Єврокомісія вважає, що гармонізований стандарт не повною мірою задовольняє вимогам директиви, справа передається на розгляд комітету, заснованого Директивою 98/34/ЄС (Комітет із технічних стандартів та регламентів). Єврокомісія, урахувавши думку Комітету, повідомляє країни – члени ЄС про те, чи повинен стандарт бути відкликаний зі списку, опублікованого в офіційному бюлетені Європейського Співтовариства.

Багато директив нового підходу передбачають створення постійного комітету для надання допомоги Єврокомісії, висловлюючи свою думку щодо запропонованих заходів для реалізації положень застосовної директиви та вивчаючи питання, що стосуються впровадження та практичного застосування директиви. Також проводяться регулярні засідан-

ня для обговорення технічних питань запровадження в робочих групах, які складаються з представників, призначених країнами-членами та зацікавленими групами (наприклад, нотифікованими органами, організаціями зі стандартизації, виробниками, дистриб'юторами, організаціями споживачів та професійними спілками), та очолених Єврокомісією.

Х. Транспонування (перенесення) та тимчасові положення. Від країн – членів ЄС вимагається перенести положення директив у своє національне законодавство. Вони також повинні проінформувати Єврокомісію про виконані дії.

Країни-члени повинні дозволяти вихід на ринок продукції, що відповідає регламентам, які діють на їх території на дату застосування директиви, про яку йде мова, до дати, визначеної директивою. За умови деяких обмежень необхідно також дозволяти вводити таку продукцію в експлуатацію після цієї дати.

Новий підхід спричинив уточнення оцінки відповідності таким чином, щоб дозволити законодавчому органу Співтовариства оцінювати наслідки використання різних механізмів оцінки відповідності. Метою цього було забезпечення гнучкості оцінки відповідності протягом усього процесу виробництва для її адаптації до потреб кожної окремої операції.

Новий підхід переважно передбачає утворення єдиної нормативної бази, визначальною вимоги до продукції, тоді як глобальний розвиває її положення у сфері оцінки відповідності продукції наведеним вимогам. Обидва підходи стали реалізовуватися через законодавчі документи, обов'язкові до застосування переважно у всіх країнах ЄС, – європейські директиви (аналогами яких у країні будуть технічні регламенти), які містять єдині вимоги до продукції і способи підтвердження відповідності в усьому Євросоюзі.

Глобальний підхід було прийнято в 1989 р. Основна мета даного підходу полягає в тому, що він вводить гармонізовані процедури оцінки відповідності в директиви нового підходу.

В основі глобального підходу лежать такі принципи:

- використання кількох процедур оцінки відповідності, результати яких є рівнозначними;
- процедури складаються з модулів, що відносяться до продукції, виробництва, або до обох відразу;
- вибір оцінки з установлених у директиві належить виробнику;
- результат оцінки, який передбачає контроль продукції або контроль виробничого процесу вважається рівноцінним;

- уповноважений орган може бути третьою стороною, відповідати європейським стандартам ЄП 45000 і бути акредитованим переважно як орган з сертифікації чи як випробувальна лабораторія;
- процедури підтвердження відповідності залежно від вимог директиви здійснює виробник і орган, уповноважений до виконання робіт з конкретної директиви органами влади країни ЄС;
- результатом оцінки відповідності є декларація відповідності й маркування продукції знаком відповідності.

Глобальний підхід є модульною системою, тобто оцінювання відповідності поділяється на ряд операцій (модулів). У ході визначення процедур оцінювання відповідності приймається до уваги тип ризиків, пов'язаних із тим або іншим товаром. Головними вимогами глобального підходу ЄС у сфері оцінювання відповідності є такі:

- процедури оцінювання відповідності повинні складатися з модулів;
- допускається використання декількох процедур, якщо вони є рівноцінними з позиції доведення відповідності;
- право вибору процедури з установлених у директиві надається виробнику;
- процедури оцінювання відповідності залежно від вимог директиви здійснює виробник та орган, уповноважений для проведення робіт за цією директивою у встановленому порядку;
- результатом оцінювання відповідності є декларація про відповідність із правом маркування продукції знаком СЕ;
- процедури оцінювання відповідності не повинні бути занадто обтяжливими для виробника.

Модулі оцінювання відповідності розрізняються за такими ознаками:

- етап створення товару (наприклад: проектування, створення прототипу, масове виробництво);
- вид оцінювання, що проводиться (наприклад: перевірка документації, ухвалення типу продукції, гарантія якості);
- суб'єкт, що проводить оцінку (виробник або третя сторона).

Як правило, продукт має бути охоплений оцінкою відповідності як під час розробки, так і під час виробництва. Директиви визначають поєднання модулів, тобто процедур оцінки відповідності, які охоплюють обидва етапи – розробки й виробництва – та дозволяють виробнику продемонструвати відповідність вимогам.

Принципи глобального підходу запроваджені в Україні «Технічним регламентом модулів оцінки відповідності та вимог щодо маркування національним знаком відповідності, які застосовуються в техніч-

них регламентах» та застосовані в усіх інших технічних регламентах. В Україні протягом 2003 – 2010 рр. прийнято 30 технічних регламентів, які розміщені на сайті gssu.gov.ua в розділі «Регуляторні акти та технічні регламенти».

Отже, директиви встановлюють суттєві (загальні правила за безпеку) вимоги до продукції. Вони не містять конкретних характеристик, оскільки останні є в стандартах. Виготовлювач продукції при нагоді підтвердить її відповідність добровільним гармонізованим стандартам, йому не потрібно підтверджувати зайве, оскільки після цього продукція вважатиметься такою, що відповідає директиві. Формою підтвердження відповідності гармонізованим стандартам є декларування продукції.

Процедури підтвердження відповідності директивам складаються з модулів, причому в директиві на конкретну продукцію передбачається використання кількох рівноцінних процедур, вибір яких надається виробнику.

Застосування нового підходу вимагає від стандартів забезпечення гарантованого рівня захисту стосовно суттєвих вимог, установлених директивами, та від національних органів – виконання своїх зобов'язань для захисту безпеки або інших інтересів, охоплених директивою. Крім того, процедура вживання захисних заходів необхідна для надання можливості опротестувати відповідність продукції або недоліки гармонізованих стандартів.

Оскільки новий підхід вимагає, щоб суттєві вимоги були гармонізовані та стали обов'язковими відповідно до директив, цей підхід застосовується тільки у випадках, коли можливо відрізнити суттєві вимоги від технічних умов. Крім того, великий асортимент продукції має бути достатньо однорідним, або небезпека повинна виявлятися на горизонтальному рівні, щоб уможливити загальні суттєві вимоги. Товарна сфера або ризик, що розглядається, також повинні бути придатними для стандартизації.

4.2. Технічні бар'єри в торгівлі

Технічні бар'єри в торгівлі – категорія нетарифних бар'єрів у торгівлі, різні заходи, які країни використовують для регулювання ринків, захисту споживачів, збереження своїх природних ресурсів та досягнення інших цілей. Технічними бар'єрами в торгівлі також можуть бути використані або сприйматись зарубіжними країнами як дискримінація щодо імпорту з метою захисту вітчизняної промисловості.

Технічні бар'єри в торгівлі, що мають особливо великий вплив на сільськогосподарську продукцію, є різні санітарні й фітосанітарні захо-

ди, спрямовані на захист людей, тварин і рослин від хвороб, шкідників та забруднень.

Прикладами технічних бар'єрів у торгівлі, крім санітарних і фіто-санітарних заходів, можуть бути стандарти щодо ваги, розміру або упаковки, інгредієнтів або фірмового стилю, обов'язкового маркування, процедур тестування та сертифікації імпорту, вимоги до безпечності та якості продукції, її характеристик, процедури оцінки відповідності.

4.2.1. Загальні принципи вільного руху товарів у країнах ЄС

Європейський Союз не залишився поза розвитком описаної вище тенденції спрощення торгівлі в межах своєї території. Загалом досить очевидно, що зусилля ЄС, спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних із технічним регулюванням, здійснювалися після прийняття відповідних міжнародних угод, зокрема Угоди про технічні бар'єри в торгівлі.

Фундаментом створення та функціонування єдиного світового ринку є вільне переміщення товарів. Наявність у міжнародній торгівлі технічних бар'єрів створює перешкоди як для виходу української продукції на європейські та міжнародні ринки, так і для доступу вітчизняних споживачів до якісних зарубіжних продуктів. Механізми ліквідації технічних бар'єрів у торгівлі базуються на взаємному визнанні результатів оцінки відповідності, що може бути забезпечено тільки в результаті технічної гармонізації. Така гармонізація досягається наявністю в країні сучасної системи технічного регулювання, яка відповідала б загально-визнаним міжнародним нормам та правилам, насамперед Світової організації торгівлі та міжнародних організацій зі стандартизації – ISO, ІЕС, ІТУ.

Вільний рух товарів сприяє більш ефективному виробництву, оскільки дозволяє виробникам різних країн конкурувати між собою. Для втілення цього задуму в життя країни – члени ЄС постали перед необхідністю зняття всіх внутрішніх торгових бар'єрів (фізичних, технічних, фіскальних), які створюють дискримінаційні обмеження між державами-членами. Так, останні повинні утримуватися від установаження будь-яких обмежень на імпорт, експорт та транзит товарів між собою. Відомо, що торговельна політика ЄС проводиться на двох рівнях: на внутрішньому ринку ЄС між державами-членами та з третіми країнами, які до ЄС не входять.

Принципи, якими керується торгівля на внутрішньому ринку, є визначальними для формування торговельної політики ЄС у цілому. Це зумовлюється тим, що, з одного боку, ЄС сформувався спочатку як

економічний союз, спрямований на спрощення режиму торгівлі між державами-членами, з іншого – ЄС, розширюючи співробітництво з іншими країнами тією чи іншою мірою впроваджує закладені принципи та засади внутрішнього ринку.

Так, основою торговельної політики ще від часів її запровадження Договором про заснування Європейського Економічного Співтовариства 1957 року встановлювався вільний рух товарів, що регламентується ст. 28 цього договору. Разом із принципами вільного руху послуг, капіталу, людей ці принципи створюють чотири базиси існування ЄС.

Задля усунення непорозумінь щодо застосування принципу вільного руху товарів, у зв'язку з відсутністю єдиного та нормативно визначеного терміна «товари», у судових справах була здійснена спроба дати визначення цьому поняттю. Так, сьогодні критеріями визначення товару є такі: це має бути матеріальний об'єкт зовнішнього світу (харчові продукти, фармацевтичні товари, транспортні засоби, одяг та ін.; до товарів також належать природний газ та електроенергія, відходи (сміття); відзначимо, що телевізійний сигнал не є товаром), при цьому товар не обов'язково може мати позитивну вартість (якщо сміття є предметом комерційної угоди, то воно визнається товаром).

У директиві ради ЄС № 85/374 від 25 липня 1985 р. указано, що до товарів слід відносити все рухоме майно, тобто товарами в розумінні права ЄС виступають матеріальні об'єкти зовнішнього світу, що мають певну вартість та ознаку рухомості. Разом із тим, Комісією ЄС були здійснені спроби віднести до ознак товарів їх запис у митній номенклатурі. Проте Суд ЄС відкинув цю позицію після розгляду справи про людську нирку, яка була пожертвувана для трансплантації й не входила до переліку товарів, що міститься в митній номенклатурі. Отже, такий запис не є ознакою товару.

Серед товарів, які є предметом регулювання внутрішньої торговельної політики слід розрізняти два види:

- 1) товари, що походять із держав-членів;
- 2) товари, що надходять із третіх країн і перебувають у вільному обігу в державах-членах (ст. 23 Договору про заснування ЄС).

При цьому всі товари, які рухаються митною територією ЄС, вважаються товарами, що походять із держав-членів, доки не буде встановлено зворотне. Згідно з Регламентом 2913/92, що визначає єдиний митний тариф, товарами, повністю добутими або виробленими в державі є такі: мінеральні продукти, видобуті в цій державі (а); рослинні продукти, вирощені в державі (b); живі тварини, народжені та вирощені в державі (c); продукти, що походять від вирощених у державі тварин

(d); продукти полювання та рибальства, отримані на території держави (e); продукти морського рибного лову та інші морські продукти, отримані за межами територіальних вод держави за допомогою суден, зареєстрованих або приписаних до цієї держави та плаваючих під її прапором (f); продукти, добуті або зроблені на плаваючих рибопереробних підприємствах із продуктів, зазначених у попередньому пункті, за умови, що ці підприємства розташовані на суднах, зареєстрованих або приписаних до держави та плаваючих під її прапором (g); продукти, отримані з морського дна або шельфу за межами територіальних вод за умови, що держава має виняткове право на розробку даної ділянки морського дна або шельфу (h); промислові відходи або сміття, зібрані на території держави для переробки в сировинні матеріали (i); товари, зроблені в державі винятково із продуктів, зазначених у попередніх пунктах, або їх похідних на будь-якій стадії виробництва (j).

Щодо товарів, що надходять із третіх країн, у ст. 24 договору вказано: «Продукція, що надходить з третіх країн, вважається такою, що перебуває у вільному обігу на території Держави-члена за умови успішного завершення всіх формальностей щодо імпорту товарів та належно сплачених відповідних митних зборів і платежів, які повинні сплачуватись у такій Державі-члені, і відсутності вигоди від часткової чи повної несплати таких зборів чи платежів».

Отже, основними характеристиками таких товарів є дві:

- 1) здійснено всі необхідні формальності щодо ввозу товару на територію ЄС;
- 2) стягнуто мито та всі необхідні платежі, при цьому не відбулося часткового чи повного повернення цього мита чи зборів.

Щодо другої ознаки, то вона не є обов'язковою для визначення товару як такого, що походить із третьої країни та перебуває у вільному обігу. Так, Митним кодексом не передбачено обов'язкової сплати мита чи відповідних зборів, натомість дозволено випуск у вільний обіг тих товарів із третіх країн, відносно яких митні служби лише прийняли декларацію.

Розрізнення двох видів товарів на території ЄС є дуже важливим з огляду на принцип асиміляції товарів, що діє на території ЄС. Цей принцип полягає в тому, що всі товари, які надходять із третіх країн, після проходження всіх необхідних ввізних формальностей щодо території однієї держави-члена, по-перше, вважаються товарами, які перебувають у вільному обігу на всій території ЄС, по-друге, асимілюються з товарами, що походять із держав-членів. Таким чином, на них розповсюджуються всі правила щодо вільного руху товарів (ст.

28-31 договору), а саме: захист цих товарів від кількісних обмежень та еквівалентних їм дій відбувається на такому ж рівні, як і щодо товарів, які походять із держав-членів.

Слід підкреслити, що згідно зі ст. 30 Договору про заснування Європейського Співтовариства принцип вільного руху товарів не виключає заборон чи обмежень на імпорт, експорт чи транзит товарів на підставі публічної моралі, публічної політики та публічної безпеки, захисту здоров'я та життя людей, тварин чи рослин, захисту національних скарбів, що мають мистецьку, історичну або археологічну цінність, захисту промислової та комерційної власності. Проте такі заборони чи обмеження не повинні бути засобами свавільної дискримінації чи прихованого обмеження торгівлі між державами-членами. Кількісні обмеження на імпорт та експорт товарів між державами-членами заборонено статтями 28 та 29 Договору про заснування Європейського Співтовариства. Ці норми є нормами прямої дії та мають прямо виконуватися й застосовуватися в національних системах держав-членів.

Відзначимо, що, окрім заходів, які прямо свідчать про встановлення кількісних обмежень, держави можуть вживати заходи, що є прихованою дискримінацією товарів інших держав. Повного переліку дій, еквівалентних заходам кількісного обмеження, у торговому праві ЄС не існує, однак судова практика виробила певні критерії, унаслідок чого в Директиві 70/50 вказано, що до таких заходів прирівнюються «всі заходи, закріплені в законодавстві та адміністративних актах, а також адміністративна практика, що створюють бар'єри для імпорту». До таких дій, згідно із положеннями зазначеної директиви, слід віднести:

- 1) фіксування мінімальної або максимальної ціни на імпортовану продукцію;
- 2) установа менш сприятливих цін на імпортовану продукцію;
- 3) зниження обсягу імпорту продукції шляхом зниження її споживчої цінності або збільшення вартості;
- 4) надання пільг при купівлі продукції внутрішнього виробництва або створення певних перешкод для закупівлі імпортованої продукції;
- 5) обмеження рекламно-інформаційної діяльності стосовно до імпортованої продукції тощо.

Таким чином, вільний рух товарів як основа спільного ринку ґрунтується на двох основоположних засадах – забороні кількісних обмежень та еквівалентних їм дій на імпорт та експорт із урахуванням

вище зазначених винятків із цих заборон. Водночас, якщо кількісні обмеження для імпорту та експорту є необхідними з огляду на вказані вище умови, то їх застосування має відбуватися з дотриманням таких вимог: потреба, пропорційність та найменша перешкода для торгівлі. Ці три засади утворюють загальний принцип пропорційності. Також для забезпечення вільного руху товарів діє принцип взаємного визнання: держава не може забороняти продаж на її території товарів, які були законно виготовлені на території іншої держави-члена, навіть якщо такі товари мають відмінність за своїм якісним складом із національними товарами. Цей принцип обумовлений взаємним визнанням якості та стандартів, установлених в іншій державі – члені ЄС.

Очевидно, що ще одним принципом внутрішнього ринку є усунення митних бар'єрів, про що свідчить утворення Митного союзу як першочергової мети утворення ЄС. Митні процедури регулює митне право ЄС, серед яких важливе місце посідає Митний кодекс ЄС. Застосування мита і митних тарифів базується на принципі впровадження єдиного (спільного) митного тарифу (СМТ). СМТ встановлюється ЄС, а не державами-членами і, таким чином, складає частину бюджету Співтовариства. Це означає, що СМТ не слід плутати з платежами, що існують на національному рівні як частина внутрішніх систем оподаткування. Основним нормативним документом, що регулює питання встановлення єдиного митного тарифу є Регламент Ради № 2658/87 від 23 липня 1987 р. щодо тарифної і статистичної номенклатури та спільного митного тарифу. Ст. 90 Договору про ЄС забороняє дискримінаційне внутрішнє оподаткування в державах-членах: «...ні одна держава-член не буде обкладати, прямо або опосередковано, продукцію з інших держав-членів внутрішніми податками будь-якого характеру у розмірах, що перевищують обкладення, пряме або опосередковане, якому підлягає аналогічна національна продукція. Окрім того, ані одна держава-член не буде обкладати продукцію інших держав-членів внутрішніми податками з метою опосередкованого захисту іншої продукції» []. Як бачимо, цим положенням заборонено дискримінаційне внутрішнє оподаткування та протекціоністське.

Підсумовуючи зазначене вище, слід зробити висновок, що однією з основ внутрішнього ринку ЄС є вільний рух товарів між державами-членами. Стосовно принципів, якими він забезпечується, то серед дослідників права ЄС загалом та спільної торговельної політики зокрема немає єдиної точки зору. Так, вважається, що відміна мита та зборів, що мають рівнозначний ефект; заборона дискримінаційного оподаткування; заборона кількісних обмежень на експорт та імпорт, а

також заходів, їм рівнозначних, – являють собою три елементи змісту вільного руху товарів.

Розуміння зазначених заходів як зміст вільного руху взагалі звужує сутність вільного руху товарів та всі ті заходи, якими ця свобода забезпечується. Отже, доцільніше вести мову про принципи (оскільки принципи спрямовують та визначають певне явище, є висхідним початком) вільного руху товарів.

Таким чином, вільний рух товарів забезпечується такими принципами:

- 1) заборона кількісних обмежень та дій, їм еквівалентних, на імпорт та експорт товарів;
- 2) взаємне визнання контролю якості та стандартів;
- 3) усунення митних бар'єрів;
- 4) усунення протекціонізму та дискримінаційного внутрішнього оподаткування.

Крім того, на території ЄС діє принцип асиміляції товарів із третіх країн, що пройшли всі необхідні митні формальності та випущені у вільний обіг на території однієї держави-члена ЄС. Підкреслимо, що ці принципи є базисними для формування та реалізації торговельної політики Європейського Союзу.

4.2.2. Основні засади політики країн щодо подолання технічних бар'єрів у торгівлі СОТ (ТБТ)

У 1960 р. перегляд положень угоди ГАТТ, який ґрунтувався на зауваженнях сторін, показав, що порівняно з іншими аспектами найбільше суперечливих питань виникає у сфері технічних бар'єрів. Це стало стимулом для підготовки першої Угоди про технічні бар'єри в торгівлі (надалі — Угода ТБТ), яка була підписана наприкінці Токійського раунду переговорів 12 квітня 1979 р. і набула чинності 1 січня 1980 р. (до-даток В).

У 1994 р. в рамках Уругвайського раунду була прийнята нова доопрацьована Угода про технічні бар'єри в торгівлі, яка є однією з 12 багатосторонніх угод про міжнародну торгівлю товарами в рамках СОТ. Угода ТБТ призначена для забезпечення того, що національні технічні регламенти, стандарти та процедури оцінки відповідності не встановлюватимуть додаткових бар'єрів у міжнародній торгівлі, визнаючи водночас право членів Угоди вживати заходів регулювання для досягнення своїх цілей під час торгівлі.

Угода ТБТ складається з преамбули, 15 статей та трьох додатків. У преамбулі визнається, що жодній країні не можна заважати вживати заходів, необхідних для забезпечення:

- якості її експортних товарів;
- захисту життя та здоров'я людей, тварин і рослин;
- захисту довкілля;
- запобігання обманним методам на рівнях, які вона вважає відповідними;
- захисту своїх суттєвих інтересів національної безпеки.

У той же час зазначається, що встановлення технічних бар'єрів має бути науково обґрунтованим, пропорційним існуючим ризикам та економічно необтяжливим для суб'єктів господарювання.

Перший блок положень стосується підготовки, прийняття та застосування технічних регламентів (ст. 2 – 3). Другий блок упорядковує питання підготовки, прийняття та застосування стандартів (ст. 4 та Кодекс добросовісної практики (додаток В (додаток 3))). Третій блок положень – п'ять із п'ятнадцяти статей Угоди ТБТ (ст. 5 – 9) стосуються виключно процедур оцінювання відповідності. Решта (ст. 10 – 15) – питань транспарентності, технічної допомоги, спеціального та диференційованого підходу, вирішення спірних питань та організаційних проблем. Крім того, [додаток 1](#) містить терміни та їх визначення, які використовуються в угоді, а [додаток 2](#) установлює вимоги до технічних експертних груп.

Комітет із ТБТ було засновано у 1995 р. відповідно до ст. 13.1 Угоди ТБТ. Він складається із представників від кожної країни – члена СОТ. Згідно зі своїми повноваженнями Комітет із ТБТ проводить засідання в разі необхідності, але не менше разу на рік. Як показує практика, за рік проводяться три або чотири засідання. Комітет дає членам можливість отримати консультації з будь-яких питань, що стосуються функціонування Угоди ТБТ або реалізації її цілей, виконує обов'язки, покладені на нього Угодою ТБТ або членами СОТ.

Конкретніші обов'язки Комітету з ТБТ:

1) надання за запитом конкретизованих, обмежених у часі повних або часткових звільнень від виконання Угоди ТБТ з метою забезпечення можливостей для країн, що розвиваються, виконувати умови Угоди ТБТ; періодичний розгляд спеціального та диференційного підходу, що надається країнам-членам, які розвиваються; на національному та міжнародному рівнях створення робочих груп або інших органів, які можуть залучатись для виконання спеціальних обов'язків;

2) щорічний перегляд реалізації та ефективності Угоди ТБТ з урахуванням її завдань;

3) проведення переглядів дії та виконання Угоди ТБТ у кінці кожного трирічного періоду. Комітет звітує перед Радою з торгівлі товарами, через неї – перед Генеральною радою СОТ.

Усі члени СОТ та урядові спостерігачі автоматично стають членами або спостерігачами Комітету ТБТ. Крім того, спостерігачами в Комітеті з ТБТ є представники міжурядових організацій, серед яких: Європейська асоціація вільної торгівлі (ЕФТА), група країн Африканського, Карибського та Тихоокеанського регіону (АСР), Латиноамериканська асоціація з інтеграції (АЛАДИ), Міжнародна організація зі стандартизації (ІСО), Міжнародна електротехнічна комісія (ІЕС), Міжнародна організація законодавчої метрології (ОІМЛ), Міжнародний торговий центр (ІТС), Міжнародне епізоотичне бюро (ОІЕ), Організація економічного співробітництва розвитку (ОЕСД), Конференція ООН з торгівлі та розвитку (УНСТАД), Організація ООН з промислового розвитку (УНІДО), Європейська економічна комісія ООН (УНЕСЕ), Організація ООН з продовольства та сільського господарства (ФАО), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Комісія Кодексу Аліментаріус (САС), Міжнародний валютний фонд (ІМФ) та Світовий банк.

Щорічні огляди виконання Угоди ТБТ проводяться згідно зі ст. 15.3 Угоди ТБТ на основі документа, який готується секретаріатом Комітету з ТБТ. Він містить інформацію стосовно річних подій, зокрема виконання положень щодо прозорості: повідомлення про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності (ст. 10.1); укладених угод, які стосуються технічних регламентів, стандартів та процедур оцінки відповідності (ст. 10.7); прийняття органами зі стандартизації положень Кодексу добросовісної практики тощо; надання технічної допомоги та спеціального і диференційованого підходу, включно з технічною допомогою, яку надає секретаріат СОТ; вирішення суперечок, пов'язаних із положеннями Угоди ТБТ.

Трирічні огляди діяльності та виконання Угоди ТБТ проводяться Комітетом з ТБТ згідно зі ст. 15.4 «з метою вироблення рекомендацій щодо коригування у разі необхідності прав та обов'язків за цією Угодою з тим, щоб забезпечити взаємну економічну вигоду і баланс прав та обов'язків». Під час проведення трирічних оглядів Комітет з ТБТ може надавати рекомендації стосовно заходів для покращання або змін діяльності в рамках Угоди ТБТ. Він також має можливість надавати пропозиції до Ради з торгівлі товарами СОТ про внесення поправок до тексту угоди. Однак цього ніколи ще не траплялось.

За період свого існування Комітет з ТБТ завершив чотири трирічних огляди роботи і виконання Угоди ТБТ:

– перший – 13 листопада 1997 р. (документ G/TBT/5), у якому було узгоджено широкий ряд рекомендацій, у тому числі надання інформації за ст. 15.2 відповідно прийняття Кодексу добросовісної практики та належної практики регулювання;

– другий – 10 листопада 2000 р. (документ G/TBT/9), у якому було прийнято два важливих рішення про процедури повідомлення та інформаційний обмін і про принципи розроблення міжнародних стандартів, настанов і рекомендацій;

– третій – 7 листопада 2003 р. (документ G/TBT/13), який містить спеціальні рекомендації Комітету з ТБТ стосовно прозорості процедур оцінки відповідності, технічної підтримки та спеціального і диференційованого підходу;

– четвертий – 14 листопада 2006 р. (документ G/TBT/19), на якому серед інших питань увага приділялася необхідності оцінки впливу регулювання, включаючи оцінку витрат і вигод від запропонованих правил, у тому числі можливих наслідків для споживачів, торгівлі й промисловості, а також доречності вибору виду процедури оцінки відповідності, урахуваючи рівень ризику, пов'язаного з продукцією.

Приблизно третина зустрічей Комітету з ТБТ присвячена обговоренню конкретних проблем у торгівлі, з якими стикаються члени СОТ, зокрема технічних регламентів, стандартів та процедур оцінки відповідності, прийнятих іншими членами. За статистичними даними за період із 1995 до 2008 року було порушено 212 специфічних питань щодо торгівлі. Найчастіше обговорювались проблеми з надання докладнішої інформації та роз'яснень про заходи, що розглядаються в рамках Комітету з ТБТ, та встановлення зайвих бар'єрів у торгівлі (рис. 4.6).

Рисунок 4.6 – Види специфічних торгових проблем

Зі специфічних питань торгівлі, зареєстрованих Комітетом з ТБТ, приблизно 73% стосуються технічних регламентів; інші 27% – щодо інших заходів – не були зареєстровані Комітетом з ТБТ. Загалом, усі члени СОТ беруть активну участь в обговоренні проблемних питань, пов'язаних із торгівлею (рис. 4.7).

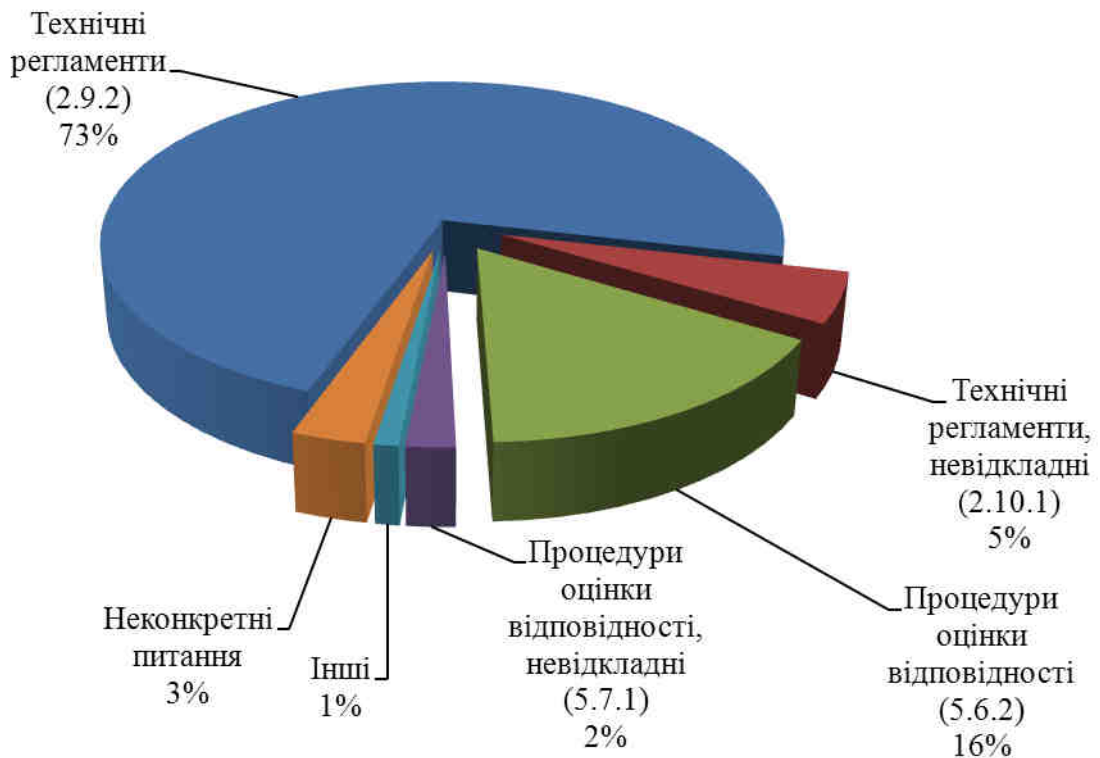

Рисунок 4.7 – Специфічні торговельні питання, пов'язані з ужитими заходами

Угода СОТ про технічні бар'єри в торгівлі сприяє максимально вільній торгівлі товарами шляхом мінімізації перешкод, які виникають завдяки використанню технічних регламентів і стандартів, вимог до пакування та маркування, а також процедур оцінки відповідності таким стандартам та вимогам.

За правилами СОТ національні стандарти країни-члена не створюють зайвих обмежень у торгівлі, якщо ґрунтуються на міжнародних стандартах. Якщо ж країни – члени СОТ вважають міжнародні стандарти й рекомендації неефективними та такими, що не відповідають досягненню національних цілей, або якщо міжнародні стандарти не існують, країни можуть використовувати власні стандарти, розроблені на основі наукової інформації та доказів. У цьому разі країни-члени мають надати зацікавленим сторонам можливість прокоментувати їхні проекти та взяти до уваги ці коментарі.

4.2.3. Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів

15 квітня 1994 р. було прийнято Угоду СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (СФС), яка встановлює базові правила для стандартів безпеки харчових продуктів та здоров'я рослин і тварин (додаток Г).

Основна мета цієї угоди полягає в тому, щоб підтримати суверенне право будь-якої країни на забезпечення рівня захисту здоров'я, який вважається прийнятним, і гарантувати, що ці незалежні права не використовуються для протекціоністських цілей і не призводять до непотрібних бар'єрів у міжнародній торгівлі.

Усі країни мають уживати заходів, які гарантують, що харчові продукти є безпечними для споживачів, і запобігають розповсюдженню шкідників чи хвороб серед тварин і рослин.

В угоді санітарні та фітосанітарні заходи визначено як будь-які заходи, що застосовуються:

- для захисту життя людей та тварин від ризиків, джерелом яких є харчові добавки, забруднювачі, токсини або патогенні організми в харчових продуктах;
- захисту життя людини від хвороб, які переносяться рослинами й тваринами;
- захисту життя рослин або тварин від шкідників, хвороб або патогенних організмів;
- уникнення чи обмеження іншої шкоди, яка може бути завдана країні від увезення, акліматизації або розповсюдження шкідників.

У цей перелік входять заходи, прийняті для захисту здоров'я риб і дикої фауни, лісів та дикої флори.

СФС – заходи можуть набувати різних форм, а саме:

- 1) вимоги, щоб продукція надходила з вільних від хвороб регіонів;
- 2) огляд продукції;
- 3) певна обробка;
- 4) установлення допустимих максимальних рівнів залишків пестицидів;
- 5) дозвіл використовувати тільки деякі добавки в харчових продуктах.

Санітарні (здоров'я людини і тварин) і фітосанітарні (здоров'я рослин) заходи застосовуються до харчових продуктів, виготовлених усередині країни, до місцевих хвороб рослин і тварин, а також до продукції, що надходить з інших країн.

СФС – заходи, що за самою своєю природою можуть привести до обмежень у торгівлі. Заходи визначаються Угодою про СФС, поширюються на об'єкти, які показано на рис. 4.8.

Для оцінки ризику для рослинного і тваринного світу та здоров'я людини в результаті імпорту сільськогосподарської продукції мають ураховуватися економічні чинники. Визначаючи належний рівень захисту, необхідно намагатися досягти найменших негативних наслідків для міжнародної торгівлі.

Відповідно до угоди країни можуть вживати заходів на тимчасовій основі як запобіжний крок у тому разі, коли наукова обґрунтованість стандартів недостатня. Стандарти в галузі охорони здоров'я та санітарії повинні формулюватися і застосовуватися так, щоб не створювати необґрунтованих бар'єрів у торгівлі (unreasonable barriers to trade).

Рисунок 4.8 – Об'єкти, на які поширюються заходи, визначені Угодою СОТ про СФС

Угода дає змогу використовувати стандарти на дискримінаційній основі з огляду на те, що не завжди доцільно застосовувати один і той самий стандарт до товарів рослинного та тваринного походження, що надходять із різних країн. Цією угодою, порівняно з Угодою про технічні бар'єри в торгівлі, країнам-членам надається можливість більш гнучко реагувати на міжнародні стандарти. Країни-члени можуть застосовувати жорсткіші національні стандарти порівняно з міжнародними, якщо це науково обґрунтовано.

4.2.4. Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА)

Важливим кроком на шляху євроінтеграції є підготовка України до приєднання до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА). Роботу в цьому напрямі було розпочато у 2005 р., після прийняття Європейською комісією в рамках реалізації Плану дій Україна – ЄС рішення про закріплення основних напрямів співпраці на основі Плану дій щодо вільного просування промислових товарів, які необхідно здійснити в рамках підготовки до укладення з ЄС Угоди АСАА, а також визначено принципову згоду щодо надання європейською стороною технічної допомоги Україні для наближення українського технічного законодавства до міжнародних та європейських норм.

У 2006 р., в рамках реалізації одного з перших кроків Плану дій АСАА, за участю центральних органів виконавчої влади і підприємницьких структур, було визначено та погоджено з європейською стороною пріоритетні сектори української промисловості: низьковольтне обладнання, машини і механізми, прості посудини, що працюють під тиском, електромагнітна сумісність.

Укладання двосторонніх угод АСАА за окремими секторами має на меті сприяти взаємному допуску промислової продукції між країною-партнером та ЄС без додаткового випробування та процедур підтвердження відповідності. Укладання домовленостей такого типу передбачає фактично повну адаптацію національного законодавства до законодавства ЄС щодо продукції в секторах, охоплених цими угодами.

Співпраця з європейською стороною з підготовки до укладання Угоди АСАА сприятиме переговорному процесу між Україною та ЄС щодо створення зони вільної торгівлі та укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

З метою деталізації шляхів реалізації Концепції розвитку системи технічного регулювання та споживчої політики на 2006–2010 роки в

Держспоживстандарті України було створено робочу групу, яка протягом 2006 р. розробила публічні документи про державну політику у сфері технічного регулювання та споживчої політики у форматі Зеленої та Білої книг.

У Зеленій книзі «Про політику адаптації національного законодавства у сфері технічного регулювання та споживчої політики до європейських вимог» викладено проблеми та нові можливості, що виникають у сфері технічного регулювання та споживчої політики в разі вступу України до Європейського Союзу.

Біла книга «Політика адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог» містить конкретні пропозиції щодо подолання проблем у сфері адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог, а також можливі шляхи їх вирішення.

Проблемою на сьогодні є наявність технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС.

Причини технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС:

1. Невідповідність секторального законодавства та національної нормативно-правової бази європейським вимогам.
2. Невідповідність української інфраструктури якості європейським принципам і підходам.
3. Недостатня конкуренто- та експортоспроможність української продукції, пов'язана з недостатнім технологічним та інноваційним рівнем промисловості.
4. Застарілі методи управління.
5. Недостатня зовнішня допомога.
6. Нестабільна політична й економічна ситуація в державі.
7. Недостатні темпи реформ у економіці, зокрема у сфері технічного регулювання.

Можливі негативні наслідки:

Політичні: гальмування процесу вступу України до ЄС.

Розділ щодо вільного руху товарів є однією з фундаментальних частин Угоди про асоціацію. Існування технічних бар'єрів у торгівлі є несумісним із принципом вільного руху товарів ЄС. Із цієї причини негативним наслідком у політичній площині може стати гальмування євроінтеграційних процесів.

Економічні: збільшення негативного торговельного сальдо України; обмеження доступу української продукції на європейські та світові ринки через невизнання результатів української оцінки відповідності; наявність на внутрішньому ринку неякісної та небезпечної продукції; зниження інвестиційної привабливості; уповільнення розвитку підприє-

мництва; наявність недобросовісної конкуренції.

Соціальні: негативний вплив на якість життя та здоров'я людей, навколишнє природне середовище, рівень захисту прав споживачів.

Такі негативні наслідки можуть виникнути, якщо на українському ринку питома вага неякісної та небезпечної продукції не зменшуватиметься. Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції на ринку провокуватиме встановлення ціни на невиправдано високому рівні, що негативно позначатиметься на добробуті споживачів.

Мета обраної політики – усунення технічних бар'єрів у торгівлі, якими можуть бути стандарти, технічні регламенти і процедури оцінки відповідності. Об'єктивною необхідністю на нинішньому етапі є застосування стандартів, технічних регламентів і процедури оцінки відповідності, які сприяли б міжнародному обміну товарами і послугами, підвищенню якості, продуктивності, ефективності та надійності на всіх рівнях виробництва і торгівлі.

1. Загальна мета: усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС (*індикатор* – збільшення на 10% обсягу експорту української промислової продукції до ЄС, що підпадає під дію Угоди АСАА, *термін* – до 2014 р.).

1.1. Специфічні цілі:

1) Забезпечити взаємне визнання результатів оцінки відповідності продукції за встановленими пріоритетами (*індикатор* – чотири види продукції: низьковольтне обладнання; машини та механізми; прості посудини, що працюють під тиском; електромагнітна сумісність, *термін* – до 2011 р.).

2) Створити мережу органів з оцінки відповідності за пріоритетними секторами, результати яких будуть визнаватися в ЄС (*індикатор* – по одному органу з оцінки відповідності на кожен з пріоритетних секторів Угоди АСАА, *термін* – до 2011 р.).

1.2. Операційні цілі:

1) Прийняти і впровадити технічні регламенти щодо низьковольтного обладнання; машин та механізмів; простих посудин, що працюють під тиском; електромагнітної сумісності (*індикатор* – чотири технічних регламенти, *термін* – до 2011 р.).

2) Прийняти і впровадити стандарти, дотримання яких сприймається як доказ відповідності вимогам європейських директив на продукцію, що підпадає під дію Угоди АСАА (*індикатор* – 900 стандартів, *термін* – до 2011 р.).

3) Національному агентству з акредитації України приєднатися до Європейської Угоди про акредитацію за пріоритетними секторами

Угоди АСАА з ЄС (*індикатор* – Угода про акредитацію, *термін* – до 2011 р.).

4) Укласти Угоду АСАА за пріоритетними секторами (*індикатор* – Угода за секторами АСАА, у додатку до якої визначено чотири сектори, *термін* – 2012 р.).

Виконання зазначених цілей дасть можливість досягти мети, отримавши:

– у *короткостроковому періоді*: щорічне збільшення на 3% обсягу експорту, порівняно з попереднім, української промислової продукції до ЄС, що підпадає під дію Угоди АСАА, *термін* – 2013 р. у порівняно з 2012 р.;

– у *середньостроковому періоді*: збільшення обсягу експорту української продукції до ЄС, що підпадає під дію Угоди АСАА, на 10% порівняно з 2012 р., *термін* – до 2016 р.;

– у *довгостроковому періоді*: зменшення неякісної продукції на українському ринку на 10% до 2016 р. порівняно з 2012 р.

Для досягнення мети політики існують дві альтернативи.

Альтернатива I. Укласти Угоду АСАА за пріоритетними секторами між Україною та ЄС.

Після укладання Угоди АСАА українська продукція, що буде охоплена угодою, зможе надходити на ринок країн ЄС, а також країн Європейської асоціації вільної торгівлі (Норвегії, Ісландії, Швейцарії та в перспективі країн Середземномор'я) без додаткових випробувань та процедур оцінки відповідності.

Для впровадження цієї альтернативи необхідно здійснити таке:

– прийняти закони України про ринковий нагляд, загальну безпеку продукції, відповідальність за дефектну продукцію, які відповідатимуть практиці ЄС;

– прийняти і впровадити технічні регламенти за пріоритетними секторами, стандарти, дотримання яких сприймається як доказ відповідності вимогам європейських директив на продукцію, що підпадає під дію Угоди АСАА;

– створити незалежні органи з оцінки відповідності в Україні за напрямками АСАА та акредитувати їх;

– приєднатися до Європейської угоди про акредитацію за пріоритетними секторами Угоди АСАА.

Зазначене рішення може бути впроваджене за рахунок використання таких ресурсів:

– наявності кваліфікованих фахівців;

– коштів на розробку стандартів та розвиток еталонної бази, підвищення кваліфікації фахівців, процедури щодо укладення угоди за

рахунок держбюджету України (заробітна платня фахівцям) та за рахунок європейської технічної допомоги.

Таблиця 4.1 – Порівняльна таблиця двох альтернативних рішень

	Альтернатива I	Альтернатива II
Переваги	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення на 10% обсягу експорту української промислової продукції до ЄС, що підпадає під дію Угоди АСАА; – випуск конкурентоспроможної продукції; – взаємне визнання результатів сертифікації та випробувань; – усунення дублювання; – скорочення витрат та часу щодо видачі сертифікатів до 50%; – зменшення неякісної продукції на ринках України та ЄС 	<ul style="list-style-type: none"> – усунення дублювання; – скорочення витрат та часу щодо видачі сертифікатів до 20%; – надходження додаткових коштів за контрактами субпідряду; – можливість збільшення експорту
Недоліки	<ul style="list-style-type: none"> – можливість погіршення від’ємного сальдо у зв’язку зі значним збільшенням імпорту до України в разі недостатньої кількості відповідної вітчизняної продукції, що відповідає європейським нормам та є предметом експорту; – значні витрати на проведення необхідної підготовки до підписання Угоди АСАА 	<ul style="list-style-type: none"> – непідписання угод про асоціацію, зону вільної торгівлі і АСАА між Україною та ЄС; – гальмування процесу вступу України до ЄС

Альтернатива II. Укласти угоди субпідряду українських органів для оцінки відповідності з нотифікованими європейськими органами за пріоритетними напрямками АСАА. Для впровадження цієї альтернативи необхідно здійснити підготовку органів з оцінки відповідності до роботи за субконтрактами. Зазначене рішення може бути впроваджене за рахунок використання коштів на сертифікацію та процедуру акредитації органів з оцінки відповідності; підвищення кваліфікації фахівців.

Для оцінки обох альтернатив групою експертів було визначено критерії, шкалу оцінки та значущість кожного критерію. Після того як експерти проставили бали (графа «значення») за допомогою формули: $\text{сума} = \text{значення} / \text{шкала} \times \text{вага}$, отримано суму за кожним критерієм.

Підсумувавши суми за критеріями можна побачити, що сума першої альтернативи порівняно з другою більша, тому доцільно обрати для реалізації політики першу альтернативу.

Для оцінювання ефективності впровадження запропонованої в цьому документі політики передбачається проведення моніторингу, який здійснюватиметься відповідно до індикаторів, що зазначені в таблиці цілей політики, яких планується досягти. Основні джерела інформації для здійснення моніторингу:

- відслідковування показників економічної ефективності за секторами продукції;
- статистичні дані щодо надходження української продукції на ринки ЄС;
- систематичний аналіз стану споживчого ринку України щодо якості та безпеки продовольчих та непродовольчих товарів та надання споживачам робіт (послуг).

Для досягнення запланованих показників має здійснюватись поточний моніторинг та оцінювання ступеня виконання запланованих показників. У разі виявлення негативної тенденції щодо невиконання запланованих показників мають бути розроблені та впроваджені відповідні коригувальні та запобіжні дії для усунення причин, що привели до невиконання.

Запропоновану політику доцільно оцінювати за такими критеріями:

- скорочення на 50% витрат та часу на процедури сертифікації;
- збільшення на 3% обсягу експорту української промислової продукції до ЄС, що підпадає під дію Угоди АСАА (до 2013 р. порівняно з 2012 р.);
- зменшення на 10% надходження на український ринок неякісної та фальсифікованої продукції (до 2016 р. порівняно з 2012 р.).

Очікуються такі позитивні та негативні наслідки в різних галузях діяльності.

Позитивні наслідки:

- збільшення експорту української продукції (до 2013 р. – 3%);
- зменшення неякісної продукції на ринку (до 2016 р. – 10%);
- збільшення інвестиційної привабливості (до 2016 р. від 3 до 5%);
- збільшення розвитку підприємництва (до 2016 р. – збільшення суб'єктів підприємницької діяльності від 1 до 3%);

– зменшення недобросовісної конкуренції (до 2016 р. – зменшення від 3 до 5% контрабандної продукції).

Фінансові позитивні наслідки:

– скорочення витрат та часу на процедури сертифікації (до 2013 р. зменшиться на 50%);

– збільшення надходжень до бюджету за рахунок збільшення експорту (до 2016 р. збільшиться на 3%);

– зменшення витрат на лікарняне та страхове відшкодування (до 2016 р. зменшиться на 0,1%).

Негативні наслідки:

– витрати на проведення робіт із сертифікації, розроблення стандартів, технічних регламентів, законодавчої бази (до 2013 р. – близько 27 млн грн);

– витрати на навчання кадрів (до 2011 р. – 70 тис. грн, 100 тис. євро);

– збільшення витрат на переоснащення виробництва для випуску нової продукції за новими стандартами (до 2016 р. – збільшення від 20 до 30%).

Соціальні позитивні наслідки:

– підвищення якості життя завдяки зменшенню неякісної продукції на ринках (до 2016 р. збільшиться на 5%);

– підвищення рівня кваліфікованих кадрів (до 2016 р. – визнання в ЄС рівня кваліфікованих фахівців у сфері органів відповідності);

– покращення навколишнього середовища (до 2016 р. зменшення витрат на утилізацію, переробку на 3%);

– покращення рівня захисту прав споживачів (до 2016 р. зменшиться надходження скарг від населення на 5%);

– зменшення випадків отруєнь, травмувань населення (до 2016 р. зменшиться на 5%).

Контрольні запитання

1. Що таке технічні бар'єри? Наведіть приклади.
2. Дайте характеристику ГАТТ: рік та мета підписання угоди, питання, що регулює.
3. Що таке новий підхід? Якими є принципи нового підходу та з яких елементів складаються директиви нового підходу?
4. Що таке глобальний підхід? Яка основна мета та принципи глобального підходу?
5. Що спільного та відмінного в новому та глобальному підходах?
6. Дайте характеристику модульній системі оцінки відповідності.
7. Які принципи забезпечують вільний рух товарів у ЄС?
8. Що таке ТБТ? Дайте характеристику.
9. З якою метою було прийнято Угоду про застосування санітарних та фіто-санітарних заходів? На які об'єкти поширюється ця Угода?
10. Що таке АСАА? Які наслідки очікуються від співпраці України з АСАА?

РОЗДІЛ 5

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОГО ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

5.1. Система стандартизації продукції

Стандартизація – діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усунення бар'єрів у торгівлі і сприяння науково-технічному співробітництву.

Під стандартизацією мають на увазі діяльність, спрямовану на досягнення впорядкування в певній галузі за допомогою визначення положень для загального і багаторазового застосування відносно реально існуючих і потенційних завдань. Ця діяльність виявляється в розробці, публікації, застосуванні стандартів.

Стандартом називається документ, у якому в цілях добровільного багаторазового використання встановлюються характеристики продукції, правила здійснення і характеристики процесів виробництва, експлуатації, зберігання, перевезення, реалізації й утилізації, виконання робіт або надання послуг. Стандарт також може містити вимоги до термінології, символіки, упаковки, маркування, етикеток і правил їх нанесення.

Стосовно продукції стандартизація охоплює:

- установа вимог до якості готової продукції, а також сировини, матеріалів, напівфабрикатів і комплектуючих виробів;
- розвиток уніфікації й агрегування продукції як важливої умови спеціалізації й автоматизації виробництва;
- визначення норм, вимог і методів у галузі проектування та виготовлення продукції для забезпечення належної якості й недопущення невиправданої різноманітності видів і типорозмірів виробів однакового функціонального призначення;
- формування єдиної системи показників якості продукції, методів її випробування та контролю; забезпечення спільності термінів вимірювань і позначень;
- створення єдиних систем класифікації й кодування продукції, носіїв інформації, форм і методів організації виробництва.

Стандартизація продукції здійснюється за певними принципами, основними з яких є:

- урахування рівня розвитку науки і техніки, екологічних вимог, економічної доцільності та ефективності виробництва для виготовлювача, користі та безпеки для споживачів і держави в цілому;
- гармонізація з міжнародними, регіональними, а в необхідних випадках – з національними стандартами інших країн;
- взаємозв'язок і узгодженість нормативних документів усіх рівнів; придатність останніх для сертифікації продукції;
- участь у розробці нормативних документів усіх зацікавлених сторін – розробників, виготовлювачів, споживачів, органів державної виконавчої влади;
- відкритість інформації щодо чинних стандартів та програм робіт зі стандартизації з урахуванням чинного законодавства.

Результати стандартизації знаходять відображення в спеціальній нормативно-технічній документації. Основними її видами є стандарти й технічні умови – документи, що містять обов'язкові для продуцентів норми якості виробу і засоби їх досягнення (набір показників якості, рівень кожного з них, методи й засоби вимірювання, випробувань, маркування, пакування, транспортування і зберігання продукції). Застосовувана на підприємствах нормативно-технічна документація охоплює певні категорії стандартів, які відрізняються ступенем жорсткості вимог до виробів і сукупністю об'єктів стандартизації.

Найбільш жорсткі вимоги щодо якості містяться в міжнародних стандартах, які розробляються Міжнародною організацією стандартизації – ISO і використовуються для сертифікації виробів, що експортуються в інші країни й реалізуються на світовому ринку. Нині існують міжнародні стандарти ISO серії 9000.

Стандартизація, як основа технічного регулювання, знаходить дуже широке застосування майже в усіх галузях. Вона чітко встановлює вимоги до продукції (військове озброєння, атомна енергетика, аерокосмічна галузь тощо) та питань безпеки, дозволяє досягати рівня стандартної (базової) або навіть конкурентоспроможної якості (наприклад, на рівні галузевих стандартів) відповідно до мети застосування.

5.1.1. Основні цілі CEN, правила розробки стандартів, директив, забезпечення бізнес-підходу в межах CEN

Як уже зазначалося, CEN (Європейський комітет зі стандартизації) – це організація, яка сприяє розвитку європейської економіки і глобальної торгівлі, поліпшенню соціального стану громадян і захисту до-

вкілля за допомогою створених нею стандартів та інших нормативних документів (НД). Її національні комітети-члени спільно працюють над розробленням добровільних стандартів у різних секторах людської діяльності з метою побудови єдиного європейського ринку товарів та послуг.

Головна стратегія CEN – сприяння Європі утримувати передові позиції у світовій економіці. CEN забезпечує повний комплекс стандартів на різні вироби, охоплюючи питання якості, випробувань, підтримки внутрішніх зв'язків, зменшення витрат виробництва, здатності до взаємодії, застосування товарів і послуг тощо.

Стратегія CEN визначає вісім ключових цілей:

1. Сприяння розвитку гармонічної системи європейської стандартизації. CEN прагне відображати потреби бізнесу, що постійно змінюються, задля сприяння конкурентоспроможності європейської промисловості та підтримки завдань Лісабонської програми. Основними проблемами тут є глобалізація ринків і конвергенція технологій, необхідність протистояти труднощам, що супроводжують запровадження інновацій та новітніх технологій.

2. Забезпечення ділового підходу разом з ефективною маркетинговою стратегією в межах CEN для підсилення забезпечення послуг споживачам та поліпшення прозорості системи стандартизації CEN. Досягнення цієї мети приведе до визнання європейською промисловістю та іншими зацікавленими сторонами провідної ролі CEN у створенні європейських стандартів та інших НД, що сприятиме економічному розвитку в Європі та конкурентоспроможності європейської промисловості.

3. Забезпечення споживачів своєчасною та відповідною їхнім вимогам продукцією та послугами за умови дотримання принципів відкритості, прозорості та консенсусу. CEN пропонує чіткий, повний та ефективний комплект процедур та засобів ІТ для підтримання технічної роботи, завдяки чому споживачі визнаватимуть та оцінюватимуть CEN як турботливого провайдера послуг, що відповідає їхнім вимогам та очікуванням.

4. Забезпечення стабільного фінансування системи стандартизації CEN. Стабільне фінансування дозволяє CEN здійснювати всю роботу з стандартизації та іншу діяльність, яку вимагають зацікавлені сторони.

5. Створення ефективних відносин із ЕС та ЕФТА з метою сприяння та підсилення ролі європейської стандартизації як інструмента для підтримки європейської політики та спрощення законодавства в Європі. Система європейської стандартизації сприйматиметься як рівноп-

равний партнер, що сприяє ініціативам, спрямованим на покращання європейської конкурентоспроможності.

6. Здійснення ролі визнаного провайдера європейських стандартів з оцінювання відповідності та розповсюдження знака відповідності CEN разом із CENELEC забезпечує видання вичерпної низки європейських стандартів та настанов, призначених для запровадження та визнання добродійної практики оцінювання відповідності, придатної для проведення оцінювання та широкого використання всіма зацікавленими сторонами. До того ж CEN сприяє використанню знака Keurmark, як такого, що підтверджує відповідність європейським стандартам.

7. Перегляд корпоративної керівної структури з метою спрощення процесів прийняття рішень та забезпечення ефективної політики в межах CEN. CEN забезпечує кваліфіковане, демократичне та ефективне керування структурами для спрощення прийняття рішень та ефективного ведення політики, беручи до уваги вимоги, які є результатом розширення членства в CEN та потреб для більш тісного залучення до процесів стандартизації представників промисловості та інших зацікавлених сторін.

8. Відкритість до партнерства для ефективного розроблення європейських стандартів, що забезпечує тісну співпрацю з міжнародними партнерськими організаціями. CEN сприяє тісному співробітництву з ISO як із міжнародною партнерською організацією з метою усунення дублювання в роботі, найкращого використання обмежених джерел фінансування та створення пов'язаних комплексів стандартів. CEN домагається конвергенції політики, процедур та найкращої практики. Для цього передбачено заходи з підтримки розроблення міжнародних стандартів шляхом використання Віденської угоди між CEN та ISO й підходу, за якого проекти стандартів мають розроблятися разом з ISO.

Шлях до участі зацікавлених сторін у розробці європейських стандартів лежить через національні органи зі стандартизації, які формують збалансовані делегації в європейські органи зі стандартизації. Теоретично національна делегація повинна бути вичерпною і відображати інтереси всіх зацікавлених сторін, включаючи виробників, професійні асоціації, споживачів, захисників навколишнього середовища, профспілки, підприємства малого та середнього бізнесу.

Участь у процесі стандартизації дозволяє зацікавленим сторонам прогнозувати зміни стандартів у своїй галузі, а також мати можливість висловлювати свою думку, що знаходить відображення у змісті стандартів. Суб'єкт, який бажає взяти участь у процесі розробки європейського стандарту, зв'язується з національним органом зі стандартизації безпосередньо або через професійну асоціацію, членом якої є даний суб'єкт.

Через національний орган зі стандартизації суб'єкт може брати участь у «дзеркальному комітеті» – національному технічному комітеті, який є національним аналогом комітету CEN, у рамках якого виробляється національна позиція відносно того чи іншого європейського стандарту. Вироблену позицію національна делегація потім представляє у відповідному технічному комітеті CEN. Крім участі в роботі національних комітетів, суб'єкт має можливість стати членом національної делегації в технічному комітеті CEN або бути призначеним як експерт в одну з робочих груп.

Пропозиція з розробки європейського стандарту може виходити від будь-якої зацікавленої сторони через національний орган зі стандартизації тієї країни, резидентом якої є особа, яка зробила пропозицію. У випадках, пов'язаних із європейським законодавством, пропозиція може виходити від Європейської комісії або Європейської асоціації з вільної торгівлі (англ. European Free Trade Association – EFTA).

Пропозиція вноситься до плану роботи відповідного технічного комітету CEN і передається в одну з робочих груп, яка приступає до розробки проекту стандарту. Робочі групи підзвітні технічному комітету. Якщо пропозиція відноситься до нової галузі діяльності у сфері стандартизації, то її розгляд спочатку відбувається в Технічній раді CEN, яка потім направляє роботу в новий або існуючий технічний комітет. CEN може відмовитися від розробки стандарту, якщо визнає, що не має ресурс для його розробки.

Після прийняття проекту документа національні органи зі стандартизації припиняють будь-яку діяльність з розробки аналогічних національних стандартів: не ініціюються жодні нові проекти, так само як і не проводиться перегляд чинних стандартів, предметну сферу яких зачіпає проект європейського стандарту. Таке заморожування діяльності зі стандартизації називається «оперативної паузою». Мета паузи полягає в тому, щоб не допустити відволікання ресурсів на національну стандартизацію у випадку, коли ці ресурси потрібні для розробки стандарту на рівні ЄС.

Проект європейського стандарту випускається для громадського обговорення, де кожна зацікавлена особа (виробники, органи державної влади, споживачі) може висловити свої зауваження до проекту документа. Національними органами стандартизації потім проводиться співставлення отриманих зауважень, а відповідальний за проект стандарту технічний комітет CEN проводить аналіз зауважень.

З урахуванням отриманих зауважень готується остаточний варіант документа, який потім виноситься на офіційне голосування членами CEN. Після ратифікації CEN кожен національний орган зі стандартиза-

ції приймає європейський стандарт як національний і скасовує всі національні стандарти, які вступають у протиріччя з новим європейським стандартом. Таким чином, європейський стандарт стає національним стандартом у країнах – членах CEN.

Європейські стандарти готують у технічних комітетах CEN. Завдання комітетів полягає в розробці стандартів на вироби, матеріали, конструкції та послуги. У даний час під егідою CEN діє більше 600 комітетів. На виробках, матеріалах і конструкціях, що пройшли процедуру оцінки відповідності стандартам, може використовуватися спеціальне маркування CE.

Розробка будь-якого європейського стандарту відбувається в три етапи:

- 1) ENV (проект норми – попередній європейський стандарт);
- 2) prEN (переднорма – проект європейського стандарту);
- 3) EN (євронорма – офіційно схвалений європейський стандарт).

На кожному етапі відбуваються усесторонні національні консультації. Періодична підтримка та оновлення єврокодексів робляться на підставі зворотного зв'язку з органами стандартизації країн-учасників. Кодекси переглядаються з урахуванням балансу потреби, стабільності та можливостей отримання промисловістю вигод від їх перегляду.

Документи, що розробляються CEN, публікуються англійською, французькою та німецькою мовами. Країни, у яких ці мови не використовуються, мають право публікувати документи власними мовами, отримавши схвалення Секретаріату CEN. Проте слід зазначити, що CEN особисто не займається публікацією стандартів, а передає цю функцію своїм національним органам, які публікують їх у вигляді частини своїх національних збірок.

До документа, уведеного в дію CEN, можна додати свій національний титульний аркуш, національну передмову та національний додаток.

У той же час, національні органи із стандартизації не мають права змінювати технічні та нормативні положення, описані в оригіналі документа CEN. Як правило, національний додаток є складовою частиною стандарту CEN на продукцію. Що стосується єврокодексів, то правила їх опублікування після DAV допускають різночасні публікації стандарту і національної програми.

Діяльність CEN активно сприяє європейській економіці в умовах глобальної торгівлі, соціальному захисту європейських громадян та захисту довкілля за допомогою подальшого розвитку ефективної інфраструктури для розроблення, підтримки та розподілу гармонізованих

стандартів і технічних умов. Останні повинні бути гнучко пристосованими до ринкових і суспільних потреб, запитів виробництва і ринку, придатними для посилення у законодавстві та для проведення оцінювання відповідності. Стандарти мають відповідати принципам відкритості, прозорості, консенсусу та обґрунтованості.

Основними споживачами стандартів CEN є:

- промисловість, сфера послуг, комерційна сфера та інші учасники ринкового процесу;
- урядові органи та інші суспільні органи, включно з ЕС і EFTA;
- приватні та державні установи, у тому числі університети та інші наукові органи;
- соціальні партнери, представники груп з особливими інтересами на європейському та національному рівнях, включаючи профспілки, споживачів і групи із захисту довкілля;
- органи з оцінювання відповідності, зокрема органи випробувань і сертифікації.

Таким чином, діяльність CEN відіграє важливу роль у бізнес-просторі шляхом пристосовування до змін, що відбуваються в Європейському Союзі, а саме: глобалізація торгівлі, конвергенція технологій та інновації впливають на правила гри. Система європейської стандартизації не має засобів, щоб кинути виклик цим змінам, і мусить пристосовувати свої послуги для підсилення конкурентоспроможності європейської промисловості.

5.1.2. Добровільність застосування стандартів як основний принцип міжнародної стандартизації

Стандартизація, здійснювана з метою сприяння дотриманню вимог технічних регламентів та інших, раніше зазначених цілей, реалізується відповідно до принципів:

- добровільного застосування стандартів;
- максимального врахування інтересів зацікавлених осіб;
- застосування міжнародного стандарту як основи для розробки національного стандарту, за винятком випадків, якщо застосування міжнародних стандартів із певних причин визнано неможливим;
- неприпустимості створення перешкод виробництву та обігу продукції, виконання робіт та надання послуг, що суперечать технічним регламентам;
- забезпечення умов для однакового застосування стандартів.

Принцип добровільного застосування стандартів розглянемо докладніше.

Добровільний принцип застосування стандартів зовсім не означає всездозволеності розробників і виробників продукції. На базі стандартів розробляють обов'язкові для застосування технічні регламенти. Якщо виріб випущено з відхиленням від стандарту (а отже і технічного регламенту), він не пройде оцінки відповідності й не буде допущений до виробництва або експлуатації. У низці технічних регламентів прямо вказані стандарти, що застосовуються при виробництві продукції та інших об'єктів технічного регулювання. Однак, говорячи про добровільність стандартів, необхідно враховувати наступні положення.

По-перше, вимоги, передбачені в стандартах, зокрема для виробника певної продукції, який добровільно побажав слідувати їм, указавши на це, наприклад, при маркуванні продукції, набувають обов'язкової чинності.

По-друге, не можна виключати можливості обов'язкового застосування стандартів, як у цілому, так і окремих положень, у разі прямої вказівки на це в договорах, контрактах. Якщо сторони договору висловили своє волевиявлення надати вимогам того чи іншого стандарту обов'язкової чинності, то і виконання цих вимог буде обов'язковим.

Якщо раніше стандарти, у яких були вказані вимоги до якості продукції, були обов'язковими і їх дотримання контролювалося державою, то тепер у справу вступають умови ринку. Це означає, що вироби і продукція, випущені з відхиленням від стандартів, виявляться неконкурентоспроможними. Якщо продукція є об'єктом технічного регулювання, то порушення стандарту буде порушенням закону з усіма юридичними наслідками, що впливають звідси.

5.2. Система оцінки відповідності

Успіх реалізації продукції на внутрішньому й особливо на зарубіжному ринках можливий за умови, що вона відповідає вимогам норм, правил та законів, що діють у певній країні. Дозвіл на продаж товару регулюється законодавчо шляхом проведення процедури сертифікації відповідності й надання виробнику відповідного документа.

Нагадаємо, що оцінювання відповідності – процедура, завдяки якій третя сторона дає гарантію, що продукція, процес або послуга відповідають вимогам, які встановлені стандартами або іншою нормативною документацією.

Таку гарантію видає третя сторона – орган сертифікації (першою стороною вважається виробник або постачальник, продавець, другою стороною – споживач або замовник).

Загальна схема, правила та порядок проведення оцінювання відповідності (сертифікації)

Схема (модель) сертифікації визначається органом із сертифікації продукції (ОС) під час розгляду заявки з урахуванням бажання і можливостей заявника, особливостей даного типу продукції та його використання, а також стану виробництва конкретної продукції. Від схеми сертифікації залежить, зокрема, термін дії сертифіката та кількість продукції, на яку розповсюджується сертифікат. Кількість зразків продукції для випробувань, порядок їх відбору, програма випробувань, порядок та періодичність проведення технічного нагляду визначаються ОС.

Орган з оцінювання відповідності продукції має право проводити випробування сертифікованої продукції для технічного нагляду у випробувальній лабораторії, а також застосовувати інші правила щодо відбору схеми (модуля) сертифікації, залежно від специфіки продукції та особливостей її виробництва.

Одиницею продукції вважається один штучний виріб; партія продукції, що супроводжується одним сертифікатом відповідності або одним супроводжувальним документом, у якому є посилання на сертифікат відповідності; партія продукції, виготовлена з однієї й тієї ж партії вихідної сировини, матеріалів тощо.

Оцінювання відповідності передбачає такі основні етапи: атестація виробництва продукції; сертифікація системи якості виробництва продукції; випробування продукції з метою сертифікації; технічний нагляд за виробництвом продукції. Оцінювання відповідності регламентується ДСТУ 3413 і проводиться за однією із шести схем (модулів), які наведені в табл. 5.1.

Таблиця 5.1 – Схеми (модулі) оцінювання відповідності продукції в системі УкрСЕПРО

Серійність продукції, що сертифікується	Обов'язковість проведення робіт щодо продукції, яка сертифікується				Документи, що видаються органом із сертифікації продукції
	атестація її виробництва	сертифікація системи якості і виробництва	випробування з метою сертифікації	технічний нагляд за виробництвом	
1	2	3	4	5	6

Одиничний виріб	Не проводиться	Не проводиться	Проводиться для кожного виробу	Не проводиться	Сертифікат відповідності на кожен виріб
-----------------	----------------	----------------	--------------------------------	----------------	---

Продовження табл. 5.1

1	2	3	4	5	6
Партія продукції (виробів)	Проводиться, якщо вирішено органом із сертифікації та заявником		Проводиться на зразках, що відібрані в порядку і в кількості, які встановлені органом із сертифікації	Проводиться тільки за наявності угоди між замовником та органом із сертифікації щодо атестації виробництва	Сертифікат відповідності на партію продукції (виробів) із наведенням розміру сертифікованої партії
Продукція, яка випускається серійно	Проводиться	Не проводиться		Проводиться в порядку, що визначений органом із сертифікації	Сертифікат із терміном дії, що встановлюється ліцензійною угодою з урахуванням терміну дії атестата виробництва
Продукція, що виробляється серійно	Проводиться	Проводиться органом із сертифікації системи якості	Проводяться первинні випробування на зразках, що відібрані в порядку та кількості, установлених органом сертифікації	Проводиться в порядку, що визначений органом із сертифікації	Сертифікат із терміном дії, що встановлюється ліцензійною угодою з урахуванням терміну дії сертифіката на систему якості та атестата виробництва
Продукція, що випускається серійно і кожна одиниця якої підлягає контролю за технологічним	Не проводиться. Проводиться оцінка виробництва в складі робіт із сертифікації,	Проводиться органом із сертифікації системи якості	Не проводиться	Проводиться в порядку, що визначений органом із сертифікації	Сертифікат із терміном дії, що встановлюється ліцензійною угодою з урахуванням терміну

процесом на відповідність усім вимогам	системи якості				дії сертифікати на систему якості
--	----------------	--	--	--	-----------------------------------

Правила оцінювання відповідності продукції. Під час вибору схеми сертифікації рекомендується керуватися такими правилами:

- сертифікат на один виріб видається на підставі позитивних результатів випробувань цього виробу, що проведені у випробувальній лабораторії;
- розмір партії (штук, кг, м, кв. м тощо) наводиться заявником у заявці на сертифікацію;
- якщо заявка подається на партію продукції (виробів), що планується до виготовлення, то орган із сертифікації разом із заявником вирішують питання про економічну доцільність атестації виробництва цієї продукції;
- ліцензія на право застосування сертифіката відповідності щодо продукції (виробів), яка виготовляється виробником серійно протягом устанавленого ліцензією строку, надається органом із сертифікації на підставі позитивних результатів первинних випробувань в акредитованій лабораторії зразків продукції, що відбираються з виробництва або торгівлі в кількості, у строки й у порядку, які встановлені органом.

Порядок проведення робіт з оцінювання відповідності (сертифікації) продукції регламентується нормативним документом ДСТУ 3413 і в загальному випадку містить: подання та розгляд заявки на сертифікацію продукції; прийняття рішення за заявкою із зазначенням схеми (модуля) сертифікації; атестацію виробництва продукції, що сертифікується, або сертифікацію системи якості, якщо це передбачено схемою сертифікації; відбирання, ідентифікацію зразків продукції та їх випробування; аналіз одержаних результатів та прийняття рішення про можливість видачі сертифіката відповідності та надання ліцензій; видачу сертифіката відповідності, надання ліцензій та занесення сертифікованої продукції до реєстру системи; визнання сертифіката відповідності, що виданий закордонним або міжнародним органом; технічний нагляд за сертифікованою продукцією під час її виробництва; інформацію про результати робіт із сертифікації.

Подання та розгляд заявки. Для проведення сертифікації продукції заявник (включно іноземний) подає до акредитованого органу з сертифікації продукції заявку відповідної форми, яка має бути розглянута, і не пізніше одного місяця після її подання заявник повинен одержати рішення, яке містить основні умови сертифікації. Копії рішення направляються до органу з сертифікації систем якості (у разі необхідності), до випробувальної лабораторії, що буде проводити випробування;

до територіального центру Держстандарту за місцем розташування заявника. Якщо є декілька акредитованих органів із сертифікації конкретного виду продукції, що діють у різних регіонах, заявник має право подати заявку до будь-якого з них.

Видача сертифіката відповідності. За наявності протоколів із позитивними результатами випробувань, сертифіката на системи якості або атестата виробництва, залежно від прийнятої схеми (модуля) сертифікації, орган із сертифікації продукції оформляє сертифікат відповідності, реєструє його в реєстрі системи та видає заявнику, який після цього має право маркувати продукцію, тару, упаковку, супровідну документацію та рекламні матеріали знаком відповідності. Термін дії сертифіката на продукцію, яка випускається підприємством серійно протягом строку, що встановлений ліцензійною угодою, визначає орган з сертифікації з урахуванням терміну дії нормативних документів на продукцію, терміну, на який сертифікована система якості або атестоване виробництво. Термін, установлений у ліцензії, не продовжується. Порядок надання нової ліцензії замість тієї, що втратила силу, визначає орган із сертифікації продукції в кожному конкретному випадку.

У Системі УкрСЕПРО сертифікати і їх копії видаються на офіційних бланках, що мають голограму та інші ступені захисту. На цих же бланках можуть бути видані сертифікати на продукцію, що не ввійшла до «Переліку продукції, яка підлягає обов'язковій сертифікації в Україні». Роботи з сертифікації продукції й систем управління якістю (навколишнє середовище, професійна безпека та здоров'я, соціальна відповідальність тощо за ДСТУ 3420-96) в Українській державній системі сертифікації УкрСЕПРО виконуються відповідно до вимог серії стандартів Системи УкрСЕПРО.

Проведення випробувань з метою сертифікації. Випробування продукції з метою сертифікації проводяться випробувальною лабораторією (центром), акредитованою на право проведення видів випробувань, які передбачені нормативними документами на продукцію, або на право проведення випробувань цієї продукції. Відповідно до вимог стандарту ДСТУ 3411-2004 випробувальні лабораторії, що співпрацюють з ОС на основі договорів про співпрацю, включаються в список, який надходить у реєстр Системи УкрСЕПРО при призначенні (уповноваженні) органу на роботи в Системі УКРСЕПРО.

Орган із сертифікації продукції (ОС) відбирає зразки (проби) продукції для випробувань і отримує технічну документацію на них. Склад технічної документації встановлюється ОС. Кількість зразків для випробувань і правила їх відбору також установлюються ОС.

Випробування продукції, що імпортується, проводяться випробувальними лабораторіями (центрами), акредитованими в Системі УкрСЕПРО. У разі проведення випробувань зразків продукції великогабаритної, нетранспортабельної, такої, що вимагає монтажу на місці експлуатації або що вимагає застосування унікального випробувального устаткування, допускається випробування з метою сертифікації проводити на підприємстві – виробнику з використанням його випробувального устаткування і засобів вимірювань, які відповідають установленим вимогам. Випробування при цьому повинні проводити фахівці випробувальної лабораторії.

У процесі добровільної сертифікації, що проводиться в Системі УКРСЕПРО, визначається відповідність параметрів продукції вимогам нормативних документів, які вказані заявником. Як правило, це мають бути вимоги безпеки, наведені в нормативних документах, що діють в Україні. У цьому процедури добровільної сертифікації відповідають процедурам обов'язкової сертифікації в Системі УкрСЕПРО.

Роботи з добровільної сертифікації продукції, не включеної в «Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні», проводяться за правилами і порядком Системи УкрСЕПРО, описаними раніше.

Слід зазначити, що проведення робіт із добровільної сертифікації істотно підвищує конкурентоспроможність сертифікованої продукції, дозволяє виробникові ефективніше брати участь у тендерних конкурсах, активніше упроваджуватися на ринку України.

Організаційною основою сертифікації продуктованих підприємствами виробів є створювана мережа державних випробувальних центрів (ДВЦ) із найважливіших видів продукції виробничо-технічного і культурно-побутового призначення.

5.2.1. Основні завдання Програми інтеграції України до Європейського Союзу у сфері підтвердження відповідності

Пріоритетність співробітництва України з Європейським Союзом та його окремими державами-членами пов'язана з тим, що це угруповання буде визначати напрями економічного прогресу та політичну стабільність у регіоні в довгостроковій перспективі.

Програма інтеграції України до Європейського Союзу має стати головним інструментом загальної стратегії на шляху наближення України до ЄС за всім спектром співробітництва – політичним, соціальним, фінансовим, економічним, торговельним, науковим, освітнім, культур-

ним тощо. Інші програми та плани політичного й соціально-економічного спрямування, що розробляються або підлягають розробленню органами виконавчої влади, повинні ґрунтуватися на цілях цієї програми.

Після прийняття у 2001 р. рамкового Закону України «Про підтвердження відповідності» розпочато роботу з формування секторального законодавства, що полягає в розробленні й прийнятті технічних регламентів, якими запроваджуються акти європейського законодавства.

Реформування системи обов'язкової сертифікації, а також суттєве скорочення переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, буде продовжуватись шляхом упровадження технічних регламентів, розроблених на основі європейських директив нового підходу, та стандартів, добровільне застосування яких може сприйматись як доказ відповідності продукції технічним регламентам, а також через запровадження декларування відповідності продукції виробником або імпортером.

З метою створення сприятливих умов для бізнесу у 2005 р. затверджено Тимчасовий порядок декларування відповідності продукції з низьким ступенем ризику для життя і здоров'я споживачів та підготовлено Перелік продукції, відповідність якої може бути підтверджена декларацією про відповідність. Запровадження декларування дає змогу підприємцям самостійно обирати процедуру оцінки відповідності – шляхом сертифікації або декларування.

Протягом 2003-2005 рр. було прийнято 16 технічних регламентів, розроблених на основі європейських директив, переважно нового і глобального підходів, у яких установлюються обов'язкові вимоги щодо безпеки до певних видів продукції. Станом на I квартал 2009 р. в Україні затверджено постановами Уряду 22 технічних регламенти, графік їх прийняття наведено нижче.

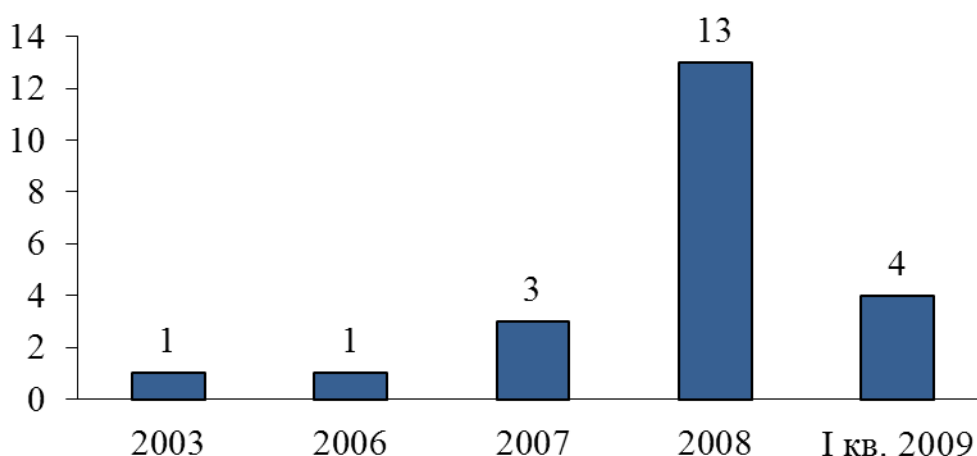

Рисунок 5.1 – Прийняття технічних регламентів, затверджених постановами уряду

Важливим кроком на шляху переходу від обов'язкової сертифікації продукції до оцінки її відповідності згідно з міжнародними вимогами є створення інфраструктури для проведення оцінки відповідності згідно з технічними регламентами та призначення органів з оцінки відповідності продукції, процесів і послуг вимогам технічних регламентів.

Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» (2005 р.) був розроблений з метою досягнення максимальної відповідності вимогам Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ і законодавства ЄС. Цим законом визначено правові та організаційні засади розроблення і застосування національних стандартів, технічних регламентів та процедур оцінки відповідності, а також основоположні принципи державної політики у сфері стандартизації, технічного регулювання та оцінки відповідності. Прикінцевими положеннями цього закону внесено відповідні зміни до законів України «Про стандартизацію» та «Про підтвердження відповідності».

У травні 2007 та квітні 2008 р. було прийнято зміни до зазначеного закону, якими передбачено забезпечення пріоритетного застосування міжнародних стандартів, інструкцій або рекомендацій як основи для національних стандартів, технічних регламентів, а також приведення частини зобов'язань України щодо процедур оцінки відповідності продукції у повну відповідність з вимогами ст. 6.1 Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ.

З метою забезпечення розвитку національної стандартизації, її відповідності вимогам Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ та гармонізації із системою стандартизації ЄС урядом прийнято Державну програму стандартизації на 2006-2010 роки. Цією програмою передбачено прийняття 8570 стандартів, що підлягають розробленню та узгодженню з міжнародними та європейськими за галузями економіки.

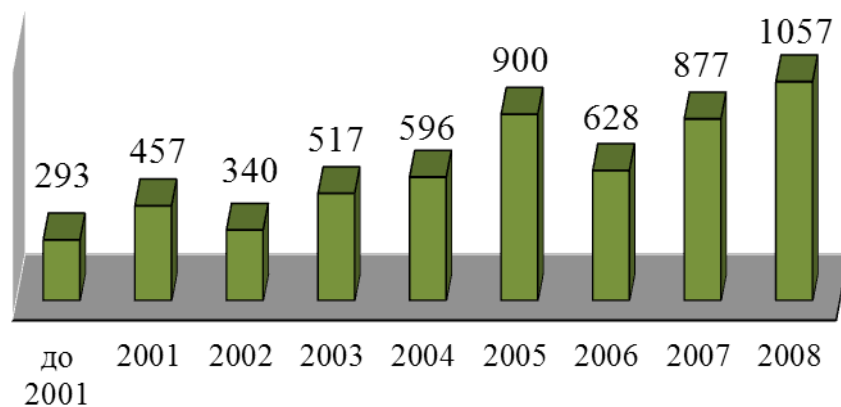

Рисунок 5.2 – Динаміка прийняття національних стандартів, гармонізованих із міжнародними і європейськими

Усього станом на 15 квітня 2009 р. в Україні чинними є 5618 національних стандартів, гармонізованих із міжнародними та європейськими. Рівень гармонізації досяг 25%. Проте статус асоціації з ЄС потребує прийняття як національних не менше 80% європейських стандартів.

Складовою цієї програми є Програма перегляду чинних в Україні міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 р., та приведення їх у відповідність до Угоди про технічні бар'єри в торгівлі Світової організації торгівлі. Станом на 1 березня 2006 р. фонд чинних в Україні міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 р., складав 16765 стандартів. В рамках виконання Програми перегляду, починаючи з 2006 р. в Україні скасовано чинність 3255 стандартів колишнього СРСР.

Сьогодні законодавство України у сфері підтвердження відповідності складається із законів України «Про підтвердження відповідності», «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», Декрету Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію», постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Технічного регламенту модулів оцінки відповідності та вимог щодо маркування національним знаком відповідності, які застосовуються в технічних регламентах із підтвердження відповідності», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку технічного регулювання та споживчої політики у 2006 – 2010 роках» та інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у цій сфері.

5.2.2. Визнання результатів робіт з оцінки відповідності як шлях усунення технічних бар'єрів у торгівлі

Оцінка відповідності різних видів продукції, процесів і послуг може здійснюватися у таких формах:

- самооцінки (оцінка першою стороною), коли виробник самостійно оцінює відповідність його продукції чи послуг установленим вимогам і видає декларацію відповідності;
- оцінки другою стороною, коли відповідність перевіряється покупцем продукції чи послуг;
- оцінки третьою стороною, коли відповідність перевіряється незалежною третьою стороною (сертифікація).

Остаточною метою оцінки відповідності є гарантування безпеки та якості продукції її кінцевим споживачам, а також допомога їм у здійсненні поінформованого вибору.

Оцінка відповідності може бути обов'язковою або добровільною. У той час як обов'язкова оцінка зазвичай обмежується безпекою певних видів продукції, добровільна сертифікація покликана покращити репутацію виробника та здійснити незалежну перевірку якості його продукції, а також допомогти споживачам зробити поінформований вибір.

Як правило, держави або затверджують переліки продукції, що підлягає обов'язковій оцінці відповідності, або встановлюють в окремому законодавчому акті вимогу щодо обов'язкової оцінки відповідності певних товарів. Така продукція утворює так звану законодавчо регульовану сферу. Товари, для яких не встановлено вимог щодо оцінки їхньої відповідності, можуть бути сертифіковані добровільно. Вони утворюють законодавчо нерегульовану сферу. Однак, навіть якщо державою не встановлені обов'язкові вимоги до сертифікації відповідності товарів, багато покупців, які мають добру репутацію на ринку (підприємства оптової та роздрібною торгівлі, постачальники) для мінімізації власних ризиків часто вимагають від виробників проходження незалежної перевірки відповідності їхньої продукції та надання супровідних сертифікатів відповідності для такої продукції, виданих третьою стороною.

Таким чином, ринок накладає на виробників зобов'язання завірення покупця в якості його продукції за допомогою третьої сторони. Хоча така сертифікація належить до добровільної сфери, оскільки ця вимога не встановлена законом, більшість виробників змушені дотримуватися вимог покупців, щоб залишатися на ринку і зберігати свою ринкову частку. Саме тому така добровільна сертифікація по суті набирає рис обов'язкової, але такої, що вимагається покупцями, а не державою.

Як Угода про технічні бар'єри в торгівлі, так і Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів заохочують гармонізацію процедур оцінки відповідності та взаємного визнання результатів

обов'язкової оцінки відповідності, а також вимагають повідомляти СОТ про чинні процедури оцінки відповідності, оскільки вже давно було визнано, що вони можуть становити значну перешкоду для міжнародної торгівлі. Проте багато країн здійснюють процес укладання угод про взаємне визнання досить повільно або ж узагалі є неохочими до цього.

5.2.3. Завдання та мета державної політики у сфері підтвердження відповідності

Держспоживстандарт України є головним державним органом у галузі підтвердження відповідності. Держспоживстандарт України діє з метою узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розроблення пропозицій щодо вдосконалення цього законодавства та в установленому порядку внесення їх на розгляд Президентові України і Кабінету Міністрів України.

Основними завданнями Держспоживстандарту України є:

- участь у формуванні та забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів, стандартизації, метрології, сертифікації, підтвердження відповідності, управління якістю;
- здійснення державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, рекламу в цій сфері, державного метрологічного контролю та нагляду;
- здійснення в межах своєї компетенції державного нагляду за додержанням законодавства у сфері стандартизації та підтвердження відповідності;
- забезпечення міжгалузевої координації та функціонального регулювання у сфері захисту прав споживачів, стандартизації, метрології, сертифікації, підтвердження відповідності, управління якістю.

Держспоживстандарт України відповідно до покладених на нього завдань у сфері підтвердження відповідності здійснює такі заходи:

- готує пропозиції щодо приєднання України до міжнародних (регіональних) систем сертифікації, приймає рішення про порядок визнання результатів робіт, проведених органами із сертифікації іноземних держав;
- координує роботу центральних органів виконавчої влади у визначених сферах діяльності з підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері;
- організовує розроблення проектів нормативно-правових актів, що встановлюють загальні вимоги та правила процедури підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері;

- надає методологічну допомогу центральним органам виконавчої влади в розробленні проектів законів, інших нормативно-правових актів з питань підтвердження відповідності;
- узгоджує розроблені центральними органами виконавчої влади технічні регламенти з підтвердження відповідності;
- надає Міністерству економіки та з питань європейської інтеграції України висновки щодо уповноваження органів із сертифікації на проведення робіт з підтвердження відповідності у законодавчо регульованій сфері;
- організовує ведення державного реєстру уповноважених органів із сертифікації та встановлює порядок надання ними інформації щодо виданих сертифікатів відповідності та свідоцтв про визнання відповідності;
- забезпечує підготовку та атестацію аудиторів із сертифікації;
- організовує ведення національного фонду нормативно-правових актів з питань підтвердження відповідності;
- відповідно до законодавства проводить та координує роботу із забезпечення функціонування державної системи сертифікації, у тому числі: веде Реєстр державної системи сертифікації, установлює правила визнання сертифікатів інших країн та призначає органи із сертифікації; затверджує переліки продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні;
- розглядає суперечливі питання з випробувань і додержання правил сертифікації продукції;

Державна політика у сфері підтвердження відповідності базується на таких принципах:

1. Координації дій органів виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності, розмежування їх повноважень та уникнення дублювання.
2. Неупередженості, прозорості та доступності процедур підтвердження відповідності.
3. Застосування з урахуванням існуючої міжнародної практики способів підтвердження відповідності залежно від потенційного ризику.
4. Забезпечення ідентичних процедур підтвердження відповідності продукції вітчизняного та іноземного походження.
5. Гармонізації національних нормативно-правових актів з підтвердження відповідності з міжнародними та європейськими.
6. Сприяння розвитку сфери підтвердження відповідності в законодавчо нерегульованій сфері.

7. Дотримання вимог щодо конфіденційності інформації, отриманої в результаті робіт із підтвердження відповідності.

8. Забезпечення повного та всебічного інформування з питань підтвердження відповідності всіх заінтересованих сторін.

9. Розроблення або застосування процедури оцінки відповідності у спосіб, достатній для забезпечення відповідності продукції, процесів та послуг технічним регламентам або стандартам, зважаючи на ризики в разі невідповідності.

5.2.4. Мета, принципи та завдання підтвердження відповідності

Метою підтвердження відповідності є визначення показників, характеристик та властивостей продукції, процесів, послуг на підставі випробувань, обов'язкових за вимогами стандарту.

Завданнями підтвердження відповідності є:

- контроль і технічний нагляд за виробництвом сертифікованої продукції;
- експертиза нормативних документів на сертифіковану продукцію;
- атестація й акредитація органів із сертифікації продукції, систем якості;
- визнання зарубіжних сертифікацій.

Значення підтвердження відповідності:

- є найважливішим механізмом управління якістю;
- забезпечує відповідність продукції вимогам екологічної чистоти;
- сертифікація гарантує безпеку виробництва продукції для людини і навколишнього середовища;
- сприяє підвищенню конкурентоспроможності продукції.

Організаційні та методичні принципи підтвердження відповідності:

- забезпечення достовірності інформації про об'єкт оцінювання;
- об'єктивність і незалежність від виробника і споживача;
- професійність випробувань;
- виключення дискримінації відносно іноземних заявників;
- право заявника вибрати орган із сертифікації й випробувальну лабораторію;
- відповідальність учасників підтвердження відповідності;
- відкритість інформації про результати оцінювання або припинення терміну (скасування) сертифіката (знака) відповідності;

- різноманіття методів випробувань з урахуванням особливостей об'єкта підтвердження відповідності, його виробництва та споживання;
- використання в діяльності з підтвердження відповідності рекомендацій і правил ІСО/МЕК, регіональних організацій, положень міжнародних стандартів та інших міжнародних документів;
- визнання акредитації зарубіжних органів з оцінювання відповідності та випробувальних лабораторій, сертифікатів і знаків відповідності в Україні на основі багатосторонніх і двосторонніх угод, у яких бере участь Україна;
- дотримання конфіденційності інформації, що становить комерційну таємницю;
- залучення в необхідних випадках до робіт із підтвердження відповідності товариств споживачів.

5.2.5. Підтвердження відповідності в законодавчо-регульованій та законодавчо-нерегульованій сферах

Законодавчо регульована сфера – така, у якій вимоги до продукції та умови введення її в обіг регламентуються законодавством.

Законодавчо нерегульована сфера – така, у якій вимоги до продукції та умови введення її в обіг не регламентуються законодавством.

Процедура підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері для окремих видів продукції, яка може становити небезпеку для життя та здоров'я людини, тварин, рослин, майна та охорони довкілля, запроваджується технічними регламентами з підтвердження відповідності.

Із введенням у дію технічних регламентів з підтвердження відповідності спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності офіційно публікує перелік національних стандартів, добровільне застосування яких може сприйматись як доказ відповідності продукції вимогам технічних регламентів. Виробник чи постачальник також має право підтвердити відповідність продукції вимогам технічних регламентів іншими, ніж відповідність стандартам, шляхами, передбаченими цими регламентами (ст. 9 Закону України «Про підтвердження відповідності»).

Декларування відповідності в законодавчо регульованій сфері. Виробник забезпечує підтвердження відповідності та складає декларацію про відповідність, якщо це встановлено технічним регламентом з підтвердження відповідності на цей вид продукції. Якщо виробник не є резидентом України, він призначає в установленому законодавством по-

рядку уповноважену особу – резидента України для підтвердження відповідності.

Форма, зміст і строк зберігання декларації про відповідність установлюються технічним регламентом з підтвердження відповідності.

Виробник зобов'язаний надавати органам, що здійснюють державний нагляд у сфері підтвердження відповідності, декларацію про відповідність і документацію, що підтверджує декларовану відповідність протягом установленого законодавством строку їх зберігання (ст. 10 Закону України «Про підтвердження відповідності»).

Сертифікація в законодавчо регульованій сфері здійснюється згідно з вимогами технічних регламентів з підтвердження відповідності. За результатами сертифікації в разі позитивного рішення уповноваженого органу із сертифікації заявникові видається сертифікат відповідності, зразок якого затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності (ст. 11 Закону України «Про підтвердження відповідності»).

Уповноважені органи із сертифікації, що здійснюють діяльність у законодавчо регульованій сфері. Згідно зі ст. 12 Закону України «Про підтвердження відповідності» відповідність підтверджується акредитованими в установленому законодавством порядку органами із сертифікації будь-якої форми власності, які уповноважені здійснювати цю діяльність у законодавчо регульованій сфері. Уповноваженими органами із сертифікації можуть бути виключно резиденти України.

Уповноважені органи із сертифікації ведуть реєстри виданих сертифікатів відповідності, свідоцтв про визнання відповідності та подають в установленому порядку інформацію про них до державного реєстру сертифікатів відповідності та свідоцтв про визнання відповідності.

Уповноважені органи із сертифікації мають право укладати за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності угоди про взаємне визнання результатів робіт із підтвердження відповідності з уповноваженими органами інших країн.

Обов'язки виробників та постачальників продукції, що підлягає підтвердженню відповідності в законодавчо регульованій сфері. Обов'язки виробників та постачальників продукції, що підлягає підтвердженню відповідності в законодавчо регульованій сфері, регламентуються ст. 13 Закону України «Про підтвердження відповідності».

Виробник зобов'язаний:

– сприяти здійсненню всіх процедур підтвердження відповідності, установлених для конкретного виду продукції;

- наносити на продукцію національний знак відповідності в законодавчо регульованій сфері;
- компенсувати споживачам продукції завдані їм збитки в разі виявлення невідповідності продукції вимогам, зазначеним у декларації про відповідність та/або в сертифікаті відповідності чи свідоцтві про визнання відповідності.

Постачальник зобов'язаний:

- реалізовувати продукцію за умови наявності копії сертифіката відповідності та/або копії декларації про відповідність чи копії свідоцтва про визнання відповідності в порядку, визначеному законодавством;
- припиняти реалізацію продукції, якщо вона не відповідає вимогам нормативних документів, зазначеним у декларації про відповідність або в сертифікаті відповідності.

Сертифікація в законодавчо нерегульованій сфері провадиться на добровільних засадах у порядку, визначеному договором між заявником та органом із сертифікації. При цьому підтверджується відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем екологічного управління, персоналу будь-яким заявленим вимогам.

Підтвердження відповідності в законодавчо нерегульованій сфері здійснюється з метою підвищення конкурентоспроможності продукції та сприяння споживачам у її виборі. Орган із сертифікації встановлює правила проведення сертифікації, визначає учасників робіт із сертифікації. Сертифікація на добровільних засадах може провадитися також органами із сертифікації, уповноваженими на провадження робіт у законодавчо регульованій сфері. Оплата робіт із підтвердження відповідності в законодавчо нерегульованій сфері здійснюється на договірних засадах.

5.2.6. Державний нагляд за підтвердженням відповідності

Державний нагляд за дотриманням вимог із підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері здійснюється в порядку, установленому законодавством.

Особа, яка є заявником з підтвердження відповідності, може оскаржити дії та рішення уповноваженого органу із сертифікації шляхом подання скарги до апеляційної комісії або в судовому порядку. Скарги розглядаються апеляційними комісіями, що створюються при уповноважених органах із сертифікації. Типове положення про апеляційні комісії й порядок розгляду ними скарг затверджує спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері підтвердження від-

повідності. У разі незгоди однієї зі сторін з рішенням апеляційної комісії воно може бути оскаржене в спеціально уповноваженому центральному органі виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності.

5.2.7. Міжнародні та європейські стандарти підтвердження відповідності

Підтвердження відповідності є найважливішим засобом застосування та виконання вимог нормативних документів, якого потребує широке коло зацікавлених осіб. Технічне регулювання включає етапи встановлення нормативів, планування програми їх виконання та оцінки відповідності, саме тому у світі ефективно розвивається стандартизація. Підтвердження відповідності як визначення дотримання вимог, що пред'являються до об'єкта, забезпечує впевненість споживачів у якості й безпеці продукції та довіру серед учасників ринкових відносин. Підтвердження відповідності дозволяє визначити, чи відповідає якийсь об'єкт заданим вимогам, що містяться в нормативному документі.

Підтвердженими на відповідність об'єктами можуть бути продукти, послуги, процеси, організації, особи або системи менеджменту. Найбільш типовими формами з оцінки відповідності є випробування, інспекції, відбір проб, аудит, акредитація, декларування, сертифікація тощо. Органами з оцінки відповідності можуть бути державні структури (органи контролю, нагляду) або спеціально уповноважені особи – як правило, приватні компанії та організації, що пропонують послуги на комерційній основі й діють у конкурентному середовищі. Результати оцінки відповідності продукції, послуг або іншого об'єкта впливають на їх конкурентоспроможність.

Забезпечення довіри і взаємне визнання сертифікації на міжнародному рівні базується на єдності вимог не тільки до методів оцінки відповідності, а й до органів, які їх проводять. Ці вимоги викладено в стандартах і перевіряються під час акредитації.

У загальному випадку розрізняють три групи нормативних документів на органи сертифікації, акредитації та випробувальні лабораторії:

- стандарти, що встановлюють критерії до роботи органів із сертифікації та випробувальних лабораторій, і рекомендації до них;
- стандарти та рекомендації на правила і порядок акредитації органів із сертифікації та випробувальних лабораторій;
- стандарти на органи з акредитації та пояснення до них.

На міжнародному рівні в цій сфері діють керівництва: ISO/IEC 25, ISO/IEC 28, ISO/IEC 38, ISO/IEC 40, ISO/IEC 43, ISO/IEC 45, ISO/IEC 49, ISO/IEC 55, ISO/IEC 61, ISO/IEC 62, ISO/IEC 65.

У більшості країн Європи, включаючи Україну та Росію, нормативне забезпечення вимог до органів оцінки відповідності розроблено на основі цих настанов і європейських норм серії EN 45000. У багатьох країнах вони прийняті без змін як національні стандарти, зокрема в Німеччині існує серія DIN EN 45000. У цю серію, стосовно сертифікації та акредитації, входять такі стандарти: EN 45001, EN 45002, EN 45003, EN 45010, EN 45011, EN 45012, EN 45013. Серія стандартів EN 45000 постійно розвивається, і в даний час європейські організації зі стандартизації (CEN, CENELEC, ETSI) працюють над її новою редакцією. На додачу до вищевказаної серії існують рекомендації, що роз'яснюють основні вимоги ISO/IEC і EN 45000.

5.2.8. Стандарти серії ISO 17000, EN 45000

Для глибшого розуміння властивостей продукції потрібна висока кваліфікація і детальне її дослідження (вимірювання, випробування). Оцінка та підтвердження відповідності третьою стороною підвищує впевненість покупця (користувача) у властивостях продукції й довіру до її постачальника. Довіра підвищується, якщо оцінка відповідності здійснюється за загальновизнаними процедурами, які встановлюються стандартами з оцінки відповідності (серія стандартів ISO/IEC 17000). У цих процедурах передбачено випробування, які здійснюються відповідно до стандартів, що забезпечують єдність вимірювань.

Щоб гарантувати міжнародну порівнянність і довіру до діяльності з оцінки відповідності, ISO та IEC розробили низку стандартів і керівництв серії 17000. Добровільні критерії, які ці документи містять, є результатом міжнародної угоди щодо того, що складає сьогодні найкращу практику в обговорюваній області діяльності. Національні організації зі стандартизації можуть використовувати зазначені документи як основу для розробки національних стандартів, а також у технічних регламентах формулювати вимоги щодо оцінки відповідності. Ці стандарти є найважливішим інструментом забезпечення довіри у відносинах «бізнес – споживач», добре освоєним засобом міжнародної ринкової конкуренції.

У цей час серія 17000 «Оцінка відповідності» являє собою систему нормативних документів різного рівня і характеру, які можна розділити на три групи:

I. Залежно від характеру норм:

- документи загального характеру;
- документи, виключно з окремих форм і процедур оцінки відповідності, що відображають їх специфіку.

II. Залежно від статусу нормативного документа:

- стандарти керівництва;
- публічно доступні публікації.

III. Залежно від сторони, яка проводить оцінку відповідності:

- стандарти, орієнтовані на оцінки першої сторони (декларування);
- стандарти, які можуть бути застосовані в оцінці другої сторони;
- стандарти й керівництва, призначені виключно для виконання оцінки третьою стороною (сертифікації).

Документи, системи міжнародних стандартів у галузі оцінки відповідності розробляються в рамках спеціально створеного комітету ІСО з оцінки відповідності (КАСКО). Усі документи серії мають міжгалузевий характер, будучи застосовні до об'єктів оцінки відповідності будь-якої галузі й виду продукції (послуг). КАСКО дотримується політики, яка виключає необґрунтовану розробку спеціальних галузевих стандартів у галузі оцінки відповідності. Стандарти галузевого характеру розробляють інші технічні комітети ІСО з повним дотриманням підходу та термінології КАСКО. Розбіжності допускаються лише в тих аспектах, які характерні для конкретної галузі або окремих видів продукції. Регіональні, національні та професійні організації зі стандартизації також видають спеціальні стандарти й керівництва для виконання оцінки відповідності найрізноманітніших об'єктів.

Розроблена КАСКО система стандартів серії 1700 є результатом діяльності міжнародно визнаного підрозділу ISO/IEC. Цю серію стандартів об'єднує загальна термінологія в галузі оцінки відповідності. У Європі цей документ набув спочатку статусу європейського, а потім національного стандарту в кожній країні – члені Європейського комітету зі стандартизації. Проте цей стандарт не може розглядатися як словник для всіх специфічних дій, прийнятих у сфері оцінки відповідності. Терміни та визначення в ньому подано тільки в тому випадку, якщо вони не можуть бути з'ясовані в рамках загального використання слів. Уся термінологія в галузі оцінки відповідності розподілена в ISO/IEC 1700 за шістьма групами.

Процес оцінки відповідності можна подати у вигляді послідовності підпроцесів, кожен з яких виконує властиву йому функцію – функціональний підхід до оцінки відповідності.

Огляд основних дій з оцінки відповідності наведено в табл. 5.2.

Таблиця 5.2 – Порядок проведення оцінки відповідності

Система (схеми) оцінки відповідності	Оцінка			Вибір та визначення	Аналіз підтвердження відповідності	Інспекційний контроль	Кінцевий результат	Стандарт (проект) ІСО/МЕК
	1-ю стороною	2-ю стороною	3-ю стороною					
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Декларування відповідності	+			+			Декларація	ІСО/МЕК 17050

Продовження таблиці 5.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Сертифікація продукції			+	+	+	+	Сертифікат	ІСО/МЕК 17065
Сертифікація системи якості			+	+	+	+	Сертифікат	ІСО/МЕК 17021
Сертифікація персоналу			+	+	+	+	Сертифікат	ІСО/МЕК 17024
Інспекційні дії	+	+	+	+	+	+	Інспекційний звіт	ІСО/МЕК 17020
Випробування	+	+	+	+	+		Звіт про випробування	ІСО/МЕК 17025

Європейські стандарти серії EN 45000 визначають два основні критерії діяльності випробувальних лабораторій та органів із сертифікації – незалежність і технічну компетентність. Їх використання забезпечує відтворюваність результатів сертифікації та акредитації й гарантує якість продукції споживачеві. У стандартах EN 45001, EN 45002 містяться критерії оцінки діяльності випробувальних лабораторій, в EN 45003 – оцінки органів з акредитації випробувальних лабораторій, в EN 45011, EN 45012, EN 45013 і EN 45014 – вимоги до роботи сертифікаційних центрів, органів із сертифікації систем якості та персоналу.

На рис. 5.3 показано схему оцінки відповідності на основі стандартів цієї серії.

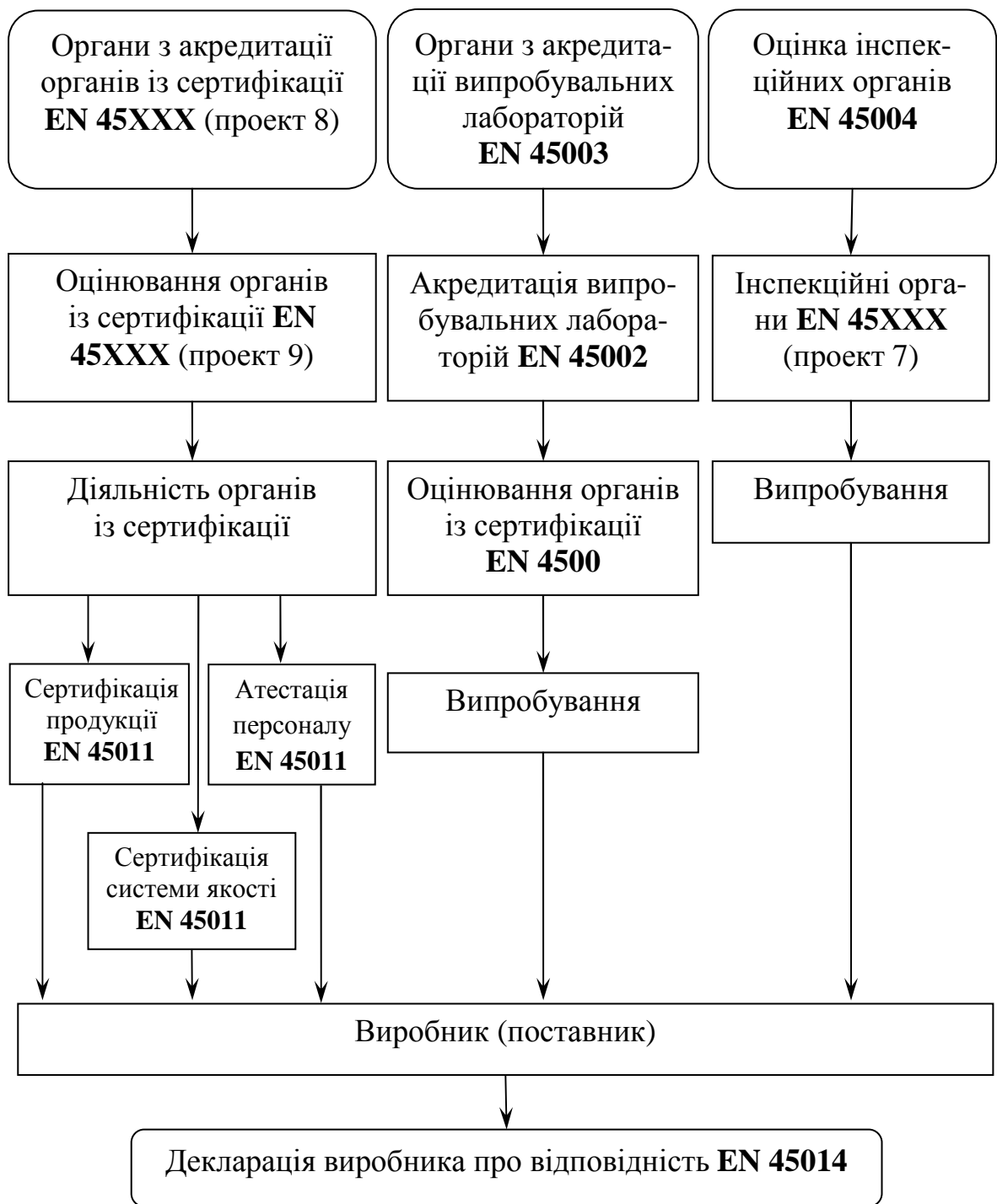

Рисунок 5.3 – Схема оцінки відповідності на основі стандартів EN 45000

Чинні в Україні, гармонізовані з міжнародними, стандарти з підтвердження відповідності наведено в табл. 5.3.

**Таблиця 5.3 – Чинні в Україні, гармонізовані з міжнародними,
стандарти з підтвердження відповідності (серія ISO 17000)
станом на 18.08.2010 р.**

№ з/п	Номер стандарту України	Назва стандарту	Номер міжнародного стандарту
1	2	3	4
1	ДСТУ ISO/IEC 17000:2007	Оцінювання відповідності. Словник термінів і загальні принципи	ISO/IEC 17000:2004, IDT
2	ДСТУ-П ISO/PAS 17001:2008	Оцінювання відповідності. Неупередженість. Принципи та вимоги	ISO/PAS 17001:2005, IDT
3	ДСТУ-П ISO/PAS 17002:2008	Оцінювання відповідності. Конфіденційність. Принципи та вимоги	ISO/PAS 17002:2004, IDT
4	ДСТУ-П ISO/PAS 17003:2008	Оцінювання відповідності. Скарги й апеляції. Принципи та вимоги	ISO/PAS 17003:2004, IDT
5	ДСТУ-П ISO/PAS 17004:2008	Оцінювання відповідності. Розголошення інформації. Принципи та вимоги	ISO/PAS 17004:2005, IDT
6	ДСТУ ISO/IEC 17011:2005	Оцінювання відповідності. Загальні вимоги до органів акредитації, що акредитують органи оцінювання відповідності	ISO/IEC 17011:2004, IDT
7	ДСТУ ISO/IEC 17020:2001	Загальні критерії щодо діяльності органів різних типів, що здійснюють інспектування	ISO/IEC 17020:1998, IDT
8	ДСТУ ISO/IEC 17021-1:2008	Оцінювання відповідності. Вимоги до органів, які провадять аудит і сертифікацію систем управління	ISO/IEC 17021:2006, IDT
9	ДСТУ ISO/IEC 17024:2005	Оцінювання відповідності. Загальні вимоги до органів, що здійснюють сертифікацію персоналу	ISO/IEC 17024:2003, IDT

Продовження таблиці 5.3

1	2	3	4
10	ДСТУ ISO/IEC 17025:2006	Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій	ISO/IEC 17025:2005, IDT
11	ДСТУ ISO/IEC 17030:2005	Оцінювання відповідності. Загальні вимоги до знаку відповідності третьої сторони	ISO/IEC 17030:2003, IDT
12	ДСТУ ISO/IEC 17040:2007	Оцінювання відповідності. Загальні вимоги до рівноправного оцінювання органів оцінювання відповідності та органів акредитації	ISO/IEC 17040:2005, IDT
13	ДСТУ ISO/IEC 17050-1:2006	Оцінювання відповідності. Декларація постачальника про відповідність. Частина 1. Загальні вимоги	ISO/IEC 17050-1:2004, IDT
14	ДСТУ ISO/IEC 17050-2:2006	Оцінювання відповідності. Декларація постачальника про відповідність. Частина 2. Підтверджувальна документація	ISO/IEC 17050-2:2004, IDT

В Україні діє близько 3000 державних стандартів, з них 300 – аналогічні міжнародним стандартам серії ISO та європейській серії EN.

5.2.9. Глобальний та модульний підходи до оцінки відповідності

Глобальний підхід запровадив модульний підхід, який поділив оцінку відповідності на декілька операцій (модулів). Ці модулі відрізняються відповідно до етапу розвитку продукції (наприклад: проект, дослідний зразок, серійне виробництво), використовуваного типу оцінки (наприклад: перевірка документації, затвердження типу, забезпечення якості) та особи, яка здійснює оцінку (виробник або третя сторона).

Отже, оцінка відповідності ґрунтується на:

- внутрішній діяльності виробників з контролю розробки та виробництва,
- перевірки, що проводиться третьою стороною, разом із внутрішнім контролем виробництва з боку виробника,

- типу третьої сторони, або перевірки правильності проектування разом зі схваленням продукту третьою стороною чи системами забезпечення якості продукції, або підтвердження якості продукції третьою стороною,
- перевірка розробки та виготовлення одиниці продукції третьою стороною,
- схвалення повної системи забезпечення якості третьою стороною.

Таблиця 5.4 – Основні модулі оцінки відповідності нормам і стандартам ЄС

Модуль	Назва модуля	Характеристика модуля
1	2	3
A	Внутрішній контроль виробництва	Охоплює внутрішнє проектування і контроль виробництва. Цей модуль не вимагає залучення уповноваженого органу
B	Експертиза на відповідність типу продукції Співтовариства	Охоплює фазу проектування. Проводиться уповноваженим органом, яким видається сертифікат із висновками експертизи. За цим модулем обов'язково йде модуль оцінки фази виробництва
C	Відповідність продукції певному типу	Охоплює фазу виробництва і йде за модулем B. Здійснюється оцінка відповідності продукції типу, описаному в сертифікаті, виданому відповідно до модуля B. Залучення уповноваженого органу відбувається не обов'язково
D	Перевірка якості виробництва	Охоплює фазу виробництва і йде за модулем B. Відбувається згідно зі стандартом якості EN ISO 9002 із залученням уповноваженого органу, відповідального за затвердження і контроль системи якості виробництва, кінцевої інспекції та перевірки продукції, установлені виробником

Продовження табл. 5.4

1	2	3
Е	Перевірка якості виробу	Охоплює фазу виробництва і йде за модулем В. Відбувається згідно зі стандартом якості EN ISO 9003 із залученням уповноваженого органу, відповідального за затвердження, контроль системи якості, кінцевої інспекції та перевірки продукції, установленної виробником
Ф	Перевірка виробу	Охоплює фазу виробництва і йде за модулем В. Уповноважений орган контролює відповідність продукції типу, описаному в сертифікаті, виданому відповідно до модуля В, і видає сертифікат відповідності
Г	Перевірка товарної одиниці	Охоплює фази проектування та виробництва. Кожен окремий товар екзамується уповноваженим органом, який видає сертифікат відповідності
Н	Охоплює фази проектування та виробництва	Відбувається згідно зі стандартом якості EN ISO 9001 із залученням уповноваженого органу, відповідального за затвердження і контроль системи якості, проектування, виробництва, кінцевої інспекції та перевірки продукції, установленної виробником

Таким чином, в основі модульної оцінки відповідності є участь або першої сторони (виробника), або третьої сторони (нотифікованого органу), вона застосовна до розробки, виробництва продукції, або ж до обох етапів. Якщо виробник уклав договір субпідряду на розробку або виготовлення, він усе ж таки залишається відповідальним за проведення оцінки відповідності для обох етапів.

Узагальнена схема процедури оцінки відповідності технічним нормам і стандартам ЄС подана на рис. 5.4.

Модулі надають законодавцю, залежно від виду продукції та можливої небезпеки, засоби для створення відповідних процедур для демонстрування виробниками відповідності продукції згідно з положеннями директиви. У ході визначення асортименту можливих модулів директиви враховують відповідно до принципу пропорційності, зокрема, такі питання, як вид продукції, природу пов'язаних ризиків, економічні інфраструктури даного сектору (наявність або відсутність третіх сто-

рін), види та важливість продукції для забезпечення високого ступеня захисту.

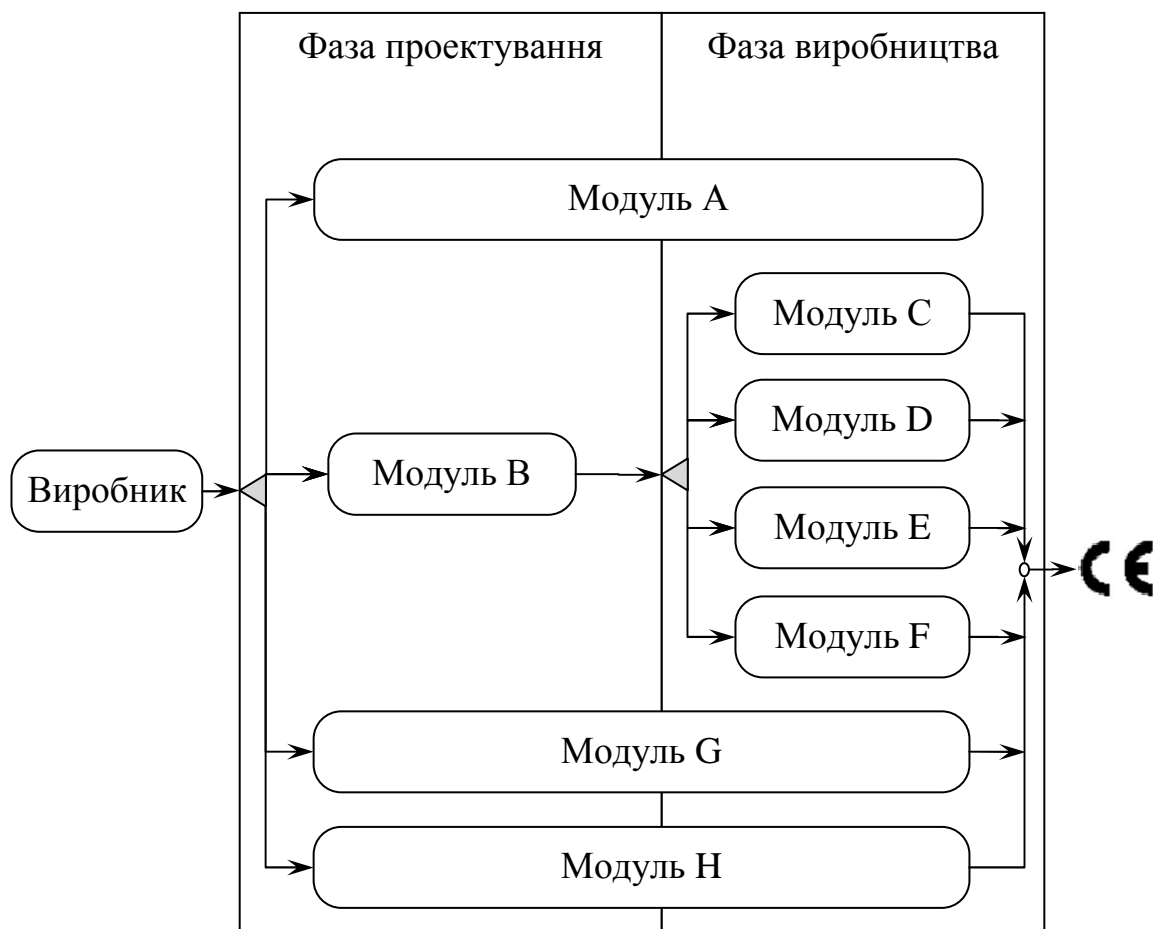

Рисунок 5.4 – Узагальнена схема процедури оцінки відповідності технічним нормам і стандартам ЄС

Модулі, в основу яких покладено методи забезпечення якості, отримані з серії стандартів EN ISO 9000, створюють зв'язок між регульованим та нерегульованим секторами. Це має допомогти виробникам виконати одночасно зобов'язання, що ґрунтуються на директивах та потребах клієнтів. Також за певних умов це дозволяє виробникам отримати користь від своїх інвестицій у системи якості, сприяє розвитку ланцюга якості (від якості продукції до якості самих компаній) та усвідомленню важливості стратегії керування якістю для підвищення конкурентоспроможності.

Крім того, згідно з конкретною директивою процедури оцінки відповідності хоча не є ідентичними, повинні забезпечити рівноцінну, достатню упевненість стосовно відповідності продукції суттєвим вимогам. Принцип пропорційності також вимагає, щоб директиви не містили не-

потрібних процедур, які є надто обтяжливими відносно цілей, зокрема, як це викладено в суттєвих вимогах. Фактори, що були враховані під час визначення набору можливих процедур, описано в директивах.

Оцінка відповідності виконується відповідно до технічних процедур, визначених у секторальному законодавстві. Процедури оцінки відповідності складаються з одного або двох модулів оцінки відповідності. Процедура оцінки відповідності охоплює етапи як розробки, так і виробництва, тоді як модуль може охоплювати будь-який один з цих двох етапів (коли процедура оцінки відповідності складається з двох модулів), або обидва (у випадку, коли процедура оцінки відповідності складається з одного модуля).

Усі процедури / модулі визначені у Новій законодавчій базі та служать для секторального законодавця як простий, послідовний та повний набір для вибору найбільш придатного модуля (модулів)/процедури (процедур) для конкретної сфери діяльності.

Як уже зазначалося, процедури оцінки відповідності є рівноцінними з точки зору законодавства, але не є технічно ідентичними в тому, що стосується методів. Однак результатом їх застосування на практиці є достатня впевненість усіх сторін у відповідності продукції застосованим суттєвим вимогам.

Як правило, продукт має бути охопленим оцінкою відповідності як під час етапу розробки, так і під час етапу виробництва. Директиви визначають поєднання модулів, тобто процедур оцінки відповідності, які охоплюють обидва етапи, розробки й виробництва, та дозволяють виробнику продемонструвати відповідність вимогам.

Директиви нового підходу визначають різні процедури відповідно до категорій продукції, охоплюваних ними, не залишаючи виробникам вибору або надаючи їм свободу вибору в межах однієї категорії продукції. Директиви можуть також визначати для всієї продукції, охопленої даною галуззю, низку процедур, серед яких виробник має обрати. Також кожна директива нового підходу визначає зміст застосовної процедури оцінки відповідності, яка може відрізнитися від моделей, заданих модулями.

Оцінка відповідності продукції, що розглядається, може проводитися самим виробником або органом оцінки відповідності виробника (внутрішнім або стороннім), залежно від положень модулів, обраних застосовним секторальним законодавчим актом.

Країни – члени ЄС несуть відповідальність за нотифікацію таких сторонніх органів з оцінки відповідності в рамках їх юрисдикції, які є технічно компетентними для оцінки відповідності продукції вимогам директив, застосованих до них. Внутрішні органи не потребують нотифі-

кації, але вони все одно повинні демонструвати таку ж саму технічну компетентність, як і сторонні органи. Країни – члени ЄС також повинні забезпечити постійне підтримання технічної компетентності внутрішніми або сторонніми органами.

Кілька модулів мають свої варіанти. Причиною для надання варіантів у межах модулів (це стосується всіх варіантів усіх модулів НЗБ) є уможливлення того, щоб для продукції, що становить високий рівень ризику, був забезпечений необхідний рівень захисту, без одночасного ускладнення модулів. Якщо б таких варіантів не було, законодавцю необхідно було б обирати процедуру, більш обтяжливу для виробників.

Контроль до виходу на ринок (виробники). Як уже обговорювалося, відповідність продукту суттєвим вимогам вимагається на етапі його розробки/виробництва, полягаючи в так званому контролі до виходу на ринок.

Відповідальність за контроль до виходу на ринок несе виробник, а також інші суб'єкти економічної діяльності в ланцюзі постачання та розповсюдження продукції.

Контроль до виходу на ринок здійснюється через реалізацію відповідної процедури оцінки відповідності залежно від виду продукції, характеру та рівня ризику, який вона становить. Такий контроль має бути пропорційним до економічної інфраструктури даного сектору (тип та розмір компаній, складність технології виробництва тощо), виду та важливості виробництва. Остаточною метою є наявність ефективного контролю.

Система оцінки відповідності ЄС забезпечує справедливую рівновагу між контролем до та після виходу на ринок.

Контроль після виходу на ринок (країни – члени ЄС). Контроль після виходу на ринок здійснюється органами ринкового нагляду з метою виявлення того, чи відповідає продукція, розміщена на ринку, застосовним вимогам, що ставить до неї застосовне гармонізоване законодавство Співтовариства.

Відповідальність за контроль після виходу на ринок несе кожна країна – член ЄС, визначаючи необхідні наглядові заходи, однак необхідне тісне співробітництво та спілкування з іншими країнами – членами ЄС та Єврокомісією для забезпечення достатнього захисту суспільства.

Використання модульної системи оцінки відповідності розглянемо на прикладі Директиви 2009/48/ЄС (Директива щодо безпечності іграшок).

Директива 2009/48/ЄС застосовна до безпечності іграшок та включає явне зобов'язання проводити аналіз небезпеки та детально

описувати його в комплексній оцінці безпечності, яка повинна входити до комплексу технічної документації на продукцію.

Необхідні процедури оцінки відповідності:

1. Внутрішній контроль виробництва (модуль А).

Цей модуль може бути застосований тільки у випадку наявності гармонізованих стандартів, що охоплюють усі аспекти безпеки та використовуються виробником.

2. Проведення випробувань на відповідність вимогам стандартів ЄС (модуль В).

Цей модуль застосовується, якщо:

- не існує гармонізованих стандартів,
- гармонізовані стандарти не застосовуються або застосовуються тільки частково,
- гармонізовані стандарти публікуються з обмеженнями,
- виробник вважає, що продукція потребує перевірки третьою стороною.

5.3. Політика ЄС з оцінювання відповідності

У 1988 р. в Брюсселі відбувся симпозіум західноєвропейських країн з питань сертифікації й випробувань, на якому були розроблені рекомендації зі створення єдиних для ЄС принципів сертифікації й випробувань. На основі матеріалів симпозіуму Комісія європейської співдружності (КЄС) підготувала резолюцію з питання комплексного підходу до технічних умов, випробувань і сертифікації. Положення цього документа підтверджують початок нового, вищого ступеня в розвитку підходів ЄС до питань, які стосуються сертифікації й випробувань продукції:

- підприємствам країн ЄС пропонується впровадити системи управління якістю на базі стандартів EN 29001, EN 29002 і EN 29003;
- затверджуються єдині для Співдружності критерії оцінки компетентності й незалежності випробувальних лабораторій, органів з акредитації й сертифікації.

У країнах ЄС існували значні розбіжності в процедурах підтвердження безпечності виробів: це могла бути як заява-декларація, так і сертифікація третьою стороною. Але в 1985 р. була прийнята директива Ради ЄС про технічну гармонізацію, в якій розмежовується роль основних вимог і стандартів. Основні вимоги є обов'язковими, на відміну від вимог стандартів. Причому, якщо стандарт гармонізований, то продукція, виготовлена за цим стандартом, вважається такою, що відповідає

основним вимогам. З огляду на це процедура контролю для виготівника полегшується. Якщо продукція виготовлена не за гармонізованим стандартом, а відповідно до основних вимог, то необхідним є підтвердження відповідності третьою стороною.

5.3.1. Комплексний підхід до взаємного визнання результатів сертифікації

Комплексний підхід наближає перехід до взаємного визнання результатів сертифікації за умов компетентності, високого технічного оснащення і відкритості. Для створення режиму відкритості пропонується забезпечити доступ усіх зацікавлених сторін до інформації про вимоги стандартів, методи випробування, вимоги безпечності виробів. Створений Комісією ЄС банк даних «Сертифікат» містить інформацію про всі існуючі в Європі системи сертифікації, методики випробувань, лабораторії й випробувальні центри та ін.

Отже, використання комплексного підходу має такі переваги:

- Посилюється увага до акредитації випробувальних лабораторій у країнах – членах ЄС. Підтримуються тенденції до розвитку національних систем акредитації на базі європейських стандартів EN 45000 і до співпраці в цій галузі.

- Комплексний підхід передбачає нову законодавчу процедуру сертифікації і випробувань, згідно з якою в законодавчі норми ЄС не допускається включення однієї обов'язкової методики сертифікації конкретного товару. Повинні бути визначені параметри безпечності, які вимагаються, декілька методів їх підтвердження, умови застосування цих методів. Обмежується також втручання державних органів у діяльність незалежних центрів, за винятком випадків крайньої необхідності.

- Оцінюється на відповідність процес розробки продукції (проектування, дослідний зразок, виробництво); вид контролю (перевірка документації, випробування дослідного зразка, перевірка системи якості та ін.); контролюючий орган (виготівник, незалежна організація, третя сторона).

5.3.2. Європейські модулі на стадіях життєвого циклу продукції

Директиви ЄС за новою концепцією визначають способи підтвердження відповідності (модулі), які може використати постачальник. Право вибору конкретного модуля надається постачальнику (виробнику). Для різних стадій життєвого циклу продукції передбачено різні модулі. Детально модулі розглянуто нижче.

5.3.3. Модулі на стадіях проектування та виробництва й на об'єднаній стадії проектування та виробництва

Модулі на стадії проектування. На цій стадії пропонується модуль В «Перевірка дослідного зразка».

Заявник пред'являє уповноваженому органу такі документи: зразок виробу (тип); документацію, яка містить опис зразка: концепцію проекту, креслення, схеми компонентів та ін.; перелік стандартів, які застосовуються повністю або частково; результати розрахунків і експертиз; протоколи випробувань.

Уповноважений орган при позитивних результатах випробувань видає заявнику сертифікат затвердження типу «ЄС». Сертифікат повинен містити висновки експертизи, умови законності, дані для ідентифікації затвердженого зразка та інші відомості. Інші органи з сертифікації терміново повідомляються про видачу сертифіката затвердження даного типу. Завдяки комп'ютеризації при цьому до мінімуму зменшується кількість паперових документів. Якщо ж випробувальний орган приймає негативне рішення чи анулює раніше виданий сертифікат ЄС, він зобов'язаний інформувати про це як інші уповноважені органи, так і країни, які надали йому повноваження. Модифікації затвердженого зразка повинні проходити додаткові випробування, якщо через внесені зміни виникає ймовірність невідповідності вимогам безпеки.

Модулі на стадії виробництва. Для цієї стадії пропонується чотири модулі.

Модуль С «Декларація виробника про відповідність продукції».

Виробник заявляє, що вказані ним товари повністю відповідають зразку, який отримав сертифікат ЄС. Виробник може маркувати вироби знаком відповідності СЕ, проставляючи його на упаковці, на супровідній документації чи на самому виробі. Виробник несе відповідальність за вжиття необхідних заходів, які забезпечують стабільність якості на всіх етапах виробництва і повну відповідність усіх виробів сертифікованому типу.

Модуль D «Декларація виробника про відповідність продукції».

На додаток до всіх обов'язків виробника, які входять до модуля С, у даному модулі передбачена необхідність організувати систему забезпечення якості у виготівника і контроль за нею службою нагляду ЄС. Система якості повинна бути документована, містити опис цілей у сфері якості й організаційної структури, передбачати відповідність і визначати повноваження керівництва стосовно якості. Подається також документальний опис технологічного процесу, застосованих методів контролю якості, способів підтримки ефективності системи забезпечення

якості та ін. Уповноважений орган із сертифікації оцінює систему якості на відповідність європейському стандарту серії 29000 (ISO 9000). Нагляд за системою якості проводиться для забезпечення впевненості в тому, що виробник виконує обов'язки, пов'язані з сертифікацією (оцінкою) системи на його підприємстві.

Модуль Е «Декларація виробника про відповідність продукції». Виробник зобов'язаний забезпечувати стабільний рівень якості на всіх етапах виробництва і відповідність усіх виробів типу, описаному в сертифікаті «ЄС», а також вимогам директив, які пред'являються до цих виробів. Виробник вибирає уповноважений орган, який проводить вибіркові перевірки якості виробів відповідно до однієї з процедур, що вказані нижче.

Перша процедура – продукція підлягає статистичному контролю: виготовник надає партії виробів, зразок із кожної партії підлягає перевірці на відповідність критеріям схвалення. Якщо партія виробів визнається некондиційною, то контролюючий орган вживає заходів, які запобігають її постачанню до споживача.

Друга процедура – періодичні перевірки продукції на місці. Зразок проходить експертизу і випробування, передбачені в стандарті, за яким він виготовлений. У разі виявлення дефектів контролюючий орган вживає необхідних заходів.

Модуль F «Верифікація (перевірка) уповноваженим органом» – уповноважений орган за результатами перевірки засвідчує відповідність (невідповідність) виробу типу ЄС, описаному в сертифікаті затвердження, а також відповідним вимогам директиви. Кожен виріб маркується знаком відповідності СЄ, виробнику видається сертифікат відповідності. Знак СЄ супроводжується символом органу, який його видав.

Модулі на об'єднаній стадії проектування і виробництва. На цій стадії пропонуються три модулі.

Модуль А «Декларація виробника про відповідність». Виробник у письмовій формі офіційно заявляє, що виріб, який ним виробляється, задовольняє вимоги відповідної директиви, маркує виріб знаком СЄ. Крім того, заявник повинен подати проектну документацію, яка зберігається відповідним уповноваженим органом до 10 років після випуску останнього виробу. Виробник відповідає також за те, щоб процес виробництва забезпечував відповідність товарів проекту і вимогам директив, які їх стосуються.

Модуль G «Верифікація (перевірка) ЄС». Цей модуль використовується для перевірки окремого виробу чи малих серій продукції. Уповноважений орган за результатами перевірки підтверджує відповідність виробу і видає сертифікат відповідності з правом маркування виробів

знаком СЕ. Кожен виріб підлягає експертизі й випробуванням відповідно до стандарту. Уповноваженому органу подається документація щодо проекту, яка містить зазначені вище документи.

Модуль Н «Декларація виробника про відповідність проекту і продукції». Виробник офіційно заявляє про відповідність проекту певного типу вимогам директиви і про відповідність продукції даному типу. Крім того, виробник зобов'язаний упровадити систему забезпечення якості, що повинна підлягати нагляду службами ЄС. Вимоги до системи якості й процедура її перевірки відповідають описаним вище.

Хоча всі модулі доповнюють один одного, їх можна використовувати незалежно. Модульний підхід забезпечує гнучкість систем підтвердження відповідності в рамках ЄС, але не виключено використання такого підходу і в національних системах.

Директиви також визначають можливості використання альтернативних способів оцінки відповідності стосовно окремих видів продукції: Наприклад, Директива 93/42/ЄС установлює способи забезпечення якості й альтернативні види контролю лікарських засобів.

Знак СЕ не свідчить про відповідність стандарту, але засвідчує відповідність директиві ЄС. Товар зі знаком СЕ (рис. 5.5), отже, відповідає «основоположним вимогам», а саме безпечності, екологічності, і має режим вільного обороту на ринках країн – членів ЄС. На відміну від старих, нові директиви містять посилання на європейські стандарти (євронорми), тому фактично продукція зі знаком СЕ повністю відповідає стандарту і не потребує будь-яких доведень її відповідності.

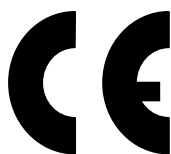

Рисунок 5.5 – Знак відповідності СЕ

Європейський виробник має право випуску продукції за будь-яким нормативним документом, але в такому випадку він повинен довести, що характеристики його товару повністю відповідають вимогам, які висуваються в ЄС до такого роду продукції. Якщо виробник виробляє товар, кращий за своїми параметрами, ніж вимоги стандарту, указанного в директиві, то він може добровільно довести це шляхом випробування товару. При цьому можна використати знак, який підтверджує покращену якість.

У конкретній директиві ЄС зазвичай установлюється можливість застосування декількох (двох-трьох) модулів за бажанням постачальника чи виробника (заявника) товару.

Із опису модулів видно, що процедури оцінки відповідності мають змішаний характер: у них присутні дії виробника й уповноваженого органу з сертифікації, відповідно до чого використовуються заяви-декларації виробника, а також сертифікат і знак відповідності як атрибути сертифікації. Модулі по-різному наближаються до процедури сертифікації, особливо якщо уповноважений орган – третя сторона. Однакові дії виробника й уповноваженого органу дозволяють розглядати модуль як спосіб не тільки оцінки, але й забезпечення відповідності.

Знак відповідності СЕ – це єдиний знак, який засвідчує відповідність продукту вимогам усіх директив нового порядку, що його стосуються. Інформація про директиви чи стандарти, вимогам яких відповідає об'єкт перевірки, має міститися в протоколах випробувань і сертифікатах відповідності.

Упровадження в практику єдиної для країн ЄС системи оцінки відповідності супроводжується низкою непростих проблем, пов'язаних із місцем і роллю в ній національних систем сертифікації, а також процедурами взаємного визнання. Одним зі шляхів вирішення цих проблем стало створення спеціального органу – Європейської організації з випробувань і сертифікації (ЄОВС).

5.4. Системи управління безпечністю та якістю товарів і послуг: міжнародні та національні стандарти з управління якістю

У сучасних розвинених країнах якість продукції (товарів чи послуг) формується під впливом таких основних чинників:

- активне прагнення фірм до оперативного використання досягнень науково-технічного прогресу;
- ретельне вивчення вимог внутрішнього і міжнародного ринків, а також потреб різноманітних категорій споживачів;
- інтенсивне використання творчого потенціалу персоналу через навчання, виховання, систематичне підвищення кваліфікації, різноманітну мотивацію матеріального і морального характеру.

Чинники, що впливають на формування якості, є основою систематичного вдосконалення системи організації виробництва, яка органічно поєднує в собі підсистеми забезпечення і контролю якості продукції, що випускається.

Традиційний спосіб захисту споживачів – це здійснення вхідного контролю якості товарів, що надходять. Підвищення гарантії якості то-

варів та досягнення визначеного технічного рівня продукції на підприємстві потребує системного підходу до управління її якістю.

Система управління якістю – це сукупність організаційної структури, відповідальності, процедур, процесів та ресурсів.

Такий підхід до взаємовідносин між постачальником і споживачем почав розвиватися з початку 80-х рр. Спираючись на досвід національних організацій у сфері стандартизації, забезпечення та управління якістю. Міжнародна організація з стандартизації розробила та в 1987 р. видала перші п'ять стандартів ISO серії 9000. Вони стали основою для досягнення стабільної якості будь-яким підприємством. Цими стандартами було встановлено, що кожне підприємство мусить вирішувати три основні завдання у сфері якості:

- 1) підтримувати якість продукції й послуг на рівні, що забезпечує постійне задоволення вимог споживача;
- 2) забезпечувати керівництву впевненість у тому, що необхідна якість досягається і підтримується на заданому рівні;
- 3) забезпечувати споживачу впевненість у тому, що запланована якість продукції, яка постачається, досягається або буде досягнута, якщо це передбачено контрактом.

Для того щоб продукція відповідала вимогам ринку і в певний період часу була конкурентоспроможною, підприємство-виготовлювач повинно впровадити й підтримувати на відповідному рівні систему якості, яка забезпечуватиме контроль усіх чинників, що впливають на якість продукції (послуг). Важливо обрати та побудувати систему якості таким чином, щоб одночасно задовольняти потреби споживачів і захищати власні інтереси. Вдала структура управління якістю на підприємстві дає змогу знизити витрати, збільшити власний прибуток за умов постійного підвищення якості продукції, що випускається.

Стандарти ISO серії 9000 вперше у світовій практиці встановили єдині вимоги до систем управління якістю (СУЯ) організацій-постачальників. Із того часу ці стандарти безпрецедентно швидко і масштабно розповсюджують свій вплив по всьому світові. Сьогодні у світі більш ніж півмільйона організацій підтвердили відповідність своїх СУЯ стандартам ISO 9000. Щороку сертифікати на СУЯ отримують 70 – 80 тисяч нових організацій. Тільки в 1998 р. 689 установ громадського сектору отримали сертифікати відповідності міжнародним стандартам ISO 9000. Кількість організацій, що отримують такі сертифікати, збільшується щороку в півтора рази.

Стандарти ISO 9000 передбачають чіткий розподіл функцій, повноважень та відповідальності персоналу, прозорість усіх процесів забезпечення й управління якістю, усебічну узгодженість рішень, що сто-

суються якості. При цьому й самі вони постійно вдосконалюються. Так, у 2000 р. введено в дію ISO 9000:2000, які суттєво відрізняються від попередньої версії (1994 р.), є досконалішими і значною мірою спираються на концепцію TQM. Міжнародні стандарти ISO серії 9000 версії 2000 року прийняті в Україні як національні у жовтні 2001 р.

Технічним комітетом ISO/TC 176 Управління якістю і забезпечення якості розроблено і видано у 2000 р. такі міжнародні стандарти:

1) ISO 9000:2000 «Системи управління якістю. Основні положення та словник» – описує основні положення систем управління якістю і визначає термінологію для систем управління якістю. Він скасовує та замінює ISO 8402:1994.

2) ISO 9001:2000 «Системи управління якістю. Вимоги» – установлює вимоги до системи управління якістю, якщо організації потрібно продемонструвати свою спроможність поставляти продукцію, що відповідає вимогам замовників і застосовних регламентів, а також підвищити рівень задоволеності замовників. Із його введенням скасовуються та замінюються ISO 9001:1994, ISO 9002:1994, ISO 9003:1994. Видання ISO 9001 має іншу, змінену назву, у якій не використовується термін «забезпечення якості». Це відбиває той факт, що вимоги до системи управління якістю, установлені в даному стандарті, разом із забезпеченням якості продукції спрямовані також на підвищення задоволеності замовників.

3) ISO 9004:2000 «Системи управління якістю. Настанови щодо поліпшення діяльності» – містить настанови щодо результативності та ефективності системи управління якістю. Метою цього стандарту є поліпшення показників діяльності організації, а також задоволення замовників та інших зацікавлених сторін. Видання цього стандарту скасовує та замінює ISO 9004-1:1994, який зазнав технічного перегляду. Назву було змінено для того, щоб відбити всеохопність системи управління якістю. Порівняно з попередніми стандартами ISO 9001 та ISO 9004 тепер утворюють узгоджену пару стандартів з управління якістю.

4) ISO 19011:2012 «Настанови щодо здійснення аудитів систем управління» містить рекомендації щодо здійснення аудиту систем управління якістю і систем управління навколишнім середовищем.

Зазначені нижче стандарти ISO 9000 розроблені для сприяння організаціям, незалежно від їх типу та розміру, у запровадженні та забезпеченні ефективного функціонування систем менеджменту якості. Стандарти ISO 9000, ISO 9001, ISO 9004 та ISO 19011 утворюють узгоджений комплекс (серію) стандартів на системи управління якістю. Використання міжнародних стандартів (МС) ISO серії 9000 дозволяє організації досягти таких переваг:

- краще розуміння й узгодженість діяльності у сфері якості в усій організації;
- гарантія постійного використання системи якості для управління загалом;
- удосконалення системи документації;
- підвищення розуміння в персоналу аспектів якості;
- підвищення продуктивності праці, а отже, зниження затрат;
- створення фундаменту для постійного вдосконалення діяльності.

За даними Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) у світі сертифіковано понад 600 тисяч систем менеджменту якості. Кількість сертифікованих систем менеджменту якості в Італії охоплює близько 100000 підприємств і організацій, у Великобританії – понад 45000, Німеччині – близько 25000, Франції – понад 15000.

Для того щоб успішно керувати організацією і забезпечувати її функціонування, необхідно спрямовувати та контролювати її діяльність систематично і відкрито. Успіху можна досягти завдяки впровадженню та актуалізації певної системи управління, розробленої для постійного поліпшення показників діяльності, з урахуванням потреб усіх зацікавлених сторін. Управління організацією охоплює управління якістю разом з іншими аспектами управління.

Установлено вісім принципів управління якістю, які найвище керівництво може використовувати для поліпшення показників діяльності організації:

1. *Орієнтація на замовника.* Організації залежать від своїх замовників, тому повинні розуміти поточні та майбутні потреби замовників, виконувати їхні вимоги і прагнути до перевершення їхніх очікувань.

2. *Лідерство.* Керівники встановлюють єдність мети та напрямів діяльності організації, їм слід створювати та підтримувати таке внутрішнє середовище, у якому працівники можуть бути повністю залучені до виконання завдань, що стоять перед організацією.

3. *Залучення працівників.* Працівники на всіх рівнях становлять основу організації, повне їх залучення дає змогу використовувати їхні здібності на користь організації.

4. *Процесний підхід.* Бажаного результату досягають ефективніше, якщо діяльністю та пов'язаними з нею ресурсами керують як процесом.

5. *Системний підхід до управління.* Ідентифікування, розуміння та управління взаємопов'язаними процесами як системою сприяє результативнішому та ефективнішому досягненню цілей організації.

6. *Постійне покращення.* Постійне поліпшення діяльності організації загалом слід уважати незмінною її метою.

7. *Прийняття рішень на підставі фактів.* Ефективні рішення приймають на підставі аналізу даних та інформації.

8. *Взаємовигідні стосунки з постачальниками.* Організація та її постачальники є взаємозалежними, і взаємовигідні стосунки підвищують здатність обох сторін створювати цінності.

Ці вісім принципів управління якістю формують основу стандартів серії ISO 9000 на системи управління якістю.

ДСТУ ISO 9000-2001 «Системи управління якістю. Основні положення та словник» описує основні положення систем управління якістю, які є предметом стандартів серії ISO 9000, і визначає відповідні терміни. Наприклад, термін «система управління якістю» визначається як система управління, яка спрямовує та контролює діяльність організації щодо якості. Дія цього державного стандарту поширюється на:

- організації, що прагнуть досягти переваг завдяки впровадженню системи управління якістю;
- організації, що прагнуть отримати впевненість у тому, що їхні постачальники виконуватимуть їхні вимоги до продукції;
- замовників продукції;
- усі сторони, зацікавлені в єдиному розумінні термінології, яку використовують у сфері управління якістю, наприклад: постачальників, замовників, регламентувальні органи;
- усі сторони, внутрішні чи зовнішні відносно організації, які здійснюють оцінювання або аудит системи управління якістю на відповідність вимогам ISO 9001, наприклад, аудиторів, регламентувальні органи, органи з сертифікації;
- осіб, внутрішніх чи зовнішніх відносно організації, які проводять консультування або підготовку з питань системи управління якістю, прийнятної для цієї організації;
- розробників відповідних стандартів.

Системи управління якістю можуть сприяти організаціям у підвищенні задоволеності замовників. Замовники вимагають продукцію, характеристики якої відповідають їхнім потребам та очікуванням. Ці потреби та очікування оформляють разом у вигляді технічних умов на продукцію і позначають як вимоги замовників. Вимоги замовників можуть бути зазначені замовником у контракті або визначені безпосередньо організацією. У кожному з цих випадків саме замовник остаточно визначає прийнятність продукції. Зміна потреб та очікувань замовників, а також конкурентний тиск і технічний прогрес змушують організації постійно вдосконалювати свою продукцію та процеси.

Підхід, що базується на застосуванні систем управління якістю, спонукає організації аналізувати вимоги замовників, визначати процеси, які сприяють отриманню продукції, прийнятної для замовника, і забезпечувати постійний контроль цих процесів. Система управління якістю може бути основою для постійного покращення, яке дозволяє збільшити ймовірність підвищення задоволеності замовника та інших зацікавлених сторін. Вона дає організації та замовникам упевненість у її спроможності поставляти продукцію, що постійно відповідає вимогам.

Стандарти ISO 9001 та ISO 9004 розроблено як узгоджену пару стандартів на системи управління якістю, призначені доповнювати один одного, але їх можна також застосовувати окремо. Вони застосовуються до всіх загальних категорій продукції (обладнання, програмне забезпечення, матеріали, що переробляються, послуги). Хоча ці два державні стандарти мають різні сфери застосування, їхня структура однакова, і це дає змогу застосовувати їх як узгоджену пару.

Стандарт ISO 9001 установлює вимоги до системи управління якістю, які можна застосовувати для внутрішніх цілей організації або для сертифікації чи контрактних цілей. Він зосереджує увагу переважно на результативності системи управління якістю з точки зору дотримання вимог замовника.

Майже вся продукція і (або) діяльність із послуг та операцій є процесами. Для функціонування організацій необхідно керувати численними взаємозалежними процесами. Під «процесним підходом» розуміють застосування в межах організації системи процесів разом із їх визначенням та взаємодіями, а також управління ними.

Перевагою процесного підходу є забезпечуваний ним безперервний контроль зв'язків окремих процесів у межах системи, а також їхніх сполучень та взаємодій.

Застосування процесного підходу в межах системи управління якістю підкреслює важливість таких чинників:

- розуміння виконання вимог;
- необхідність розглядати процеси в аспекті створення додаткових цінностей;
- отримання результатів функціонування процесу та його ефективності;
- постійне вдосконалення процесу об'єктивних вимірювань.

Модель ґрунтується на тому факті, що споживачі й інші зацікавлені сторони відіграють істотну роль у ході процесу визначення вимог до входу. Потім процес управління здійснюється щодо всіх процесів, необхідних для випуску потрібної продукції, а вихідні дані процесу перевіряються. Виміри задоволеності споживачів та інших відповідних за-

цікавлених сторін застосовуються як зворотний зв'язок для оцінки того, чи були виконані вимоги споживачів.

ISO 9004:2000 був розроблений з метою досягнення сумісності з іншими міжнародно визнаними стандартами на системи управління. У ньому використовуються загальні принципи системи керівництва, сумісні з такими стандартами, як ISO 14000-97 «Системи управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і настанови щодо їх застосування». Загальні питання в цих двох серіях стандартів дозволяють організаціям ухвалювати однакові рішення у цілому або окремо, без зайвого дублювання або внесення суперечливих вимог.

Цей стандарт не стосується аспектів управління системами загального керівництва, такими, як загальне управління охороною довкілля, професійні захворювання, загальне управління безпекою, загальне фінансове управління. Однак він не виключає загальних вимог різних систем управління, і чинний міжнародний стандарт не перешкоджає організації в розробці інтеграції подібних питань системи загального управління.

Вимоги до системи управління якістю, установлені в цьому стандарті, не передбачають незалежності від існуючих вимог до систем загального управління. У деяких випадках можлива відповідність зазначеним вимогам шляхом адаптації документації існуючої системи загального управління. Однак застосування різних аспектів у системі загального управління може мінятися завдяки унікальним цілям і позиціям зацікавлених сторін.

Організація має визначити і керувати процесами, необхідними для гарантування відповідності продукції вимогам споживача. З метою впровадження і демонстрації визначених процесів організація повинна створити систему управління якістю, що містить вимоги дійсного стандарту. Система має бути розроблена, впроваджена, підтримуватися в робочому стані й удосконалюватися організацією.

Організація має розробити процедури системи управління якістю, що описують процеси, необхідні для її впровадження.

Масштаб і глибина процедур системи мають залежати від таких факторів, як розмір і вид організації; складність і рівень взаємодії процесів; методи, що застосовуються; навички і підготовка персоналу, що здійснює роботу. Процедури системи управління якістю повинні включати: процедури рівнів системи, що описують діяльність для впровадження системи; процедури, що описують послідовність і характер взаємодії процесів, необхідних для гарантування відповідності продукції; інструкції, що описують робочу практику і управління діяльністю процесів.

Стислий опис тільки чотирьох загальних вимог до системи управління якістю включає:

1. *Відповідальність керівництва.* Вище керівництво організації мусить продемонструвати свої зобов'язання зі створення і підтримки усвідомлення важливості виконання вимог споживача; розробки політики й цілей у галузі якості та планування; розробки системи управління якістю; проведення аналізу з боку керівництва; забезпечення наявності ресурсів.

Особливістю цієї вимоги є те, що порівняно з версією 1994 р. вона значно розширилася за своїм функціональним призначенням і містить у собі питання планування якості, саму систему управління якістю, посібник з якості, управління документацією та ін. Таким чином, простежується чітка орієнтація на інтеграцію вимог, які раніше існували з розширеними вимогами сучасного життя, що, безумовно, значно підвищує статус відповідальності керівництва.

2. *Управління ресурсами.* Це відносно нова вимога. Організація повинна визначити ресурси і вчасно забезпечити засобами, необхідними для розробки і підтримки в робочому стані системи управління якістю.

Чітко повинні бути виражені вимоги до інформації, інфраструктури й виробничого середовища. Це дозволяє, зокрема, говорити і про такі показники якості, як умови гігієни, виробничої етики, використовуваних методів роботи та ін.

3. *Випуск продукції.* Процеси, необхідні для випуску потрібної продукції, їхня послідовність і взаємодія мають бути визначені, сплановані та впроваджені. При визначенні таких процесів організація повинна розглянути питання вихідних даних планування якості.

Організація має забезпечити функціонування цих процесів у керованих умовах і випуск продукції, що відповідає вимогам споживачів. Організація повинна установити, як кожен процес впливає на здатність виконання вимог до продукції, а також розробити методи і процедури, що відносяться до цих процесів, настільки вичерпно, наскільки це необхідно для досягнення погодженості функціонування; установити і впровадити критерії й методи управління процесами настільки вичерпно, наскільки це необхідно для досягнення відповідності продукції вимогам споживачів; перевіряти можливість функціонування процесів з метою досягнення відповідності продукції вимогам споживачів; визначати і реалізовувати заходи для вимірювання, контролювання і наступних дій для гарантування, що процеси продовжують функціонувати з метою досягнення запланованих результатів і вихідних даних; забезпечити готовність інформації й даних, необхідних для підтримки ефективного функціонування і контролювання процесів; підтримувати в робочому стані

разом із даними про якість результати вимірів управління процесами для забезпечення доказами ефективного функціонування і контролювання процесів.

Відносною новиною в цій вимозі є впровадження заходів для спілкування зі споживачами, виділення стадій процесу проектування продукції, визначення і використання критеріїв приймання продукції або посилення на них, оцінювання можливостей виконання вимог до якості та ін. Уперше особлива увага приділяється власності споживача, що перебуває під наглядом організації або використовується нею. Будь-яка власність споживача (у тому числі й інтелектуальна), загублена, ушкоджена чи визнана з інших причин непридатною для використання, повинна бути зареєстрована, а споживач має бути про це сповіщений.

4. Вимірювання, аналізування та поліпшення. Організація мусить визначити, спланувати і впровадити процеси вимірювання, моніторингу, аналізу й удосконалення з метою гарантування відповідності системи управління якістю, процесів, продукції визначеним вимогам. Мають бути визначені тип, місце, терміни і частота вимірювань, а також вимоги до реєстрації даних. Необхідно періодично оцінювати ефективність упроваджених вимірювань. Організація повинна визначити і використовувати відповідні статистичні засоби.

Результати аналізу даних і діяльності з удосконалення мають служити вхідними даними для процесу аналізу з боку керівництва.

Уперше в явній формі розглядається моніторинг роботи системи, процесів, продукції, відзначається необхідність визначення методів і критеріїв збору і використання інформації про задоволеність і (або) незадоволеність споживачів, аналіз удосконалення системи, пов'язаний із визначенням її ефективності, та ін.

Організаційна структура системи якості встановлюється в межах організаційної структури управління підприємством і являє собою розподіл прав, обов'язків і функцій загального управління якістю та поліпшенням якості продукції. Відповідальність за види та результати діяльності, які впливають на якість, мають фіксуватися документально: у посадових інструкціях та положеннях про підрозділи; у документах, що встановлюють порядок виконання функцій та робіт з якості.

Структуру системи якості можна подати пірамідою документації, яка охоплює такі сфери діяльності: організаційна робота, проектування, технічна документація, матеріально-технічне забезпечення, виготовлення (виробництво), випробування та приймання продукції, нагляд, збереження, транспортування тощо.

Загальне управління якістю. Задовольняючи свої зростаючі потреби, сучасний споживач постійно підвищує вимоги до якості продукції.

Рішення та дії споживача характеризуються такими особливостями: порівняно з ціною перевага віддається якості товару; рекламація кожного дефекту; вимогливість до постійного поліпшення якості; відмова від контролю продукції на виході; вимога забезпечення якості продукції у процесі її виготовлення; чутливе сприйняття змін у технологічному процесі у виробника; активна кооперація з виробником для забезпечення необхідної якості продукції; віддавання стійкої переваги певній продукції, якщо забезпечена її якість.

З огляду на це останнім часом набула поширення система TQM (Total Quality Management) – загального управління якістю (ще має назву «менеджмент якості»). Вона має за мету досягнення вищої якості продукції та послуг, орієнтує всі підрозділи підприємства на якість за кінцевою метою – задоволення очікувань покупців (споживачів).

TQM розглядається як технологія управління процесом підвищення якості та складається з трьох підсистем:

- 1) основна система охоплює засоби і методи, що застосовуються для аналізу та досліджень;
- 2) система технічного забезпечення передбачає програми та прийоми, які дають змогу навчити персонал володінню цими засобами та правильному їх застосуванню;
- 3) система безперервного розвитку принципів та змісту TQM.

Концепція TQM призначена тільки для внутрішніх потреб виробника і ґрунтується на 14 принципах, кожен з яких має пакет вимог та підходів.

Досягнення вищого рівня якості продукції та послуг передбачається японською концепцією, яка має чотири рівні якості.

Задоволення постійно зростаючих вимог споживачів до якості продукції є головним завданням, справою й обов'язком усього персоналу – від прибиральника до керівника підприємства. Отже, поведінка персоналу на підприємстві, яке бажає успішно працювати на ринку товарів і послуг, має бути підпорядкована жорсткому виконанню основних правил:

- ставитися до споживача як до найважливішого учасника виробничого процесу;
- у межах системи управління підприємством розробляти і виконувати довгострокові програми з поліпшення всієї роботи над якістю;
- на кожному робочому місці працювати за девізом «Досконалості немає меж»;

- своєчасно запобігати проблемам, що економічно доцільніше, ніж реагувати на них, коли вони виникають, та ліквідувати їх наслідки;
- зацікавленість і особиста участь керівництва в роботі над якістю;
- неухильне виконання стандарту роботи «нуль помилок»;
- втягування в процес поліпшення якості всіх робітників як у колективній, так і в індивідуальній формах;
- основну увагу приділяти вдосконалюванню процесів, а не людей;
- визнавати заслуги співробітників, які домагаються високої якості роботи.

Концепції TQM та ISO взаємодоповнюють одна одну, при цьому стандарти ISO встановлюють певний мінімум вимог, що мають бути виконані у відносинах між виробником та споживачем продукції.

Відомо, що з 2004 р. Україна також входить до ISO, тому в країні запроваджено міжнародні стандарти ISO серії 9000 як національні (ДСТУ ISO 9000:2001, ДСТУ ISO 9001:2001 та ін.). До переліку державних стандартів України, гармонізованих із міжнародними стандартами, належать такі:

1. ДСТУ ISO 9000:2007 «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів» (ISO 9000:2005, IDT).
2. ДСТУ ISO 10001 (проект) «Управління якістю. Задоволеність замовників. Настанови щодо кодексів поведінки для організацій» (ISO 10001:2007, IDT).
3. ДСТУ ISO 10002:2007 «Управління якістю. Задоволеність замовників. Настанови щодо розглядання скарг в організаціях» (ISO 10002:2004, IDT).
4. ДСТУ ISO 10003 (проект) «Управління якістю. Задоволеність замовників. Настанови щодо розв'язання спорів поза межами організацій» (ISO 10003:2007, IDT).
5. ДСТУ ISO 10005:2007 «Системи управління якістю. Настанови щодо програм якості» (ISO 10005:2005, IDT).
6. ДСТУ ISO 10006:2005 «Системи управління якістю. Настанови щодо управління якістю в проектах» (ISO 10006:2003, IDT).
7. ДСТУ ISO 10007:2005 «Системи управління якістю. Настанови щодо керування конфігурацією» (ISO 10007:2003, IDT).
8. ДСТУ ISO 10012:2005 «Системи керування вимірюванням. Вимоги до процесів вимірювання та вимірювального обладнання» (ISO 10012:2003, IDT).

9. ДСТУ ISO/TR 10013:2003 «Настанови з розроблення документації системи управління якістю» (ISO/TR 10013:2001, IDT).
10. ДСТУ ISO 10014:2008 «Управління якістю. Настави щодо отримання фінансових та економічних вигод» (ISO 10014:2006, IDT).
11. ДСТУ ISO 10015:2008 «Управління якістю. Настави щодо навчання персоналу» (ISO 10015:1999, IDT).
12. ДСТУ ISO/TR 10017:2005 «Настанови щодо застосування статистичних методів згідно з ISO 9001:2000» (ISO/TR 10017:2003, IDT).
13. ДСТУ-Н ISO 10019:2007 «Системи управління якістю. Настави щодо вибору консультантів та використання їхніх послуг» (ISO 10019:2005, IDT).
14. ДСТУ ISO 14001:2006 «Системи екологічного керування. Вимоги та настанови щодо застосовування» (ISO 14001:2004, IDT).
15. ДСТУ ISO 19011:2003 «Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і (або) екологічного управління» (ISO 19011:2002, IDT).

5.4.1. Правозастосування системи HACCP та ISO 22000

Система управління безпеністю харчових продуктів – це перша запобіжна система, яка передбачає проведення систематичної ідентифікації й контролю небезпечних чинників (біологічних, хімічних, фізичних) у критичних точках технологічного процесу виробництва. Ця система базується на безумовному виконанні підприємством-виробником вимог чинних санітарних норм і правил. Наявність на підприємстві діючої системи HACCP (СУБХП) – це надійне свідчення того, що виробник забезпечує всі умови, які гарантують стабільний випуск якісної та безпечної продукції.

HACCP (ХАССП) – аналіз небезпек і критичні контрольні точки (від англ. – Hazard Analysis and Critical Control Points). На сьогодні HACCP визнана в усьому світі як найбільш ефективна методика забезпечення безпеки харчових продуктів.

У 2005 р. Міжнародна організація зі стандартизації ISO затвердила стандарт ISO 22000:2005 «Системи менеджменту безпеки харчової продукції. Вимоги до організації, що бере участь в харчовому ланцюжку», який об'єднав вимоги стандарту ISO 9001 та принципи HACCP. Стандарт ґрунтується на дотриманні законодавчих і нормативних вимог до виробництва, ретельному аналізі виробничих процесів з метою виявлення можливих небезпек у харчовій продукції, визначає заходи управ-

ління для запобігання, усунення або зниження цих небезпек до прийняттого рівня.

Система НАССР є сучасним способом управління, який систематично визначає специфічні ризики та заходи контролю для забезпечення безпеки харчових продуктів. Система визнана на світовому рівні й на сьогодні в країнах Європейського Союзу, США, Канаді впровадження і застосування методики НАССР у харчовій промисловості є обов'язковим. Сертифікація НАССР дає підприємству низку внутрішніх переваг:

1. Основа НАССР – системний підхід, що охоплює параметри безпечності харчових продуктів на всіх етапах життєвого циклу – від отримання сировини до використання продукту кінцевим споживачем.

2. Використання превентивних заходів, а не запізнілих дій із виправлення браку і відкликання продукції.

3. Однозначне визначення відповідальності за забезпечення безпеки харчових продуктів.

4. Безпомилкове виявлення критичних процесів і концентрація на них основних ресурсів і зусиль підприємства.

5. Значна економія за рахунок зниження частки браку в загальному обсязі виробництва.

6. Документально підтверджена впевненість щодо безпеки продуктів, які виробляються, що особливо важливо при аналізі претензій і в судових розглядах.

7. Додаткові можливості для інтеграції з ISO 9001:2000.

Можна назвати такі зовнішні переваги впровадження НАССР:

1. Підвищується довіра споживачів до продукції.

2. Відкривається можливість виходу на нові, у тому числі міжнародні ринки, розширення вже існуючих ринків збуту.

3. Додаткові переваги при участі у важливих тендерах – підвищується конкурентоспроможність продукції підприємства.

4. Підвищення інвестиційної привабливості.

5. Зменшення кількості рекламацій за рахунок забезпечення стабільної якості продукції.

6. Створення репутації виробника якісного і безпечного продукту харчування.

Міжнародний стандарт ISO 22000:2005 установлює вимоги до системи управління безпечністю харчової продукції, дає організації можливість:

- розвивати, запроваджувати, виконувати, підтримувати і покращувати систему управління безпечністю харчової продукції, спрямовану на забезпечення безпеки харчової продукції для споживача;

- показати відповідність вимогам споживача за допомогою інформації;
- показати відповідність регульованим вимогами, які належать до харчової безпеки;
- гарантувати її відповідність з політикою у сфері безпеки харчової продукції;
- продемонструвати відповідність іншим організаціям;
- зробити власну заяву про відповідність цьому міжнародному стандарту;
- домогтися сертифікації/реєстрації системи управління безпечністю харчової продукції сторонньою організацією.

Міжнародний стандарт призначений для будь-якої організації харчової галузі (від виробника до споживача), включаючи також організації, чия діяльність пов'язана із забезпеченням виробництва (виробництво устаткування для цієї галузі, пакувальних матеріалів, добавок та інгредієнтів). Стандарт ISO 22000 розроблений також для компаній, що бажають упровадити інтегровану Систему управління, об'єднавши, наприклад, ISO 9001 та HACCP.

Прийняття та систематичне виконання методів управління харчовою безпекою можуть дати оптимальні результати для всіх зацікавлених сторін:

1. Виконання вимог стандарту покриває і перевершує більшість вимог різних стандартів на управління харчовою безпекою.
2. Стандарт застосуємо до діяльності широкого кола організацій різного профілю в харчовій галузі.
3. Вимоги стандарту є міжнародно визнаними.
4. Споживачі здобувають упевненість у продукції підприємств, сертифікованих за ISO 22000.
5. Численні національні стандарти в цій галузі потенційно будуть прагнути до гармонізації з вимогами ISO 22000.
6. Вимоги стандарту відповідають основним принципам HACCP.
7. Стандарт передбачає можливість перевірки системи управління харчовою безпекою споживачами та громадськими об'єднаннями.
8. Відбувається поліпшення іміджу з боку всіх зацікавлених сторін (споживачі, державні структури, постачальники, акціонери, співробітники)
9. Підвищується якість харчової продукції, яка вироблена або переробляється організацією, і як наслідок – зміцнюється конкурентоспроможність.

Застосування управління безпечністю харчової продукції означає, що всі члени організації беруть участь у якісному поліпшенні процесів, виробництві продукції та наданні послуг на рівні світових вимог.

Стандарт об'єднує ключові елементи харчової безпеки на всьому шляху виробничого ланцюжка, включаючи такі: зворотний зв'язок; управління всією системою; контроль ризиків харчової безпеки за допомогою обов'язкових програм і планів НАССР; постійне вдосконалення системи менеджменту:

Виникає система документації для аналізу результативності управління харчовою безпекою. Застосовується системний підхід в управлінні якістю продукції, замість оцінки безпосередньо продукції.

Відбувається оптимізація всіх ресурсів і раціоналізація технологічних процесів. Існує достатня кількість засобів контролю та методів управління ризиками в даній галузі, а саме.

- планування, що знижує необхідність верифікації продукції;
- постійне управління обов'язковими програмами;
- підвищення персональних знань та відповідальності працівників;
- оптимізація взаємовідносин із постачальниками, партнерами, споживачами та контролюючими органами;
- моніторинг ризиків на постійній основі, розробка і впровадження засобів для контролю операцій життєвого циклу продукції;
- фінансові та страхові компанії включають оцінку харчової безпеки продукції організації під час вирішення питань про надання кредиту або прийняття організації як клієнта;
- пріоритет в отриманні державних замовлень;
- перевага в тендерах та конкурсах;
- підвищення прибутковості бізнесу.

Міжнародний стандарт ISO 22000 спрямовано на визначення вимог до організацій, які хочуть перевершити мінімальні законодавчі вимоги до харчової безпеки.

Наявність сертифіката ISO 22000 у підприємства дає впевненість у тому, що споживання продукції не заподіє шкоди покупцеві, якщо вона приготована і спожита належним чином, при цьому вся діяльність організації спрямована на запобігання або виключення виробничих ризиків або зменшення їх до прийняттого рівня. Проводиться постійна, запланована серія спостережень або вимірювань контрольованих параметрів для того, щоб визначити, чи є контроль ефективним.

Склад і послідовність дій для впровадження вимог ISO 22000 (НАССР):

1. Розробити та затвердити політику із зобов'язаннями вищого керівництва щодо безпеки продовольства.
2. Призначити групу безпеки продовольства для розробки та підтримки системи управління безпекою продовольства.
3. Установити обмін інформацією з постачальниками, підрядниками, споживачами і регулюючими органами для гарантії достатньої інформованості щодо аспектів безпеки продовольства для всіх споживачів, що беруть участь у ланцюзі продовольства.
4. Установити внутрішній обмін інформацією для своєчасної актуалізації інформації про вимоги до продукції, умови виробництва, управління персоналом, зовнішні регламентувальні вимоги.
5. Описати сировину, речовини і матеріали, що входять до складу або контактують із продукцією до ступеня, необхідного для ідентифікації та оцінки небезпек.
6. Ідентифікувати й оцінити всі біологічні, хімічні та фізичні небезпеки, а також відповідні заходи управління в разі їх виникнення для кожного виду продукції/процесу.

Для сертифікації ISO 22000 необхідно розробити та документувати:

1. Процедури аналізу та управління потенційними надзвичайними ситуаціями і нещасними випадками, які можуть впливати на безпеку продовольства.
2. Діаграми процесів за категоріями продукції з визначенням і описом місць додаткового контролю, які впливають на безпеку продовольства, указуючи параметри процесу та/або вимірювані показники.
3. Схеми розташування, що відображають фізичний потік сировини, проміжної продукції, готової продукції й рух персоналу щодо обладнання.
4. Систему моніторингу для кожної ККТ для демонстрації, що ККТ знаходиться під контролем.
4. Дії при перевищенні критичних меж показників у ККТ.
5. Методику контролю критичних показників для визначення ідентифікованих небезпек, які повинні управлятися в рамках методики.
6. Регламентуючі процедури, інструкції, форми, параметри контролю та необхідні записи.
7. Процедуру управління потенційно небезпечною продукцією для гарантування неможливості її постачання споживачеві.

8. Процедуру відкликання у споживачів продукції, що не відповідає показникам безпеки.

9. Процедуру управління засобами моніторингу та вимірювань.

10. Процедуру планування та здійснення внутрішніх перевірок системи управління безпекою продовольства, а також вимоги до її поліпшення.

Потенціал систем менеджменту якості є дуже високим. Вони дозволяють постійно формувати нові елементи в діяльності організації, підвищувати її рівень розвитку і впевнено дивитися в майбутнє.

5.4.2. Системи простежуваності для харчової продукції

Простежуваність (англ. *traceability* – це можливість простежити передісторію, застосування або місце знаходження продукту за допомогою зафіксованої ідентифікуючої інформації).

Системи забезпечення простежуваності дозволяють оперативної та з мінімальними витратами вилучати продукцію в разі виявлення її недоліків на будь-якому етапі виробництва чи постачання, установлювати причини недоліків та вживати необхідних заходів для запобігання подальшому розповсюдженню невідповідної сировини та готової продукції.

Забезпечення простежуваності набуває все більшої актуальності для українських товаровиробників та постачальників. Вимоги до простежуваності передбачені законодавствами з безпеки споживчої продукції в Європейському Союзі та багатьох інших країнах. Простежуваність продукції передбачають міжнародні стандарти управління системами якості.

Безпека харчової продукції та її простежуваність сьогодні перебувають у центрі уваги урядових та промислових кіл в усьому світі. Наразі розвиваються численні ініціативи, започатковані з метою запровадження різноманітних функціональних форм відстежування руху та місця знаходження, а також визначення походження продукції. Завдяки можливостям забезпечувати всесвітню унікальну ідентифікацію товарних позицій, логістичних одиниць, сторін та виробничих об'єктів система GS1 якнайкраще підходить для організації простежуваності.

Організація GS1 (раніше називалася EAN International), створена в 1977 р., сприяє ефективному виробництву, торгівлі, транспортуванню та безпеці харчової продукції, створюючи на основі ділової практики відкриті всесвітні міжгалузеві стандарти (рис. 5.6).

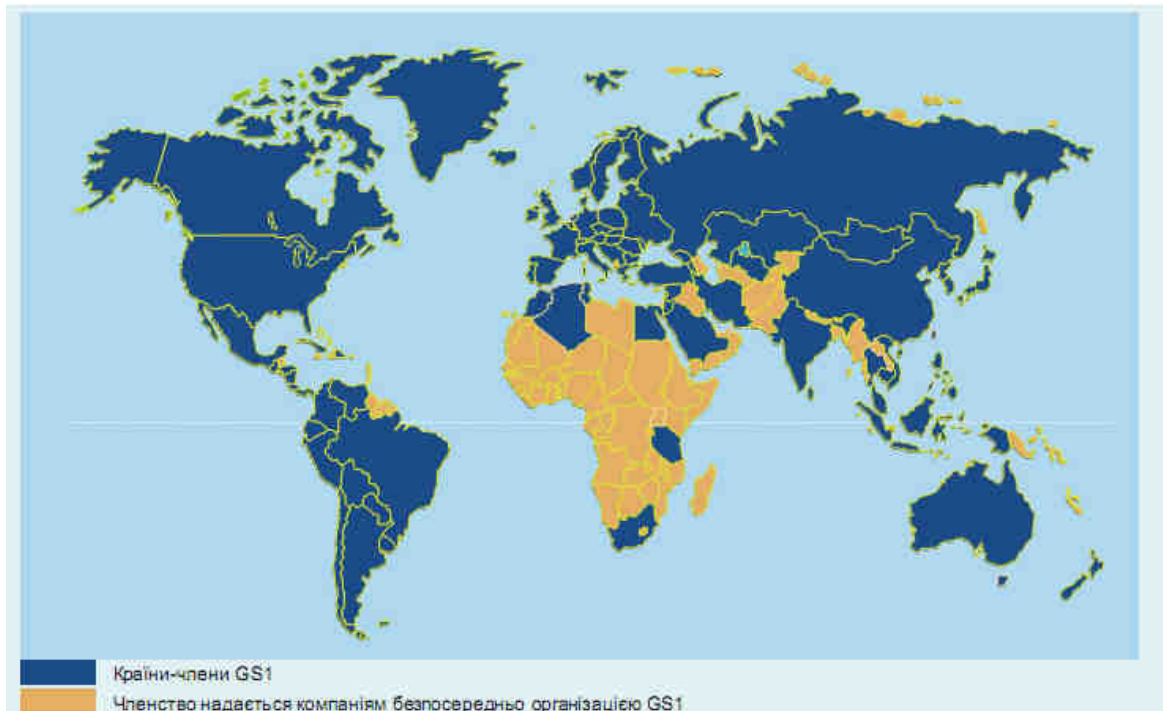

Рисунок 5.6 – Географія організації GS1

GS1 – це міжнародна неприбуткова асоціація, яка розробляє й адаптує стандарти ідентифікації, штрихового кодування, радіочастотної ідентифікації та електронних комунікацій, що спрощують ділові процеси планування, замовлення, доставки, отримання, оплати, прогнозування, повернення та простежуваності продукції.

Стандарти та рішення GS1 щодо управління ланцюжком постачання впроваджуються через мережу із 101 національної організації – члена GS1. Понад половина з 1 млн компаній – членів GS1 бере участь у процесах виробництва, обробки, транспортування, оптового та/або роздрібного продажу сільськогосподарської продукції, напоїв, продовольчих товарів. За оцінками експертів, щодня здійснюється понад 5 млрд скасувань штрихових кодів із використанням стандартів EAN-UCC.

Мета організації GS1 – відігравати провідну роль у вдосконаленні організації ланцюжків постачання та попиту в усьому світі на основі відкритих всесвітніх міжгалузевих стандартів та спрямування їх упровадження.

Використання стандартних засобів системи GS1 є простим та економічно доцільним методом забезпечення простежуваності у виробництві та постачанні харчової продукції. У багатьох випадках сировина та готові товари вже мають необхідні ідентифікуючі ознаки, що використовуються в постачальницьких та торгових операціях (штрихові коди з

унікальними ідентифікаційними номерами). Існуючі інформаційні системи підприємств-партнерів підготовлені до використання цих стандартів та містять інформацію, яка може бути успішно використана для забезпечення простежуваності (табл. 5.5).

Таблиця 5.5 – Система простежуваності GS1

Принцип простежуваності	Доступна технологія	Засіб системи EAN UCC
Унікальна ідентифікація	Автоматична ідентифікація	Глобальний номер товарної позиції (GTIN), порядковий номер транспортного пакування (SSCC), глобальний номер розташування (GLN), стандартизоване подання номерів партій, дат тощо (ідентифікатори застосування)
Збір і запис даних	Автоматичний збір даних	Штрих-кодові символи EAN/UPC, GS1-128
Організація інформаційних зв'язків та посилань	Електронна обробка даних	Програмне забезпечення
Обмін даними	Електронний обмін даними	EANCOM®/XML

Упровадження систем простежуваності в ланцюжку постачання вимагає від усіх залучених торгових партнерів систематичного об'єднання фізичного потоку сировини, напівфабрикатів і готових продуктів з інформаційним потоком, що їх супроводжує. Усе це найкращим чином досягається за умови використання єдиної мови ділового спілкування – системи GS1. Завдяки універсальному та всесвітньому застосуванню споживачами, діловою спільнотою та державними органами система GS1 якнайкраще відповідає вимогам систем простежуваності.

Для подальшого розвитку можливостей системи GS1 і допомоги користувачам організація GS1 визначила ключові принципи простежуваності та створила послідовні рекомендації з упровадження, які пов'язують їх із доступними технологіями і відповідними засобами системи GS1.

У більшості ланцюжків постачання відстежування руху та місця знаходження, а також визначення походження продукції здійснюється за номером партії. Продукція однієї партії піддається однаковим перет-

воренням у процесі виробництва та проходить той самий шлях у процесі дистрибуції (транспортування та зберігання). Наведена нижче схема демонструє використання стандартів EAN-UCC для ідентифікації об'єктів (GLN), логістичних одиниць (SSCC), партій (ідентифікатор застосування 10) і споживчих одиниць (GTIN) у виробничому середовищі (рис. 5.7).

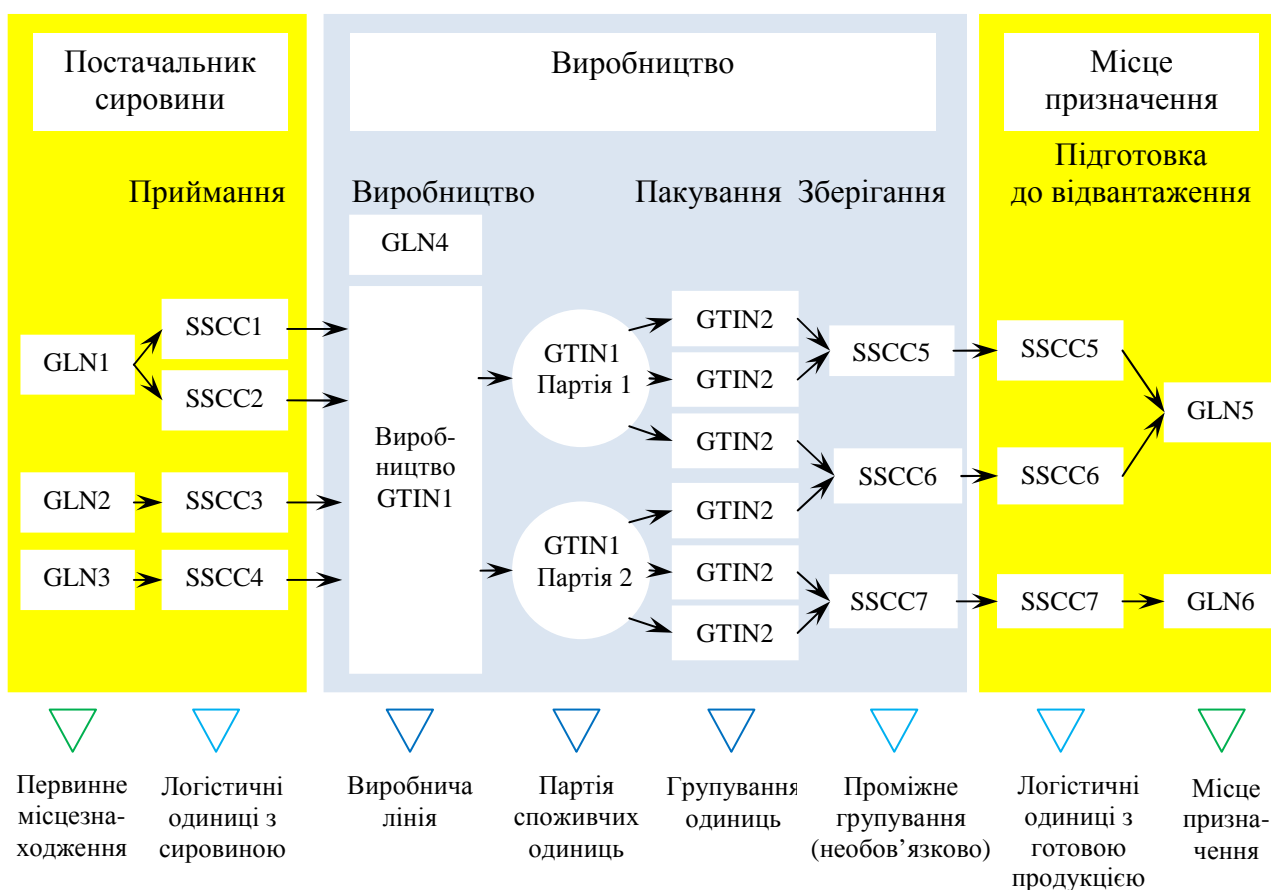

Рисунок 5.7 – Організація даних для простежуваності на етапі виробництва

Процес організації ідентифікації в товарному обороті виглядає таким чином:

- а) декілька постачальників, ідентифікованих за номерами GLN 1-3, надсилають піддони із сировиною (SSCC 1-4);
- б) у місці приймання сировина складається та/або відправляється за замовленням для використання у виробничих процесах;
- в) у виробничому підрозділі (GLN 4) виробляється споживчий товар, ідентифікований за номером GTIN 1. Цей товар виробляється партіями, кожна з яких отримує свій номер;

г) на етапі пакування споживчі товари, ідентифіковані за номером GTIN 1 і номером партії, упаковуються в стандартні групові упаковки (GTIN 2);

д) на наступних двох етапах (зберігання та підготовка до відвантаження) формуються піддони, яким присвоюються номери SSCC 5-7. Піддони відправляються до визначених споживачами місць призначення, що ідентифікуються за номерами GLN 5-6.

1. *Приймання.* Номер SSCC піддона, який надходить, записується і пов'язується з номером GLN постачальника. Щоразу, коли піддон переміщують, номер SSCC зчитується і пов'язується із GLN нового місця знаходження (наприклад, складу або виробничої ділянки).

2. *Виробництво.* За ідеальних умов. Номер SSCC піддона та/або GTIN + номер партії сировини, що використовується у виробничому процесі, записуються і пов'язуються із GTIN готової продукції й номером її партії. У кінці виробничого процесу з окремих товарів формуються стандартні групи товарних одиниць (групові упаковки). Їм присвоюється окремий GTIN, що пов'язується з номером партії продукції.

3. *Пакування. Зберігання, перевезення.* GTIN стандартної групової упаковки пов'язується з номером SSCC піддона, на якому ця упаковка розміщена. Номер SSCC піддона, що відвантажується, пов'язується (шляхом сканування) з GLN місця призначення. При цьому зовсім не обов'язково, щоб сам номер GLN місця призначення відображався на етикетці.

Схема на рис. 5.8 демонструє використання стандартів EAN-UCC для ідентифікації об'єктів (GLN), логістичних одиниць (SSCC) дистрибуції:

а) декілька постачальників (ідентифіковані GLN 1-3) надсилають піддони з готовою продукцією (ідентифіковані SSCC1-4);

б) у пункті приймання розподільчого центру (GLN 4) піддони складують та відправляють для формування поставок відповідно до замовлення;

в) на етапі формування відправлень замовлення виконуються шляхом:

- відправки стандартних піддонів, що зберігаються в дистрибуторському центрі;
- транзитного перевантаження піддонів, що надходять від постачальника;
- комплектації піддонів із неоднорідним вмістом.

Рисунок 5.8 – Організація даних для простежуваності дистриб'юції

Піддони можуть відправлятися без змін (піддон із однорідним вмістом, ідентифікований SSCC 1) або перед відправкою можуть створюватися нові (піддони, ідентифіковані номерами SSCC 5-7, містять товари, що надійшли на різних піддонах (SSCC 2-4)).

г) на останніх двох етапах (складування і підготовка до відвантаження) однорідні (SSCC 1) і змішані піддони (SSCC 5-7) відправляються замовникам (підприємствам роздрібної торгівлі) до визначених місць призначення, що ідентифіковані за номерами GLN 5-6.

5.4.3. Відносини із WHO/FAO (Кодекс), ОЕСР, ЄЕК ООН та СОР/СФС

Україна бере участь в Комісії «Кодекс Аліментаріус», яка є спільним органом ФАО та Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). Членство в комісії відкрите для всіх держав-членів ФАО й набувається після письмового повідомлення Генерального директора ФАО або ВООЗ про намір держави приєднатися до комісії.

У вересні 2004 року Україна отримала офіційне повідомлення про членство в комісії. Відповідно до вже згаданої Постанови Кабінету Міністрів № 1371 від 13.09.2002 р. Міністерство охорони здоров'я визначено відповідальним за організацію співробітництва з комісією. Члени комісії беруть безпосередню участь у розробці відповідних стандартів та інформують її про всі аспекти запровадження цих стандартів у своїй державі.

Держава, яка стала членом комісії, повинна створити національний орган, відповідальний за роботу в комісії. Крім того, вона зобов'язана прийняти стандарти комітетів комісії, до яких приєдналась або прийняла їх із певними застереженнями з визначенням дати повного приєднання до цих стандартів. Держава має надати ФАО техніко-економічне обґрунтування необхідності затримки прийняття стандарту комісії в цілому із зазначенням розбіжностей між ним і чинним національним стандартом, а в разі неприйняття – обґрунтування причини цього, визначення розбіжностей із національним стандартом, а також рекомендації щодо процедури імпорту та обігу продукції за стандартом комісії.

Приєднання до комісії надало нашій державі можливість:

- отримувати інформацію про світові та регіональні харчові стандарти;
- здійснити перехід до світових стандартів у галузі безпеки харчових продуктів;
- впливати на прийняття світових стандартів у відповідних галузях;
- оперативно реагувати та за можливості запобігати схваленню стандартів, які негативно впливають на конкурентоспроможність національної продукції.

Слід зазначити, що діяльність України в комісії істотно вплинула на формування національного законодавства. Для приведення його у відповідність до стандартів ФАО, зокрема списку дозволених і заборонених речовин і засобів, розробленого Комісією «Кодекс Аліментаріус», внесено зміни до Закону України «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини», який регулює відносини між органами виконавчої влади, виробниками, продавцями та споживачами харчових продуктів і визначає правовий порядок забезпечення безпечності та якості харчових продуктів, що виробляються, перебувають в обігу, імпортуються, експортуються. Окремі розділи закону регулюють міжнародну торгівлю харчовими продуктами та міжнародне співробітництво України у сфері безпечності та якості харчових продуктів. До того ж цим законом встановлено вимоги до експортних потужностей переробних під-

приємств. Зокрема, зазначено, що будь-який продукт, котрий експортується до країни призначення й походить із затверджених експортних потужностей, повинен бути маркований відповідно до вимог країни призначення.

Отже, завдяки участі України в комісії поступово починають створюватися правові умови для ефективного розвитку й використання експортного потенціалу нашого агропромислового комплексу та захисту прав споживача сільськогосподарської продукції.

Організація Економічної Співпраці і Розвитку (ОЕСР, OECD) – економічний союз розвинених країн світу, серед яких країни Америки та Європи, Японія, Корея та Австралія.

Співробітництво між Україною та ОЕСР започатковано у 1997 році шляхом підписання КМУ та ОЕСР Угоди щодо привілеїв, імунітетів та пільг, які надаються ОЕСР на території України. Угоду було ратифіковано Верховною Радою України у липні 1999 року (Закон України від 07.07.99 № 850-XIV).

З того часу представницькі делегації України на постійній основі беруть участь у заходах, що проводяться ОЕСР для країн, що не є членами цієї організації.

Співробітництво між Україною та ОЕСР здійснюється відповідно до Плану дій, який переглядається та затверджується щороку Координаційною радою у зв'язках з ОЕСР. Відповідальним за співробітництво України з ОЕСР центральним органом виконавчої влади визначене Міністерство економіки України.

Співробітництво України з ОЕСР на сьогодні здійснюється у рамках наступних підрозділів:

- Комітет зі сталі Директорату науки, технологій та промисловості ОЕСР. 14 грудня 2006 року ОЕСР прийнято рішення про надання Україні статусу повноправного члена Комітету зі сталі. Наразі в Україні тривають внутрішньодержавні процедури з набуття чинності Угодою між Урядом України та ОЕСР щодо участі в роботі Комітету зі сталі. Однак, враховуючи позицію Мінфіну щодо необхідності визначення реальних джерел подальшої сплати щорічних внесків, відповідні внутрішньодержавні процедури не завершені. Тим часом, Україна бере участь у засіданнях Комітету зі сталі у якості спостерігача.

- Комітет з державного управління ОЕСР. Україна має статус спостерігача у цьому комітеті з квітня 2008 року.

- Робоча група з питань розвитку малого і середнього бізнесу та підприємництва Комітету з питань економічного та соціального розвитку на місцевому рівні ОЕСР. Україна має статус спостерігача у цій Робочій групі з жовтня 2008 року.

Рішенням Ради ОЕСР від 16 листопада 2009 р. Україну прийнято до складу членів Схем ОЕСР із сортової сертифікації та контролю за рухом насіння в міжнародній торгівлі, зокрема до Схеми по насінню зернових (пшениці та ячменю) і Схеми по насінню кукурудзи та сорго в рамках Директорату у справах торгівлі та сільського господарства ОЕСР. Україна стала 58 країною – членом Схем сортової сертифікації. 23 грудня 2009 р. рішенням секретаріату Міжнародної організації з контролю якості насіння (далі – ІСТА) лабораторії Української державної насінневої інспекції присвоєно статус «акредитована лабораторія ІСТА».

Завдяки цим рішенням Україна отримала можливість повноцінної участі в міжнародній торгівлі насінням. Упровадження в Україні сортової сертифікації насіння за Схемами ОЕСР, можливість оформлення єдиних сортових документів на насіння та акредитація лабораторії в ІСТА мають велике значення для збільшення врожайності основних сільськогосподарських культур, відкривають шлях українським селекційним сортам на світовий ринок насіння.

У листопаді 2009 р. експертами ОЕСР у рамках Євразійської програми конкурентоспроможності започатковано проект, покликаний забезпечити розвиток конкурентоспроможності низки секторів української економіки та покращити інвестиційну привабливість України.

Слід зазначити, що вступ до ОЕСР майже гарантовано забезпечить Україні напрочуд сильну позицію в перемовинах із ЄС.

Україна бере участь у діяльності Європейської економічної комісії ООН, спрямованій на зміцнення регіонального співробітництва у сфері енергетики, транспорту, екології. ЄЕК ООН є для нашої країни одним із важливих джерел технічної допомоги у вищевказаних галузях. На періоди 2002-2003 та 2007-2008 рр. постійний представник України в Женеві обирався заступником голови ЄЕК ООН.

Європейська економічна комісія ООН пріоритетну увагу приділяє:

- нормотворчій діяльності та консультативно-технічній допомозі країнам-членам із перехідною економікою, адаптації комісії до нових реалій у європейському регіоні;
- сприянню розвитку загальноєвропейського економічного співробітництва та підтримці зусиль країн-членів у досягненні цілей, визначених Декларацією тисячоліття ООН; виконанню рішень глобальних і регіональних форумів під егідою ООН;
- розвитку співробітництва Комісії з регіональними та іншими міжнародними організаціями, у першу чергу ОЕСР та ОБСЄ.

Урядові делегації України беруть участь у роботі таких комітетів ЄЕК ООН:

- внутрішнього транспорту – щодо питань розвитку автомобільного, залізничного та водного транспорту, а також транспортної інфраструктури;

- сталої енергетики – у ході конференцій та засідань робочих груп із питань енергозбереження, розвитку альтернативних джерел виробництва енергії, а також у реалізації проектів «Енергетична ефективність XXI»;

- економічного співробітництва та інтеграції – з питань інноваційних моделей розвитку економіки, державно-приватного партнерства та інвестицій;

- у щорічній конференції європейських статистиків, до складу робочого органу якої на посаду віце-голови Бюро з 2009 р. на дворічний термін було обрано представника України.

У рамках проекту «Фінансування інвестицій в енергоефективність для запобігання глобальним змінам клімату» секретаріат регіональної комісії здійснює аналіз розвитку українського енергетичного та фінансових секторів економіки, оцінку готовності інфраструктури до реалізації інвестиційних проектів у сфері енергозбереження. ЄЕК ООН розробила пропозиції щодо перспектив роботи в Україні створеного під її егідою Східноєвропейського інвестиційного фонду енергоефективності.

У квітні 2008 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» (від 10.04.2008 р. № 250-VI). Протокол про вступ до СОТ є міжнародним договором України і частиною національного законодавства (ст. 9 Конституції України, ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України»). Відповідно до вимог цього міжнародного договору Україна приєднується до Угоди про заснування СОТ зі всіма додатками, одним із яких є *Угода про санітарні та фітосанітарні заходи (СФС)*.

Санітарний або фітосанітарний захід – будь-який захід, що проводиться:

- для захисту життя або здоров'я тварин чи рослин на території члена СОТ від ризиків, що виникають у результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідників, хвороб, організмів, які є носіями хвороб, а також хвороботворних організмів;

- для захисту життя або здоров'я тварин чи рослин на території члена СОТ від ризиків, що виникають від добавок, забруднюючих речовин, токсинів або хвороботворних організмів, які містяться у продуктах харчування, напоях чи кормах;

– для захисту життя або здоров'я людини на території члена СОТ від ризиків, що виникають у результаті хвороб, які переносяться тваринами, рослинами або продукцією, що виробляється з них, або в результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідників;

– для уникнення чи обмеження іншої шкоди на території Члена СОТ, що завдається в результаті проникнення, укорінення або поширення шкідників.

Санітарні або фітосанітарні заходи включають усі відповідні закони, постанови, нормативні акти, вимоги та процедури, у тому числі *inter alia*, критерії кінцевого продукту; виробничі процеси та способи виробництва; процедури випробувань, інспекції, сертифікації та ухвалення; карантинні режими, у тому числі відповідні вимоги щодо перевезення тварин чи рослин або матеріалів, необхідних для їх виживання під час перевезення; положення щодо відповідних статистичних методів, процедур відбору та методів оцінки ризику; вимоги до пакування та етикетування, які безпосередньо стосуються безпечності продуктів харчування.

Приблизно для 80% агропромислової продукції буде усунено тарифні бар'єри, але залишатимуться проблеми відповідності сільськогосподарської продукції вимогам ЄС щодо безпечності, і ринок ЄС лишатиметься «закритим» для цих товарів.

Угода щодо застосування санітарних і фітосанітарних заходів СОТ створює найбільшу кількість прецедентів для міжнародних суперечок. Ідеться про заходи, що самі по собі не можуть уважатися неправомірними, однак у випадку їх упередженого застосування можуть виявитися нетарифними бар'єрами в зовнішній торгівлі. Незважаючи на те, що метою угоди є недопущення застосування санітарних або фітосанітарних норм як засобу дискримінації між торговельними партнерами, ці заходи нерідко стають інструментом невиправданої дискримінації. Члени СОТ визнають санітарні та фітосанітарні норми інших членів як еквівалентні (навіть якщо вони відрізняються від власних) у тому випадку, якщо експортер демонструє імпортеру, що його заходи досягають належного рівня санітарного або фітосанітарного захисту. На запит будь-якого члена СОТ повинні проводитися консультації для досягнення двосторонніх і багатосторонніх угод щодо визнання еквівалентності конкретних санітарних і фітосанітарних норм. Отже, українські експортери сільгосппродукції отримують інструмент проти упередженого застосування санітарних і фітосанітарних норм.

У разі гармонізації українського законодавства з європейським у сфері СФС відповідні санітарні або фітосанітарні заходи вважатимуться еквівалентними, і це означатиме вільний доступ української сільськогос-

сподарської продукції на ринок ЄС (у межах 80% продукції, для якої за угодою будуть зняті тарифні бар'єри).

На жаль, на цей час рівень гармонізації українського законодавства стосовно санітарних та фітосанітарних заходів із відповідним європейським є низьким. Якщо темп законодавчих реформ залишатиметься аналогічним існуючому, то Україна не зможе досягти прийнятного рівня гармонізації в осяжному майбутньому, і ринок ЄС залишатиметься закритим для української сільськогосподарської продукції.

5.5. Стандарти BRC, IFS, GlobalGap, програма ЄС щодо оповіщення про небезпечні товари RAPEX

Вимоги до харчової безпеки постійно зростають. Споживачі й державні контролюючі органи пред'являють все більш жорсткі вимоги до норм якості та безпеки. У разі виникнення проблеми, її джерело мусить бути негайно виявлено і усунено. Ці вимоги в першу чергу стосуються роздрібною торгівлі, проте за якість і безпеку продуктів харчування відповідає весь ланцюжок постачальників, включаючи виробників харчової продукції, сировини і транспортні компанії.

Стандарти BRC, IFS, GlobalGap є основними в галузі безпеки продуктів харчування.

Британський консорціум підприємств роздрібною торгівлі (British Retail Consortium – BRC) в 1998 р. розробив і запровадив технічний стандарт і протокол на харчову продукцію (the BRC Food Technical Standard).

Стандарт був покликаний стати головним критерієм оцінки постачальників роздрібними торговцями та власниками компаній з точки зору відповідності законодавчим вимогам. З моменту прийняття та затвердження BRC Food Technical Standard п'ять разів переглядався і редагувався, відображаючи напрацьовані рекомендації та зміни, що відбувались у виробничій сфері. У 2003 р. BRC дещо змінив формат стандарту і саму його назву. Він отримав назву BRC Global Standard – Food (Єдиний стандарт BRC – Харчова продукція). У 2008 р. вийшла п'ята версія цього стандарту.

Стандарт розроблявся для сприяння підприємствам роздрібною торгівлі у виконанні ними своїх правових зобов'язань та забезпечення захисту споживачів. Із цією метою він надає єдину основу для проведення аудиту компаній, що поставляють у роздріб харчову продукцію з фабричною чи торговою маркою. Стандарт призначено для виробників усіх типів харчової продукції. Усі підприємства будь-якої країни, що поставляють продукти мереж, які входять у BRC, повинні відповідати цьому

стандарту. Сертифікація на відповідність йому допомагає виробникам, власникам компаній і продавцям відповідати законодавчим вимогам, забезпечуючи безпеку споживачів. Стандарт має широку сферу застосування, включаючи всі аспекти безпеки продуктів харчування та вимоги до постачальників і продавців.

Стандарти BRC орієнтовані на правильну виробничу практику в продовольчих виробництвах, які створені на базі нормативного документа. Мова йде як про BRC Global Standard – Food, призначений для виробників продуктів харчування, що поставляються в роздрібну торгівлю, так і про BRC/ІoP Packaging Standard, який визначає вимоги до виробників упаковки і пакувальних матеріалів, призначених для продуктів харчування.

Стандарти BRC призначаються не тільки продовольчим організаціям, а й тим, що виготовляють пакувальні матеріали, призначені для продовольчих цілей.

BRC об'єднує більшість торгових організацій, що діють у Великобританії, включаючи продавців продовольства. Стандарти охоплюють такі основні сфери вимог:

- елементи системи управління якістю;
- вимоги до виробничого середовища;
- вимоги до контролю продукції;
- вимоги до контролю виробничого процесу;
- вимоги до персоналу;
- вимоги до системи критичних точок.

Сертифікація за цим стандартом охоплює тільки харчові продукти, вироблені на сертифікованому підприємстві. Глобальний стандарт для харчових продуктів BRC описує вимоги до безпеки харчових продуктів, якості та виробничих процесів, відповідність яким має забезпечити виробник, щоб виконувати вимоги законодавства і захисту прав споживачів. Стандарт передбачає два рівні сертифікації – основний і вищий.

Стандарти BRC:

- 1) Єдиний стандарт BRC – Харчова продукція (BRC Global Standard – Food);
- 2) Загальний стандарт BRC по упаковці харчових продуктів (BRC Global Standard – Food Packaging and other Packaging Materials);
- 3) Загальний стандарт BRC із зберігання і дистриб'юції харчових продуктів (BRC Global Standard – Food Storage and Distribution);
- 4) Загальний стандарт BRC по споживчих товарах (BRC Global Standard – Consumer Products).

Слід зазначити, що технічний стандарт BRC на харчову продукцію застосовується органами з сертифікації як самостійний, без доповнень і поправок змісту і формату. Допускається включення вимог цього стандарту у власні стандарти органів із сертифікації за умови отримання письмової згоди Британського консорціуму підприємств роздрібною торгівлі.

Особливо актуальне завдання перевірки якості продукції стоїть перед тими роздрібними продавцями, які використовують так звані приватні торгові марки, тобто продають товари під власним брендом. Природно, що в цьому випадку торгова мережа сама не виробляє продукцію, що продається, тому їй складно здійснювати контроль за якістю товарів. Тут і приходить на допомогу харчовий стандарт IFS, відповідно до якого ритейлер може провести аудит усередині компанії-виробника, причому може залучати як власних фахівців, так і сторонні організації.

Харчовий стандарт IFS є одним із найпоширеніших і надійних стандартів, що поєднує в собі сильні сторони стандарту ISO 9001 і системи HACCP, а також ураховує вимоги міжнародних законодавчих актів у сфері виробництва харчової продукції. Ініціатором його створення у 2002 р. став Союз німецької роздрібною торгівлі (HDE). У робочу групу IFS включені такі компанії, як Edeka, Rewe, Metro, Auchan, Carrefour та ін. Цілі IFS зазначено на рис. 5.9.

Рисунок 5.9 – Цілі IFS

Сертифікація відповідно до стандарту IFS дозволяє збільшити обсяги виробництва і скоротити час на виготовлення продукції завдяки оптимізованому процесу виробництва. Цей стандарт з часу своєї появи зазнав декілька редакцій, що пов'язано з приєднанням до його розробки

контролюючих організацій різних країн. На даний момент актуальною вважається п'ята редакція стандарту, що включає чотири частини:

I частина встановлює загальні правила проведення аудиту: його методика, використовувані критерії, а також подальші дії компанії після закінчення аудиту і до отримання сертифіката.

II частина містить вимоги до організацій, які пройшли процедуру сертифікації.

III частина включає в себе вимоги до організацій, які проводять сертифікацію, акредитацію і аудит.

IV частина містить опис звітних документів, які мають бути оформлені в результаті процедури сертифікації.

Проходження сертифікації за стандартом IFS доступно компаніям, що виробляють продукти харчування в приватному порядку та займаються транспортуванням готових товарів, а також іншим організаціям, чия діяльність пов'язана з поставками харчової продукції. Згаданий стандарт дозволяє великим компаніям перевірити своїх постачальників, щоб бути впевненими в якості пропонованої споживачам продукції. Процедура проходження сертифікації за стандартом IFS описана нижче.

Процедура сертифікації на відповідність стандарту IFS

У цей час у світі налічується понад 700 аудиторів, які пройшли спеціальне навчання, і понад 60 органів із сертифікації, акредитованих (уповноважених) на проведення підтвердження відповідності вимогам стандарту IFS. Ці органи діють за єдиними правилами, установленними IFS, і конкурують між собою в умовах ринку. Нагляд за їхньою діяльністю в межах системи сертифікації IFS здійснює центральний орган IFS у Німеччині. Для проходження процедури сертифікації виробник має право обрати будь-який з акредитованих органів.

Робота аудиторів полягає в перевірці дотримання підприємством кожної вимоги, зазначеної в стандарті, й оцінці ступеня відповідності цим вимогам.

Для того щоб стати аудитором IFS, перш за все необхідно володіти практичним досвідом проведення аудитів – мінімум 10 аудитів за останні 2 роки. По-друге, обов'язковим є глибоке знання принципів ХАССП та наявність кваліфікації в галузі управління якістю. На підставі професійного досвіду людини визначається той харчовий сектор, у межах якого він має право проводити аудити. Так, наприклад, якщо сфера компетенції аудитора стосується тільки продуктової категорії № 6 «Фрукти і овочі: свіжі, сушені, охолоджені і заморожені», він не зможе проводити аудити по продуктової категорії № 10 «Консервовані проду-

кти». Статус аудитора IFS присвоюється після успішного проходження іспиту, який у подальшому необхідно проходити кожні два або чотири роки, залежно від результатів попереднього тестування.

Існує чотири типи аудитів: попередній, початковий, поновлюваний і подальший.

Попередній аудит проводиться з метою дати підприємству кваліфіковану оцінку ступеня його підготовленості до сертифікації. Результати попереднього аудиту не впливають на результати сертифікації.

Початковий аудит – це перша перевірка підприємства аудиторами IFS з метою сертифікації.

Поновлюваний аудит проводиться після закінчення терміну дії сертифіката, який установлюється в ході попереднього аудиту. Відмінність поновлювального аудиту від початкового лише в тому, що особлива увага під час перевірки має бути приділена невідповідностям, виявленим під час попереднього аудиту, а також реалізації та ефективності коригувального плану дій.

Подальший аудит необхідний, якщо результати початкового або поновлюваного аудиту були незадовільними і сертифікат IFS не був виданий. Подальший аудит проводиться у строк від шести тижнів до шести місяців. На підставі аудиторського звіту та кількості набраних балів сертифікаційний орган приймає рішення про те, чи можна видати сертифікат підприємству. Бали присвоюються залежно від ступеня відповідності підприємства конкретній вимозі стандарту (табл. 5.6).

Таблиця 5.6 – Таблиця відповідності підприємства стандарту IFS

Результат	Відповідність	Бал відповідності
A	Повна	20
B	Майже повна	15
C	Мала частка впровадження	5
D	Пункт не впроваджено	0

Проте є винятки. Так, у разі істотної невідповідності вимозі, що стосується законодавчої бази країни виробництва або реалізації, а також якщо ця невідповідність може призвести до серйозного ризику для здоров'я споживача, підприємство кваліфікується як «критичне», що призводить до вилучення 15% від загальної суми набраних балів. При цьому сертифікат не може бути виданий, поки підприємство не усуне невідповідність. Крім того, 10 вимог стандарту IFS виділено в особливу групу у зв'язку з їх значущістю для харчової безпеки. Якщо буде виявлена не-

відповідність хоча б одній такій вимозі, це є підставою для відмови («нокауту») в сертифікації, а отже новий (наступний) аудит неминучий.

Далі наведено всі десять вимог категорії «нокаут».

1. Відповідальність вищого керівництва. Співробітники мають бути поінформовані про свої обов'язки і механізми, що є на підприємстві для моніторингу ефективності їх роботи. Незнання може стати причиною серйозних проблем, пов'язаних із харчовою безпекою на виробництві.

2. ХАССП. Для кожної критичної контрольної точки на підприємстві необхідно впровадити дієву систему моніторингу для постійного контролю над ситуацією.

3. Особиста гігієна. Усі співробітники, підрядники та відвідувачі підприємства повинні дотримуватися правил гігієни. Так, неприйнятно, щоб робітники курили під час завантаження булочних виробів у відкритій тарі або були одягнені у вкрай забруднену уніформу під час нарізання м'яса.

4. Специфікації на сировину. Специфікації мають бути для всіх видів сировини, включаючи добавки та пакувальні матеріали, і відповідати законодавчим нормам. Наприклад, якщо відповідно до рецептури у продукті є харчова суміш, то має бути наявна специфікація на цю суміш, де вказані її окремі компоненти.

5. Специфікації на готову продукцію. Склад, указаний в інформації для споживача, мусить відповідати специфікації. Так, якщо відповідно до технічних умов для виготовлення продукту використовується соняшникова олія, то на етикетці серед інгредієнтів не може фігурувати замість неї оливкова.

6. Сторонні тіла. Необхідно виявити потенційні джерела сторонніх тіл (такими можуть бути, наприклад, сировина, упаковка, робочі інструменти, деталі обладнання тощо) і впровадити процедури для запобігання контакту харчової продукції з чужорідними тілами. Продукт, що побував у контакті з чужорідним тілом, повинен бути відбракований. Наприклад, неприпустимо, щоб у разі виявлення скалок розбитого скла в безпосередній близькості від відкритої стрічки конвеєра на це не звертав увагу персонал підприємства і жодних дій не робилося. Процедура має бути чітко прописана для будь-якого подібного інциденту.

7. Система простежуваності. На підприємстві має бути впроваджена система, що дозволяє простежити шлях від сировини до партії готової продукції. Система мусить давати інформацію також про наявність у готовій продукції ГМО й алергенів. Так, якщо підприємство працює з декількома постачальниками упаковки, що контактує з харчо-

вим продуктом, то система повинна визначити, матеріал якого саме постачальника був використаний у даній партії.

8. Внутрішні аудити. Внутрішні аудити повинні проводитися за узгодженим планом. Сфера їх проведення та частота повинні бути визначені в результаті аналізу ризиків.

9. Процедура управління інцидентами. Має бути впроваджена дієва процедура оперативного інформування торгових партнерів для відкликання і вилучення продукції з обігу. Якщо пиво з вмістом алкоголю 4,5% було помилково марковано як безалкогольне, мусить бути відкликана вся партія товару.

10. Коригувальні дії. Ці дії повинні бути чітко сформульовані, задокументовані та проведені в найкоротші терміни для запобігання подальшим невідповідностям стандарту. Наприклад, якщо надходять скарги на наявність цвілі в ковбасних виробках, слід ужити коригувальних заходів. У разі успішного проходження сертифікаційного аудиту органом із сертифікації, що проводив аудит, видається сертифікат IFS устанавленого зразка, який підприємство-постачальник може пред'являти торговій мережі як доказ своєї профпридатності.

IFS визнається підприємствами роздрібної торгівлі Німеччини, Франції, Австрії, Італії, Іспанії, Польщі.

Використання IFS має низку переваг:

- покращення внутрішніх процесів виробництва та контролю, а отже, підвищення ринкового статусу компанії;
- зниження витрат завдяки прозорому управлінню фінансами підприємства;
- документування і можливість відстеження результатів;
- обмеження прямого державного контролю за харчовими продуктами;
- можливість порівняння продуктивності oferentів ринку;
- можливість уникнути аудитів з боку клієнтів і представників торгівлі;
- можливість виходу на європейський ринок.

Наприкінці ХХ ст. була розроблена нова система безпеки сільськогосподарської продукції, що отримала назву EurepGAP (Euro-Retailer Produce Working Group – Європейська робоча група з питань роздрібної торгівлі продуктовими товарами). Викликало її появу незадоволення споживачів існуючими системами оцінки продукції саме за критеріями безпеки. Ураховуючи значну кількість скарг і побажань, Асоціацією європейських супермаркетів була ініційована розробка принципово нової системи. Головною відмінністю від раніше існуючих стандартів стала оцінка не кінцевого продукту (точніше, якогось усередненого зразка), а

відстеження технології вирощування. Стандарт був побудований на основі концепції «належної сільськогосподарської практики» (GAP – Good Agricultural Practice). Адже якщо вирощування продукції здійснюється з оцінкою можливих ризиків і в межах чітко встановлених технологічних вимог, які виключають будь-яке забруднення продукції, то кінцевий продукт апріорі можна вважати безпечним. На основі цього і були розроблені контрольні пункти нового стандарту, що охоплюють весь процес вирощування, первинної обробки, зберігання та навіть відправлення продукції покупцю.

Гарантія безпеки, з одного боку, і достатня демократичність і розумність вимог цієї системи – з іншого, сприяли успішному просуванню її в усі регіони земної кулі. Отже, коли наприкінці 2007 р. була розроблена нова версія стандарту, то він, замість EurepGAP, отримав назву GlobalGAP.

У Європі перші сертифіковані господарства з'явилися в 2003 р. З 2004 р. це явище стало масовим, а з 2006 набуло міжнародного характеру. До теперішнього часу цією системою сертифіковані виробники більше 90 країн, а загальна кількість господарств, які мають сертифікат GlobalGAP, становить близько 100 тисяч. Таким чином, на сьогодні GlobalGAP є найбільш поширеною системою сертифікації безпеки продукції у світі. Важливою перевагою її є широке галузеве застосування. Контрольні пункти стандарту покривають виробництво практично всіх видів сільгосппродукції, причому із загальної кількості сертифікованих господарств на частку рослинницької продукції припадає 74%, продукції тваринництва – 17, аквакультури – 9%.

Мета стандарту GlobalGAP – мінімізація ризиків сільськогосподарського виробництва за допомогою відстеження всього виробничого циклу, а не тільки перевірки кінцевого продукту. GAP розшифровується як Good Agricultural Practice, тобто «належна сільськогосподарська практика». Відповідність стандарту GlobalGAP – це відсутність накопичення в продукції шкідливих речовин хімічного походження, а також механічного та мікробіологічного забруднення.

Сертифікація GlobalGAP гарантує, що конкретний продукт отримано із жорстким дотриманням усіх рекомендацій і вимог на всіх етапах вирощування сільськогосподарської продукції. Сертифікація включає в себе контроль за ґрунтом, добривами, насінням або розсадним матеріалом, за прибиранням і зберіганням продукції, кваліфікацією персоналу і його гігієною, технікою безпеки та ін.

Слід зазначити, що сертифікація GlobalGAP є добровільною і ніхто не вимагає її наявності, вона є лише підтвердженням доброго ставлення до споживача. В Україні про сертифікацію GlobalGAP поки що

мало хто знає. Проте вже зараз у країні є підприємства, які отримали такий сертифікат.

Упровадження в господарство системи GlobalGAP включає:

– первинний аудит господарства на відповідність вимогам GlobalGAP;

– загальну підготовку господарства до сертифікації;

– інспекцію незалежним акредитованим органом сертифікації.

Стандарт GlobalGAP – це система, яка гарантує безпеку вирощеної продукції. Основною відмінністю від інших стандартів є оцінка безпеки не тільки вирощеного продукту, а відстеження й оцінка всього виробничого циклу. Іншими словами, якщо вирощування проводиться відповідно до чітко встановлених норм і технологічних регламентів, то отримана продукція буде безпечною. Для остаточної перевірки проводиться аналіз продукції на вміст залишків пестицидів і агрохімікатів.

Сертифікат GlobalGAP є свідченням належного рівня аграрного виробництва. Він забезпечує фермера низкою істотних переваг, а саме:

1. Комерційні переваги. Продукція, сертифікована за цим стандартом, є безпечною для споживання, тому користується великим попитом, що значно полегшує збут.

2. Конкурентні переваги. Сертифікація GlobalGAP є вагомим конкурентною перевагою компанії-виробника. Фермер демонструє готовність іти назустріч споживачеві.

3. Упевненість покупців. Покупці продукції (супермаркети, переробні підприємства, пункти громадського харчування) упевнені в якості та безпеці отриманої продукції. Це найпростіший шлях до довготривалого і взаємовигідного співробітництва.

4. Упевненість споживачів у якості та безпеці сільськогосподарської продукції сприяє зростанню довіри до сільгоспвиробників, підприємств роздрібною торгівлі. Це сприяє збільшенню обсягів продажів і позитивно відбивається на розвитку даного сегмента ринку.

5. Управління ризиками зменшує вірогідність забруднення/зараження продукції, сприяє охороні довкілля, поліпшенню гігієни та санітарії.

6. Сумісність із системами управління якістю. Система GlobalGAP сумісна з іншими системами управління якістю, наприклад: BRC, IFS, ISO 9001:2000, ISO 22000. Вона не претендує на функції державного стандарту і не вступає в протиріччя з національним законодавством.

7. Вихід на міжнародний ринок. На сьогодні система GlobalGAP ефективно працює в 90 країнах світу. Переважна більшість

європейських торговельних мереж працює тільки з продукцією, сертифікованою за стандартом GlobalGAP.

У Європейському Союзі обмін інформацією про неякісну продукцію, що становить загрозу життю і здоров'ю людей, здійснюється через систему RAPEX. Така система дозволяє здійснювати швидкий обмін інформацією між державами-членами та Комісією щодо заходів, ужитих для запобігання чи обмеження реалізації в торговельній мережі або використання продукції, що становить серйозний ризик для здоров'я і безпеки споживачів.

Система RAPEX функціонує таким чином: якщо продукт визнається небезпечним, то компетентний національний орган вживає відповідних заходів для виключення ризику. Цей орган може вилучити продукт із торговельної мережі, відкликати у споживачів або опублікувати попередження. Національний орган повідомляє Європейську комісію про такий продукт і заходи, вжиті для попередження ризиків і небезпек для людей. Європейська комісія поширює інформацію, публікуючи щотижневі (щоп'ятниці) повідомлення про небезпечну продукцію. Проте RAPEX охоплює тільки непродовольчі товари. Для інших існує інша система, у якій звичайному покупцеві складно зорієнтуватися. Щороку зростає кількість зареєстрованих назв небезпечних продуктів, що пояснюється покращенням роботи системи наглядку за ринком.

За словами комісара ЄС (звіт ЄС щодо роботи RAPEX), 59% виявленої неякісної продукції походить із Китаю, 20% – з інших країн – членів ЄС, 10% – невідомого походження. Найбільше неякісної продукції було виявлено в Німеччині (205 найменувань продукції), Іспанії (163 найменування), Словаччині (140 найменувань), Греції (132 найменування) та Угорщині (129 найменувань). Таким чином, на ці п'ять країн припадає практично половина від усієї кількості найменувань неякісної продукції, виявленої протягом останніх років. За видами продукції найбільшу частину становлять іграшки (498 видів), електричні прилади (169 видів), мотори для машин (160 видів).

Таким чином, RAPEX – це система швидкого попередження споживачів про потенційну небезпеку товарів, за винятком харчових продуктів, лікарських препаратів, хімічних речовин, для яких діють окремі системи. Система RAPEX забезпечує відповідні органи оперативною інформацією про небезпечні продукти. Інформація про подробиці й небезпечні товари регулярно надходить на спеціально створений інтернет-портал Європейського Союзу, де розміщений архів системи RAPEX.

5.6. Система ринкового нагляду

Система ринкового нагляду – невід’ємний складник інфраструктури технічного регулювання, що контролює безпечність продукції, представленої на ринку Європейського Союзу. Існування уніфікованих національних систем ринкового нагляду держав – членів ЄС суттєво спрощує обмін товарами в межах єдиного ринку. Запровадження в Україні системи ринкового нагляду є умовою не тільки створення поглибленої зони вільної торгівлі з ЄС, а й спрощення дозвільних процедур і дерегуляції бізнес-середовища, які президент України та уряд визначили пріоритетним напрямом економічних реформ.

Європейське законодавство визначає ринковий нагляд як діяльність, що провадиться, і заходи, що вживаються державною владою, для забезпечення відповідності продуктів вимогам, установленим у відповідних актах гармонізованого законодавства Співтовариства. Нагляд повинен забезпечувати, щоб продукти не становили ризику для здоров’я, безпеки або будь-якого аспекту захисту суспільного інтересу. Ринковий нагляд має на меті забезпечити однаковий рівень захисту громадян у межах внутрішнього ринку, а також однорідне нормативне поле для суб’єктів економічної діяльності.

Попри інституційну різноманітність, системи ринкового нагляду в державах – членах ЄС відповідають ключовим вимогам і принципам, визначеним спільним законодавством – *acquis* ЄС.

Ключові умови ефективного функціонування системи ринкового нагляду:

- наявність законодавства, що становить правову основу ринкового нагляду;
- існування інституцій системи ринкового нагляду;
- надання інституціям ринкового нагляду необхідного обсягу повноважень;
- запровадження санкцій, що забезпечують відповідальність суб’єктів економічної діяльності.

Правове поле ринкового нагляду в ЄС складається з двох компонентів:

1. Горизонтальний компонент, що встановлює загальні принципи ринкового нагляду:
 - Директива 2001/95/ЄС про загальну безпечність продукції;
 - Регламент 765/2008 щодо вимог до акредитації та ринкового нагляду;
 - Директива 85/37/ЄС щодо відповідальності за дефектну продукцію;

– модульний підхід до оцінки відповідності та маркування знаком СЄ.

2. Вертикальний (або секторний) компонент, що встановлює правила ринкового нагляду для окремих типів продукції. До нього належать директиви нового та глобального підходів, а також директиви старого підходу, що регулюють обіг окремих категорій товарів у межах єдиного ринку.

Директиву про загальну безпечність продукції впроваджено в національному законодавстві майже всіх держав ЄС. Деякі країни забезпечили безпосереднє законодавче закріплення цієї директиви (Греція, Ірландія, Кіпр, Словенія та ін.), але більшість країн пішли шляхом інтеграції положень директиви до наявного законодавства щодо безпечності продукції та захисту прав споживачів.

В обох випадках національне законодавство у сфері технічного регулювання містить спеціальні розділи з ринкового нагляду за продукцією, розміщеною на ринку, а також устанавлює повноваження інституцій ринкового нагляду та права їхніх посадових осіб. Посадові особи відповідних органів влади, здійснюючи ринковий нагляд і контроль, мають право: здійснювати контроль і нагляд за продукцією та послугами, що перебувають в обігу; робити запит і вільно отримувати відповідну інформацію, необхідну для здійснення оцінки безпечності продукції та послуг або для забезпечення виконання функцій, специфічних для державних органів з ринкового нагляду; робити запит і вільно отримувати відповідні зразки продукції та організувати лабораторну експертизу або будь-яку іншу експертизу продукції та послуг (далі – експертиза) для забезпечення виконання вимог безпечності продукції та послуг відповідно до щорічного плану дій, затвердженого директором (головою) відповідного державного органу з ринкового нагляду, де є підозра, що продукція або послуга не відповідає вимогам безпечності, або якщо було отримано скаргу.

У рамках своєї діяльності щодо ринкового нагляду державні органи з ринкового нагляду мають повноваження приймати такі рішення:

– забороняти пропозицію або продаж небезпечної продукції, групи продукції або постачання неякісних послуг;

– вимагати від виробника, дистриб'ютора або постачальника вживати спеціальні заходи для забезпечення безпечності продукції та послуг;

– зупиняти пропозицію або продаж товарів, постачання послуг до отримання висновку експерта про підозру, що продукт або послуга не відповідає вимогам безпечності;

– вимагати вилучення небезпечної продукції – групи або окремих одиниць – з обігу, їх знищення або припинення постачання послуг.

Окремі вимоги для різних товарів можуть урегулюватися підзаконними нормативними актами, що стосуються ринкового нагляду окремих продуктів та окремої діяльності щодо ринкового нагляду у відповідних сферах:

- визначення інституту (інститутів), відповідальних за ринковий нагляд у відповідних сферах;
- визначення заходів ринкового нагляду для гарантування того, що продукція, доступна на ринку, безпечна та задовольняє всім вимогам (маркування, документація, процедури оцінки відповідності та ін.);
- визначення прав державних інституцій з ринкового нагляду (за потреби).

Інституційне забезпечення системи ринкового нагляду в державах ЄС зазвичай передбачає наявність основної інституції (далі – Інспекції), що відповідає за нагляд за дотриманням загальної безпечності продукції, для якої не існує спеціальних вимог щодо безпечності, а також за нагляд за майже всією нехарчовою продукцією, для якої існують спеціальні вимоги. Діяльність Інспекції базується на засадах, запроваджених ЄС, у яких наголос робиться не на якості продукції, а на її безпечності та нешкідливості для споживачів.

Головні завдання Інспекції:

- здійснення ринкового нагляду для забезпечення дотримання виробниками, імпортерами, торгівцями та постачальниками послуг вимог законодавства, що регулюють безпечність продукції та маркування;
- захист прав споживачів і забезпечення доступу їх до інформації щодо безпечності продукції.

Інші державні органи нагляду та контролю відповідають за ринковий нагляд у певних галузях. Так, окремо здійснюється ринковий нагляд переважно за такими товарними категоріями:

- харчова продукція;
- косметичні та домашні хімікати;
- фармацевтична продукція.

Відповідні служби та підпорядковані їм інституції використовують усі повноваження в межах своєї компетенції для здійснення перевірок і вжиття необхідних заходів з усунення вад і ризику.

Досить типовим для держав ЄС є також наявність координуючого органу в системі ринкового нагляду, що відповідає за узгоджену та злагоджену діяльність усіх контролюючих інстанцій, здійснює захист прав споживачів і розслідування скарг.

Діяльність із ринкового нагляду здійснюють відповідно до програм ринкового нагляду, які в різних державах ЄС затверджує керівництво відповідальної інституції, керівництво органу влади, якому ця інституція підзвітна, або уряд. Програма визначає пріоритети на поточний рік і графік діяльності у сфері ринкового нагляду.

У деяких країнах (Бельгія, Естонія, Нідерланди) розробляють окремі програми для різних секторів ринкового нагляду. В Іспанії створено спеціальну комісію, що готує звіти про безпечність продуктів на вимогу відповідних контролюючих інстанцій.

В окремих країнах, зокрема в Латвії та Фінляндії, здійснюють середньострокове планування діяльності у сфері ринкового нагляду, коли програми готують на кілька років, а щороку розробляють план їх виконання.

Ринковий нагляд за продукцією, передбаченою в директивах нового підходу, здійснюють в основному через перевірку документів і маркування продукції. Детальнішу інформацію вимагають від виробників тільки в окремих випадках. Законодавство більшості держав ЄС передбачає створення спеціальної консультативної платформи (ради), що об'єднує представників різних інституцій ринкового нагляду та інших органів державної влади. Основні цілі такої ради: забезпечення ефективної взаємодії між органами ринкового нагляду; створення уніфікованого підходу до ринкового нагляду в усіх секторах; захист інтересів споживачів і виробників.

У більшості держав ЄС процес комунікації між органами влади, виробниками та дистриб'юторами, передбачений нормами директиви, не формалізовано. Те саме стосується питань залучення незалежних професійних організацій і спілок споживачів. Зокрема, у Словаччині, Німеччині та Нідерландах органи влади не зобов'язані сприяти добровільній діяльності виробників і дистриб'юторів у сфері ринкового нагляду. В інших країнах (Франція, Ірландія, Німеччина, Естонія, Бельгія, Латвія, Данія) не передбачено спеціальних процедур комунікації між органами влади та виробниками.

Контролюючі інституції держав ЄС у сфері ринкового нагляду інтегровані в низку інформаційних систем для оперативного обміну даними щодо небезпечної продукції. Законодавчо закріплено їхню участь у загальноєвропейській системі оперативного інформування RAPEX. Подібні системи надають контролюючим інституціям інформацію про небезпечну продукцію, виявлену в інших країнах. Це допомагає ефективніше організувати діяльність із ринкового нагляду, спрямовуючи ресурси на найризикованіші категорії продукції. Додатково дев'ять держав ЄС і Швейцарія використовують комунікаційну інтернет-систему

ICSMS. Обидві системи мають на меті організувати адміністрування та співпрацю з питань ринкового нагляду на європейському рівні у вигляді електронної мережі. Багато держав ЄС уклали між собою дво- або багатосторонні угоди про співпрацю, наприклад про спільне проведення кампаній з відбору зразків продукції (у Латвії та Ірландії, Польщі та Франції, Іспанії, Італії та Австрії). Прикладом такої системи є Trapex8, яка діє між дев'ятьма країнами Центральної та Східної Європи з центром управління в Угорщині.

5.6.1. Суть, принципи нового підходу до ринкового нагляду (резолюція Ради Європи від 07.05.1985 р.)

Детальні обговорення між політично відповідальними особами в кожній країні (тобто міністрами) питань винятково технічного характеру показали утопічний підхід, що супроводжувався необхідністю втручання Співтовариства та скасування бар'єрів для торгівлі всередині Європейського Співтовариства. Потреба в одноголосності (до набуття чинності в 1987 р. так званим «Законом про єдину Європу») створила додаткові труднощі в затвердженні законодавства Співтовариства, спрямованого на скасування бар'єрів у торгівлі.

Мета створення внутрішнього ринку наприкінці 1992 р. обумовила необхідність нового підходу до технічної гармонізації та використання стандартизації. Відтак, у своєму повідомленні, названому «Технічна гармонізація й стандартизація: Новий підхід», комісія запропонувала переглянути методи й процедури.

Це мало на меті два напрями дії:

- перший, відомий як Закон про єдину Європу від 1987 р., змінив Римську угоду та замінив умову одноголосності для прийняття законодавства в галузі Внутрішнього Ринку менш суворим правилом більшості (відомим як кваліфікована більшість);
- другий сконцентрувався більше на методологічних аспектах законодавчого процесу, тобто на розробці підходу для створення загальних правил, які були б застосовні до широких секторів або груп продукції, а також на виді ризику. Це дозволило б уникнути тривалих процедур ухвалення рішення, які в минулому забезпечували технічну гармонізацію шляхом прийняття занадто технічних і детально специфічних для кожного продукту директив.

Після досить напруженої праці робочої групи на рівні Ради Міністрів під головуванням представника Великобританії, у ході якої представники Німеччини та Франції вели обговорення за підтримки або згоди дрібніших країн – членів ЄС, 7 травня 1985 р. Рада Міністрів ухвали-

ла резолюцію щодо нового підходу, заснованого на пропозиції комісії та на своїх власних висновках щодо стандартизації, прийнятих 16 липня 1984 р.

У своїй резолюції щодо стандартизації 1984 р., Рада вперше визначила кількість основних принципів у європейській політиці стандартизації:

- країни – члени ЄС беруть на себе зобов'язання постійно контролювати чинні технічні норми та скасовувати ті, які вважаються застарілими або зайвими;

- країни – члени ЄС повинні гарантувати взаємне визнання результатів випробувань і створити гармонізовані правила для роботи органів сертифікації (принцип взаємного визнання);

- країни – члени ЄС підтверджують готовність до попередніх консультацій із Співтовариством у тих випадках, коли національні регуляторні пропозиції або процедури можуть становити загрозу злагодженій роботі внутрішнього ринку;

- узгоджено необхідність розширити метод «загального посилення на стандарти», переважно на європейські, а якщо необхідно, то й на національні; а також визначити завдання стандартизації як формулювання технічних характеристик продукції (особливо якщо це стосується охорони здоров'я та безпеки);

- узгоджено необхідність швидкого розширення можливостей стандартизації, переважно на європейському рівні;

- прийняті європейські стандарти мають бути представлені до європейських органів стандартизації на затвердження.

Ці висновки стали основою для створення більш високого рівня довіри до європейських органів стандартизації й відкрили шлях для їх важливішої ролі в системі європейського технічного законодавства через резолюцію від 7 травня 1985 р. щодо нового підходу.

Основні принципи нового підходу є такими:

- законодавча гармонізація обмежується основними вимогами безпеки (або іншими вимогами, що викликають спільний інтерес), яким продукція, представлена на ринку, повинна відповідати та завдяки цьому мати здатність вільного руху по всьому Співтовариству;

- завдання складання технічних специфікацій доручається організаціям, компетентним у промисловій стандартизації, які при цьому враховують поточний рівень технологій;

- ці технічні специфікації не є обов'язковими та мають статус стандартів рекомендаційного характеру;

- відповідні органи зобов'язані визнавати, що продукція, виготовлена відповідно до гармонізованих стандартів, відповідає основним

вимогам, установленим певною директивою. Якщо виробник виготовляє продукцію не відповідно до цих стандартів, він зобов'язаний довести, що його продукція відповідає основним вимогам.

У той же час дві умови були визнані як такі, що мають особливу важливість для функціонування цієї системи:

- по-перше, стандарти повинні гарантувати якість продукту. Зрозуміло, що безпека розглядається як основний елемент якості продукту.

- по-друге, громадські органи кожної країни – члена ЄС повинні гарантувати відповідність продукції вимогам безпеки (або іншим вимогам), чинним на їхній території. Інакше кажучи, широкий контроль продукції не передбачається. Це було необхідною умовою як для встановлення взаємної довіри між країнами – членами ЄС, так і для виключення необхідності непотрібної адаптації до існуючих національних систем.

Далі Рада визначила критерії для вибору галузей, на які поширюється «Загальне посилення на стандарти» – іншими словами, новий підхід:

- оскільки гармонізації підлягають тільки основні вимоги, то стає можливим провести розрізнення між основними вимогами та технічними специфікаціями (ТУ);

- стандартизації підлягають галузі, що становлять інтерес (або якщо необхідність регулювання одностайно визнається всіма членами Співтовариства);

- більшість прийнятих директив стосуються трьох галузей: засобів пересування, метрології й електроустаткування, тому новий підхід повинен спочатку зосередитися на інших галузях;

- можливість урегулювання всіх проблем прийняттям єдиної директиви, що стосується правил регулювання для широкого асортименту продукції, без необхідності прийняття частих виправлень і змін до цієї директиви (заснованої головним чином на практичних і раціоналізаторських міркуваннях). Відтак, обрані галузі повинні характеризуватися різноманітним асортиментом продукції, яка є досить гомогенною, щоб визначити загальні «основні вимоги».

Швидкому зміцненню структур європейської стандартизації (тобто органів європейської стандартизації) сприяло також велике значення, що їм надається у зв'язку із прийняттям принципів нового підходу, а висновки 1984 р. щодо системи європейської стандартизації розкрили широкий потенціал галузей застосування нового підходу.

5.6.2. Директива щодо акредитації та ринкового нагляду

Відповідно до вимоги до державних органів повною мірою зберігати свою відповідальність за захист безпеки (або до інших установлених вимог) на їхніх територіях Європейська комісія прийняла Директиву 92/59/ЕЕС, яку пізніше замінила Директива 2001/95/ЕС про загальну безпеку продукції.

Ця директива визначила повноваження компетентних органів, що здійснюють ринковий нагляд з метою перевірки безпеки продукції, а також установила критерії такої перевірки. Нею також передбачено систему швидкого обміну інформацією про небезпечну продукцію (система RAPEX).

Директива 2001/95/ЕС установлює для всіх виробників у Європейському Союзі критерії загальної безпеки продукції для споживачів. Виробник зобов'язаний випускати тільки безпечну продукцію та уникаати можливих ризиків для споживача. Ця директива охоплює не тільки випуск продукції, але і сферу послуг. Вона стосується абсолютно всіх видів продукції, незалежно від часу випуску, нова це продукція чи відремонтована, також поширюється на продукцію, яка надається споживачеві як гуманітарна допомога.

Ця директива поширюється не тільки на виробника, а й на торговельних посередників, у тому числі інтернет-магазини.

Директива 2001/95/ЄС визначає обов'язки та повноваження країн Європейського Союзу щодо виконання вимог до безпеки продукції. Європейська комісія зобов'язана здійснювати нагляд за виконанням вимог щодо безпеки продукції та контроль європейського ринку. Поняття безпеки продукції закладається виробником на стадії проектування, виконуються всі вимоги, пов'язані з безпекою продукції в процесі виготовлення, зберігання та реалізації продукції. Протягом терміну експлуатації або застосування продукції вона не повинна втрачати свої показники безпеки.

Виробник на стадії проектування зобов'язаний застосовувати до продукції стандарти та ТУ, які дають можливість випускати тільки безпечну продукцію.

Виробник і торгові посередники, які мають інформацію про наявність на ринку Європейського Союзу продукції, що не відповідає вимогам безпеки, зобов'язані повідомити про таку продукцію компетентні органи Європейського Союзу.

Виробник зобов'язаний, якщо це визначено директивами Європейського Союзу, провести процедуру дослідження проекту на стадії проектування продукції (сертифікація СС), під час виробництва проду-

кції, спільно з нотифікованими органами або самостійно, інші належні випробування продукції. Продукція, яка не відповідає вимогам безпеки, негайно вилучається з ринку Європейського Союзу.

Як уже зазначалось, Директива 2001/95/ЄС визначила повноваження компетентних органів. Так, акредитація органів з оцінки відповідності має засвідчувати технічну компетентність органів із сертифікації та лабораторій, які діють на ринку надання послуг у сфері оцінки відповідності.

5.6.3. Ринковий нагляд в Україні

Сьогодні в Україні відбуваються трансформаційні процеси у сфері ринкового нагляду і контролю, направлені на виконання вимог СОТ та ЄС щодо відкритості внутрішнього ринку та усунення технічних бар'єрів у торгівлі.

Основною метою трансформації у сфері ринкового нагляду і контролю є створення адаптованої до вимог СОТ і ЄС сучасної системи на основі впровадження в національне законодавство відповідних норм і принципів, зокрема європейської Директиви 2001/95/ЄС, результатом чого має стати перехід від контролю продукції на виробництві до нагляду за нею на ринку на відповідність нормативно-правовому документу – технічному регламенту. У країнах – членах ЄС більшість видів контролю здійснюється не на проміжних етапах, а при отриманні результатів економічної діяльності та їх використанні, стосовно продукції – під час реалізації її на ринку. Результати трансформацій можуть негативно впливати на конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників, а отже, внутрішній ринок, і становити загрозу національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері.

Слід зазначити, що трансформаційні процеси в системі ринкового нагляду і контролю передбачають насамперед впровадження нової правової бази (правового механізму) і створення інституції (організаційного механізму). Необхідність трансформації системи державного нагляду і контролю обумовлена тим, що в Україні система, сформована за радянських часів, була двоярусною і направленою, по-перше, на тотальний попередній контроль продукції на стадії розробки, виробництва та виведення на ринок, а отже, діяльності господарюючих суб'єктів (державний нагляд), по-друге, на контроль продукції та послуг на стадії реалізації в роздрібній торгівлі (захист прав споживачів).

Основним нормативним актом, що регулював державний нагляд харчової та нехарчової продукції на стадії доринкового контролю, був Декрет Кабінету Міністрів України «Про державний нагляд за додер-

жанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення» від 08.04.93 № 30-93. Система захисту прав споживачів на той час регулювалася тільки профільним законом «Про захист прав споживачів» від 12.05.91 № 1023-ХІІ.

Трансформаційні зміни, спрямовані на посилення ринкового контролю, розпочалися у 2008 р. з набуттям чинності Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V. Прийняття цього закону мало оптимізувати систему державного контролю за допомогою таких інструментів: упровадження ризик-орієнтованої системи планування контрольних заходів; використання для перевірок переліків питань (чек-листів); обмеження максимальної тривалості перевірок; запровадження єдиного порядку призначення та проведення перевірок для всіх контролюючих органів тощо.

Однак за три роки багато з установлених законом положень не було реалізовано на практиці. Так, 13 органів державного нагляду, підпорядковані міністерствам надзвичайних ситуацій, праці, екології та природних ресурсів, промислової політики, аграрної політики, освіти і науки, палива і енергетики, внутрішніх справ та ін., не затвердили в установленому порядку відповідні критерії розподілу суб'єктів господарювання за ступенями ризику. Крім того, із 32 контролюючих органів, що повинні були розробити, погодити з Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва і затвердити власними наказами переліки питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) та уніфіковані форми актів, тільки 17 надали лише проекти наказів з відповідними переліками питань, проте 7 із них надійшли без дотримання процедури, передбаченої Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Наразі погоджено лише один проект Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки України.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», який набув чинності 27 жовтня 2010 р., установлюється вимога щодо наявності лише одного органу державного нагляду у складі центрального органу виконавчої влади (ЦОВВ). На той час 16 ЦОВВ мали у своєму складі урядові органи з функціями державного нагляду. Станом на 23.09.2010 р. підготовлено проекти нормативно-правових актів щодо скорочення контролюючих органів стосовно лише 7 ЦОВВ – міністерств аграрної політики, транспорту і зв'язку, екології та природних ресурсів, культури і туризму, надзвичайних ситуацій, житлового і

комунального господарства та Національної агенції з питань ефективного використання енергетичних ресурсів.

Загалом, в Україні до грудня 2010 р. державний нагляд за якістю та безпекою продукції, що надходить на ринок, здійснювався 85 контролюючими органами. У системі захисту прав споживачів, яку очолював Держспоживстандарт, функції з державного нагляду виконує Державне підприємство «Всеукраїнський державний науково-виробничий центр стандартизації, метрології, сертифікації та захисту прав споживачів» (ДП «Укрметртестстандарт»). Однак Держспоживстандарт очолював і такі системи у сфері технічного регулювання, як стандартизація й оцінка відповідності, а у сфері нагляду – не тільки доринковий, а й ринковий нагляд. Обидві системи (доринкового і ринкового контролю) функціонують на всій території України через територіальні органи державного нагляду – державні центри стандартизації, метрології та сертифікації (сьогодні функціонує 28) і територіальні управління у справах захисту прав споживачів (зараз існує 27). Крім того, законодавство України дозволяє створювати управління у справах захисту прав споживачів при органах місцевого самоврядування та/або місцевих державних адміністраціях.

У країнах – членах ЄС функції розподілено між інспекціями, що є державними органами. Такий підхід запроваджує виокремлення, щонайменше, інспекції нагляду за безпекою промислових товарів та інспекції нагляду за безпекою харчової продукції. Більшість країн мають чотири спеціалізовані органи з нагляду за ринком, які займаються інспектуванням продовольчих продуктів, медичних препаратів, промислової продукції та вирішенням питань, пов'язаних із трудовою діяльністю – технікою безпеки.

Відповідно до взятих зобов'язань щодо трансформацій інституцій у сфері технічного регулювання Указом Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» реорганізовано Держспоживстандарт і створено Державну службу технічного регулювання України – ЦОВВ, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через її члена – Першого віце-прем'єр-міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України. Отже, статус органу як структурного підрозділу знову створеного міністерства став нижчим.

Подальшою реорганізацією інституцій, що відбулася відповідно до Указу Президента № 370/2011 від 6 квітня 2011 р. «Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади», ліквідовано Державну службу технічного регулювання України, поклавши її функції (крім функцій з реалізації державної політики з питань державного кон-

тролю у сфері захисту прав споживачів) на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та Державну ветеринарну і фітосанітарну службу України. Тим же самим указом створено Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів (Держспоживінспекція України) – ЦОВВ, одним із завдань якого, відповідно пункту 3 Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, є «...формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері технічного регулювання (стандартизації, метрології, сертифікації, оцінки (підтвердження) відповідності, акредитації органів з оцінки відповідності, управління якістю); ... державної політики у сфері державного ринкового нагляду». Отже, відбулося перейменування органу і визначення його головної функції, однак інтеграційна основа його діяльності не змінилася: орган затверджує нормативи і контролює їх виконання.

Верховною Радою 2 грудня 2010 р. ухвалено Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», що встановив правові та організаційні засади його здійснення. Із набуттям чинності цього закону в липні 2011 р. припинив існування доринковий контроль товарів, несумісний із вимогами ЄС, був скасований Декрет КМУ як його правова основа. При цьому захист прав споживачів лишився незмінним, що створило колізію: система ринкового нагляду буде забезпечувати відповідність продукції вимогам безпечності, які містяться в технічних регламентах, захист прав споживачів – показникам якості відповідно до стандартів. Однак із 2012 р. вимоги стандартів є добровільними для дотримання, а обов'язкові вимоги в технічних регламентах ще не встановлено, оскільки розробка і прийняття не виконуються в повному обсязі і на 01.07.2011 р. постановами уряду України їх затверджено лише в кількості 30.

Отже, вітчизняний товаровиробник буде не в змозі виконувати вимоги до продукції, означені в європейських технічних регламентах і обов'язкових стандартах, на які є посилання в нормативно-правових документах, а тому неконкурентоспроможним на ринку України і ЄС. Це обґрунтовується й тим, що за результатами перевірок, які здійснювалися регіональними центрами стандартизації, метрології та сертифікації Держспоживстандарту України в 2010 та першому півріччі 2011 р., факти випуску продукції з порушеннями вимог нормативних документів виявлено в більш ніж 60% випадків. Такі порушення призведуть до негативних наслідків: під час ринкового нагляду продукція буде вилучатися з реалізації, а до торговельних посередників та виробників застосуватимуться штрафи, що передбачено законами, і все це вплине на їх економічні результати.

Імпортована продукція відповідно до Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» буде контролюватися митними органами. Проте, за звітністю Держспоживстандарту за 2010 р., факти постачання неякісної продукції та порушень вимог нормативних документів у ході перевірок виявлено у 86% випадках, однак це стосувалося тільки 6% зарубіжної продукції, тоді як вітчизняної – 57%.

Це може негативно вплинути на безпеку України в економічній сфері, тим більше, що механізм стандартизації як сфери технологічних інновацій і формування конкурентоспроможності продукції, а отже, вітчизняних підприємств, у цей час майже не застосовується: плани з розробки і перегляду національних стандартів не виконуються.

Контрольні запитання

1. Якими питаннями займається міжнародна організація CEN? Які основні цілі діяльності CEN?
2. Який основний принцип міжнародної стандартизації? Охарактеризуйте його.
3. Дайте характеристику загальній схемі проведення оцінювання відповідності. Які основні правила та порядок проведення оцінювання відповідності?
4. Яким чином проводиться підтвердження відповідності в законодавчо-регульованій та законодавчо-нерегульованій сферах?
5. Що таке стандарти серії ISO 17000 та EN 45000? Що спільного та відмінного в цих стандартах?
6. Що таке «комплексний підхід»? У якій галузі та як його використовують?
7. Дайте характеристику європейським модулям підтвердження відповідності на всіх стадіях життєвого циклу продукції.
8. Що таке «система простежуваності»? Яким чином здійснюється простежуваність у світовому економічному просторі?
9. Що таке ринковий нагляд? Які європейські організації займаються цим питанням?
10. Який закон України є головним у сфері ринкового нагляду? Які основні його засади?

РОЗДІЛ 6

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ. ПРОГРАМИ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ У СФЕРІ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

6.1. Завдання та реалізація спільного Плану дій «Україна – Європейський Союз» щодо вдосконалення національної системи технічного регулювання та споживчої політики і наближення відповідного українського законодавства, норм та стандартів до законодавства ЄС

Робота, спрямована на приведення системи стандартизації, метрології та сертифікації України у відповідність до системи технічного регулювання ЄС, розпочалася ще з середини 1990-х рр. Правовою основою для цього стала Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС.

Окрім зазначеного документа, важливе значення сьогодні відіграє також «План дій «Україна – Європейський Союз». Європейська політика сусідства» та «План дій Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держспоживстандарту України) і Європейської комісії щодо укладання у 2011 р. Угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів» та низка національних правових актів, а саме: Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. № 1629-IV; Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 11.02.1998 р. № 113/98-ВР; Закон України «Про підтвердження відповідності» від 17.05.2001 р. № 2406-III; Закон України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» від 17.05.2001 р. № 2407-III; Закон України «Про стандартизацію» від 17.05.2001 р. № 2408-III; Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 01.12.2005 № 3164-IV; Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11.06.1998 р. № 615/98; Указ Президента України «Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу» від 14.09.2000 р. № 1072/2000; Постанова Кабінету Міністрів України «Про організацію роботи, спрямовану на створення державних систем стандартизації, метрології та сертифікації» від 25.05.1992 р. № 269 із змінами, внесеними станом на 21.08.2003 р.; Постанова Кабінету

Міністрів України «Про схвалення Концепції державних систем стандартизації, метрології та сертифікації» від 25.05.1992 р. № 269, із змінами станом на 21.08.2003 р.; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми стандартизації на 2006–2010 роки» від 1.03.2006 р. № 229; Декрет Кабінету Міністрів України «Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення» від 08.04.1993 р. № 30–93 із змінами станом на 19.01.2006 р.; Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10.05.1993 р. № 46-93 із змінами станом на 08.09.2005 р.; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку технічного регулювання та споживчої політики у 2006–2010 роках» від 11.05.2006 р. № 267-р.; Наказ Держспоживстандарту «Щодо реалізації Концепції розвитку системи технічного регулювання та споживчої політики у 2006–2010 рр.» від 26.05.2006 р. № 149 та ін.

«План дій «Україна – Європейський Союз». Європейська політика сусідства» був схвалений Кабінетом Міністрів України 12.02.2005 р., а Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом – 21.02.2005 р. Цей план визначає низку заходів, спрямованих на допомогу Україні в розгляді та запровадженні законодавства ЄС у сфері технічного регулювання, стандартизації й оцінки відповідності.

Основні вимоги до дій у сфері визнання процедур оцінки відповідності охоплюють два суттєвих аспекти:

- гармонізацію законодавства;
- можливості інфраструктури.

Наступні шість дій допоможуть активізувати співробітництво у цій сфері та максимізувати вплив на торгівлю між Україною та ЄС.

Дія 1: Визначення пріоритетних секторів. Перша дія має бути здійснена у співробітництві з органами державної влади і підприємницькими структурами. Ці дії містять в собі:

- аналіз структури торгівлі між Україною та ЄС і визначення ключових секторів, для яких спрощений доступ на ринок може сприяти торгівлі,
- визначення секторів, для яких не існує технічних бар'єрів у торгівлі,
- визначення категорій продукції, для якої процедури оцінки відповідності для отримання доступу до ринку є найбільш дорогими і/або складними для експортера,
- визначення пріоритетних секторів, заснованих на вищенаведеному аналізі,
- проведення аналізу відповідності визначених пріоритетних секторів в Україні зі сферами, які регулюються на рівні ЄС.

Дія 2: Ознайомлення з чинним законодавством ЄС та здійснення аналізу розбіжностей на основі чинного законодавства України. Україна вже знайома з декількома аспектами підходу ЄС до технічних регламентів, стандартизації та процедур оцінки відповідності.

Однак, з огляду на те, що законодавство та вимоги щодо запровадження є досить складними та широкоосяжними (за обсягом це друга найбільша сфера *acquis communautaire*), може виникнути потреба в більш систематичній поінформованості та навчанні як у державних органів, так і серед підприємств різних галузей економіки. Потреби в цій галузі можуть забезпечуватись службами Комісії (потреби мають бути більш специфічними для раціональнішого використання людських ресурсів) чи програмами технічної допомоги.

Пріоритетні сектори економіки можуть підпадати під два типи законодавства ЄС, що регулюють промислову продукцію, зокрема директиви нового та старого підходу:

1. Директиви нового підходу (список у [додатку Д](#)) визначають до певних видів продукції суттєві вимоги щодо суспільної безпеки, захисту здоров'я та довкілля, містять певні процедури з оцінки відповідності та правила для виробника відносно використання маркування знаком СЕ до введення продукції на ринок.

Згідно з новим підходом виробники мають забезпечити відповідність продукції цим суттєвим вимогам, установленим певними чинними директивами. Уряди країн-членів несуть відповідальність за введення на ринок такої продукції, яка б не завдавала шкоди здоров'ю та безпеці, що і є завданням ринкового нагляду.

Європейські органи стандартизації, у яких були представлені інтереси промисловців, споживачів, працівників регуляторних органів, органів сертифікації та акредитації, розробляли деталізовані технічні умови згідно з чинними вимогами. Гармонізовані стандарти ЄС залишаються добровільними, але в разі їх застосування є доказовою базою відповідності чинним вимогам.

2. Директиви старого підходу встановлюють для окремої продукції дуже детальні загальні технічні умови, що застосовуються до продуктів та вимог їх випробування.

Для більшості продукції відповідальною за видачу сертифікатів відповідності до введення продукції на ринок ЄС згідно з процедурами, установленими в директивах, є адміністрація комітетів-членів.

Директиви старого підходу все ще застосовуються в галузі харчових продуктів, хімічних речовин, фармацевтичної та косметичної продукції, дорожніх засобів та маркування.

Аналіз чинного національного законодавства та інфраструктури з забезпечення якості та їх сумісності з законодавством ЄС також має бути здійснено.

Дія 3: Здійснення заходів щодо переміщення необхідного рамкового та секторального законодавства. На основі аналізу розбіжностей має бути виправлено і запроваджено відповідне секторальне законодавство. Усі відповідні гармонізовані стандарти мають бути прийняті як національні, а конфліктні національні стандарти мають бути скасовані. Необхідні частини горизонтального законодавства ЄС мають бути переміщені та запроваджені в національні нормативно-правові акти, зокрема ті, що стосуються директив нового підходу (стандарти щодо одиниць вимірювань, метрології, оцінки відповідності, акредитації та ринкового нагляду).

Дія 4: Створення або реформування установ, необхідних для запровадження директив нового та глобального підходів. В основному це стосується так званої інфраструктури забезпечення якості, зокрема:

- органів стандартизації;
- органів акредитації;
- органів оцінки відповідності;
- метрологічних організацій;
- органів ринкового нагляду.

Ця інфраструктура має знаходитися на потрібному місці та функціонувати. Кожен із цих органів повинен відповідати певним ключовим характеристикам, включаючи членство або угоду про співробітництво з європейськими та міжнародними організаціями.

Потребують виокремлення регуляторні функції в галузі стандартизації, акредитації та сертифікації. Бажано, щоб органи державного управління виконували виключно законодавчі та наглядові (нагляд за ринком) функції та забезпечували, щоб система сертифікації третьою стороною за умови дотримання регуляторних вимог мала достатню технічну компетенцію та незалежність, переважно за допомогою процедур акредитації.

Там, де це можливо, потрібно дослідити створену регіональну інфраструктуру установ для забезпечення якості (органів акредитації, метрологічних установ та органів оцінки відповідності).

Дія 5: Заснування необхідних органів сертифікації та оцінки відповідності. За законодавством ЄС процедури оцінки відповідності пропорційні рівню ризиків, починаючи від самодекларування виробниками до залучення третьої сторони (орган оцінки відповідності), що здійснює сертифікацію, випробування та інспекцію.

Потреба у створенні спеціальних установ може бути зменшена на основі аналізу секторального законодавства. Це не завжди потрібно для створення органів оцінки відповідності в усіх секторах, що охоплені адаптованим законодавством. Більш прийнятним є використання органів оцінки відповідності третьої сторони, якщо існує така угода та якщо компетенція цих органів може бути доведена. Спільне користування технічними засобами на регіональному рівні може бути економічно рентабельним.

Дія б: Визначення напрямів потрібної технічної допомоги та розроблення найбільш реальної програми. Теоретично технічна допомога може бути надана на всіх рівнях, таких як:

- підтримка обізнаності щодо підходу ЄС серед державної адміністрації та підприємців;
- оцінка законодавства, запровадження інфраструктури та аналіз відставання від вимог ЄС;
- підтримка адаптації законодавства ЄС та застосування стандартів EN;
- підтримка розроблення потрібної структури із забезпечення якості (стандартизації, акредитації, метрології та ринкового нагляду), спрямованої як на створення відповідних установ, так і на інвестування;
- підтримка запланованого стажування експертів у галузях інфраструктури якості;
- підтримка порівняльних випробувань та інших знакових заходів;
- підтримка участі в роботі європейських, міжнародних та регіональних організацій стандартизації, акредитації, метрології тощо.

Відповідальність за приведення у відповідність вітчизняної системи стандартизації до системи технічного регулювання ЄС покладена на Держспоживстандарт України. Сьогодні робота здійснюється у трьох основних напрямках:

1) адаптація законодавства України до вимог *acquis communautaire* (*Acquis communautaire* – правова система ЄС, яка включає акти законодавства ЄС, але не обмежується ними, прийняті в рамках Європейського Співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ) та Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ;

2) адаптація нормативної бази, а саме: заміна стандартів колишнього СРСР на сучасні міжнародні та європейські стандарти відповідно до потреб економіки України;

3) забезпечення прозорості діяльності Держспоживстандарту шляхом його тіснішої взаємодії з громадськістю, вітчизняними підпри-

емцями, промисловцями щодо застосування міжнародних норм і правил, сучасних стандартів, процедур оцінки відповідності, методів управління якістю тощо.

За першим напрямом триває робота з внесення поправок до існуючих законів України, прийняття нових законодавчих і нормативно-правових актів. У вже згадуваній Білій книзі, підготовленій Держспоживстандартом, пропонується внесення змін до семи чинних законів України та чотирьох рішень Кабінету Міністрів України, що стосуються вітчизняної системи технічного регулювання. На порядку денному стоять питання прийняття Закону України «Про безпеку продукції», проект якого розроблено на підставі Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС 2001/95/ЄС від 3 грудня 2001 р. про загальну безпеку продукції; Закону України «Про державний ринковий нагляд за додержанням вимог щодо безпеки продукції та послуг», який має відповідати кращій європейській практиці. Пропонується внесення змін і поправок до низки підзаконних нормативно-правових актів.

До першого напрямку належить також розробка та впровадження технічних регламентів на основі європейських директив нового та глобального підходів, а також директив старого підходу. Станом на 1 січня 2008 р. в Україні розроблено 27 технічних регламентів, що ґрунтуються на нормах директив нового і глобального підходів, та декілька технічних регламентів, в основу яких покладено інші директиви Співтовариства.

Упровадження норм директив старого підходу має здійснюватися відповідно до так званої Рожевої книги, розробленої Директоратом з питань підприємництва і промисловості Європейської комісії. Ця книга є настановою щодо адаптації технічного законодавства в галузі норм і стандартів до вимог ЄС для країн, що хочуть набути членства в ЄС. Заміна стандартів колишнього СРСР на сучасні міжнародні та європейські стандарти здійснюється відповідно до Державної програми стандартизації на 2006–2010 рр. У 2005 р. в Україні було адаптовано 900 стандартів Співтовариства. Для порівняння у 2005 р. у Російській Федерації до норм ЄС було адаптовано 250 стандартів. Проте перед нашою державою стоїть завдання збільшити цей показник до значно вищого рівня в наступні роки. При цьому має здійснюватися поточний контроль відповідно до щорічних планів стандартизації та Програми перегляду стандартів.

За третім напрямом діяльності створено Громадську раду при Держспоживстандарті України, проводяться заходи, спрямовані на залучення громадськості до розробки законодавчих та нормативно-правових актів у сфері технічного регулювання та захисту прав спожив-

вачів. Планується широка просвітницька кампанія серед промисловців, підприємців, споживачів та розширення залучення європейської технічної допомоги.

Слід зазначити, що завершення адаптації національної системи сертифікації товарів і послуг до норм ЄС дасть змогу значно полегшити вихід продукції українських виробників на європейський і світовий ринки. Україна прагне впродовж найближчих п'яти років створити адаптовану до вимог СОТ та ЄС сучасну систему технічного регулювання та захисту прав споживачів, що сприятиме розвитку економіки, підприємництва, забезпеченню добросовісної конкуренції, захисту життя, здоров'я людини, довкілля, прав споживачів, усуненню зайвих технічних бар'єрів у торгівлі та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг.

6.2. Концепція розвитку системи технічного регулювання та споживчої політики в Україні

Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики», в якому він зобов'язав Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади вжити, у межах компетенції, заходів, спрямованих на розвиток технічного регулювання та споживчої політики, зокрема:

1) розробити і затвердити Концепцію розвитку технічного регулювання та споживчої політики і стратегічний план її реалізації; Державну цільову програму захисту прав споживачів; Державну цільову програму стандартизації; Державну цільову програму розвитку еталонної бази;

2) опрацювати заходи для прискорення впровадження технічних регламентів, розроблених відповідно до європейських директив;

3) запровадити декларування відповідності для продукції з низьким ступенем ризику для життя і здоров'я споживачів;

4) підготувати та внести в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України законопроекти: про державний ринковий нагляд за додержанням вимог щодо безпеки продукції та послуг; про стимулювання вітчизняних підприємств до створення систем управління якістю, довкіллям, безпечністю харчових продуктів;

5) вжити відповідних заходів для укладання угод про співробітництво та взаємне визнання оцінки відповідності з державами – торговими партнерами України, а також активізації участі та представництва в міжнародних і європейських організаціях стандартизації, метрології, оцінки відповідності та захисту прав споживачів;

б) передбачати під час підготовки проектів законів про Державний бюджет України, починаючи з 2006 р., фінансування заходів з удосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики;

7) вжити заходів для залучення міжнародної технічної допомоги для впровадження європейських директив та стандартів і створення сучасної інфраструктури у сфері технічного регулювання та споживчої політики.

Незважаючи на те, що концепція розвитку системи технічного регулювання та споживчої політики на 2006–2010 рр. була ухвалена, усі поставлені завдання до сьогодні не виконані, відбувається подальша адаптація законодавства, нормативної бази, інфраструктури системи технічного регулювання відповідно до європейських стандартів, норм та правил.

6.3. Шляхи подолання проблем у сфері адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог

Інтеграція України до Європейського Союзу є одним з її основних зовнішньополітичних пріоритетів. Стратегічною метою держави проголошено повноправне членство в ЄС.

18 березня 2004 р. Верховною Радою України прийнято Закон «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», згідно з яким було затверджено Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – Програма), що визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, створення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування.

Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього.

Нагадаємо, що під *acquis communautaire* (*acquis*) маємо на увазі правову систему ЄС, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках європейського співтовариства, спільної зовнішньої політики та політики безпеки і співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Указаним вище законом визначено, що адаптація законодавства – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis communautaire*. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що у свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики.

1. Державна політика України щодо адаптації законодавства.

Державна політика України щодо адаптації законодавства формується як складова частина правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроєктування, обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроєктування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроектного, технічного, фінансового забезпечення процесу адаптації законодавства України.

В Україні створено основні політико-правові та організаційні засади адаптації законодавства. Зокрема, Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. (далі – УПС) визначено пріоритетні сфери адаптації законодавства.

Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженою Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615, визначено основні положення зовнішньополітичної стратегії щодо інтеграції України в європейський правовий простір, мету та етапи адаптації законодавства.

Програмою інтеграції України до Європейського Союзу, схваленою Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072, визначено шляхи і темпи реалізації окремих пріоритетів, обумовлених ходом проведення економічних реформ та спрямованих на досягнення критеріїв, що впливають із цілей валютного, економічного та політичного союзу держав – членів Європейського Союзу і сформульовані Європейською радою на Копенгагенському саміті в червні 1993 р.

Указом Президента України від 30 серпня 2000 р. № 1033 з метою координації діяльності органів державної влади з питань адаптації законодавства створено при Президентові України Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

На виконання Указу Президента України від 9 лютого 1999 р. № 145 «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади» Кабінет Міністрів України запровадив єдину систему планування, координації та контролю нормотворчої діяльності й

роботи органів виконавчої влади з адаптації законодавства, затвердив Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Крім того, Кабінет Міністрів України щороку розробляє і затверджує план роботи з адаптації законодавства, передбачаючи в проекті Державного бюджету України на відповідний рік видатки для фінансування заходів з його виконання.

Указом Президента України від 30 серпня 2002 р. № 791 з метою реалізації стратегічних цілей державної політики щодо забезпечення входження України в європейський політичний, економічний, безпечний і правовий простір, створення передумов для набуття Україною членства в Європейському Союзі, підвищення ефективності координації й контролю за діяльністю органів влади у сфері європейської інтеграції створено Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України.

На Ялтинському саміті Україна – Європейський Союз 7 жовтня 2003 р. досягнуто спільне розуміння, що одним із найбільш ефективних шляхів використання можливостей нинішнього розширення ЄС для України є інтенсифікація роботи в напрямі адаптації національного законодавства, норм і стандартів до відповідних норм ЄС. Європейський Союз підтвердив свою готовність продовжувати співробітництво і підтримку України у процесі адаптації законодавства.

На першому етапі виконання Програми необхідно:

- забезпечити розробку глосарія термінів *acquis communautaire* для адекватності їхнього розуміння та уніфікованого застосування у процесі адаптації, а також розробити і запровадити єдині вимоги до перекладів актів *acquis communautaire* українською мовою, створити централізовану систему перекладів;
- провести порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України *acquis* Європейського Союзу в пріоритетних сферах;
- здійснити переклад українською мовою актів *acquis communautaire* в цих сферах;
- на підставі вивчення та узагальнення відповідного досвіду держав Центральної та Східної Європи створити ефективний загальнодержавний механізм адаптації законодавства, у тому числі щодо перевірки проектів законів України та інших нормативно-правових актів на предмет їх відповідності *acquis* Європейського Союзу;
- створити загальнодержавну інформаційну мережу з питань європейського права, забезпечити вільний доступ до неї учасників адаптації законодавства;

- створити систему навчання та підвищення кваліфікації державних службовців з питань європейського права, включаючи розроблення та затвердження відповідних навчальних програм;

- вжити заходів для опрацювання та затвердження спільного з ЄС механізму підготовки планів-графіків адаптації та моніторингу їх виконання.

У пріоритетних сферах адаптація законодавства України здійснюється в такій послідовності:

- визначення актів *acquis communautaire*, які регулюють правовідносини у відповідній сфері;

- переклад визначених актів українською мовою;

- проведення комплексного порівняльного аналізу регулювання правовідносин у відповідній сфері в Україні та Європейському Союзі;

- розроблення рекомендацій щодо приведення законодавства України у відповідність з *acquis communautaire*;

- проведення економічного, соціального та політичного аналізу наслідків реалізації рекомендацій;

- визначення переліку законопроектних робіт;

- підготовка проектів законів України та інших нормативно-правових актів, включених до переліку законопроектних робіт, та їх прийняття;

- моніторинг імплементації актів законодавства України.

Елементом адаптації законодавства має стати перевірка проектів законів України та інших нормативно-правових актів на їх відповідність *acquis communautaire* з метою недопущення прийняття актів, які суперечать *acquis* Європейського Союзу.

Кожен законопроект, внесений до Верховної Ради України, протягом семи днів надсилається до Комітету Верховної Ради України з питань Європейської інтеграції для визначення належності законопроекту за предметом правового регулювання до сфер, правовідносини в яких регулюються правом Європейського Союзу.

Законопроекти, які згідно з висновком Комітету Верховної Ради України з питань Європейської інтеграції належать за предметом правового регулювання до сфер, правовідносини в яких регулюються правом Європейського Союзу, крім розроблених на виконання Програми адаптації, протягом трьох днів передаються до уповноваженого центрального органу виконавчої влади для підготовки експертного висновку щодо відповідності цих законопроектів *acquis communautaire*. Уповноважений центральний орган виконавчої влади у двадцятиденний термін готує експертний висновок щодо відповідності законопро-

ектів *acquis communautaire* і передає його до Комітету Верховної Ради України з питань Європейської інтеграції для підготовки пропозицій щодо доцільності прийняття законопроекту Верховною Радою України і термінів набрання ним чинності.

Проекти законів України та інших нормативно-правових актів, що за предметом правового регулювання належать до сфер, правовідносини в яких регулюються правом Європейського Союзу, обов'язково проходять експертизу на відповідність *acquis communautaire*.

Експертизу проектів законів України та інших нормативно-правових актів, що за предметом правового регулювання належать до сфер, правовідносини в яких регулюються правом Європейського Союзу, здійснює уповноважений центральний орган виконавчої влади, а експертизу проектів нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади – відповідні підрозділи органів, які видають акт.

Нормативно-правові акти, що суперечать *acquis communautaire*, можуть прийматися лише за наявності достатнього обґрунтування необхідності прийняття такого акта і на чітко визначений у самому акті строк.

11 січня 2006 р. набрав чинності Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», який приводить законодавство України у сфері *технічних правил і стандартів* у відповідність до *acquis communautaire* та вимог СОТ.

Упродовж 2003–2007 рр. ухвалено 20 технічних регламентів із підтвердження відповідності, розроблених на основі європейських директив. При цьому в рамках щорічних планів з виконання Програми та Робочої програми розроблення технічних правил та стандартів на 2007 р., яка затверджена наказом Держспоживстандарту від 24 листопада 2006 р. № 327, протягом 2007 р. було прийнято 3 технічних регламенти та розроблено 23 проекти технічних регламентів. Однак стандарти для таких регламентів, які були б гармонізовані з відповідними європейським та міжнародними вимогами, не були прийняті, унаслідок чого вже прийняті українські технічні регламенти з підтвердження відповідності не набрали чинності (додаток Е).

Для подолання проблеми з упровадженням та застосуванням стандартів, які є доказовою базою відповідності продукції вимогам технічних регламентів, Держспоживстандартом України підготовлено та затверджено Програму перегляду чинних в Україні міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 р., та приведення їх у відповідність до Угоди про технічні бар'єри в торгівлі Світової організації торгівлі. Для затвердження стандартів, які є підставою імплементації ви-

щезазначених технічних регламентів, потрібно ще декілька років, що затримує в часі набрання чинності технічними регламентами з підтвердження відповідності.

У Держспоживстандарті України було створено групу аналізу політики щодо адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог у рамках проекту «Створення груп аналізу політики в центральних органах виконавчої влади». Результатом роботи групи, яка працювала протягом березня – травня 2006 р. стала підготовка так званої Зеленої книги на тему «Про політику адаптації національного законодавства у сфері технічного регулювання та споживчої політики до європейських вимог» відповідно до існуючої європейської практики.

Завдання Білої книги – допомогти уряду ознайомити громадськість із варіантами політики щодо адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог та можливостей, якими варто скористатися для вирішення проблеми, і виявити думку громадськості щодо кожного з таких варіантів та кожної з таких можливостей.

6.4. Зелена книга «Про політику адаптації національного законодавства у сфері технічного регулювання та споживчої політики до європейських вимог» та Біла книга «Політика адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог»

Завдання Зеленої книги – привернути увагу громадян до проблем та нових можливостей, що виникають у сфері технічного регулювання та споживчої політики в разі вступу України до Європейського Союзу, а також виявити ставлення громадян до можливих способів розв'язання цих проблем та використання нових можливостей.

Реалізація завдань стратегії вдосконалення галузі норм і стандартів до європейських вимог передбачає вирішення, зокрема, трьох груп основних проблем, визначених у Зеленій книзі:

I. Продовження процесу адаптації законодавства України до вимог законодавства ЄС, Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ.

II. Перегляд і заміна застарілої нормативної бази на сучасні міжнародні та європейські стандарти.

III. Підвищення рівня прозорості діяльності Держспоживстандарту, взаємодії з громадськістю, а також підвищення рівня розуміння та обізнаності з боку вітчизняних підприємців, промисловців щодо важливості застосування міжнародних норм і правил, сучасних стандартів,

процедур оцінки відповідності, засобів виміральної техніки, методів управління якістю, захисту прав споживачів тощо.

Під час обговорення Зеленої книги було висловлено пропозиції, що на перехідний період найбільш прийнятними є інтегрований (рис. 6.1) та традиційно-усталений підходи (рис. 6.2), перехід на які не вимагає значних фінансових затрат від держави й одночасно дозволяє забезпечити уряд механізмом для створення та розвитку інфраструктури, яка допомагає промисловості в стислі терміни ефективно вирішувати всі питання стосовно формування технічного законодавства та нормативної бази.

Рисунок 6.1 – Інтегрований підхід до формування технічного законодавства та нормативної бази

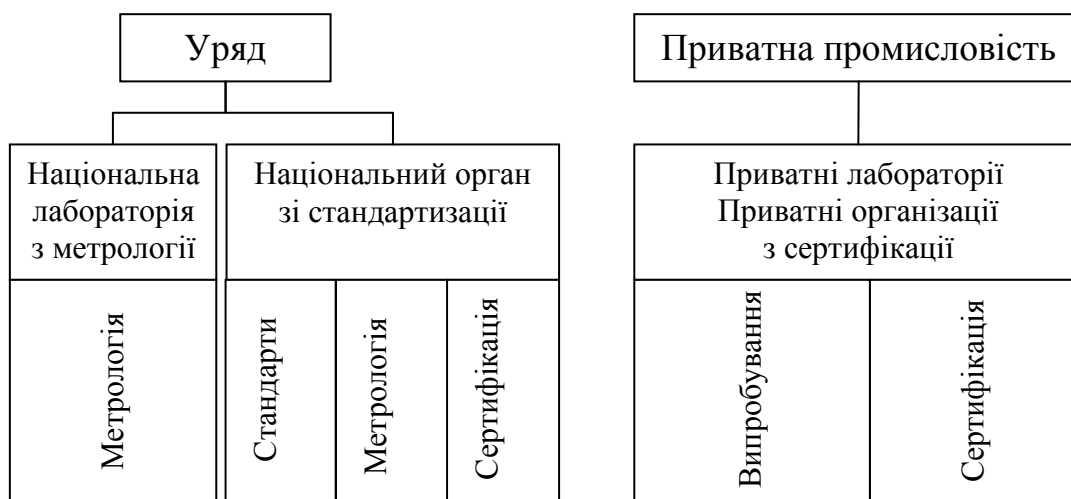

Рисунок 6.2 – Традиційний установлений підхід

Третій варіант передбачає першочергове вдосконалення законодавства та заміну значного масиву застарілих національних стандартів на прогресивні міжнародні та європейські, проведення в суспільстві широкої просвітницької кампанії щодо застосування нових норм та правил.

Вибір оптимального варіанта адаптації законодавчої та нормативної бази має здійснюватись із урахуванням таких чинників:

- усунення загроз для національної безпеки держави;
- сприяння сталому зростанню економіки;
- інтеграція України у світову економіку;
- поліпшення захисту життя, здоров'я та майна людини;
- поліпшення захисту тварин, рослин і довкілля;
- надходження на ринок лише безпечної, якісної продукції, процесів, послуг;
- створення більш сприятливих умов для розвитку підприємництва;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції;
- створення більш сприятливих умов для добросовісної конкуренції;
- усунення технічних бар'єрів у торгівлі;
- аналізування існуючого світового досвіду, у першу чергу країн – членів ЄС тощо.

Із цього випливає, що найбільш прийнятним для України є третій варіант розвитку системи технічного регулювання. Він передбачає масштабну адаптацію законодавчої та нормативної бази, широку просвітницьку кампанію, залучення європейської технічної допомоги.

Наступним етапом має стати оптимізація інфраструктури технічного регулювання та споживчої політики з урахуванням світового досвіду та використанням консультативної допомоги ЄС у рамках програм Twinning та TACIS.

Так, Біла книга – це документ, що складається з таких структурних елементів: вступ, чотири розділи, висновок, перелік використаної літератури та додатки.

Перший розділ розглядає проблеми та нові можливості у сфері адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог.

Так, ключові проблеми у сфері адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог можна поділити на дві групи, які потребують першочергового вирішення, а саме:

I. Продовження процесу адаптації законодавства України до вимог законодавства ЄС, Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ.

II. Гармонізація нормативної бази, а саме: заміна стандартів колишнього СРСР на сучасні міжнародні та європейські стандарти відповідно до потреб економіки України.

Разом із тим, необхідно відзначити ще одну групу ключових проблем, яка суттєво впливає на процес успішної адаптації вітчизняного за-

конодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог і повинна вирішуватися паралельно із зазначеними вище двома групами проблем. Про цю групу йшла мова в Зеленій книзі – «V. Недостатній рівень прозорості діяльності комітету, його взаємодії з громадськістю; низький рівень розуміння та обізнаності з боку вітчизняних підприємців, промисловців щодо важливості застосування міжнародних норм і правил, сучасних стандартів, процедур оцінки відповідності, засобів вимірювальної техніки, методів управління якістю, захисту прав споживачів тощо».

Конкретизуємо послідовно перші дві групи ключових проблем.

I. Продовження процесу адаптації законодавства України до вимог законодавства ЄС, Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ:

1. Необхідно прийняти низку нових законів України та рішень Уряду з питань, що є предметом правового регулювання в зазначеній сфері і належать до пріоритетних напрямів, правовідносини в яких регулюються правом ЄС.

2. Потребують приведення у відповідність *acquis communautaire*, а саме: внесення змін у чинні закони України та нормативно-правові акти.

3. Необхідно розробити Програму впровадження технічних регламентів на основі європейських директив нового підходу та значної кількості директив старого підходу у сфері технічного регулювання та захисту прав споживачів.

II. Гармонізація нормативної бази, а саме: заміна стандартів колишнього СРСР на сучасні міжнародні та європейські стандарти:

4. Значна кількість чинних стандартів морально застарілі, не враховують сучасних досягнень науки і техніки, нові технології тощо. Такий підхід не відповідає міжнародним нормам та правилам, принципам СОТ, зокрема, Угоди про технічні бар'єри у торгівлі, не сприяє впровадженню нових технологій та інновацій. Станом на 1 березня 2006 р. фонд чинних в Україні міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 р., становить 16765 стандартів.

5. Упровадження незначної кількості (22%) стандартів Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), Міжнародної електротехнічної комісії (IEC) (міжнародні стандарти), Європейського комітету з стандартизації (CEN), Європейського комітету зі стандартизації та в галузі електротехніки (CENELEC) (європейські стандарти) як національних.

6. Упровадження принципу міжнародної стандартизації щодо добровільного застосування стандартів стримується відсутністю технічних регламентів на продукцію.

7. Не прийняті як національні значна кількість стандартів, що є доказовою базою відповідності вимогам технічних регламентів (прийнятих на основі європейських директив нового підходу).

8. Недостатня участь українських суб'єктів підприємницької діяльності у фінансуванні та розробленні національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими стандартами.

9. Національні стандарти не використовуються під час розроблення стратегій економічного розвитку держави, формування та реалізації державних цільових програм, організації закупівель для державних потреб, реалізації програм державного кредитування і страхування.

10. Наявність застарілих стандартів ускладнює реалізацію в Україні принципу «один стандарт – одне випробування – один сертифікат», проголошеного Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO), який має стати основоположним для системи технічного регулювання України, як країни – члена ISO, тому що він повністю відповідає Угоді про технічні бар'єри в торгівлі.

11. Недостатній та незбалансований рівень фінансування з боку держави: бюджетні кошти на розробку стандартів розпорочені за окремими відомствами, що ускладнює координацію на національному рівні робіт зі стандартизації на практиці та сприяє негативному явищу – збільшенню кількості галузевих стандартів, відомчих правил та технічних умов, які не відповідають сучасному науковому і технічному рівню.

12. Значне відставання у виконанні завдань, визначених Програмою інтеграції України до Європейського Союзу, щодо гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими.

У другому розділі визначено цілі державної політики щодо вирішення визначених проблем.

В умовах глобалізації світової економіки стратегічною метою для України є забезпечення високої конкурентоспроможності та експортоспроможності економіки України через підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції та послуг, виходу її на світові ринки.

Досягненню цієї мети сприятиме вирішення низки завдань у сфері технічного регулювання:

1. Модернізація законодавчої бази в галузі стандартизації, метрології, оцінки відповідності, якості, державного нагляду за ринком відповідно до вимог СОТ та ЄС на основі вивчення сучасного європейського досвіду та практики.

2. Упровадження повного масиву європейських та міжнародних стандартів, потрібних для розвитку вітчизняної економіки.

3. Підвищення рівня координації робіт з питань адаптації технічного законодавства та нормативної бази.

4. Оптимізація інфраструктури системи технічного регулювання відповідно до потреб економіки та інтересів споживачів.

5. Створення розгалуженої системи підготовки кадрів у сфері технічного регулювання, компетентність яких визначатиметься на європейському рівні.

6. Сприяння широкомасштабному впровадженню в Україні сучасних управлінських технологій, у тому числі систем управління якістю, зокрема в органах виконавчої влади, систем екологічного управління, інтегрованих систем управління.

Третій розділ Білої книги стосується опису стратегії вдосконалення галузі норм і стандартів до європейських вимог, зокрема основних завдань стратегії вдосконалення; показників оцінювання прогресу вдосконалення адаптації технічного законодавства та нормативної бази; варіантів подальшого розвитку; вибору найбільш прийняттого варіанта; основних принципів запропонованого варіанта політики адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог.

Четвертий розділ містить інформацію щодо заходів реалізації стратегії вдосконалення галузі. Визначено перешкоди у процесі усунення проблем та шляхи їх подолання; очікувані наслідки від удосконалення законодавчої та нормативної бази; необхідні ресурси для забезпечення реалізації заходів; часові рамки виконання завдань щодо адаптації законодавчої та нормативної бази.

Прикінцевий розділ містить висновки.

У додатках наведено окремі проекти законодавчих актів, спрямовані на реалізацію політики адаптації законодавчої та нормативної бази до європейської.

Завдяки Білій книзі Держспоживстандарт України поглиблює діалог з громадськістю, започаткований у Зеленій книзі. Біла книга, на додаток до Зеленої, містить конкретні пропозиції щодо подолання проблем, що виникають, зокрема, у сфері адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог у разі вступу України до ЄС та можливі шляхи їх вирішення з метою інтегрування України у світову економіку, зокрема європейську, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, сприяння сталому зростанню економіки, створення більш сприятливих умов для розвитку підприємництва, добросовісної конкуренції, поліпшення захисту життя, здоров'я людей, навколишнього середовища, прав споживачів, усунення техніч-

них бар'єрів у торгівлі, що, у свою чергу, дозволить підвищити культуру виробництва і споживання продукції та послуг.

Отже, можна визначити такі основні принципи, на яких базується запропонований варіант політики адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог:

- 1) зміцнення демократичних засад в українському суспільстві;
- 2) забезпечення прозорого, послідовного, передбачуваного, недискримінаційного режиму управління у сфері технічного регулювання та захисту прав споживачів;
- 3) сприяння сталому зростанню економіки, добросовісній конкуренції, захисту життя, здоров'я людей, навколишнього середовища, інтересів споживачів, усуненню зайвих технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі;
- 4) широке залучення представників бізнес-середовища та споживачів до співпраці;
- 5) розвиток наукових досліджень, застосування сучасних досягнень наукового прогресу, інформаційних та управлінських технологій;
- 6) активне міжнародне співробітництво зі спорідненими організаціями та установами;
- 7) синхронізація реформ у сфері технічного регулювання з іншими сферами економіки;
- 8) забезпечення повного та всебічного інформування з питань технічного регулювання всіх заінтересованих сторін за рівних умов;
- 9) координація дій органів виконавчої влади, розмежування повноважень та уникнення дублювання;
- 10) формування національного фонду нормативних документів, який має складатись із взаємоузгоджених документів трьох рівнів: акти законодавства, державні стандарти і стандарти та технічні умови підприємств;
- 11) визначення пріоритетних напрямів національної нормотворчості та стандартизації, зокрема безпеки, екології, надійності, сумісності та взаємозамінності, інформаційних технологій, ресурсозбереження.

6.5. Напрями гармонізації законодавства України у сфері технічного регулювання

Оскільки інтеграція до ЄС є для України стратегічним завданням, велике значення має гармонізація української законодавчої бази з європейськими та міжнародними нормами і правилами.

Закони України «Про ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», «Про загальну безпеку продукції» та «Про відповідальність за

дефектну продукцію» прийнято в рамках гармонізації українського законодавства з нормами європейського права з метою забезпечення відповідності готової продукції, яка перебуває в обігу, вимогам європейських та національних стандартів і створення системи ринкового нагляду за готовою нехарчовою продукцією.

6.5.1. Закон України про ринковий нагляд

6 липня 2011 р. набув чинності Закон України від 02.12.2010 № 2735-VI «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» (далі – Закон № 2735-VI).

У європейських країнах більшість видів контролю здійснюється не на проміжних етапах, а на етапі отримання результатів економічної діяльності та їх використання. Так, 95% митного контролю продукції перенесено з моменту їх митного оформлення на етап реалізації ввезеної/вивезеної продукції та використання для цілей, заявлених при декларуванні таких товарів.

Виконання вимог законодавства на етапах, що не підлягають контролю, забезпечується шляхом установлення жорстких санкцій у випадку виявлення порушень під час здійснення перевірки регулюючими органами та надання можливості самостійного виправлення порушень суб'єктами господарювання до моменту перевірки із застосуванням до них мінімальних санкцій.

Позитивними рисами системи державного ринкового нагляду, який впроваджується, є те, що він:

1. Не доповнює, а замінює існуючу систему державного нагляду за додержанням стандартів, норм і правил, що базується на здійсненні контролю не характеристик продукції, а процесів її виробництва.

2. Запроваджує європейський підхід до здійснення контролю та нагляду за вже виготовленою продукцією, тобто перенесення його зі стадії виробництва, на стадію введення її в обіг на ринку, що дає змогу суттєво зменшити втручання державних органів у діяльність суб'єктів господарювання.

3. Запроваджує максимально тісну взаємодію між суб'єктами господарювання та регулюючими органами, що забезпечує більш ефективний контроль безпеки продукції та оперативне реагування у випадку виявлення її небезпечності. Така взаємодія зменшує негативні наслідки як для суб'єктів господарювання, так і для споживачів продукції, яка становить потенційну небезпеку.

Дія нормативних актів, про які йтиме мова у цій статті, не поширюється на відносини щодо здійснення нагляду та контролю продукції,

яка зазначена в п. 5 ст. 2 Закону № 2735-VI. До такої продукції, зокрема, належать послуги та роботи, харчові продукти та добавки, спирт, алкогольні напої, наркотичні засоби та ін.

Загальна характеристика положень Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції». Законом № 2735-VI визначаються:

- принципи та порядок здійснення державного ринкового нагляду та контролю продукції, уповноважені органи в цій сфері;
- права та обов'язки органів регулювання та нагляду;
- порядок проведення перевірок суб'єктів господарювання;
- види відповідальності та умови звільнення від неї.

Державне регулювання безпеки нехарчової продукції здійснюється шляхом запровадження державного ринкового нагляду та здійснення контролю продукції.

Державний ринковий нагляд включає такі заходи:

- перевірки характеристик продукції, у тому числі відбори зразків та проведення їх експертизи;
- ужиття обмежувальних заходів;
- контроль стану виконання рішень про вжиття обмежувальних заходів;
- попередження органами державного нагляду споживачів про виявлену небезпечну продукцію.

Державний ринковий нагляд проводиться органами, вичерпний перелік яких зазначений у постанові № 573.

Державний контроль здійснюється щодо продукції, заявленої в режим імпорту, реімпорту, будь-який інший митний режим, що передбачає її вільний обіг на території України.

Контроль продукції здійснюється митними органами шляхом проведення документарних перевірок та вибіркового відбору зразків продукції для проведення експертизи під час перебування продукції під митним контролем. Як державний контроль продукції, так і ринковий нагляд направлені на визначення особи, відповідальної за розповсюдження на ринку продукції, та виконання нею встановлених норм та регламентів щодо такої продукції. Перевірка характеристик продукції здійснюється шляхом проведення документарних перевірок, обстеження та експертизи відібраних зразків продукції.

Органами державного нагляду проводяться такі види перевірок:

- планові та позапланові;
- виїзні та невиїзні.

Перевірки проводяться відповідно до секторальних планів ринкового нагляду, які розробляються відповідними органами у межах їх компетенції до 1 грудня того року, що передує плановому.

Законом визначено, що планові перевірки характеристик продукції проводяться лише щодо розповсюджувачів такої продукції. Позапланово можуть перевірятись як виробники, так і розповсюджувачі, в разі наявності підозри розповсюдження небезпечної продукції.

Об'єктом перевірки є лише ті види продукції, які зазначені в посвідченні (направленні) на перевірку.

Під час невиїзної перевірки оцінці та аналізу підлягають лише документи, зазначені в частині 7 ст. 23 Закону № 2735-VI.

Під час виїзних перевірок, окрім документів, також може здійснюватись відбір та експертиза зразків продукції, що є об'єктом перевірки.

Строк виїзної перевірки не може перевищувати:

- у виробників – 3 робочих днів;
- у розповсюджувачів – 2 робочих днів.

У випадку проведення експертизи відібраних зразків продукції перебіг строку перевірки призупиняється. Строк проведення перевірки подовженню не підлягає. За результатами перевірки посадовими особами складається відповідний акт.

Обмежувальні (корегувальні) заходи застосовуються в разі, якщо виявлено, що продукція становить серйозний ризик або не відповідає встановленим національним вимогам (стандартам, регламентам тощо).

До обмежувальних (корегувальних) заходів належать такі:

- обмеження продажу на ринку продукції;
- заборона продажу на ринку продукції;
- вилучення продукції з обігу;
- відкликання продукції з обігу.

Рішення про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів приймається компетентним органом у випадках, визначених ст. 33 Закону № 2735-VI.

Обмежувальні (корегувальні) заходи можуть бути застосовані до всієї продукції або її частини (партії), а рішення щодо вжиття таких заходів може бути змінено на підставі мотивованого клопотання суб'єкта господарювання або на підставі аналізу стану виконання рішення щодо вжиття обмежувальних заходів. Пояснення, заперечення та інформація про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів, надані (надіслані) суб'єктом господарювання, підлягають обов'язковому розгляду органом ринкового нагляду.

Не можна не враховувати вплив людського фактора у процесі державного регулювання, який завжди несе ризик зловживання владними повноваженнями, недбалою ставлення до прав суб'єктів господарювання з боку регуляторів. Саме тому дуже важливо знати та вміти правильно користуватись своїми правами та можливостями, які надані відповідними правовими нормами, та не допускати їх порушення з боку органів нагляду та контролю.

Права суб'єктів господарювання (виробників та розповсюджувачів) визначені ст. 7 Закону 2735-VI. Також існує правило, що в разі накладення на одного з суб'єктів певних обов'язків завжди є особа, яка має право вимагати їх виконання. Так, посадові особи, які здійснюють перевірку, зобов'язані до її початку роз'яснити суб'єкту господарювання порядок оскарження будь-яких рішень, приписів чи документів, що прийматимуться в рамках такої перевірки. А суб'єкт господарювання має право вимагати надання йому такого роз'яснення в порядку, установленому Законом. Також установлено, що до початку проведення перевірки посадова особа, яка її проводить, має надати суб'єкту господарювання оригінали та копії всіх документів, які посвідчують правомірність, об'єкт, мету проведення перевірки, у тому числі копію посвідчень осіб, які будуть проводити перевірку. Суб'єкт господарювання у свою чергу має право не допускати осіб до проведення перевірки, доки зазначені документи не будуть йому надані.

Нормами законодавства України разом із положеннями про відповідальність виробників та розповсюджувачів продукції визначаються умови, за яких такі суб'єкти звільняються від відповідальності, що створює відповідний баланс. Так, виробник, уповноважений представник чи інша особа, яка в розумінні Закону № 2735-VI вважається особою, яка ввела в обіг продукцію, не несе відповідальності, якщо доведе, що:

- вона не вводила цю продукцію в обіг;
- після введення в обіг продукції вона стала небезпечною в результаті дій інших осіб або дії факторів непереборної сили;
- виготовлена продукція становить ризик унаслідок додержання всіх законодавчих вимог та приписів щодо її виготовлення;
- у випадку виробництва комплектуючих – що продукція становить ризик як комплексний виріб унаслідок конструкції або інструкцій, наданих виробником готової продукції, а не через небезпечність конкретної складової.

Розповсюджувач звільняється від відповідальності, якщо доведе, що продукція стала небезпечною в результаті недодержання іншими розповсюджувачами умов її зберігання, якщо такі розповсюджувачі мо-

жуть бути встановлені; продукція є небезпечною, незважаючи на додержання визначених законодавчих вимог щодо неї.

Законами встановлюється судовий порядок оскарження рішень, приписів, дій чи бездіяльності органів ринкового нагляду або їх посадових осіб.

6.5.2. Закон України про загальну безпеку продукції

Закон України «Про загальну безпеку продукції» встановлює:

- вимоги до загальної безпеки продукції, що розміщується на ринку;
- права, обов'язки суб'єктів господарювання щодо введення в обіг, розміщення на ринку, реалізації та обігу безпечної продукції;
- відповідальність суб'єктів господарювання за введення в обіг, розміщення на ринку, реалізацію та обіг небезпечної продукції.

Згідно з законом, безпечна продукція – це будь-які товари, які за звичайних умов використання або споживання не становлять небезпеки шкідливого впливу на життя і здоров'я споживачів, їх майно та довкілля, вважаються прийнятними для компетентного та відповідального вибору і такими, що відповідають вимогам захисту життя та здоров'я споживачів.

Звичайні та обґрунтовані умови використання або споживання будь-яких товарів можуть визначатися з урахуванням, зокрема таких чинників:

- правил використання або споживання продукції, передбачених виробником відповідної продукції або звичайних для такої продукції;
- тривалості використання або строку придатності чи зберігання, передбачених виробником відповідної продукції або звичайних для такої продукції;
- правил монтажу, установлення, налагодження або інших подібних операцій, експлуатації та обслуговування, зокрема профілактичного, періодичного та будь-якого іншого виду обслуговування, – у тих випадках, коли такі правила є обов'язковими, а також коли необхідність їх застосування та/або їх вимоги можуть бути обґрунтовані.

Можливість отримати промисловим способом безпечнішу для використання або споживання продукцію з урахуванням рівня розвитку науки і техніки на момент її розміщення на ринку виробником не може бути підставою для визнання такої продукції небезпечною.

Підтвердження безпеки продукції здійснюється таким чином:

1. Виробник і розповсюджувач зобов'язані розміщувати на ринку та розповсюджувати лише безпечну продукцію.

2. У законодавчо регульованій сфері продукція вважається безпечною, якщо її безпеку підтверджено відповідно до вимог, установлених законодавством.

3. У законодавчо не регульованій сфері продукція вважається безпечною, якщо не доведено інше.

4. Під час визначення того, чи є відповідна продукція безпечною, до уваги беруться:

1) характеристики продукції та її складових елементів, матеріалів, використаних для її виготовлення, а у певних випадках технологія виробництва продукції та її складових елементів або використаних для виготовлення продукції матеріалів, упаковка такої продукції, включаючи спосіб пакування, правила монтажу або експлуатації;

2) характер та ступінь негативного впливу, який продукція чинить на іншу продукцію;

3) розповсюдження продукції на ринку, її маркування, будь-які застереження щодо можливих способів та умов використання продукції, правила використання або експлуатації, споживання та зберігання продукції, а також будь-які інші вказівки чи інформацію в доступній для сприймання формі, надані виробником або розповсюджувачем продукції;

4) категорії осіб, що є найбільш уразливими стосовно небезпеки під час використання або споживання продукції, зокрема діти, люди похилого віку, хворі, інваліди.

5. Визначення безпеки продукції в законодавчо не регульованій сфері здійснюється відповідно до:

1) положень національних стандартів, прийнятих спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів, стандартизації, метрології, підтвердження відповідності, а також стандартів, прийнятих іншими суб'єктами стандартизації, застосування яких здійснюється на добровільних засадах, та санітарно-епідеміологічних і гігієнічних нормативів відповідно до законодавства;

2) положень кодексів усталеної практики, прийнятих спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів, стандартизації, метрології, підтвердження відповідності, положень кодексів, застосування яких здійснюється на добровільних засадах іншими суб'єктами стандартизації, та державних санітарних норм і правил, гігієнічних та протиепідемічних правил відповідно до законодавства;

3) рівня науки і техніки, який об'єктивно існував на час розміщення продукції на ринку або її розповсюдження;

4) обґрунтованих очікувань споживачів щодо безпеки відповідної продукції.

6. Виробник або розповсюджувач може застосувати інші засоби (способи) підтвердження або спростування безпеки продукції, які не суперечать законодавству.

7. У разі розміщення на ринку небезпечної продукції виробник зобов'язаний вжити заходів для запобігання небезпеці, яку становить така продукція, зокрема в разі необхідності відкликати або вилучити небезпечну продукцію.

8. Відкликання небезпечної продукції або її вилучення застосовується як виключний засіб у разі, якщо:

1) вжиті заходи, спрямовані на усунення причин, через наявність яких відповідну продукцію було класифіковано як небезпечну, не дали бажаного результату;

2) вжиття будь-яких інших заходів не може забезпечити усунення причин, через наявність яких відповідну продукцію було класифіковано як небезпечну.

9. Порядок відкликання виробником продукції, а також вилучення небезпечної продукції визначається відповідним, спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері безпеки продукції відповідно до компетенції за погодженням спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів, стандартизації, метрології, підтвердження відповідності.

10. Утилізація, знищення або подальше використання небезпечної продукції здійснюється в установленому законодавством порядку. Законом передбачена відповідальність за порушення законодавства про загальну безпеку продукції. За кожен випадок порушення законодавства про загальну безпеку продукції спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади відповідно до компетенції накладають штраф на:

1) виробника, який на порушення вимог частини 1 статті 4 цього Закону не подав належної інформації про продукцію, розміщену на ринку, – у розмірі 10% вартості продукції, на яку не подано інформацію, але не менше 60 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а в разі повторного порушення вимог частини 1 статті 4 цього Закону протягом року – у розмірі 20% від вартості продукції, на яку не подано інформацію, але не менше 120 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) виробника і розповсюджувача, які на порушення вимог частини 1 статті 5 цього Закону не повідомили відповідний спеціально

уповноважений центральний орган виконавчої влади про небезпеку, пов'язану з використанням або споживанням продукції, – у розмірі 10% вартості розміщеної на ринку небезпечної продукції, але не менше 60 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а в разі повторного порушення вимог частини 1 статті 5 цього Закону протягом року – у розмірі 20% вартості розміщеної на ринку небезпечної продукції, але не менше 120 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

6.5.3. Закон України про відповідальність за дефектну продукцію

Верховна Рада України прийняла за основу проект закону «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції». Законопроектом (реєстр. № 7408) пропонується врегулювати відносини щодо відповідальності за шкоду, завдану потерпілому внаслідок дефекту в продукції, яка введена в обіг в Україні. Цей закон визначає правові засади державної політики щодо цивільно-правової та адміністративної відповідальності виробників виключно за дефектну продукцію, якою заподіяно шкоди споживачу, та встановлює права споживача, якому завдано шкоди при використанні дефектної продукції за призначенням.

У цьому законі терміни вживаються в такому значенні:

- Дефектна продукція – така, що не забезпечила безпеку, на яку розраховував споживач, та завдала йому шкоди, урахувавши всі обставини, включаючи такі: представлення продукції; можливе використання продукції; час, коли продукція надійшла в обіг. (Продукція не може вважатись дефектною лише на підставі того, що з часом в обіг було введено кращу продукцію).
- Шкода – смерть, поранення, каліцтво, погіршення стану здоров'я.
- Пошкодження чи знищення будь-якого предмета власності, за винятком найнеякіснішої продукції, за умови, що цей предмет належить до категорії, яка призначена для особистого використання чи споживання, та використовувався потерпілою особою переважно з метою особистого використання чи споживання.

Сфера дії закону. Цим законом визначаються основні засади відповідальності за шкоду, заподіяну дефектною продукцією при використанні її за призначенням, незалежно від того, чи виготовлена вона на території України, чи імпортована з іншої країни. Закон охоплює також усі види рухомого майна й електроенергію, сировину і комплектувальні вироби кінцевої продукції. Цим законом не встановлена відповідальність за шкоду, заподіяну послугами.

Якщо законодавством України встановлено спеціальні вимоги, що регулюють окремі аспекти відповідальності за шкоду, заподіяну дефектною продукцією, цей закон стосується тільки тих аспектів, які не визначені в цих законодавчих актах. Дія цього закону не поширюється на шкоду або збитки, завдані ядерними аваріями й охоплені міжнародними конвенціями, ратифікованими в установленому порядку.

Законодавство у сфері відповідальності за дефектну продукцію. Законодавство України у сфері відповідальності за дефектну продукцію включає Закон «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції», Цивільний кодекс України, Закон України «Про захист прав споживачів», інші акти, що видаються відповідно до Конституції України та Закону «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції».

Дія цього закону не поширюється на випадки, коли завдана за один нещасний випадок шкода майну споживача (користувача) при використанні дефектної продукції за призначенням становить менше ніж 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У законі передбачена відповідальність виробника за шкоду, завдану дефектною продукцією. Відповідальність виробника встановлюється чинними законами і нормативно-правовими актами України та цим законом. При визначенні відповідальності виробника враховуються всі обставини, включаючи представлення продукції, використання продукції за призначенням; час, з якого продукція розміщена на ринку.

У межах цього закону виробником вважається також імпортер продукції та особи, які відрекомендують виробниками, ставлячи на продукції своє ім'я, товарний чи інший розпізнавальний знак. Якщо виробник продукції не визначений, то кожен постачальник продукції має вважатися її виробником, поки не надасть особі, якій заподіяно шкоди, даних про виробника або особу, яка надала йому цю продукцію. Те саме стосується імпортованої продукції, якщо на ній не зазначено особу імпортера, навіть якщо вказано особу виробника.

Якщо дефектна продукція двох чи більше виробників (виконавців) заподіяла споживачу шкоди, то вони несуть спільну відповідальність за цю шкоду. Відповідальність виробника відносно особи, якій заподіяно шкоди, не може бути обмежена або виключена будь-якими договірними чи іншими положеннями.

Відповідальність виробника (розповсюджувача) може бути зменшена чи скасована, якщо шкода була заподіяна через недбале ставлення самого споживача, якому було завдано шкоди, чи будь-якої особи, за яку відповідає цей споживач.

Підстави звільнення виробника від відповідальності за дефектну продукцію:

1. Виробник не відповідає за шкоду, заподіяну споживачу дефектною продукцією, якщо він надасть докази того, що:
 - а) він не вводив продукцію в обіг і не розміщував її на ринку;
 - б) на момент розміщення на ринку продукція була належної якості;
 - в) продукція не була ним вироблена з метою продажу чи іншої форми розповсюдження або не була виготовлена чи розповсюджена ним під час його господарської діяльності;
 - г) дефект виник унаслідок дотримання відповідності продукції обов'язковим постановам, виданих державною владою;
 - д) рівень науково-технічних знань на момент розміщення продукції на ринку не дозволяв виявити наявність дефекту;
 - е) він є виробником складової частини, а причиною дефекту стала конструкція готового виробу або неналежні інструкції, надані йому виготівником готового виробу;
 - ж) інші випадки, передбачені чинним законодавством.
2. Через 10 років після розміщення дефектної продукції на ринку виробник не підлягає притягненню до відповідальності, якщо тільки на цей момент не триває судочинство.

У статті 6 закріплено права споживача. Права споживача на відшкодування шкоди, заподіяної його життю, здоров'ю або майну внаслідок споживання чи використання дефектної продукції встановлюється чинними законами і нормативно-правовими актами України та цим законом.

Відшкодуванню підлягає шкода, заподіяна життю, здоров'ю або майну споживача на суму не менш ніж 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Особа, якій або майну якої завдано шкоди внаслідок використання чи споживання нею дефектної продукції, також має право:

- вимагати відшкодування моральної шкоди;
- протягом одного місяця з дня звернення отримати від продавця продукції, яка завдала шкоди, інформацію про походження цієї продукції, найменування й адресу її виробника, імпортера (розповсюджувача);
- ознайомитись із документацією на продукцію, яка завдала шкоди;
- звертатись до суду з проханням зобов'язати виробника або розповсюджувача продукції, яка не відповідає встановленим вимогам безпеки, авансувати кошти на проведення експертизи, необхідної для ухвалення рішення у справі;

– звертатись за захистом своїх прав до суду, органів державного нагляду та інших організацій і об'єднань.

Порядок відшкодування шкоди, заподіяної дефектною продукцією. Відшкодування здійснюється виробником продукції добровільно або на підставі рішення суду.

Процедура звернень до суду, порядок їх розгляду та прийняття рішень, а також порядок відшкодування шкоди, заподіяної дефектною продукцією, встановлюється цивільно-процесуальним законодавством.

Особа, якій завдано шкоди (збитків), мусить надати докази наявності шкоди (збитків) і дефекту, а також існування причинного зв'язку між шкодою (дефектом) і збитками. Вона має право подати позов до суду протягом трьох років з моменту заподіяння шкоди за наявності відомостей про дефектну продукцію та особу виробника. Якщо потерпіла особа подала позов протягом установленого строку позовної давності, а процесуальні дії тривають після закінчення такого строку, справа про відшкодування шкоди, заподіяної небезпечною продукцією, має бути розглянута протягом установленого процесуального строку.

Особа, якій заподіяно шкоди, не в праві відмовити виробнику (розповсюдженцю) в перевірці дефектної продукції, яка завдала шкоди.

6.6. Реформування системи технічного регулювання

Основу реформування системи технічного регулювання в Україні складають три закони України «Про стандартизацію», «Про підтвердження відповідності», «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», які 17 травня 2001 р. були прийняті на засіданні Верховної Ради України та 8 червня 2001 р. підписані Президентом України. Закони були розроблені Державним комітетом стандартизації, метрології та сертифікації України на виконання Указу Президента України від 21 січня 2000 р. «Про запровадження єдиної регуляторної політики в сфері підприємництва». До роботи над зазначеними законами залучалися фахівці галузевих міністерств і відомств, Національної академії наук, Українського союзу промисловців і підприємців, інших громадських організацій, а також міжнародні експерти.

Основи національної системи технічного регулювання доступу товарів на ринки України було закладено ще в 1993 р. із прийняттям Декрету Кабінету Міністрів «Про стандартизацію та сертифікацію». На певному етапі становлення незалежної держави зазначений декрет відіграв позитивну роль із точки зору забезпечення захисту вітчизняного ринку від масового напливу неякісної та небезпечної імпоротної продукції, а вітчизняного виробника – від недобросовісної конкуренції. Проте

сьогодні для надання підтримки національному виробнику цього вже замало. До того ж існуючий порядок підтвердження відповідності продукції встановленим вимогам щодо її безпеки залишається обтяжливим для вітчизняних виробників. У його основі лежить надмірний державний контроль та нагляд за виробництвом, що не сприяє впровадженню новітніх технологій. Більше того, у деяких випадках застарілі технічні умови та стандарти гальмують упровадження передових процесів та стримують виробництво нової продукції.

Основні напрями реформування системи технічного регулювання наведено на рис. 6.3.

Рисунок 6.3 – Основні напрями реформування системи технічного регулювання в Україні

З іншого боку, існуюча система технічного регулювання України не визнається більшістю торгових партнерів, що не дає змоги відповідним органам надавати сертифікаційну підтримку продукції на зовнішніх ринках і змушує експортерів проводити повторні випробування. Це суттєво збільшує собівартість продукції, знижує конкурентоспроможність.

Що принципово нового міститься в законах? Закони створюють цілісну систему технічного регулювання, яка повною мірою відповідає

вимогам міжнародних і європейських норм і правил. Вона є прогресивнішою відносно існуючої, оскільки встановлює нові партнерські відносини між виробниками та споживачами продукції й створює необхідні передумови для динамічного розвитку ринкової економіки.

Закони складають єдиний комплекс, мають взаємоузгоджену ідеологію і спрямованість на підвищення якості й конкурентоспроможності української продукції.

Зокрема, Закон України «Про стандартизацію» передбачив добровільне застосування стандартів, перенесення обов'язкових вимог до продукції до технічних регламентів і запровадження міжнародної практики розробки стандартів з наданням бізнесу більших можливостей щодо участі в процесі стандартизації. Відповідно до положень цього закону при Кабінеті Міністрів України було створено спеціальний дорадчий орган – Раду стандартизації. Цей орган був покликаний сприяти діалогу між розробниками стандартів і виробниками. Закон України «Про стандартизацію» також передбачив створення національного центру міжнародної інформаційної мережі ISONET, де українські та зарубіжні виробники могли б отримати відомості про технічні вимоги, яких необхідно дотримуватися в Україні.

Закон України «Про підтвердження відповідності» передбачив поступове запровадження в Україні директив нового підходу, що спираються на модульний підхід, широке використання декларації про відповідність замість сертифікації третьою стороною, а також надання виробникам більшої гнучкості щодо дотримання основних вимог безпеки продукції, установлених правовими актами, а не стандартами. Відповідно до цього закону Кабінет Міністрів України повинен був видати технічні регламенти з підтвердження відповідності, які були б ідентичними директивам нового підходу. Закон також визначив поняття законодавчо регульованої та законодавчо нерегульованої сфер, установив, що вимога обов'язкового підтвердження відповідності застосовується лише до законодавчо регульованої сфери, у той час як добровільне підтвердження відповідності відбувається у законодавчо нерегульованій сфері. Відповідно до закону функції з уповноваження органів із сертифікації на проведення робіт з підтвердження відповідності у законодавчо регульованій сфері було покладено на Міністерство економіки. Це міністерство, на відміну від Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації та інших державних органів, не мало жодних підпорядкованих органів із сертифікації, що дозволяло ефективно попередити виникнення конфлікту інтересів у процесі уповноваження відповідних органів на проведення робіт з підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері, як це мало місце у 1993–1999 р.

7 жовтня 2003 р. Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 1585 «Про затвердження Технічного регламенту модулів оцінки відповідності та вимог щодо маркування національним знаком відповідності, які застосовуються в технічних регламентах з підтвердження відповідності». У грудні 2003 р. Кабінет Міністрів України делегував право на прийняття таких регламентів Державному комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики (наступнику Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України).

До українських технічних регламентів з підтвердження відповідності повинні були додаватись переліки добровільних стандартів, відповідність яким розглядалася б як автоматичне дотримання вимог таких технічних регламентів. У 2003–2004 рр. Державний комітет з питань технічного регулювання та споживчої політики видав 13 технічних регламентів, які повинні були стати аналогами директив нового підходу. Однак стандарти для таких регламентів, які були б гармонізовані з відповідними європейськими та міжнародними вимогами, не були прийняті, унаслідок чого українські технічні регламенти з підтвердження відповідності не набрали чинності.

Зараз в Україні все ще функціонує стара система сертифікації, чекаючи на прийняття відповідних стандартів. Ця система зберігає старий перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації. Він є значно довшим, ніж перелік продукції, на який поширюються директиви нового підходу. У порівняльній таблиці 6.1 подано:

- перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні відповідно до старої, але діючої системи (перша графа);
- перелік продукції, на яку поширюються відповідні директиви нового підходу із зазначенням номера кожної директиви (друга графа);
- перелік продукції, на яку поширюються українські технічні регламенти з підтвердження відповідності, для яких ще не було прийнято гармонізованих стандартів (третья графа). Номер та дата прийняття кожного регламенту подаються в дужках.

Утім, метод співставлення неможливо застосувати до нинішнього переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, оскільки він складений на основі абсолютно інших принципів.

Як видно з табл. 6.1, поки що українські технічні регламенти з підтвердження відповідності охоплюють не всю продукцію, на яку поширюються директиви нового підходу. Це частково пояснюється тим, що не вся продукція виробляється в Україні, а частково – розподілом сфер відповідальності між різними державними органами. Так, технічні регламенти з підтвердження відповідності будівельних матеріалів мають

прийматися Міністерством будівництва та архітектури, яке відповідає за питання стандартизації у цій сфері. У деяких випадках є також певні проблеми з іншими державними органами, які мають узгодити відповідний технічний регламент.

Таблиця 6.1 – Порівняльний перелік продукції, що підлягає обов’язковій сертифікації в Україні та на рівні ЄС

Перелік продукції, що підлягає обов’язковій сертифікації згідно з вимогами сучасної системи сертифікації України	Перелік продукції, що підлягає обов’язковому підтвердженню відповідності згідно з директивами нового підходу	Перелік продукції, що підлягає обов’язковому підтвердженню відповідності згідно із Законом України «Про підтвердження відповідності»
1	2	3
1. Електропобутове та аналогічне обладнання і комплектувальні вироби. 2. Світлотехнічна продукція і комплектувальні вироби до неї. 3. Ручні електромеханічні машини, переносні верстати та інструмент слюсарно-монтажний з ізольованими рукоятками. 4. Апаратура радіоелектронна побутова. 5. Засоби обчислювальної техніки. 6. Спеціальні засоби самозахисту. 7. Обладнання технологічне для харчової, м’ясо-молочної промисловості, підприємств торгівлі, громадського харчування та харчоблоків. 8. Медична техніка. 9. Іграшки. 10. Засоби мийні. 11. Трактори малогабаритні та мотоблоки. 12. Двигуни тракторів і сільськогосподарських машин.	Директиви нового підходу, якими передбачено маркування знаком СЕ	
	Низьковольтне обладнання, спроектоване для використання у певних межах напруги (73/23/ЕЕС)	Низьконапружне обладнання (№ 284 від 31 грудня 2003 р.)
	Прості посудини високого тиску (87/404/ЕЕС)	Прості посудини високого тиску (№ 280 від 31 грудня 2003 р.)
	Іграшки (88/378/ЕЕС)	Іграшки (№ 282 від 31 грудня 2003 р.)
	Будівельні матеріали (89/106/ЕЕС)	–
	Електромагнітна сумісність (89/336/ЕЕС)	Електромагнітна сумісність (№ 283 від 31 грудня 2003 р.)
	Машини та механізми (98/37/ЕС)	Машини та механізми (№ 209 від 27 вересня 2004 р.)
	Засоби індивідуального захисту (89/686/ЕЕС)	Засоби індивідуального захисту (№ 208 від 27 вересня 2004 р.)
	Неавтоматичні зважувальні прилади (90/384/ЕЕС)	Неавтоматичні зважувальні прилади (№ 281 від 31 грудня 2003 р.)
	Медичні засоби, що вживлюються в організм (90/385/ЕЕС)	–
	Прилади, що працюють на газоподібному паливі (90/396/ЕЕС)	Прилади, що працюють на газоподібному паливі (№ 278 від 31 грудня 2003 р.)

Продовження табл. 6.1

1	2	3
13. Обладнання метало- обробне та деревооброб- не. 14. Зварювальне облад- нання. 15. Машини електричні. 16. Велосипеди, коляски дитячі. 17. Засоби охоронного призначення. 18. Засоби зв'язку. 19. Кінофототехніка. 20. Посуд із чорних і ко- льорових металів, фар- фору, фаянсу та скла. 21. Засоби автоматизації та механізації контроль- но-касових операцій і контрорське обладнання. 22. Побутова апаратура, що працює на твердому, рідкому та газоподібному паливі. 23. Продукція протипо- жежного призначення. 24. Дорожні транспортні засоби, їх складові час- тини та приладдя. 25. Техніка сільськогос- подарська. 26. Підймальні споруди та кранова продукція. 27. Зварювальні матері- али. 28. Товари легкої про- мисловості (для дітей). 29. Харчова продукція та продовольча сировина. 30. Нафтопродукти. 31. Будівельні матеріа- ли, вироби та конструк- ції. 32. Труби та балони.	Нові водогрійні котли, що працюють на рідкому і газоподібному паливі (92/42/ЕЕС) Вибухонебезпечні речо- вини для цивільного ви- користання (93/15/ЕЕС) Медичні засоби (93/42/ЕЕС) Обладнання та системи захисту, призначені для використання в потен- ційно вибухонебезпеч- них атмосферах (94/9/ЕС). Рекреаційні транспортні засоби (94/25/ЕС). Ліфти (95/16/ЕС). Побутові електричні хо- лодильні та заморожува- льні прилади та їхні по- єднання (96/57/ЕС). Обладнання, що працює під тиском (97/23/ЕС). Обладнання телекомуні- каційних терміналів і су- путникових наземних станцій (98/13/ЕС). Засоби медичної діагно- стики <i>in-vitro</i> (98/79/ЕС). Радіообладнання та об- ладнання телекомуніка- ційних терміналів (99/5/ЕС). Директиви, що спираються на принципи нового або глобального підходів, але якими не передбачено мар- кування знаком СЕ	Вимоги до ККД нових во- догрійних котлів, що пра- цюють на рідкому і газоподі- бному паливі (№ 277 від 31 грудня 2003 р.) – – – – Ліфти (№ 276 від 31 грудня 2003 р.). Максимально дозволене споживання електроенергії холодильними приладами (№ 285 від 31 грудня 2003 р.). Обладнання, що працює під тиском (№ 279 від 31 груд- ня 2003 р.). – – –

Продовження табл. 6.1

1	2	3
33. Готельні послуги та послуги харчування, що надаються суб'єктами туристичної діяльності.	Пакування (пакувальні матеріали) та відходи пакування (94/62/ЕС)	Пакування (пакувальні матеріали) та відходи пакування (№ 289 від 24 грудня 2004 р.)
34. Засоби індивідуального захисту працівників.	Можливість взаємопід'єднання транс'європейських високошвидкісних рейкових систем (96/48/ЕС)	–
35. Хімічні джерела струму.		
36. Техніка радіаційна.	Морське обладнання (96/98/ЕС)	–
37. Товари з паперу шкільні та канцелярські.		
38. Зброя вогнепальна мисливська та спортивна.		
39. Вироби піротехнічні побутові		

Нарешті, Закон України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» передбачив створення окремого єдиного органу з акредитації України, який мав перейняти всі функції, що стосуються акредитації, від Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації, а також стати членом Організації європейської співпраці з акредитації, Міжнародної конференції з акредитації лабораторій та Міжнародного форуму з акредитації. Такий орган був заснований у січні 2002 р. при Міністерстві економіки України та отримав назву Національне агентство з акредитації України (НААУ). Однак через те, що нова, реформована система технічного регулювання так і не вступила в дію, це агентство сьогодні переважно відповідає за питання акредитації в не дуже розвиненій добровільній сфері та не має достатніх ресурсів для початку процесу інтеграції в зазначені вище європейську та міжнародні організації.

Після набуття чинності зазначеними вище законами розпочався новий важливий етап – проведення інституційної реформи, адаптація національного законодавства до європейських норм і правил, гармонізація національних стандартів. Закони матимуть значний вплив на господарський комплекс України.

Реформування національної системи технічного регулювання за одностайним висновком вітчизняних та міжнародних експертів матиме такі наслідки:

- буде підвищена конкурентоспроможність продукції українських виробників за рахунок використання міжнародних і європейських стандартів, спрощення процедур, скорочення термінів та зниження витрат на проведення робіт із підтвердження відповідності;

- будуть створені більш сприятливі умови для добросовісної конкуренції товарів і послуг на внутрішньому ринку;
- українське законодавство у сфері стандартизації та сертифікації буде гармонізоване з вимогами міжнародних, європейських стандартів, норм і правил, що сприятиме усуненню технічних бар'єрів у торгівлі, визнанню системи технічного регулювання та спрощенню доступу вітчизняної високотехнологічної продукції на західні та російський ринки, зніме перепони щодо інтеграції України до світового співтовариства.

На жаль, прогрес у впровадженні трьох реформаторських законів у сфері технічного регулювання є досить повільним. Український уряд уже кілька разів не зміг виділити достатніх коштів для гармонізації українських стандартів із міжнародними та європейськими. Для досягнення рівня гармонізованих стандартів, достатнього для країни, яка має намір вступити в Європейський Союз, Державний комітет з питань технічного регулювання та споживчої політики запланував прийняти 1810 стандартів ISO протягом п'яти років, тобто по 362 стандарти ISO щороку. Однак недостатнє державне фінансування цих зусиль призводить до постійного відставання від узгодженого графіка. Із цієї ж причини так і не було створено та обладнано національний центр міжнародної інформаційної мережі ISONET відповідно до вимог СОТ. Було підраховано, що для створення такого центру потрібно приблизно 3 млн дол. США. Більше 6 млн доларів США потрібно для підвищення компетентності Національного агентства з акредитації України та його підготовки до вступу в організацію Європейської співпраці з акредитації, Міжнародну конференцію з акредитації лабораторій та Міжнародний форум з акредитації.

Зволікання з гармонізацією стандартів призвело до того, що українські технічні регламенти з підтвердження відповідності приймаються дуже повільно, відкладаючи на більш пізній час уведення в дію реформованої системи технічного регулювання та зберігаючи стару систему. Система технічного регулювання, яка формувалася в Україні з 1993 р., усе ще діє і діятиме до того часу, поки не буде повністю сформована нова система. На жаль, через непередбачувані перспективи фінансування реформи граничного терміну для такого перехідного періоду не було встановлено. У той же час паралельне функціонування двох систем неодмінно призведе до неправильного розуміння та заплутає як виробників, так і органи із сертифікації.

Проблема реформування української системи технічного регулювання ускладнюється ще й тим, що українські органи із сертифікації не мають відповідного обладнання, їм не вистачає компетентного персона-

лу, який би міг застосовувати європейські методи підтвердження відповідності. Це може серйозно зашкодити здатності України укласти взаємні угоди про визнання, які могли б полегшити діяльність українських експортерів на світових і європейських ринках. У цьому відношенні Україна, безумовно, потребує допомоги Європейського Союзу.

За реформою сфер стандартизації, підтвердження відповідності та акредитації так і не була запропонована наступна реформа сфери ринкового нагляду, яка б відповідно до Директиви 2001/95/ЄС передбачила ефективний механізм виявлення небезпечних товарів на ринку та посприяла б покращенню ринкової прозорості. Функції контролю безпеки продукції так і залишаються розпорощеними між різними державними органами, залежно від виду продукції та того, чи вона виробляється та (або) продається виробником, оптовим постачальником чи підприємством роздрібною торгівлі. Це часто призводить до дублювання функцій та спричиняє частковий збіг об'єктів контролю.

Україна не запровадила механізму цивільної відповідальності виробника за введення в обіг дефектної продукції, як це передбачено Директивою 85/374/ЄЕС. Положення Цивільного кодексу України 2003 р. не відображають відповідних європейських вимог. Відсутність гармонізації у сфері цивільної відповідальності призвела до кількох судових справ, де іноземні виробники та імпортери скаржилися, що українські суди розглядали їхні справи не у відповідності до європейських принципів і підходів.

Таким чином, залишається ще великий обсяг роботи на шляху України до Європейського Союзу та його ринку у сфері технічного регулювання та створення спільного з ЄС ринку. Ще стоять такі основні завдання, які потребують вирішення:

- збільшення ресурсів, особливо фінансових, для здійснення гармонізації українських стандартів з міжнародними та європейськими;
- посилення інституційних рамок системи технічного регулювання для реального впровадження реформаторських законів;
- недопущення конфлікту інтересів та зіткнень між державними органами щодо розподілу ринку обов'язкового підтвердження відповідності з метою забезпечення конкуренції на цьому ринку як між державними, так і між приватними органами із сертифікації;
- особливу увагу слід приділити підвищенню компетентності українських оцінювачів відповідності, а також модернізації технологічного рівня українських органів із сертифікації та випробувальних лабораторій;
- Національному агентству з акредитації України слід почати вживати активних зусиль, спрямованих на вступ до організації Євро-

пейської співпраці з акредитації, Міжнародної конференції з акредитації лабораторій та Міжнародного форуму з акредитації.

Безумовно, що для вирішення зазначених вище завдань Україна потребує допомоги Європейського Союзу. Ці завдання можуть навіть стати напрямами подальшої співпраці між Україною та ЄС з метою створення спільного ринку та усунення технічних бар'єрів у торгівлі.

6.7. Приведення інфраструктури якості України у відповідність до стандартів ЄС

Реформування інфраструктури системи технічного регулювання та споживчої політики передбачає створення ефективних інституцій, які забезпечать належне виконання завдань, передбачених Концепцією розвитку системи технічного регулювання та споживчої політики в Україні. Слід усунути існуючий конфлікт інтересів унаслідок поєднання функцій державного нагляду і надання платних послуг, зокрема сертифікації та калібрування.

З метою створення ринкового нагляду, який є важливим інструментом забезпечення виконання вимог технічних регламентів, розроблених на основі європейських директив, доцільно провести реформування системи державного нагляду за додержанням стандартів, норм і правил і державного контролю у сфері торгівлі, ресторанного господарства та послуг.

Має бути створений відповідальний за ринковий нагляд регіональний орган виконавчої влади, який повинен мати необхідні для здійснення наглядової діяльності ресурси й повноваження, забезпечувати технічну компетентність, діяти незалежно, об'єктивно, конфіденційно, неупереджено, не допускаючи дискримінації та недобросовісної конкуренції.

Вбачається доцільним опрацювати питання щодо створення національної сертифікаційної компанії з філіалами в регіонах, а за потреби й за кордоном, із подальшим її акціонуванням.

Прогнозування ринку стандартів і дослідження попиту на них мають стати найближчим часом украй важливими складовими робіт зі стандартизації. Оцінка реальної системи структури й обсягів продажів національних стандартів дозволить створити умови для здійснення переходу від державного устрою національної стандартизації до створення національного органу стандартизації – інституту стандартів, здатного ефективно функціонувати в ринкових умовах.

Реформування метрологічної інфраструктури потребує розвитку та вдосконалення еталонної бази, яка задовольняла б потреби спожива-

чів метрологічних послуг в усіх галузях економіки та регіонах країни, захищала громадян і національну економіку від наслідків недостовірних результатів вимірювань, відповідає вимогам національної безпеки та ринкової економіки й отримала міжнародне визнання.

Актуальним питанням є необхідність розвитку та вдосконалення всіх складових еталонної бази, а саме:

- державних і вторинних еталонів;
- державних стандартних зразків складу та властивостей речовин і матеріалів;
- довідкових стандартних даних про фізичні сталі та властивості речовин і матеріалів.

Потребує також розвитку та вдосконалення інженерна інфраструктура, яка забезпечує створення та підтримання певних умов (температура, вологість, тиск та ін.) для функціонування державних еталонів.

Мають бути реформовані організаційні структури державної метрологічної системи в напрямі відокремлення державного нагляду від функцій державного метрологічного контролю. Слід створити окремі структури, підпорядковані Держспоживстандарту України, для виконання державного нагляду. При цьому діяльність цих структур мусить фінансуватися за рахунок коштів Державного бюджету України. Надання платних метрологічних послуг, зокрема калібрування, може здійснюватися компетентними організаціями незалежно від форм власності.

У процесі реформування діяльності системи захисту прав споживачів має бути створений інститут державних уповноважених у справах споживачів по всій вертикалі виконавчої влади. Доцільно створити при Кабінеті Міністрів України та на регіональних рівнях наглядові ради за дотриманням прав споживачів з представників громадських організацій, ЗМІ, органів влади та бізнесу зі статусом дорадчо-консультативного органу. Необхідно ввести в практику підписання тристоронніх угод між асоціаціями споживачів, бізнесу та органами влади щодо основ ділової практики на користь споживачів. Доцільно передбачити утворення споживчих третейських судів.

6.8. Роль та характеристика проектів міжнародної технічної допомоги країн ЄС (проекти TACIS, Twinning тощо)

Міжнародна технічна допомога (МТД) Україні надається на підставі її міжнародних договорів. Починаючи з 1992 р. договірно-правова база України з іншими країнами та міжнародними фінансовими організаціями склала близько 40 міжнародних угод з питань технічного та фінансового співробітництва для реалізації в Україні проектів міжнарод-

ної технічної допомоги. Проекти МТД є різними за обсягами фінансування та видами виконаних робіт: від надання консультацій, експертних оцінок, обмінів та навчань у різних секторах економіки до широкомасштабної підтримки заходів уряду в реалізації масштабних проектів із суттєвими технічними компонентами.

Найбільшим донором для України в 90-ті та на початку 2000-х рр. були Сполучені Штати Америки, однак із початку ХХІ ст. це місце поступово займає Європейський Союз. Іншими найбільшими донорами є Канада, Великобританія, Німеччина, Нідерланди, Швеція, Швейцарія, Японія, Данія, Корея, ООН, Світовий банк, ЄБРР тощо. На сьогодні впроваджено та знаходяться в стадії виконання проекти, на фінансування яких із 1992 р. донорами виділено понад 5,8 млрд доларів США. Бюджет допомоги США для України перевищує загальну суму допомоги інших донорів. Із 5,8 млрд дол. США, виділених донорами з початку надання технічної допомоги, приблизно 3 млрд. дол. США виділено урядом США. Технічна допомога, яку отримує Україна від Америки з 1992 р., сприяла створенню базової ринкової інфраструктури, проведенню структурних реформ.

Починаючи з 1992 р., зберігається тенденція до зростання загального обсягу міжнародної технічної допомоги: у 1999 р. він становив 407,7 млн, у 2000 р. – 413,62 млн, у 2001 р. – близько 461 млн. доларів США.

Розміри фінансової підтримки, що надається європейською спільнотою, з 1991 р. сягнули майже 2,8 млрд євро, а національні бюджети програм співпраці та допомоги Україні збільшилися втричі за останні роки – з 40 млн євро у 2002 р. до 138,6 млн євро у 2008. Ці суми включають допомогу в рамках програми ТАСІС (зокрема, її національні, регіональні компоненти, компоненти транскордонного співробітництва та ядерної безпеки), а також макрофінансову допомогу та підтримку в рамках тематичних бюджетних ліній, таких як європейська ініціатива з демократії та прав людини, міграція та надання притулку, захист навколишнього середовища. Європейський Союз також робить щорічний внесок до Українського центру науки і технологій, чия робота пов'язана з непоширенням технологій розробки і розповсюдження зброї масового знищення.

У сфері ядерної безпеки з початку 90-х р. Євросоюз надає Україні масштабну підтримку для вдосконалення роботи її атомних станцій до міжнародно визнаних стандартів безпеки. Крім цього, Євросоюзу належить найбільший внесок до проектів з відновлення Чорнобиля через пряме фінансування або завдяки фондам, якими керує ЄБРР.

Ресурси, що надавались країнами-донорами та міжнародними організаціями, були зосереджені в різні періоди часу на окремих сферах соціально-економічного життя України. Так, на початковому етапі з 1991 до 1997 р. у центрі уваги програм та проектів МТД знаходились питання розбудови основних засад та інфраструктури ринкової економіки, подолання негативних наслідків перехідного періоду. У період з 1997 до 2004 р. головна увага приділялася макроекономічній стабілізації, поглибленим структурним, правовим реформам, демократизації суспільства, переходу до етапу сталого економічного зростання, підтримці екологічної та ядерної безпеки, покращенню життя людей у регіонах, відродженню культури та духовності.

Характерною рисою 2005 р. стало затвердження на засіданні Кабінету Міністрів України, яке відбулось 17 серпня 2005 р., «Стратегії залучення МТД на 2005–2007 роки», якою визначено пріоритетні напрями та завдання залучення допомоги відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям» та Плану дій «Україна – ЄС» на 2005–2008 роки. Стратегія покликана зорієнтувати донорів щодо пріоритетів уряду та заохотити скорегувати свої стратегії та стратегічні плани щодо техніко-економічного співробітництва з Україною на короткострокову перспективу. Багатьох країн-донорів турбує загальний екологічний стан України, тому вони сприяють підвищенню рівня екологічної, ядерної та радіаційної безпеки, подоланню наслідків Чорнобильської катастрофи.

З іншого боку, Україна залишається перспективною для співробітництва країною, тому численні фонди та іноземні країни наголошують на підвищенні конкурентоспроможності національної економіки, забезпеченні сталих темпів економічного зростання, упровадженні інноваційної моделі її розвитку. Крім цього, Міністерство економіки України забезпечує:

- підготовку стратегічних щорічних програм, планів дій, секторальних програм двостороннього та багатостороннього техніко-економічного співробітництва між Україною та країнами-донорами, міжнародними організаціями для забезпечення їх максимальної ефективності та спрямованості на соціально-економічний розвиток України;
- розробку та вдосконалення договірно-правової бази технічного співробітництва;
- координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань залучення та використання міжнародної технічної допомоги;
- забезпечення повноважень, що впливають з міжнародних договорів України та членства України в міжнародних організаціях;

– оперативне здійснення специфічних координаційних, регуляторних та дозвольно-реєстраційних функцій держави в рамках міжнародних договорів, які включають акредитацію організацій, державну реєстрацію проектів, надання підтверджень щодо в'їзних віз іноземним громадянам, митних та податкових пільг, привілеїв тощо;

– проведення моніторингу проектів та здійснення оцінки щодо їх впливу на розвиток України.

Важливим аспектом діяльності Міністерства економіки є погодження та підписання щорічних фінансових меморандумів, упровадження затверджених програм та проектів технічної допомоги. У рамках цієї роботи визначаються основні риси проектів, на підставі яких готуються технічні завдання, які погоджуються з кінцевим отримувачем міжнародної технічної допомоги, чим забезпечується підписання бенефіціантом відповідного протоколу про наміри.

Завдяки донорам міжнародної технічної допомоги існують програми та проекти, що працюють на покращення економічного стану в Україні. До інших напрямів, які отримують найбільше фінансування за рахунок міжнародної технічної допомоги, належать такі: підвищення рівня екологічної безпеки та мінімізація наслідків Чорнобильської катастрофи (близько 1,5 млрд доларів, 50 проектів), поглиблення демократичних перетворень, формування інститутів розвиненого громадянського суспільства (понад 200 млн доларів, 30 проектів).

Головними програмами з міжнародної технічної допомоги країн ЄС є проекти TAIEХ, TACIS та Twinning.

TAIEХ (Technical Assistance Information Exchange) – це інструмент зовнішньої допомоги, що надається Європейською комісією для обміну інформацією з метою розбудови інституціональної спроможності, необхідної для адаптації національного законодавства до *acquis communautaire*.

Інструмент технічної допомоги та обміну інформацією (TAIEХ) був заснований генеральним директором Європейської комісії з питань розширення в 1996 р. як програма, покликана допомагати країнам-кандидатам у стислі терміни розв'язати питання запровадження законодавства ЄС (*acquis communautaire*). Завдання TAIEХ полягає в спрощеному механізмі передачі та обміні передовим досвідом між країнами-бенефіціарами й країнами – членами ЄС.

Визначальними рисами TAIEХ є сфокусованість на вирішенні конкретних проблем розвитку та інтеграції, що вимагає від адміністрацій країн-бенефіціарів ініціативного підходу, самостійного визначення своїх потреб, підготовки і подання заявок, та мобільність (від подання

заявки on-line до надання допомоги проходить від двох до трьох місяців), що дає змогу використовувати його для вирішення нагальних питань.

У рамках ТАІЕХ за рахунок коштів ЄС надаються такі послуги:

- надання експертів країнам-бенефіціарам як радників щодо розроблення законодавчих активів та інтерпретації *acquis communautaire*;

- навчальні візити, що дають змогу державним службовцям із країни-бенефіціара вивчити досвід країни-члена щодо вирішення практичних питань, пов'язаних з упровадженням і забезпеченням дотримання *acquis communautaire* та взаємодією із зацікавленими сторонами;

- організація і проведення семінарів та робочих зустрічей для представлення та роз'яснення аспектів *acquis communautaire* широкій аудиторії.

Сфера діяльності партнерів-бенефіціарів, отримувачів допомоги в рамках ТАІЕХ, має стосуватись публічного сектору, але таку допомогу може отримувати також приватний сектор, до компетенції якого належить сфера імплементації та вдосконалення законодавства в країні-бенефіціарі з метою його гармонізації з відповідним законодавством Європейського Союзу.

Основними цільовими групами ТАІЕХ є:

- державні службовці, що працюють у центральних органах виконавчої влади;

- державні службовці, що працюють у місцевих органах виконавчої влади, та асоціаціях місцевих органів влади;

- органи юстиції та правоохоронні органи;

- члени законодавчих органів та державні службовці, що працюють у законодавчих органах та органах місцевого самоврядування;

- професійні та комерційні асоціації, що представляють соціальних партнерів, представники профспілок та спілок роботодавців;

- перекладачі, коректори та особи або органи, що офіційно тлумачать норми законодавства.

Для країн Європейської політики сусідства ТАІЕХ використовується з метою підтримки реалізації пріоритетів, визначених планами дій, договорами про співробітництво і цілями, визначеними в ході постійного структурованого діалогу.

Експерти, запрошені в рамках заходів ТАІЕХ, є в основному службовцями державного сектору країн – членів ЄС, які працюють у тотожних органах країни-бенефіціара. Часто експерти виступають фахівцями-практиками спеціалістами в конкретній сфері. У разі потреби до за-

ходів ТАІЕХ також можуть бути залучені чиновники Європейської комісії та інших інституцій ЄС.

Переваги співпраці з ТАІЕХ:

1. Обмін інформацією стосовно законодавства Європейського Союзу, національного законодавства та інституційної/адміністративної практики.

2. Тісне співробітництво з країнами – членами ЄС.

3. Набуття цікавого професійного та особистого досвіду.

Програма ТАСІС. До 2006 р. ця програма була одним із головних практичних інструментів співпраці ЄС та України, спрямованим на підтримку виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Європейським Співтовариством, його країнами-членами та Україною. Ця угода, підписана 14 червня 1994 р., набрала чинності 1 березня 1998 р. і є правовою основою для відносин між Україною та ЄС, забезпечуючи співпрацю в багатьох сферах, таких як політичний діалог, торгівля та інвестиції, економічне та законодавче співробітництво, а також культурні та наукові зв'язки.

У 1996–1999 рр. програма ТАСІС в Україні проводила роботу за такими трьома основними напрямками:

- інституційні реформи й розвиток;
- економічні реформи й розвиток приватного сектору;
- енергетика і навколишнє середовище.

У 2000–2003 рр. заходи програми ТАСІС були спрямовані на такі основні сфери:

- інституційні, правові й адміністративні реформи;
- надання підтримки в здійсненні економічних реформ і розвитку приватного сектору;
- вирішення проблем, пов'язаних із соціальними наслідками перехідного періоду.

Протягом 2004–2006 рр. програма ТАСІС підтримувала інституційні, правові та адміністративні реформи, приватний сектор та економічний розвиток, сприяла пом'якшенню соціальних наслідків перехідного періоду.

Однією із загальних цілей програми ТАСІС була підтримка переходу до ринкової економіки. Цю мету було конкретизовано таким чином: «Підтримувати перехід нових незалежних держав до дієвої ринкової економіки за допомогою створення необхідної кількості життєздатних підприємств, що зможуть впоратись з тиском конкуренції та ринковими силами».

Україні було надано підтримку за такими пріоритетними напрямками:

- макроекономічна політика, законодавча база та соціальна адаптація;
- виробничий сектор, у тому числі питання приватизації малих і середніх підприємств, та агенції з розвитку підприємництва;
- торгівля та розвиток, включаючи розвиток експорту та міжнародної сертифікації;
- банківська діяльність, страхування та інші фінансові послуги;
- посилення інституційного потенціалу.

У цей сектор було спрямовано близько 20% бюджетних асигнувань Європейської комісії. Уряд України у свою чергу ухвалив низку нормативно-правових актів з метою врегулювання загальних умов ведення бізнесу та підтримки цієї галузі.

1 грудня 2005 р. ЄС визнав Україну державою з ринковою економікою. Україна виконала всі технічні вимоги та офіційно набула цього статусу на початку 2006 р. Це рішення стало відображенням значних економічних та соціальних зрушень в Україні, що відбулися протягом останніх років.

Програма Twinning – це інструмент інституційної розбудови й нова форма безпосереднього технічного співробітництва між органами влади держав – членів ЄС та країн-бенефіціарів. Twinning має на меті допомагати країнам-бенефіціарам покращувати та підсилювати адміністративне функціонування органів державної влади, їх структуру, людські ресурси, управлінський потенціал, що має сприяти апроксимації *acquis communautaire* (законодавство ЄС).

Twinning містить у собі рамки, які регулюють співпрацю між державним органом (бенефіціаром) та органом-партнером від країни – члена ЄС. Разом вони розробляють та впроваджують проект Twinning у країні-бенефіціарі.

Визначальною рисою проекту Twinning є безпосередній обмін специфічним досвідом у окремо взятій сфері державного регулювання з метою впровадження норм та стандартів ЄС, передачі «ноу-хау» та передової практики між державними органами країн – членів ЄС та їхніми партнерами-бенефіціарами, набуття унікального національного досвіду.

На відміну від інших видів технічної допомоги, Twinning не є класичною технічною допомогою, що передбачає односторонню підтримку. Проекти Twinning мають бути спрямованими на вирішення конкретних проблем і завершитися досягненням обов'язкових результатів, за що несуть відповідальність керівники проектів – державні службовці високого рівня з країни – члена ЄС та країни-бенефіціара.

З боку адміністрацій країн – членів ЄС основним внеском у проєкт Twinning, який зумовить у перспективі необхідні зміни, є команда коротко- та середньострокових експертів ЄС – практиків упровадження *acquis* у державних органах нових країн – членів ЄС, країн-кандидатів та потенційних кандидатів до ЄС. Запропоновані експерти не можуть бути приватними консультантами, вони є державними службовцями аналогічних органів або представниками уповноважених органів (Mandated Bodies) країн – членів ЄС. Пропозиції стосовно партнерства в рамках проєктів Twinning оцінюються лише на основі їхньої якості, відбір здійснюється за особливою процедурою.

У кожному проєкті працює керівник проєкту від країни – члена ЄС (Member State Project Leader – MS PL) та постійний радник проєкту Twinning (Resident Twinning Adviser – RTA). У країні-бенефіціарі також визначаються дві ключові посади: керівник проєкту від країни-бенефіціара (Beneficiary Country Project Leader – BC PL) та партнер постійного радника проєкту (Resident Twinning Adviser Counterpart). Постійний радник проєкту призначається органом влади країни – члена ЄС або уповноваженим органом країни – члена ЄС для роботи над упровадженням проєкту в органі-бенефіціарі (або іншому органі-партнері) упродовж, щонайменше, 12 місяців.

Керівники проєкту від обох сторін відповідають за загальне спрямування та координування проєкту. Результат досягається завдяки чітко спланованим і розрахованим заходам, що визначені в Робочому плані (Work Plan) проєкту Twinning.

Виконавцями проєктів Twinning є неприбуткові організації, що мають менший, порівняно із консалтинговими фірмами, досвід виконання контрактів, але, постійно працюючи з проєктами Twinning, вони підвищують професіоналізм у цій сфері. Їм доводиться стикатися з такою проблемою, як нестача персоналу, адже в проєктах Twinning не передбачається залучення до реалізації проєктів місцевих експертів (окрім персоналу органу-бенефіціара та асистентів RTA). Цикл проєкту Twinning вимагає значних витрат людських ресурсів та робочого часу для підготовки проєктів та його реалізації.

У рамках реалізації проєктів Twinning передбачено такі види діяльності, як консультування (щодо підготовки законопроєктів, організаційно-інформаційні питання тощо), тренінги, навчально-ознайомчі поїздки та стажування. Усі види діяльності та витрат, передбачені на виконання проєктів Twinning та всіх пов'язаних із цим процедур, викладені в Керівництві з використання інструменту Twinning, 2009 (Manual).

Проєкт Twinning може бути класичний (Classic, тривалістю до 36 місяців і бюджетом до 2 млн євро) або полегшений (Light, тривалістю

до 6 місяців та бюджетом 250 тис. євро). Партнери по проектах Twinning отримують спільну вигоду, наприклад:

- обмін досвідом і знаннями на основі рівноправного спілкування між партнерами проекту Twinning («від державного службовця до державного службовця»);
- впровадження кращої практики органів влади країн – членів ЄС;
- досвід в управлінні проектами технічної допомоги, зокрема Twinning;
- взаємодоповнення, якщо партнером від ЄС виступає консорціум;
- досягнення відповідності національного законодавства у певній сфері нормам та стандартам ЄС;
- установа довгострокових робочих відносин, створення професійних мереж і, відповідно, покращення поінформованості про країну-бенефіціар серед країн – членів ЄС;
- проведення навчальних тренінгів, покращення професійних якостей;
- розроблення та впровадження адаптованих нормативно-правових актів, що є необхідною умовою виконання досягнутих домовленостей між країною-бенефіціаром та ЄС (спільні угоди, плани дій, інтеграція в спільний внутрішній ринок Європейського Союзу);
- зміни в організаційній практиці та культурі, покращення комунікації та координації між органом-бенефіціаром та партнерами з ЄС.
- досягнення додаткових (незапланованих) результатів тісної співпраці державних службовців із країн – членів ЄС з партнерами з країн-бенефіціарів.

Кожен проект Twinning розробляється та імплементується таким чином, щоб сприяти розбудові інституційної спроможності на основі низки головних принципів:

1. Підхід на основі партнерства – фундаментальна засада для досягнення гарантованих результатів у процесі впровадження Twinning. І орган-бенефіціар, і партнер із країни – члена ЄС беруть на себе зобов'язання працювати до досягнення узгоджених сторонами обов'язкових результатів, які повинні бути вимірюваними та точними.

2. Проект Twinning має бути спільним для двох (або кількох) органів-партнерів, які мають зобов'язання. Партнери по проекту Twinning заздалегідь готують детальний робочий план. У процесі виконання проекту допускається внесення деяких уточнень, проте від самого

початку слід чітко встановити певні індикатори, що забезпечать постійний контроль прогресу.

3. Проект Twinning повинен передбачати, щонайменше, деякі елементи наближення до *acquis communautaire* (законодавства ЄС), а також деякі елементи інституційної та структурної реформи. Наприкінці проекту нова чи адаптована система мусить бути самодостатньою: вона повинна функціонувати виключно за рахунок і за відповідальності країни-бенефіціара.

4. Партнери по проекту Twinning беруть на себе зобов'язання з ефективного досягнення визначених цілей, а не лише стосовно належного використання виділених коштів. Наприкінці проекту нова або відрегульована система стає цілком функціональною за повної відповідальності та фінансування країни-бенефіціара (країна – отримувач допомоги).

5. Twinning регулюється потребою країни-бенефіціара: це механізм, у якому бенефіціар відіграє визначну роль з ініціювання запиту на виконання конкретного проекту Twinning.

Для України Twinning є новою формою прямої технічної співпраці між центральними органами виконавчої влади країни, що виступають бенефіціарами цього виду зовнішньої допомоги ЄС, та органами влади країн – членів Європейського Союзу. Тим самим забезпечується обмін практикою та досвідом між партнерами.

У проектах Twinning Україна має бути представлена центральним органом виконавчої влади, якому можна знайти відповідник серед органів влади в одній чи декількох країнах – членах ЄС. Спрямування проекту має відповідати напрямам співробітництва, передбаченим Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, Порядком денним асоціації Україна – ЄС та іншими важливими двосторонніми угодами.

Головними передумовами надання Україні можливості користуватися інструментом Twinning як новою формою технічного співробітництва й основним механізмом інституційної розбудови в рамках зовнішньої допомоги ЄС стало підписання двосторонніх угод між ЄС та Україною і відповідних домовленостей.

Мета проекту Twinning – надання підтримки впровадженню плану дій, спрямованого на підготовку до укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (далі – Угода АСАА).

Зусилля українських і європейських експертів були сконцентровані на переміщенні в українське законодавство секторального законодавства ЄС щодо створення однакових умов для розміщення на ринку низьковольтного обладнання, машин і механізмів, посудин, що працю-

ють під тиском, та виконання вимог щодо електромагнітної сумісності. Саме ці сектори української економіки визначено пріоритетними з огляду на їх значення для підвищення експортоспроможності вітчизняної продукції. Також у рамках проекту вивчалась модель європейської інфраструктури якості (стандартизація, метрологія, оцінка відповідності, ринковий нагляд, управління якістю, захист споживачів), було надано технічну допомогу з трансформування діяльності зі стандартизації, створення та організації національної системи ринкового нагляду відповідно до структури з ринкового нагляду в ЄС, розроблення національної ієрархічної схеми для фундаментальної й законодавчої метрології та створення національної інфраструктури оцінки відповідності згідно з вимогами ЄС.

Проект включав чотири компоненти за напрямками: стандартизація, ринковий нагляд та захист прав споживачів, метрологія, оцінка відповідності.

У рамках проекту було передбачено такі основні завдання:

- вивчення європейської моделі інфраструктури якості;
- удосконалення діяльності національного органу зі стандартизації відповідно до практики європейських організацій зі стандартизації CEN/CENELEC;
- гармонізація стандартів;
- розвиток національної системи ринкового нагляду і підготовка законопроекту про ринковий нагляд на основі європейських директив;
- розвиток метрологічної служби та співпраці з міжнародними та європейськими метрологічними організаціями;
- удосконалення діяльності органів з підтвердження відповідності.

Основними результатами зазначеного проекту Twinning стала підготовка рекомендаційних документів, які мали бути покладені в основу розгорнутого плану реформування української інфраструктури якості, сумісної з європейською.

Зокрема Планом дій щодо зміцнення національної системи стандартизації в Україні передбачалось створення Національного органу стандартизації (НОС) шляхом розмежування функцій з центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації. Повноваження та функції НОС мали полягати в централізованому управлінні секретаріатами технічних комітетів стандартизації. За Держспоживстандартом пропонувалось залишити право визначення загальної політики у сфері стандартизації щодо фінансування, вирішення спірних питань, контролю та координації на міжвідомчому рівні.

Планом дій для національної системи метрології України було запропоновано в першу чергу підготувати проект нового закону про метрологію; упровадити основні європейські директиви у сфері метрології; створити належну калібрувальну службу.

Рекомендації становлення належної інфраструктури ринкового нагляду та захисту прав споживачів полягали в прийнятті законодавчої бази, яка діє в ЄС у сфері ринкового нагляду, зокрема щодо загальної безпеки продукції та відповідальності за дефектну продукцію, а також у значному прискоренні процесу прийняття та запровадження технічних регламентів і стандартів, гармонізованих з європейськими та міжнародними. Пропонувалось побудувати належну структуру ринкового нагляду, відокремити питання нагляду за харчовою і промисловою продукцією та споживчої політики від Держспоживстандарту.

План дій для української лабораторії у сфері EMC/LVD щодо її призначення як «нотифікованого органу» (у рамках підписання Угоди АСАА) був спрямований на підготовку до приведення національної інфраструктури оцінки відповідності до вимог ЄС. Він передбачає розширення технічних можливостей випробувальної лабораторії (дооснащення необхідним обладнанням, проведення навчання персоналу та стажування в європейських органах з оцінки відповідності, участь у порівняльних випробуваннях) на базі ДП «Укрметртестстандарт». Результатом цієї роботи має стати подання заявки для акредитації Європейською організацією з акредитації (EA) з метою укладання Угоди АСАА.

Контрольні запитання

1. Які основні завдання Плану дій «Україна – ЄС»?
2. У якому році та з якою метою була прийнята Концепція розвитку системи технічного регулювання та споживчої політики України?
3. Розкрийте етапи проведення адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм та стандартів до вимог ЄС?
4. Що таке Зелена книга? Охарактеризуйте основні положення Зеленої книги.
5. Що таке Біла книга? Охарактеризуйте, з якою метою її видано та які її основні положення.
6. Назвіть закони України, що діють у сфері технічного регулювання.
7. Які основні напрями реформування системи технічного регулювання в Україні?
8. Які очікуються наслідки від реформування національної системи технічного регулювання та споживчої політики?
9. З якою метою необхідно провести реформування інфраструктури якості України відповідно до стандартів ЄС?
10. Які міжнародні організації здійснюють технічну допомогу в галузі технічного регулювання Україні? Дайте характеристику цих організацій.

ДОДАТКИ

Додаток А
Таблиця А.1 – Світові організації зі стандартизації
та технічного регулювання

Організація	Компетенція
1	2
International Organization for Standardization (ISO) – створює міжнародні стандарти	ISO / Міжнародний
International Union of Pure and Applied Chemistry (IUPAC) – міжнародний союз чистої та прикладної хімії	IUPAC / Міжнародний
International Civil Aviation Organization (ICAO) – міжнародна організація цивільної авіації	ICAO / Міжнародний
European Committee for Standardization (CEN) – створення євронорм	EN / Європейський
Asociación Española de Normalización y Certificación (AENOR) – іспанський комітет / асоціація зі стандартизації	AENOR / Іспанія
Association Française de Normalization (AFNOR) – французький комітет / асоціація зі стандартизації	AFNOR / Франція
British Standards Institution (BSI) – британська організація зі стандартизації	BSI = BS / Великобританія
the German Institute for Standardization = Deutsches Institut für Normung (DIN) = ДИН = німецький стандарт	DIN Deutsches Institut für Normung e. V. / Німеччина
National Standards Authority Ireland (NSAI) – ірландська національна організація зі стандартизації	NSAI / Ірландія
Swedish Standards Institution (SIS) – шведська організація зі стандартизації	SIS / Швеція
Swiss Association for Standardization (SNV) – швейцарська організація зі стандартизації	SNV / Швейцарія
International user association of automation technology in process industries (NAMUR) – стандарт автоматчиків	NAMUR / Міжнародний
Association of European manufacturers of abrasive products (FEPA) – європейські стандарти виробників абразивів	FEPA / Європейський

Продовження таблиці А.1

1	2
International Electrotechnical Commission (IEC) – міжнародна електротехнічна комісія	IEC / Міжнародний
European Committee for Electrotechnical Standardization (CENELEC) – європейська електротехнічна комісія	CENELEC / Європейський
European Telecommunications Standards Institute (ETSI) – європейський інститут з телекомунікаційних стандартів	ETSI / Європейський
International commission on illumination (CIE) – міжнародна комісія з освітлення	CIE / Міжнародний
American Iron and Steel Institute (AISI) – американський інститут чавуна та сталі	AISI / США, Європа
American National Standards Institute (ANSI) – американський стандарт	ANSI / США
Canadian Standards Association (CSA) – канадська асоціація зі стандартизації	CSA / Канада
Standards Council Canada (SCC) – канадська рада зі стандартизації	SCC / Канада
Standards Australia (SAA) – австралійська організація зі стандартизації	SAA / Австралія
Standards New Zealand (SNZ) – організація зі стандартизації Нової Зеландії	SNZ / Нова Зеландія
Japanese Standards Association (JIS) – японський стандарт	JIS (JSA)
International Telecommunication Union (ITU) – міжнародний союз електрозв'язку	Міжнародний
International Organization of Legal Metrology (OIML) – міжнародна організація із законодавчої метрології	Міжнародний
Le bureau International des Poids et Mesures (BIPM) – міжнародне бюро мір та ваги	Міжнародний
Organization of European national legal metrology services (WELMEC) – організація законодавчої метрології Західної Європи	Європа
World Meteorological Organization (WMO) – все-світня метеорологічна організація	Міжнародний

European Organization for Quality (EOQ) – європейська організація з якості	Європа
--	--------

Продовження таблиці А.1

1	2
International Federation of Standards Users (IFAN) – міжнародна федерація користувачів стандартами	Міжнародний
World Trade Organization (WTO) – всевітня торговельна організація	Міжнародний
World Health Organization (WHO) – всевітня організація охорони здоров'я	Міжнародний
World Standards Services Network (WSSN) – всевітня мережа служб стандартів	Міжнародний
EuroAsia Council on Standardization, Metrology, and Certification (EASC) – МГС СНГ міждержавна рада зі стандартизації, метрології та сертифікації СНД	Регіональний

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Стислий огляд Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ)

Генеральна Угода складається з 4 частин та включає 38 статей.

Номер частини Генеральної Угоди	Номер статті	Характеристика статті
1	2	3
<i>Перша</i>	Стаття I	Основна частина, що гарантує всім членам режим найбільшого сприяння
	Стаття II	Забезпечує фактичне скорочення тарифів, узгоджених у рамках ГАТТ. Вони наводяться в списках, що додаються, і є консолідованими, тобто становлять частину самої Угоди
<i>Друга</i>	Стаття III	Забороняє внутрішню політику й інші внутрішні заходи, що є дискримінаційними щодо імпорту
	Статті IV-X	Ці статті є «технічними статтями», що спрямовані на запобігання можливим змінам тарифів або на встановлення контролю над ними в таких галузях: кінофільми, свобода транзиту, антидемпінгові й компенсаційні мита, оцінювання товарів щодо мита, збори і формальності, відомості про походження, публікація і застосування правил торгівлі
	Стаття XI	Загальна заборона кількісних обмежень
	Стаття XII	Можливості застосування обмежень у зв'язку з труднощами платіжного балансу
	Стаття XIII	Вимоги недискримінаційного застосування обмежень
	Стаття XIV	Випадки застосування обмежень
	Стаття XV	Співробітництво ГАТТ із Міжнародним валютним фондом
	Стаття XVI	Містить заклик до ліквідації експортних

		субсидій.
--	--	-----------

Продовження таблиці Б.1

1	2	3
	Стаття XVII	Містить вимогу до державних торговельних підприємств не допускати дискримінації у своїй зовнішній торгівлі
	Стаття XVIII	Країнам, які розвиваються, може бути потрібна гнучкість у встановленні тарифів; вони можуть застосовувати деякі кількісні обмеження для заощадження іноземної валюти з метою задоволення потреб розвитку
	Стаття XIX	Випадки, коли можуть бути вжиті надзвичайні заходи стосовно імпорту, що завдає збитків вітчизняним виробникам
	Статті XX-XXI	Містять загальні вилучення і винятки в інтересах безпеки.
	Стаття XXI	Консультації
	Стаття XXIII	Урегулювання спорів
<i>Третя</i>	Стаття XXIV	Містить положення, що регулюють використання митних союзів і зон вільної торгівлі як винятку з правил про режим найбільшого сприяння
	Стаття XXV	Забезпечує основу для дій урядів країн-членів. Саме відповідно до цієї статті відбуваються вилучення
	Статті XXVI-XXXV	Містять правила функціонування ГАТТ. У них розглядаються такі питання: прийняття і набрання чинності; одержання тарифних поступок від колишніх членів; правила ведення переговорів щодо тарифів і зміна тарифних списків; взаємовідносини між ГАТТ і Гаванським статутом; поправки до Угоди; вихід із ГАТТ; визначення «Договірних сторін» (членів); приєднання до ГАТТ; додаток до Угоди і незастосування ГАТТ окремими учасниками
<i>Четверта</i>	Статті XXXVI, XXXVII,	Були додані в 1965 р. і присвячені особливим проблемам країн, що розвиваються: принципи і мета ГАТТ щодо задоволення

	XXXVIII	потреб цих країн; зобов'язання, узяті членами ГАТТ для розв'язання цього завдання
--	---------	---

Таблиця Б.2 – Раунди ГАТТ

Раунд торговельних переговорів	Характеристика раунду
1	2
Перший раунд	Перший торговельний раунд стосувався переважно скорочення митних тарифів
Другий раунд	Другий раунд відбувся в м. Ансі (Франція), у ході якого договірні сторони ухвалили біля 5000 тарифних поступок. На цій сесії до 27 країн, що є засновниками ГАТТ, приєдналися ще 10 країн
Третій раунд	Третій раунд проходив із вересня 1950 р. до квітня 1951 р. На ньому було змінено 8700 тарифних поступок і знижено тарифи майже на 25% порівняно з 1948 р. Ще чотири країни приєдналися до ГАТТ. Саме на цій сесії США офіційно оголосили про те, що Хартія МТО не буде офіційно передана для ратифікації Конгресом США, що практично означало неможливість існування нової світової торговельної організації
Четвертий раунд	Четвертий раунд завершився в травні 1956 р. у Женеві. Його результатом стало те, що загальна сума, отримана від зниження тарифів, досягла 2,5 млрд дол. У жовтні 1958 р. ГАТТ опублікувала дослідження «Напрямки міжнародної торгівлі», або «Звіт Хаберлера», названий на честь професора Готфріда Хаберлера, голови групи експертів, що складається з відомих економістів. Звіт описував основні напрямки роботи ГАТТ. Відповідно до рекомендацій було створено три комітети ГАТТ: Комітет I – організації і проведення подальших конференцій з обговорення тарифів; Комітет II – для перегляду сільськогосподарської політики урядів – членів ГАТТ і Комітет III – для вирішення проблем торгівлі, з якими зіштовхуються країни, що розвиваються
П'ятий раунд	П'ятий раунд відкрився у вересні 1960 р. Він поділявся на дві фази: перша стосувалася переговорів із країнами – членами ЄС із питань створення єдиного переліку поступок для Співдружності, пов'язаних з її загальними зовнішніми тарифами; друга фаза – подальший спільний раунд переговорів щодо тарифів. Раунд був названий на честь заступника держсекретаря США Дугласа Ділона, котрий запропонував ці переговори. Раунд закінчився в червні 1962 р. Результатом цього раунду стали 4400 тарифних поступок, що оцінювалися в 4,9 млрд дол.

Продовження таблиці Б.2

1	2
Шостий раунд (раунд Кеннеді)	<p>Шостий раунд (т.з. Раунд Кеннеді) відкрився в травні 1964 р. зустріччю на рівні міністрів у межах Комітету з торговельних переговорів. У липні 1967 р. Підсумковий акт раунду підписали біля 50 країн, що брали в ньому участь. Загалом на них припадає 75% світової торгівлі. На початку переговорів їх учасники керувалися підходом «товар за товар». Цей підхід використовувався в попередніх раундах за лінійного методу зниження тарифів на промислові товари. Робоча гіпотеза про 50%-в межі зниження тарифів була досягнута в багатьох галузях. Поступки охопили загальний обсяг торгівлі в розмірі 40 млрд дол. Окремі угоди були досягнуті щодо зернових, хімічних продуктів, а також з питань антидемпінгового кодексу</p>
Сьомий раунд (токійський раунд)	<p>Сьомий раунд відкрився нарадою на рівні міністрів у столиці Японії у вересні 1973 р. і закінчився в листопаді 1979 р. У ході раунду було прийнято найбільший пакет тарифних поступок, а також підготовлено низку нових угод з нетарифних заходів та вдосконалення правових рамок ГАТТ.</p> <p>Близько 100 країн взяли участь в обговоренні обов'язкових положень угод, що охоплювали тарифні й нетарифні заходи; обмінялися поступками і зобов'язаннями, що становили у світовій торгівлі біля 300 млрд дол. У результаті таких поступок середньорічний тариф на готову продукцію дев'яти найбільш значних світових промислових ринків знизився на 34%.</p> <p>Це зниження відбувалося в такий спосіб, що найвищі тарифи скорочувалися більшою мірою, ніж найменші. Розвинені країни знизили тарифи, а також інші бар'єри, що впливають на торгівлю тропічними товарами: кавою, чаєм, какао, спеціями й іншими сировинними напівфабрикатами і готовими виробами, що становлять найбільший інтерес для країн, що розвиваються. Багато цих країн зробили поступки стосовно свого власного імпорту.</p> <p>За угодою про нетарифні бар'єри в одних випадках удалося вийти на нові рішення, а в інших – інтерпретувати або роз'яснити чинні положення ГАТТ. Зокрема, були узгоджені правила, відповідно до яких заохочується міжнародна конкуренція стосовно контрактів на купівлю, запропонованих урядами і різними суспільними органами; розробляються положення про використання технічних стандартів систем сертифікації й апробації торговельних бар'єрів; забезпечуються умови для того, щоб процедури ліцензування імпорту самі по собі не обмежували торгів-</p>

	влю; створюється справедлива, однозначна і нейтральна система оцінювання товарів для митних цілей.
--	--

Продовження таблиці Б.2

1	2
	<p>Нова угода про субсидії й компенсаційні заходи додала деякі положення до тих, що вже існували в Генеральній угоді, і забезпечила подальший перегляд антидемпінгового кодексу ГАТТ.</p> <p>Було підписано дві угоди, що стосувалися сільськогосподарської продукції, зокрема щодо м'ясних і молочних продуктів, а в межах Токійського раунду було розроблено кодекс, що забезпечує лібералізацію торгівлі літаками цивільної авіації.</p> <p>Крім того, було розроблено низку угод, у тому числі угоду, що створює правову основу преференційних домовленостей в інтересах країн, що розвиваються, і угоду, у рамках якої були кодифіковані й поліпшені процедури ГАТТ з урегулювання суперечностей</p>
Восьмий раунд (уругвайський раунд)	<p>У вересні 1986 р. було досягнуто згоди про початок багатосторонніх тарифних переговорів. Це рішення було прийнято на зустрічі міністрів торгівлі в Пунта-дель-Есте (Уругвай) і стало певною мірою кульмінаційним пунктом роботи, розпочатої після попередньої наради ГАТТ на рівні міністрів у листопаді 1982 р. у Женеві.</p> <p>У Пунта-дель-Есте міністри прийняли декларацію, що являє собою єдиний політичний документ, який складається з двох частин.</p> <p>Перша частина належить до переговорів щодо торгівлі товарами. У другому розділі розкривається мета нового комплексу правил стосовно торгівлі послугами</p> <p>У грудні 1988 р. у Монреалі (Канада) відбулася нарада на рівні міністрів у рамках Комітету з торговельних переговорів з питання середньострокового огляду. В 11 із 15 переговорних проблем були досягнуті домовленості про подальше проведення Раунду. Міністри також досягли домовленостей з пакета поступок щодо тропічних продуктів, із низки заходів, що стосуються упорядкування системи врегулювання спорів і нового механізму огляду торговельної політики, у межах якого торговельна політика окремих договірних сторін ГАТТ підлягає постійній або регулярній оцінці.</p> <p>Усі ці положення на тимчасовій основі були прийняті в 1989 р. У квітні 1989 р. Комітет з торговельних переговорів провів нараду в Женеві, на якій вдалося укласти середньострокові угоди з решти чотирьох переговорних проблем: сільське господарство; захисні застереження; текстиль і одяг; інтелектуаль-</p>

льна власність.

Продовження таблиці Б.2

1	2
	<p>Передбачалося, що Раунд закінчиться нарадою на рівні міністрів у рамках Комітету з торговельних переговорів у грудні 1990 р. у Брюсселі. Проте виявилось неможливим досягти домовленостей про зобов'язання щодо скорочення державної фінансової підтримки й обмежень до доступу на ринки в галузі сільськогосподарського виробництва, тому було прийнято рішення про продовження Уругвайського раунду.</p> <p>Значний внесок в успішне завершення Уругвайського раунду було зроблено під час Токійської зустрічі країн «Великої сімки» улітку 1994 р. Принципові домовленості, досягнуті на цій зустрічі країнами «чотирикутника» (США, Японія, Європейське Співтовариство, Канада), створили об'єктивні передумови для успішного завершення раунду. По-перше, сторони домовилися про зменшення на 1/3 тарифів на більшість промислових товарів (середньозважений імпорتنний тариф, застосований країнами – членами ГАТТ, становить 4,7%). По-друге, досягнута домовленість про скорочення на 50% тарифів на більш «вразливі» товари (вироби зі скла, текстилю). По-третє, запропоновано взагалі не застосовувати тарифи щодо продукції сталеливарної, фармацевтичної і деяких інших галузей виробництва. Головним результатом зустрічі «Великої сімки» було ухвалення рішення про необхідність використання всіх необхідних зусиль для закінчення Уругвайського раунду до 15 грудня 1994 р.</p> <p>З 11 по 16 квітня в м. Марракеш (Марокко) на рівні міністрів закордонних справ, економіки, торгівлі проходила міжнародна конференція за результатами Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів, у роботі якої взяли участь представники понад 140 країн і більш ніж 30 найважливіших міжнародних організацій. Відбулося підписання 22 міжнародних конвенцій і угод. До найважливіших можна віднести Договір про створення Всесвітньої торговельної організації (ВТО), ГАТТ 1994, Угоду про сільське господарство, Угоду про торговельні аспекти, що стосуються інвестицій, послуг, інтелектуальної власності та ін.</p>

Додаток В

Угода про технічні бар'єри у торгівлі

Члени, зважаючи на Уругвайський раунд багатосторонніх торговельних переговорів; бажаючи сприяти досягненню цілей ГАТТ 1994 (981-003); визнаючи той важливий внесок, який можуть зробити для цього міжнародні стандарти та системи оцінки відповідності шляхом підвищення ефективності виробництва та полегшення здійснення світової торгівлі; бажаючи у зв'язку з цим заохотити розробку таких міжнародних стандартів та систем оцінки відповідності; бажаючи, проте, забезпечити, щоб технічні регламенти та стандарти, в тому числі вимоги щодо пакування, маркування та етикетування, а також процедури оцінки відповідності технічним регламентам і стандартам, не створювали невинуватених перепон для міжнародної торгівлі; визнаючи, що жодній країні не повинні створюватися перепони для вжиття заходів, які є необхідними для забезпечення якості її експорту чи захисту життя або здоров'я людини, тварин чи рослин, захисту навколишнього середовища, або для запобігання шахрайським діям, на тому рівні, який така країна вважає за потрібний, за умови дотримання вимог про те, що такі заходи не повинні застосовуватися у спосіб, що являв би собою засіб свавільної або невинуватеної дискримінації між країнами, де переважають такі ж умови або приховане обмеження міжнародної торгівлі, а також повинні відповідати іншим положенням цієї Угоди; визнаючи, що жодній країні не повинні створюватися перепони для вжиття заходів, які є необхідними для захисту її суттєвих інтересів безпеки; визнаючи внесок, який може зробити міжнародна стандартизація для передачі технологій розвиненими країнами країнам, що розвиваються; визнаючи, що країни, що розвиваються, можуть зіткнутися з особливими труднощами при виробці та застосуванні технічних регламентів і стандартів, а також процедур оцінки відповідності технічним регламентам і стандартам, і бажаючи надати їм допомогу у їхніх діях з цього приводу; цим домовляються про наступне:

Стаття 1. Загальні положення.

1.1 Загальні терміни з стандартизації та процедур оцінки відповідності, як правило, повинні мати значення, що закріплені їх визначеннями, які прийнято в системі Організації Об'єднаних Націй та міжнародними органами стандартизації з урахуванням контексту, у якому вони використовуються, та у світлі завдань і мети цієї Угоди.

1.2 Проте для цілей цієї Угоди застосовується значення термінів, які наведено у Додатку 1.

1.3 Положення цієї Угоди поширюються на всі товари, включаючи промислові та сільськогосподарські товари.

1.4 Специфікації для закупки товарів, які розробляються урядовими органами для потреб власного виробництва або споживання, не підпадають під дію положень цієї Угоди, а визначаються в Угоді про урядові закупки відповідно до сфери її застосування.

1.5 Положення цієї Угоди не поширюються на санітарні та фітосанітарні заходи, які визначено у Додатку А до Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (981-006).

1.6 Усі посилання у цій Угоді на технічні регламенти, стандарти та процедури оцінки відповідності повинні тлумачитися як такі, що включають будь-які поправки до таких регламентів, стандартів чи процедур, а також будь-які доповнення до правил чи кола охоплених ними товарів, за винятком поправок та доповнень незначного характеру.

ТЕХНІЧНІ РЕГЛАМЕНТИ ТА СТАНДАРТИ

Стаття 2. Розробка, прийняття та застосування технічних регламентів центральними урядовими органами. Щодо своїх центральних урядових органів:

2.1 Члени СОТ повинні забезпечити, щоб стосовно технічних регламентів, товарам, що імпортуються з території будь-якого Члена СОТ, надавався режим не менш сприятливий, ніж той, що надається аналогічним товарам вітчизняного походження та аналогічним товарам, що походять з інших країн.

2.2 Члени СОТ повинні забезпечити, щоб технічні регламенти не розроблялися, не приймалися і не застосовувалися у спосіб, метою або наслідком якого є створення невинуватих перепон для міжнародної торгівлі. Для цього технічні регламенти не повинні мати більш обмежувального впливу на торгівлю, ніж це є необхідним для виконання законних завдань, з урахуванням ризиків, які б виникли в результаті їх невиконання. Такими законними завданнями є, *inter alia*: вимоги національної безпеки; запобігання шахрайським діям; захист життя або здоров'я людини, тварин або ослин, а також захист навколишнього середовища. При оцінці таких ризиків до уваги беруться, *inter alia*, такі елементи: наявна наукова та технічна інформація, відповідна технологія обробки або очікуване кінцеве використання товарів.

2.3 Технічні регламенти не повинні зберігатися, якщо обставин або цілей, що спричинили їх прийняття, більше не існує або якщо обставини чи цілі, що змінилися, дозволяють вживати заходів, які справляють менш обмежувальний вплив на торгівлю.

2.4 У випадках, коли виникає потреба в технічних регламентах, а відповідні міжнародні стандарти вже існують або їх розробка завершується, Члени СОТ повинні використовувати їх або відповідні їхні частини як основу для своїх технічних регламентів, окрім випадків, коли такі міжнародні стандарти або відповідні їх частини були б неефективними або не забезпечували виконання поставлених законних завдань, наприклад, в силу суттєвих кліматичних або географічних факторів чи суттєвих технологічних проблем.

2.5 Член СОТ, що розробляє, приймає або застосовує технічний регламент, який може справити значний вплив на торгівлю інших Членів, повинен на вимогу іншого Члена СОТ пояснити підстави для використання цього технічного регламенту у розумінні положень параграфів 2-4. У випадках, коли технічний регламент розробляється, приймається або застосовується для виконання одного із законних завдань, яке прямо зазначено у параграфі 2, і відповідає міжнародним стандартам у цій галузі, безумовно вважається, що він не створює невинуватих перепон для міжнародної торгівлі.

2.6 З метою гармонізації технічних регламентів на якомога ширшій основі Члени СОТ братимуть найповнішу участь у межах своїх можливостей у розробці міжнародними органами стандартизації міжнародних стандартів на товари, на які вони вже прийняли або мають намір прийняти технічні регламенти.

2.7 Члени СОТ повинні доброзичливо розглядати можливість прийняття у якості еквівалента технічних регламентів інших Членів СОТ, навіть якщо такі регламенти відрізняються від їхніх, за умови що вони будуть переконані, що такі регламенти адекватною мірою виконують завдання їхніх власних регламентів.

2.8 У випадках, коли це є придатним, Члени СОТ повинні визначати технічні регламенти, ґрунтуючись насамперед на експлуатаційних якостях товару, а не на його конструктивних чи описових характеристиках.

2.9 У випадках, коли відповідного міжнародного стандарту не існує або технічний зміст запропонованого технічного регламенту не відповідає технічному змісту відповідних міжнародних стандартів і якщо технічний регламент може справити значний вплив на торгівлю іншого Члена СОТ, Члени повинні:

2.9.1 опублікувати на відповідній ранній стадії повідомлення в пресі про намір ввести певний технічний регламент, щоб зацікавлені сторони в країнах інших Членів СОТ мали змогу ознайомитися з ним;

2.9.2 повідомити інших Членів через Секретаріат про товари, які охоплюватимуться запропонованим технічним регламентом, а також надати короткий опис завдання, яке планується виконати, та обґрунтування розробки регламенту. Такі повідомлення повинні здійснюватися на відповідній ранній стадії, коли ще можуть бути внесені поправки і враховані зауваження;

2.9.3 надати іншим Членам СОТ на їхню вимогу докладний опис або копії запропонованого технічного регламенту, а також, якщо це можливо, зазначити ті його частини, у яких він, по суті, відхиляється від відповідних міжнародних стандартів;

2.9.4 без дискримінації надати іншим Членам СОТ розумний термін часу для того, щоб вони висловили свої зауваження у письмовій формі, за вимогою обговорити ці зауваження, а також взяти до уваги такі письмові зауваження та результати їх обговорення.

2.10 За умови дотримання положень вступної частини параграфу 9, у разі виникнення або загрози виникнення в країні Члена СОТ невідкладних проблем безпеки та охорони здоров'я, захисту навколишнього середовища або національної безпеки, такий Член СОТ може не дотримуватися тих вимог, перелічених у параграфі 9, які не вважатиме за потрібні, за умови, що цей Член СОТ після прийняття технічного регламенту:

2.10.1 негайно повідомить інших Членів СОТ через Секретаріат про відповідний технічний регламент та товари, які ним охоплюються, а також надасть короткий опис завдання, яке планується виконати, та обґрунтування розробки регламенту, в тому числі характеру невідкладних проблем;

2.10.2 надасть іншим Членам СОТ на їхню вимогу копії технічного регламенту;

2.10.3 без дискримінації надасть іншим Членам СОТ можливість, щоб вони висловили свої зауваження у письмовій формі, за вимогою обговорити ці зауваження, а також візьме до уваги такі письмові зауваження та результати їх обговорення.

2.11 Члени повинні забезпечити, щоб усі технічні регламенти, які було прийнято, оперативного друкувалися або інакше надавалися таким чином, щоб зацікавлені сторони в країнах інших Членів СОТ мали змогу ознайомитися з ними;

2.12 Окрім випадків надзвичайних обставин, про які йдеться у параграфі 10, Члени СОТ повинні забезпечити розумний інтервал між публікацією технічних регламентів та набрання ними чинності з тим, щоб надати можливість виробникам у країнах експортуючих Членів СОТ і, зокрема, у країнах-Членах, що розвиваються,

приспосувати свої товари або способи виробництва до вимог імпортуєчого Члена СОТ.

Стаття 3. Розробка, прийняття і застосування технічних регламентів місцевими урядовими органами та неурядовими органами. Стосовно своїх місцевих урядових органів та неурядових органів, що діють на їхній території:

3.1 Члени СОТ повинні вживати такі доступні їм заходи, щоб забезпечити дотримання такими органами положень Статті 2 за винятком зобов'язання про повідомлення, про яке йдеться у параграфі 9.2 та 10.1 Статті 2.

3.2 Члени СОТ повинні забезпечити, щоб про технічні регламенти місцевих урядових органів, які знаходяться на рівні, що йде безпосередньо за рівнем центрального уряду країн Членів СОТ, надавалися повідомлення відповідно до положень параграфів 9.2 та 10.1 Статті 2; при цьому повідомлення про технічні регламенти не є обов'язковим у тому разі, якщо їхній технічний зміст в основному є таким же, що й у технічних регламентах центральних урядових органів відповідного Члена СОТ, про які повідомлення надавалося раніше.

3.3 Члени СОТ можуть вимагати, щоб контакти з іншими Членами, в тому числі повідомлення, надання інформації, висловлення зауважень та обговорення, про які йдеться у параграфах 9 та 10 Статті 2, відбувалися через центральний уряд.

3.4 Члени СОТ не вживатимуть заходів, які вимушують місцеві урядові органи або неурядові органи на їхній території діяти всупереч положенням Статті 2.

3.5 Члени СОТ несуть повну відповідальність згідно з цією Угодою за дотримання всіх положень Статті 2. Члени СОТ повинні виробляти і застосовувати позитивні заходи та механізми для забезпечення дотримання положень Статті 2 не лише центральними урядовими, а й іншими органами.

Стаття 4. Розробка, прийняття та застосування стандартів

4.1 Члени СОТ повинні забезпечити, щоб їхні центральні урядові органи стандартизації прийняли Кодекс добросовісної практики з розробки, прийняття та застосування стандартів, що міститься у Додатку 3 до цієї Угоди (надалі у цій Угоді іменується як "Кодекс добросовісної практики") і дотримувалися його. Вони повинні вжити таких заходів, які їм доступні, для забезпечення того, щоб місцеві урядові органи та неурядові органи стандартизації на їхній території, а також регіональні органи стандартизації, у яких вони або один чи більше органів на їхній території є членами, прийняли Кодекс добросовісної практики і дотримувалися його. Крім того, Члени СОТ не повинні вживати заходів, які б прямо чи непрямо вимушували або заохочували такі органи стандартизації діяти всупереч Кодексу добросовісної практики. Зобов'язання Членів СОТ щодо дотримання органами стандартизації положень Кодексу добросовісної практики діють незалежно від того, прийняв орган стандартизації Кодекс добросовісної практики чи ні.

4.2 Органи стандартизації, що прийняли Кодекс добросовісної практики і дотримуються його, визнаються Членами СОТ як такі, що дотримуються принципів цієї Угоди.

ВІДПОВІДНІСТЬ ТЕХНІЧНИМ РЕГЛАМЕНТАМ І СТАНДАРТАМ

Стаття 5. Процедури оцінки відповідності центральними урядовими органами

5.1 Члени СОТ повинні забезпечити, щоб у випадках, коли вимагається позитивне підтвердження відповідності технічним регламентам і стандартам, їхні центральні урядові органи застосовували до товарів, що походять із території інших Членів СОТ, наступні положення:

5.1.1 процедури оцінки відповідності розробляються, приймаються і застосовуються таким чином, щоб надати доступ постачальникам аналогічних товарів, які походять із території інших Членів СОТ, на умовах, не менш сприятливих, ніж ті, що надаються постачальникам аналогічних товарів вітчизняного походження або товарів, що походять із будь-якої іншої країни, за порівнюваних обставин; доступ тягне за собою право постачальників на оцінку відповідності за правилами такої процедури, включаючи (якщо це передбачено цією процедурою) можливість проведення оцінки відповідності на місці розташування виробничих потужностей, а також отримання відмітки про таку оцінку;

5.1.2 процедури оцінки відповідності не повинні розроблятися, прийматися або застосовуватися з метою створення невинуватих перепон для міжнародної торгівлі. Це означає, *inter alia*, що процедури оцінки відповідності не повинні бути більш жорсткими або не повинні застосовуватися у спосіб, більш жорсткий, ніж це є необхідним для того, щоб імпортуючий Член СОТ переконався у відповідності товарів чинним технічним регламентам чи стандартам з урахуванням ризиків, які б виникли у результаті їх невідповідності.

5.2 При застосуванні положень параграфу 1 Члени СОТ повинні забезпечити, щоб:

5.2.1 процедури оцінки відповідності проводилися і завершувалися якомога швидше й у порядку, не менш сприятливому для товарів, що походять з території інших Членів СОТ, ніж для аналогічних вітчизняних товарів;

5.2.2 стандартний термін проведення кожної процедури оцінки відповідності публікувався або щоб очікуваний термін проведення процедури повідомлявся заявнику на його вимогу; при отриманні заявки компетентний орган оперативно вивчав повноту документації та інформував заявника у точній і повній формі про всі недоліки у ній; компетентний орган якомога швидше передавав результати оцінки у точній і повній формі заявникові з тим, щоб у разі необхідності той міг внести корективи; навіть тоді, коли у заявці є недоліки, компетентний орган продовжував, наскільки це можливо, оцінку відповідності, якщо цього вимагає заявник; а також, щоб на вимогу заявника його повідомляли про те, на якій стадії знаходиться процедура оцінки, і щоб будь-яку затримку в ній було пояснено;

5.2.3 вимоги щодо надання інформації обмежувалися до мінімуму, який є необхідним для оцінки відповідності та встановлення розміру оплати;

5.2.4 конфіденційність інформації про товари, що походять із території інших Членів СОТ, яка виникає або надається у зв'язку з такими процедурами оцінки, дотримувалася таким же чином, як і у випадку вітчизняних товарів, та у такий спосіб, щоб забезпечити захист законних комерційних інтересів;

5.2.5 будь-яка платня, яка стягується за оцінку відповідності товарів, що походять з території інших Членів СОТ, була еквівалентною будь-якій платні, що стягується за оцінку відповідності аналогічних товарів вітчизняного походження або товарів, що походять із інших країн, з урахуванням витрат на зв'язок, перевезення та інших видатків, які виникають у зв'язку з розташуванням у різних місцях виробничих потужностей заявника та органу оцінки відповідності;

5.2.6 вибір виробничих потужностей для проведення процедур оцінки відповідності та відбір зразків товару не здійснювалися таким чином, щоб створити невинуваті незручності для заявників та їхніх агентів;

5.2.7 у випадках, коли технічні характеристики товару змінюються після визначення його відповідності технічним регламентам чи стандартам, процедура оцін-

ки відповідності для зміненого товару обмежувалася тільки тими діями, що є необхідними для отримання достатньої впевненості, що товар і надалі відповідає належним технічним регламентам чи стандартам;

5.2.8 існувала процедура для перегляду скарг стосовно виконання процедури оцінки відповідності та для внесення коректив у випадках, коли скарга є обґрунтованою.

5.3 Ніщо у параграфах 1 і 2 не перешкоджає Членам СОТ проводити в розумних межах перевірки на місці на своїй території.

5.4 У випадках, коли необхідним є позитивне підтвердження того, що товари відповідають технічним регламентам чи стандартам, а відповідні інструкції або рекомендації, які видаються міжнародними органами стандартизації, вже існують або їх розробка завершується, Члени СОТ повинні забезпечити, щоб центральні урядові органи використовували їх або відповідні їх частини як основу для своїх процедур оцінки відповідності, окрім випадків, коли (якщо це буде пояснено на вимогу) такі інструкції чи рекомендації або їхні відповідні частини не є придатними для відповідних Членів СОТ з таких причин, *inter alia*, як: вимоги національної безпеки; запобігання шахрайським діям; захист життя або здоров'я людини, тварин або рослин, а також захист навколишнього середовища; суттєві кліматичні чи інші географічні фактори; суттєві технологічні або інфраструктурні проблеми.

5.5 З метою гармонізації процедур оцінки відповідності на якомога ширшій основі Члени СОТ братимуть найповнішу участь у межах своїх можливостей у розробці відповідними міжнародними органами стандартизації інструкцій та рекомендацій щодо проведення процедур оцінки відповідності.

5.6 У випадку, коли відповідної інструкції чи рекомендації, що видається міжнародним органом стандартизації, не існує або технічний зміст запропонованої процедури оцінки відповідності не збігається з відповідними інструкціями чи рекомендаціями, які видаються міжнародними органами стандартизації, і якщо процедура оцінки відповідності може справити значний вплив на торгівлю інших Членів, Члени СОТ повинні:

5.6.1 опублікувати на відповідній ранній стадії повідомлення в пресі про намір ввести певну процедуру оцінки відповідності, щоб зацікавлені сторони в країнах інших Членів СОТ мали змогу ознайомитися з ним;

5.6.2 повідомити інших Членів через Секретаріат про товари, які охоплюватимуться запропонованою процедурою оцінки відповідності, а також надати короткий опис завдання, яке планується виконати, та обґрунтування розробки процедури. Такі повідомлення повинні здійснюватися на відповідній ранній стадії, коли ще можуть бути внесені поправки і враховані зауваження;

5.6.3 надати іншим Членам СОТ на їхню вимогу докладний опис або копії запропонованої процедури, а також, якщо це можливо, зазначити ті її частини, у яких вона, по суті, відхиляється від відповідних інструкцій та рекомендацій, що видаються міжнародними органами стандартизації;

5.6.4 без дискримінації надати іншим Членам СОТ розумний термін часу для того, щоб вони висловили свої зауваження у письмовій формі, за вимогою обговорити ці зауваження, а також взяти до уваги такі письмові зауваження та результати їх обговорення.

5.7 За умови дотримання положень вступної частини параграфа 6, у разі виникнення або загрози виникнення в країні Члена СОТ невідкладних проблем безпеки, охорони здоров'я, захисту навколишнього середовища або національної безпеки,

такий Член СОТ може не дотримуватися тих вимог, перелічених у параграфі 6, які не вважатиме за потрібні, за умови, що цей Член СОТ після прийняття процедури:

5.7.1 негайно повідомить інших Членів СОТ через Секретаріат про відповідну процедуру та товари, які нею охоплюються, а також надасть короткий опис завдання, яке планується виконати, та обґрунтування розробки процедури, в тому числі характеру невідкладних проблем;

5.7.2 надасть іншим Членам СОТ на їхню вимогу копії правил проведення процедури;

5.7.3 без дискримінації надасть іншим Членам СОТ можливість, щоб вони висловили свої зауваження у письмовій формі, за вимогою обговорить ці зауваження, а також візьме до уваги такі письмові зауваження та результати їх обговорення.

5.8 Члени повинні забезпечити, щоб усі процедури оцінки відповідності, які було прийнято, оперативно друкувалися або інакше надавалися таким чином, щоб зацікавлені сторони в країнах інших Членів СОТ мали змогу ознайомитися з ними.

5.9 Окрім випадків надзвичайних обставин, про які йдеться у параграфі 7, Члени СОТ повинні забезпечити розумний інтервал між публікацією вимог стосовно процедур оцінки відповідності та набрання ними чинності з тим, щоб надати можливість виробникам у країнах експортуючих Членів СОТ і, зокрема, у країнах-Членах, що розвиваються, пристосувати свої товари або способи виробництва до вимог імпортуючого Члена СОТ.

Стаття 6. Визнання оцінки відповідності центральними урядовими органами щодо своїх центральних урядових органів:

6.1 Без обмеження положень параграфів 3 та 4, Члени СОТ повинні забезпечити, щоб, коли це можливо, результати процедур оцінки відповідності в країнах інших Членів СОТ визнавалися, навіть якщо такі процедури відрізняються від їхніх власних, за умови, що вони переконані в тому, що такі процедури надають таку ж впевненість у відповідності товарів чинним технічним регламентам чи стандартам, що й їхні власні процедури. Визнається, що може знадобитися проведення попередніх консультацій для досягнення взаємно задовільної домовленості стосовно, зокрема:

6.1.1 адекватної і солідної технічної компетенції відповідних органів оцінки відповідності експортуючого Члена СОТ з тим, щоб переконатися у тривалій надійності результатів їхньої оцінки відповідності; у цьому плані дотримання відповідних інструкцій чи рекомендацій, що видаються міжнародними органами стандартизації, яке підтверджено, наприклад, шляхом акредитації, вважається доказом достатньої технічної компетенції;

6.1.2 обмеження визнання результатів оцінки відповідності тими результатами, які отримають визначені органи експортуючого Члена СОТ.

6.2 Члени СОТ повинні забезпечити, щоб їхні процедури оцінки відповідності дозволяли, наскільки це можливо, використання положень параграфа 1.

6.3 Членам СОТ рекомендується у разі вимоги іншого Члена СОТ доброзичливо вступати у переговори для укладення угод про взаємне визнання результатів оцінки відповідності кожного з них. Члени СОТ можуть вимагати, щоб такі угоди відповідали критеріям параграфа 1 та приводили до взаємного задоволення стосовно їхнього потенціалу у сприянні торгівлі відповідними товарами.

6.4 Членам рекомендується дозволяти брати участь органам оцінки відповідності, розташованим на території інших Членів СОТ, у своїх процедурах оцінки від-

повідності на умовах, не менш сприятливих, ніж ті, що надаються органам, розташованим на їхній території або на території будь-якої іншої країни.

Стаття 7. Процедури оцінки відповідності місцевими урядовими органами щодо своїх місцевих урядових органів, розташованих на їхній території:

7.1 Члени СОТ повинні вживати таких заходів, які їм доступні, з тим, щоб забезпечити дотримання такими органами положень Статей 5 та 6, за винятком вимоги про повідомлення, про яке йдеться у параграфах 6.2 та 7.1 Статті 5.

7.2 Члени СОТ повинні забезпечити, щоб про процедури оцінки відповідності місцевих урядових органів, які знаходяться на рівні, що йде безпосередньо за рівнем центрального уряду країн Членів СОТ, надавалися повідомлення відповідно до положень параграфів 6.2 та 7.1 Статті 5; при цьому повідомлення про процедури оцінки відповідності не є обов'язковим у тому разі, якщо їхній технічний зміст в основному є таким же, що й у процедурах оцінки відповідності центральних урядових органів відповідного Члена СОТ, про які повідомлення надавалося раніше.

7.3 Члени СОТ можуть вимагати, щоб контакти з іншими Членами, в тому числі повідомлення, надання інформації, висловлення зауважень та обговорення, про які йдеться у параграфах 6 та 7 Статті 5, відбувалися через центральний уряд.

7.4 Члени СОТ не вживатимуть заходів, які вимушують місцеві урядові органи на їхній території діяти всупереч положенням Статей 5 та 6.

7.5 Члени СОТ несуть повну відповідальність згідно з цією Угодою за дотримання всіх положень Статей 5 та 6. Члени СОТ повинні виробляти і застосовувати позитивні заходи та механізми для забезпечення дотримання положень Статей 5 та 6 не лише центральними урядовими, а й іншими органами.

Стаття 8. Процедури оцінки відповідності неурядовими органами

8.1 Члени СОТ повинні вживати таких заходів, які їм доступні, з тим, щоб забезпечити, аби неурядові органи на їхній території, які здійснюють процедури оцінки відповідності, дотримувалися положень Статей 5 та 6, за винятком зобов'язання про повідомлення про запропоновані процедури оцінки відповідності. Крім того, Члени СОТ не повинні вживати заходів, які б прямо чи непрямо вимушували або заохочували такі органи діяти всупереч положенням Статей 5 та 6.

8.2 Члени СОТ повинні забезпечити, щоб їхні центральні урядові органи поклалися на процедури оцінки відповідності, які здійснюються неурядовими органами лише за умови дотримання останніми положень Статей 5 та 6, за винятком зобов'язання про повідомлення про запропоновані процедури оцінки відповідності.

Стаття 9. Міжнародні та регіональні системи

9.1 У випадках, коли необхідним є позитивне підтвердження відповідності технічним регламентам чи стандартам, Члени СОТ повинні, коли це можливо, виробляти і приймати міжнародні системи оцінки відповідності та ставати їх членами чи брати в них участь.

9.2 Члени СОТ повинні вживати таких дій, які їм доступні, з тим, щоб забезпечити, аби міжнародні та регіональні системи оцінки відповідності, у яких відповідні органи на їхній території є членами або учасниками, відповідали положенням Статей 5 та 6. Крім того, Члени СОТ не повинні вживати заходів, які б прямо чи непрямо вимушували або заохочували такі системи діяти всупереч положенням Статей 5 та 6.

9.3 Члени СОТ повинні забезпечити, щоб їхні центральні урядові органи поклалися на міжнародні чи регіональні системи оцінки відповідності лише тою мі-

рою, якою ці системи відповідають тим положенням Статей 5 та 6, які у даному випадку застосовуються.

НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ДОПОМОГИ

Стаття 10. Надання інформації про технічні регламенти, стандарти та процедури оцінки відповідності

10.1 Кожен Член СОТ повинен забезпечити, щоб існував центр обробки запитів, який міг би давати відповіді на всі розумні запити з боку інших Членів СОТ та зацікавлених сторін у країнах інших Членів СОТ, а також надавати відповідні документи стосовно:

10.1.1 будь-яких технічних регламентів, які було прийнято чи запропоновано на його території центральними або місцевими урядовими органами, неурядовими органами, які мають законні повноваження вводити технічні регламенти, чи регіональними органами стандартизації, у яких такі органи є членами або учасниками;

10.1.2 будь-яких стандартів, які було прийнято чи запропоновано на його території центральними або місцевими урядовими органами чи регіональними органами стандартизації, у яких такі органи є членами або учасниками;

10.1.3 будь-яких процедур оцінки відповідності чи запропонованих процедур оцінки відповідності, які здійснюються на його території центральними або місцевими урядовими органами, неурядовими органами, які мають законні повноваження вводити технічні регламенти, чи регіональними органами, у яких такі органи є членами або учасниками;

10.1.4 членства або участі Члена СОТ або відповідних центральних чи місцевих урядових органів на його території у міжнародних і регіональних органах стандартизації та системах оцінки відповідності, а також у двосторонніх та багатосторонніх домовленостях в рамках цієї Угоди; він повинен також бути у змозі надати належну інформацію щодо положень таких систем та домовленостей;

10.1.5 місця публікації повідомлень, які здійснюються відповідно до цієї Угоди, або надання інформації щодо того, де таку інформацію можна отримати;

10.1.6 розташування центрів обробки запитів, які згадано у параграфі 3.

10.2 Проте, якщо Член СОТ з правових або адміністративних міркувань створює більше, ніж один центр обробки запитів, такий Член повинен надати іншим Членам СОТ повну і недвозначну інформацію щодо кола обов'язків кожного з цих центрів обробки запитів. Крім того, такий Член СОТ повинен забезпечити, щоб будь-які запити, які подаються не до належного центру обробки запитів, оперативно передавалися до належного центру.

10.3 Кожен Член СОТ повинен вдатися до доступних йому дій з тим, щоб забезпечити існування одного або більше центрів обробки запитів, які б могли давати відповіді на всі розумні запити з боку інших Членів СОТ та зацікавлених сторін у країнах інших Членів СОТ, а також надавати відповідні документи та інформацію про те, де їх можна отримати, стосовно:

10.3.1 будь-яких стандартів, які було прийнято або запропоновано на його території неурядовими органами стандартизації чи регіональними органами стандартизації, у яких такі органи є членами або учасниками;

10.3.2 будь-яких процедур оцінки відповідності або запропонованих процедур оцінки відповідності, які здійснюються на його території неурядовими органами чи регіональними органами, у яких такі органи є членами або учасниками;

10.3.3 членства або участі відповідних неурядових органів на його території у міжнародних і регіональних органах стандартизації та системах оцінки відповіднос-

ті, а також у двосторонніх та багатосторонніх домовленостях в рамках цієї Угоди; вони повинні також бути у змозі надати належну інформацію щодо положень таких систем та домовленостей.

10.4 Члени СОТ повинні вживати таких заходів, які їм доступні, з тим, щоб забезпечити, аби у випадках, коли інші Члени СОТ чи зацікавлені сторони інших Членів СОТ відповідно до положень цієї Угоди звертаються за копіями документів, вони надавалися за справедливую ціну (якщо вона існує), яка повинна бути однаковою (за винятком фактичної вартості доставки) для громадян⁽¹⁾ відповідного Члена СОТ чи будь-якого іншого Члена СОТ.

10.5 Розвинені країни-Члени СОТ повинні у тому разі, коли отримають запит від інших Членів СОТ, надати англійською, французькою чи іспанською мовами переклади документів, на які поширюється певне повідомлення, або у випадку, коли обсяг таких документів занадто великий, резюме таких документів.

10.6 Секретаріат повинен у випадку, коли він отримує повідомлення відповідно до положень цієї Угоди, розповсюдити копії повідомлень серед усіх Членів СОТ та зацікавлених міжнародних органів стандартизації і оцінки відповідності, а також привернути увагу країн-Членів СОТ, що розвиваються, до будь-яких повідомлень, що стосуються товарів, які становлять для них особливий інтерес.

10.7 Якщо Член СОТ уклав угоду з будь-якою іншою країною або країнами з питань, які стосуються технічних регламентів, стандартів або процедур оцінки відповідності, яка може справити значний вплив на торгівлю, принаймні один із Членів, який є стороною такої угоди, повинен повідомити інших Членів СОТ через Секретаріат про товари, на які поширюється угода і надати короткий опис угоди. Відповідним Членам СОТ рекомендується вступати в консультації з іншими Членами СОТ з метою укладення подібних угод або досягнення згоди на їх участь у таких угодах.

10.8 Ніщо у цій Угоді не повинно тлумачитися як таке, що вимагає:

10.8.1 публікації текстів на мовах інших, ніж мова Члена СОТ;

10.8.2 надання докладних описів або копій проектів на мовах інших, ніж мова Члена СОТ, окрім випадку, передбаченого у параграфі 5;

10.8.3 надання Членами СОТ будь-якої інформації, розголошення якої вони вважають таким, що суперечить суттєвим інтересам їхньої безпеки.

10.9 Повідомлення до Секретаріату робляться англійською, французькою або іспанською мовами.

10.10 Члени СОТ призначають єдиний центральний урядовий орган, який несе відповідальність за виконання на національному рівні положень стосовно процедур повідомлення за цією Угодою, за винятком органів, зазначених у Додатку 3.

10.11 Проте, якщо з правових або адміністративних міркувань відповідальність за процедури повідомлення розподілена між двома або більше центральними урядовими органами, відповідний Член СОТ повинен надати іншим Членам СОТ повну і недвозначну інформацію щодо сфери відповідальності кожного з цих органів.

⁽¹⁾ Тут "громадянами" вважаються, у випадку окремої митної території, що є Членом СОТ, особи, фізичні чи юридичні, які розташовані або які мають реальне і діюче промислове чи торгове підприємство на цій митній території.

Стаття 11. Технічна допомога іншим Членам СОТ

11.1 Члени СОТ повинні надавати на вимогу консультації іншим Членам СОТ, особливо країнам-Членам, що розвиваються, з питань розробки технічних регламентів.

11.2 Члени СОТ повинні надавати на вимогу консультації іншим Членам СОТ, особливо країнам-Членам, що розвиваються, а також технічну допомогу на взаємоузгоджених умовах з питань створення державних органів стандартизації та участі у міжнародних органах стандартизації і рекомендувати національним органам стандартизації діяти аналогічним чином.

11.3 Члени СОТ повинні на вимогу вдаватися до доступних їм дій з тим, щоб забезпечити надання консультацій органами регулювання на своїх територіях іншим Членам СОТ, особливо країнам-Членам, що розвиваються, а також надавати їм технічну допомогу на взаємоузгоджених умовах з таких питань:

11.3.1 створення органів регулювання або органів оцінки відповідності технічним регламентам; та

11.3.2 методів, за якими найкраще виконувати технічні регламенти.

11.4 Члени СОТ повинні на вимогу вдаватися до доступних їм дій з тим, щоб забезпечити надання консультацій іншим Членам СОТ, особливо країнам-Членам, що розвиваються, а також надавати їм технічну допомогу на взаємоузгоджених умовах з питань створення органів оцінки відповідності стандартам, які прийнято на території Члена СОТ, який звертається з вимогою.

11.5 Члени СОТ повинні на вимогу надавати консультації іншим Членам СОТ, особливо країнам-Членам, що розвиваються, а також надавати їм технічну допомогу на взаємоузгоджених умовах стосовно того, яких заходів необхідно вжити їхнім виробникам для того, щоб ті отримали доступ до систем оцінки відповідності, які використовуються урядовими чи неурядовими органами на території Члена СОТ, до якого адресовано вимогу.

11.6 Члени СОТ, які є членами або учасниками міжнародних або регіональних систем оцінки відповідності, повинні на вимогу надавати консультації іншим Членам СОТ, особливо країнам-Членам, що розвиваються, а також надавати їм технічну допомогу на взаємоузгоджених умовах з питань створення установ та правової бази, які б дозволили їм виконувати зобов'язання у зв'язку з членством або участю у таких системах.

11.7 Члени СОТ на вимогу повинні рекомендувати тим органам на своїй території, які є членами чи учасниками міжнародних або регіональних систем оцінки відповідності, надавати консультації іншим Членам СОТ, особливо країнам-Членам, що розвиваються, а також повинні розглядати вимоги про надання ними технічної допомоги з питань створення установ, які б дозволили відповідним органам на їхній території виконувати зобов'язання у зв'язку з членством або участю у таких системах.

11.8 При наданні консультацій та технічної допомоги іншим Членам СОТ у розумінні параграфів 1-7 Члени СОТ повинні віддавати пріоритет потребам найменш розвинених країн-Членів СОТ.

Стаття 12. Спеціальний та диференційний режим для країн-Членів, що розвиваються

12.1 Члени СОТ повинні надавати диференційний і більш сприятливий режим країнам, що розвиваються, які є членами цієї Угоди, шляхом застосування наступних положень, а також відповідних положень інших Статей цієї Угоди.

12.2 Члени СОТ повинні звертати особливу увагу на ті положення цієї Угоди, які стосуються прав та обов'язків країн-Членів СОТ, що розвиваються, а також враховувати особливі потреби розвитку, фінансові та торговельні потреби країн-Членів СОТ, що розвиваються, при виконанні цієї Угоди як в національному масштабі, так і в рамках інституціональних механізмів цієї Угоди.

12.3 При розробці та застосуванні технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності Члени СОТ повинні враховувати особливі потреби розвитку, фінансові та торговельні потреби країн-Членів СОТ, що розвиваються, з метою забезпечити, щоб такі технічні регламенти, стандарти і процедури оцінки відповідності не створювали невикористаних перепон для експорту товарів з країн-Членів СОТ, що розвиваються.

12.4 Члени СОТ визнають, що незважаючи на можливу наявність міжнародних стандартів, інструкцій чи рекомендацій, країни-Члени СОТ, що розвиваються, за своїх особливих технологічних і соціально-економічних умов можуть приймати певні технічні регламенти, стандарти чи процедури оцінки відповідності, які мають на меті збереження місцевої технології та способів виробництва і виробничих процесів, що відповідають їхнім потребам розвитку. У цьому зв'язку Члени СОТ визнають, що від країн-Членів СОТ, що розвиваються, не вимагається використовувати міжнародні стандарти як основу для своїх технічних регламентів або стандартів, включаючи методи тестування, які не є придатними для їхніх потреб розвитку, фінансових та торговельних потреб.

12.5 Члени СОТ повинні вживати таких заходів, які їм доступні, з тим, щоб забезпечити, аби міжнародні органи стандартизації та міжнародні системи оцінки відповідності були організовані і використовувалися у такий спосіб, у який це сприяло б активній і широкій участі відповідних органів всіх Членів СОТ, з урахуванням особливих проблем країн-Членів, що розвиваються.

12.6 Члени СОТ повинні вживати таких заходів, які їм доступні, з тим, щоб забезпечити, аби міжнародні органи стандартизації на вимогу країн-Членів, що розвиваються, вивчали можливість розробки міжнародних стандартів на товари, які становлять особливий інтерес для країн-Членів, що розвиваються, а також, якщо це практично можливо, розробляли такі стандарти.

12.7 Члени СОТ повинні надавати відповідно до положень Статті 11 технічну допомогу країнам-Членам, що розвиваються, з тим, щоб забезпечити, аби розробка і застосування технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності не створювали невикористаних перепон для розширення і диверсифікації експорту товарів з країн-Членів, що розвиваються. При визначенні умов надання технічної допомоги повинна враховуватися стадія розвитку, на якій знаходяться Члени СОТ, що звертаються з вимогою, і особливо найменш розвинені країни-Члени СОТ.

12.8 Визнається, що у сфері розробки та застосування технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності перед країнами-Членами, що розвиваються, можуть постати особливі проблеми, в тому числі інституційні та інфраструктурні. Визнається також, що особливі потреби розвитку та торговельні потреби країн-Членів, що розвиваються, а також стадія їх технологічного розвитку можуть обмежувати їхню здатність повною мірою виконувати свої зобов'язання за цією Угодою. У цьому зв'язку Члени СОТ повністю братимуть цей факт до уваги. Відповідно, з метою забезпечення того, щоб країни-Члени, що розвиваються, були здатні виконувати цю Угоду, Комітету з технічних бар'єрів у торгівлі, який передбачено у Статті 13 (і який у цій Угоді іменується як "Комітет"), надається повноваження на-

давати на вимогу чітко визначені, обмежені у часі звільнення від зобов'язань за цією Угодою. При розгляді таких вимог Комітет повинен брати до уваги особливі проблеми у сфері розробки і застосування технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності, особливі потреби розвитку та торговельні потреби країни-Члена, що розвивається, а також стадію її технологічного розвитку, яка може обмежувати її здатність повною мірою виконувати свої зобов'язання за цією Угодою. Комітет повинен, зокрема, брати до уваги особливі проблеми найменш розвинених країн-Членів СОТ.

12.9 Під час консультацій розвинені країни-Члени СОТ повинні мати на увазі особливі труднощі, що їх зазнають країни-Члени СОТ, що розвиваються, при виробленні та виконанні стандартів, технічних регламентів і процедур оцінки відповідності; і в своєму бажанні підтримати зусилля у цьому напрямку країн-Членів СОТ, що розвиваються, розвинені країни-Члени СОТ повинні враховувати особливі потреби останніх стосовно фінансування, торгівлі та розвитку.

12.10 Комітет періодично вивчає спеціальний і диференційний режим, викладений у цій Угоді, який надається країнам-Членам СОТ, що розвиваються, на національному та міжнародному рівнях.

УСТАНОВИ, КОНСУЛЬТАЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ СУПЕРЕЧОК

Стаття 13. Комітет із технічних бар'єрів у торгівлі

13.1 Цим засновується Комітет із технічних бар'єрів у торгівлі, який складається з представників від кожного з Членів СОТ. Комітет обирає свого Голову і з метою надання Членам СОТ можливості проконсультуватися з питань, що стосуються дії цієї Угоди або виконання її завдань, проводить засідання у міру необхідності, але не менше, ніж раз на рік, а також виконує обов'язки, покладені на нього за цією Угодою або Членами СОТ.

13.2 Комітет створює у міру необхідності робочі групи або інші органи, які виконують обов'язки, які покладаються на них Комітетом згідно з відповідними положеннями цієї Угоди.

13.3 Зрозуміло, що необхідно уникати невиправданого дублювання роботи, яка виконується за цією Угодою, та роботи урядів у інших технічних органах. Комітет вивчає цю проблему з метою зведення такого дублювання до мінімуму.

Стаття 14. Консультації та врегулювання суперечок

14.1 Консультації та врегулювання суперечок стосовно будь-якого питання, яке впливає на дію цієї Угоди, повинні здійснюватися під егідою Органу врегулювання суперечок і проводитися, *mutatis mutandis*, відповідно до положень Статей XXII та XXIII ГАТТ 1994 (981-003) у тому вигляді, у якому вони розроблені і застосовуються за Домовленістю про врегулювання суперечок (981-019).

14.2 На вимогу однієї зі сторін суперечки або за її власною ініціативою спеціальна група експертів з врегулювання суперечок може створити групу технічних експертів для надання допомоги з питань технічного характеру, які вимагають детального їх вивчення експертами.

14.3 Діяльність груп технічних експертів регламентується процедурами, зазначеними у Додатку 2.

14.4 Положення щодо врегулювання суперечок, які викладено вище, можуть застосовуватися у випадках, коли Член СОТ вважає, що інший Член не досяг задовільних результатів за Статтями 3, 4, 7, 8 та 9, і його торговельні інтереси було таким чином значною мірою ушкоджено. Через це такі результати вважаються еквівалентними тим, що були б, якби орган, про який йдеться, був Членом СОТ.

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 15. Заключні положення Застереження

15.1 Щодо жодного з положень цієї Угоди не можуть бути зроблені застереження без згоди інших Членів СОТ. Перегляд

15.2 Кожен Член СОТ повинен негайно після набрання для нього чинності Угодою СОТ (995-342) повідомити Комітет про заходи, які вже існували або яких було вжито для того, щоб забезпечити виконання і здійснення цієї Угоди. Про будь-які зміни у таких заходах після цього також повинні робитися повідомлення до Комітету.

15.3 Комітет щорічно переглядає виконання і дію цієї Угоди з урахуванням її завдань.

15.4 Не пізніше, ніж наприкінці третього року після набрання чинності Угодою СОТ (995-342) та наприкінці кожного трирічного періоду після цього, Комітет переглядає дію та виконання цієї Угоди, в тому числі положень стосовно прозорості, з метою виробки рекомендацій щодо коригування у разі необхідності прав та обов'язків за цією Угодою з тим, щоб забезпечити взаємну економічну вигоду і баланс прав та обов'язків, не обмежуючи при цьому положень Статті 12. Зважаючи, *inter alia*, на досвід, який отримано в ході виконання цієї Угоди, Комітет у міру необхідності подає до Ради з торгівлі товарами пропозиції щодо внесення поправок у текст Угоди.

Додатки

15.5 Додатки до цієї Угоди становлять її невід'ємну частину.

ДОДАТОК 1 ТЕРМІНИ ТА ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ЦЬОЇ УГОДИ

Терміни, які наведено у Шостому виданні Посібника 2 (1991) ІСО/ІЕЦ, "Загальні терміни та їх визначення стосовно стандартизації та пов'язаної з нею діяльності", при використанні у цій Угоді мають те саме значення, що й те, яке наведено у визначеннях у згаданому Посібнику, з урахуванням того, що послуги не включаються до сфери дії цієї Угоди. У цій Угоді, проте, застосовуються наступні визначення:

1. Технічний регламент

Документ, у якому визначено характеристики товару або пов'язані з ними виробничі процеси чи способи виробництва, включаючи чинні адміністративні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також включати або містити тільки вимоги щодо термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певного товару, виробничого процесу чи способу виробництва.

Пояснювальна примітка

Визначення у Посібнику 2 ІСО/ІЕЦ не є відокремленим, а базується на так званій системі "будівельного блоку".

2. Стандарт

Документ, який затверджено визнаним органом і який визначає призначені для загального і багатократного використання правила, інструкції або характеристики товарів чи пов'язаних з ними виробничих процесів або способів виробництва, дотримання яких є необов'язковим. Він може також включати або містити тільки вимоги щодо термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певного товару, виробничого процесу чи способу виробництва.

Пояснювальна примітка

Терміни, які визначено у Посібнику 2 ІСО/ІЕЦ, стосуються товарів, виробничих процесів та послуг. Ця Угода поширюється винятково на технічні регламенти, стандарти та процедури оцінки відповідності, які стосуються товарів, виробничих процесів та способів виробництва. Стандарти, які визначено у Посібнику 2 ІСО/ІЕЦ, можуть бути обов'язковими або добровільними. Для цілей цієї Угоди стандарти визначаються як добровільні, а регламенти – як обов'язкові документи. Прийняття стандартів, що розробляються міжнародними органами стандартизації, ґрунтується на консенсусі. Ця Угода поширюється також на документи, що не ґрунтуються на консенсусі.

3. Процедури оцінки відповідності

Будь-яка процедура, яка прямо чи непрямо використовується для визначення того, чи виконуються відповідні вимоги щодо технічних регламентів чи стандартів.

Пояснювальна примітка

Процедури оцінки відповідності включають, *inter alia*, процедури вибіркового контролю, тестування та інспекції; оцінки, перевірки та підтвердження відповідності; реєстрації, акредитації та затвердження, а також змішані комбінації таких процедур.

4. Міжнародний орган або система

Орган або система, членство у якому (якій) є відкритим для відповідних органів принаймні всіх Членів СОТ.

5. Регіональний орган або система

Орган або система, членство у якому (якій) є відкритим для відповідних органів лише деяких із Членів СОТ.

6. Центральний урядовий орган

Центральний уряд, його міністерства та відомства або будь-який орган, який підпорядковується центральному уряду щодо діяльності, про яку йдеться.

Пояснювальна примітка

У випадку Європейських Співтовариств застосовуються положення, що регулюють діяльність центральних урядових органів. Проте в рамках Європейських Співтовариств можуть створюватися регіональні органи або системи оцінки відповідності; у таких випадках на них поширюються положення цієї Угоди про регіональні органи або системи оцінки відповідності.

7. Місцевий урядовий орган

Уряд, який не є центральним урядом (наприклад уряд штату, провінції, землі, кантону, муніципалітет тощо), його міністерства та відомства або будь-який орган, який підпорядковується такому уряду щодо діяльності, про яку йдеться.

8. Неурядовий орган

Орган, що не є центральним урядовим органом або місцевим урядовим органом, включаючи неурядові органи, що мають законні повноваження на запровадження технічних регламентів.

ДОДАТОК 2 ГРУПИ ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТІВ

1. До груп технічних експертів, що створюються відповідно до положень Статті 14, застосовуються наступні процедури:

2. Групи технічних експертів підпорядковуються спеціальній групі експертів. Сфера їх повноважень та докладна розробка робочих процедур визначається спеціальною групою експертів; групи технічних експертів звітують перед спеціальною групою експертів.

3. Участь у роботі груп технічних експертів обмежується особами, що мають професійну репутацію та досвід у відповідній галузі.

4. Громадяни сторін суперечки не можуть брати участь у роботі групи технічних експертів без взаємної згоди сторін суперечки, за винятком надзвичайних обставин, коли спеціальна група експертів вирішить, що задовольнити потребу у спеціалізованій науковій кваліфікації іншим чином неможливо.

5. Групи технічних експертів можуть отримувати консультації з будь-якого джерела, яке вважатимуть за придатне, а також надавати запити на інформацію та технічні поради до таких джерел. Перед наданням запиту на інформацію чи технічні поради до джерела, що знаходиться в межах юрисдикції певного Члена СОТ, група технічних експертів повинна повідомити уряд такого Члена СОТ. Будь-який Член СОТ повинен оперативно і повною мірою відреагувати на будь-який запит групи технічних експертів на таку інформацію, яку група технічних експертів вважає за необхідну.

6. Сторони суперечки повинні мати доступ до всієї відповідної інформації, яка надається групі технічних експертів, якщо тільки це не інформація конфіденційного характеру. Конфіденційна інформація, яка надається групі технічних експертів, не повинна розголошуватися без офіційного дозволу уряду, організації або особи, що надала таку інформацію. У випадках, коли від групи технічних експертів вимагається надання такої інформації, а дозволу на її розголошення групою технічних експертів не отримано, уряд, організація або особа, яка надала цю інформацію, повинна представити неконфіденційне резюме такої інформації.

7. Група технічних експертів подає проект звіту зацікавленим Членам СОТ з метою отримання їхніх зауважень та належного їх врахування в остаточному звіті, який також розповсюджується серед зацікавлених Членів СОТ, коли він подається до спеціальної групи експертів.

ДОДАТОК 3 КОДЕКС ДОБРОЧИННОЇ ПРАКТИКИ З РОЗРОБКИ, ПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ

Загальні положення

А. Для цілей цього Кодексу застосовуються визначення, наведені у Додатку 1 цієї Угоди.

В. Цей Кодекс є відкритим для прийняття його будь-яким органом стандартизації на території Члена СОТ незалежно від того, чи це центральний урядовий орган, місцевий урядовий орган чи неурядовий орган; будь-яким урядовим регіональним органом стандартизації, один або більше членів якого є Членами СОТ; а також будь-яким неурядовим регіональним органом стандартизації, один або більше членів якого розташовані на території Члена СОТ (які у цьому Кодексі іменуються разом як "органи стандартизації" і окремо - як "орган стандартизації").

С. Органи стандартизації, які приймають цей Кодекс або виходять з нього, повинні повідомляти про це Інформаційний центр ІСО/ІЕЦ у Женеві. Це повідомлення повинно включати назву та адресу відповідного органу, а також зазначення обсягу його поточної та очікуваної діяльності зі стандартизації. Повідомлення може направлятися безпосередньо до Інформаційного центру ІСО/ІЕЦ через національний орган, що є членом ІСО/ІЕЦ, або, що бажано, через відповідний національний орган, що є членом ІСОНЕТ, або міжнародний філіал ІСОНЕТ залежно від того, що є придатним.

Основні положення

Д. Щодо стандартів органи стандартизації повинні надавати товарам, що походять із території будь-якого іншого Члена СОТ, режим не менш сприятливий, ніж той, що надається аналогічним товарам вітчизняного походження та аналогічним товарам, що походять із будь-якої іншої країни.

Е. Орган стандартизації повинен забезпечити, щоб стандарти не розроблялися, не приймалися і не застосовувалися у спосіб, метою або наслідком якого є створення невинуватих перепон для міжнародної торгівлі.

Ф. У випадках, коли міжнародні стандарти вже існують або їх розробка завершується, орган стандартизації повинен використовувати їх або відповідні їх частини як основу стандартів, які він розробляє, окрім випадків, коли використання таких міжнародних стандартів або відповідних їхніх частин було б неефективним або неналежним, наприклад через недостатній рівень захисту, суттєві кліматичні або географічні фактори чи суттєві технологічні проблеми.

Г. З метою гармонізації стандартів на якомога більш широкій основі орган стандартизації повинен належним чином брати найповнішу участь у межах своїх можливостей у розробці відповідними міжнародними органами стандартизації міжнародних стандартів у тій галузі, у якій він вже прийняв або має намір прийняти стандарти. У випадку органів стандартизації, що знаходяться на території Члена СОТ, участь у певних діях з міжнародної стандартизації повинна у міру можливості відбуватися через створення однієї делегації, яка представляє всі органи стандартизації на цій території, котрі прийняли або мають намір прийняти стандарти у тій галузі, якої стосуються ці дії з міжнародної стандартизації.

Н. Органи стандартизації на території Члена СОТ повинні докладати максимум зусиль, щоб уникнути дублювання чи перетинання своєї роботи з роботою інших органів стандартизації на території своєї країни або з роботою відповідних міжнародних органів стандартизації.

жнародних чи регіональних органів стандартизації. Вони повинні також докласти максимум зусиль для досягнення консенсусу в своїй країні щодо стандартів, які розробляють. Аналогічно регіональні органи стандартизації повинні докласти максимум зусиль, щоб уникнути дублювання чи перетинання своєї роботи з роботою відповідних міжнародних органів стандартизації.

I. У випадках, коли це є придатним, органи стандартизації повинні визначати стандарти, ґрунтуючись насамперед на експлуатаційних якостях товару, а не на його конструктивних чи описових характеристиках.

J. Принаймні кожні шість місяців орган стандартизації повинен публікувати робочу програму, у якій містяться його назва та адреса, стандарти, які він у даний момент розробляє, а також стандарти, які він прийняв за попередній період. Стандарт вважається таким, що знаходиться на стадії розробки, з того моменту, коли було прийнято рішення про його розробку і до того часу, коли буде прийнято цей стандарт. Назви конкретних проектів стандартів надаються на вимогу англійською, французькою або іспанською мовами. Повідомлення про наявність робочої програми публікується у національному або, в залежності від обставин, регіональному виданні зі стандартизації.

У робочій програмі для кожного зі стандартів повинна зазначитися відповідно до правил ІСОНЕТ класифікація за предметом стандартизації, стадією, на якій знаходиться процес розробки стандарту, а також посиланням на будь-які міжнародні стандарти, які взято за основу. Не пізніше, ніж на момент публікації своєї робочої програми, орган стандартизації повинен повідомити про її наявність Інформаційний центр ІСО/ІЕЦ у Женеві.

У повідомленні повинні міститися назва та адреса органу стандартизації, назва та номер видання, у якому опубліковано робочу програму, період, на який поширюється робоча програма, ціна видання (якщо така існує), а також інформація про те, де та коли його можна отримати. Повідомлення може направлятися безпосередньо до Інформаційного центру ІСО/ІЕЦ або, що бажано, через відповідний національний орган, що є членом ІСОНЕТ, або міжнародний філіал ІСОНЕТ в залежності від того, що є придатним.

K. Національний орган, що є членом ІСО/ІЕЦ, повинен докласти максимум зусиль, щоб стати членом ІСОНЕТ або призначити інший орган, що буде членом ІСОНЕТ, а також щоб отримати найбільш прогресивний тип членства, який передбачено для членів ІСОНЕТ.

L. Перед прийняттям стандарту орган стандартизації повинен надати термін, принаймні 60 днів, для подання зауважень до проекту стандарту зацікавленими сторонами на території Члена СОР. Проте цей термін може бути скорочено у випадках, коли виникають або загрожують виникненням проблеми безпеки, охорони здоров'я чи захисту навколишнього середовища. Не пізніше, ніж на початку терміну для подання зауважень, орган стандартизації повинен опублікувати повідомлення про такий термін у виданні, про яке зазначено у параграфі J. У такому повідомленні повинно зазначитися, наскільки це практично можливо, чи проект стандарту відхиляється від відповідного міжнародного стандарту.

M. На вимогу будь-якої зацікавленої сторони на території Члена СОР орган стандартизації повинен оперативно надати або розпорядитися надати копію проекту стандарту, який він представив для зауважень. Будь-яка платня, що стягується за таку послугу (за винятком фактичних видатків на доставку), повинна бути однаковою для іноземних і вітчизняних сторін.

N. Орган стандартизації повинен враховувати при подальшій розробці стандарту ті зауваження, які було отримано протягом терміну для подання зауважень. За наявності відповідної вимоги на зауваження, що їх було отримано через органи стандартизації, які прийняли цей Кодекс добродійної практики, відповідь повинна надаватися якомога швидше. Відповідь повинна містити пояснення того, чому є необхідним відхилення від відповідного міжнародного стандарту.

O. Відразу після прийняття стандарту він повинен бути оперативно опублікований.

P. На вимогу будь-якої зацікавленої сторони на території Члена СОТ орган стандартизації повинен оперативно надати або розпорядитися надати копію його останньої робочої програми або стандарту, який було нею введено. Будь-яка платня, що стягується за таку послугу (за винятком фактичних видатків на доставку), повинна бути однаковою для іноземних і вітчизняних сторін.

Q. Орган стандартизації повинен доброзичливо ставитися до консультацій стосовно заяв щодо функціонування цього Кодексу, які подаються органами стандартизації, що прийняли цей Кодекс добродійної практики, і надавати для цього відповідні можливості. Він повинен докладати належних зусиль для задоволення будь-яких скарг.

Додаток Г
Угода
про застосування санітарних
та фітосанітарних заходів

Члени, знов підтверджуючи, що для жодного Члена СОТ не повинні створюватися перешкоди щодо введення або застосування заходів, необхідних для захисту життя чи здоров'я людини, тварин чи рослин, за умови, що ці заходи не застосовуються у спосіб, який являє собою засіб свавільної або не виправданої дискримінації між Членами СОТ, на території яких існують однакові умови, або який являє собою приховане обмеження міжнародної торгівлі; бажаючи покращити здоров'я людини, здоров'я тварин та фітосанітарну ситуацію на території всіх Членів СОТ; відзначаючи, що санітарні та фітосанітарні заходи часто застосовуються на основі двосторонніх угод чи протоколів; бажаючи утворити багатосторонню основу правил та дисциплін, що регулюють розробку, введення та застосування санітарних і фітосанітарних заходів з метою мінімізації їх негативного впливу на торгівлю; визнаючи той важливий внесок, який у цьому плані можуть зробити міжнародні стандарти, інструкції та рекомендації; бажаючи сприяти використанню гармонізованих санітарних та фітосанітарних заходів між Членами СОТ на основі міжнародних стандартів, інструкцій та рекомендацій, розроблених відповідними міжнародними організаціями, включаючи Комісію з "Кодекс Аліментаріус" Міжнародного епізоотичного бюро, а також відповідні міжнародні та регіональні організації, що діють у рамках Міжнародної конвенції із захисту рослин (995-805), не вимагаючи від Членів СОТ змінювати їх належний рівень захисту життя чи здоров'я людини, тварин чи рослин; визнаючи, що країни-Члени СОТ, які розвиваються, можуть спіткати особливі труднощі при виконанні вимог санітарних та фітосанітарних заходів імпортуючих Членів СОТ і, як наслідок, при доступі на ринки, а також при розробці та застосуванні санітарних і фітосанітарних заходів на своїх власних територіях, та бажаючи допомогти їм в їхніх зусиллях у цій сфері; бажаючи у зв'язку з цим виробити правила застосування положень ГАТТ 1994 (981-003), які стосуються використання санітарних та фітосанітарних заходів, зокрема положень статті XX(b)¹⁾

¹⁾ У цій Угоді посилання на Статтю XX(b) включає також посилання на назву цієї Статті.

Стаття 1. Загальні положення

1. Ця Угода застосовується до всіх санітарних та фітосанітарних заходів, які можуть прямо чи непрямо впливати на міжнародну торгівлю. Такі заходи повинні розроблятися та застосовуватися відповідно до положень цієї Угоди.

2. Для цілей цієї Угоди застосовуються визначення термінів, наведені у Додатку А.

3. Додатки є невід'ємною частиною цієї Угоди.

4. Ніщо в цій Угоді не впливає на права Членів СОТ за Угодою про технічні бар'єри у торгівлі (981-008) стосовно заходів, які не підпадають під дію цієї Угоди.

Стаття 2. Основні права та обов'язки

1. Члени СОТ мають право вживати санітарні та фітосанітарні заходи, необхідні для захисту життя чи здоров'я людини, тварин чи рослин, за умови, що такі заходи не суперечать положенням цієї Угоди.

2. Члени СОТ повинні забезпечити, щоб будь-який санітарний чи фітосанітарний захід застосовувався лише в обсязі, необхідному для захисту життя чи здоров'я людини, тварин чи рослин, базувався на наукових принципах, і щоб його дія не продовжувалася без достатніх наукових обґрунтувань, окрім випадків, передбачених параграфом 7 Статті 5.

3. Члени СОТ повинні забезпечити, щоб їхні санітарні та фітосанітарні заходи не створювали свавільної або невиправданої дискримінації між Членами СОТ, на території яких існують ідентичні чи аналогічні умови, включаючи свої власні території та території інших Членів СОТ. Санітарні та фітосанітарні заходи не повинні застосовуватися у спосіб, який являє собою приховане обмеження міжнародної торгівлі.

4. Санітарні чи фітосанітарні заходи, які узгоджуються з відповідними положеннями цієї Угоди, повинні вважатися такими, що відповідають обов'язкам Членів СОТ згідно з положеннями ГАТТ 1994 (981-003), які стосуються використання санітарних чи фітосанітарних заходів, зокрема положень Статті XX(b).

Стаття 3. Гармонізація

1. З метою гармонізації санітарних та фітосанітарних заходів на якомога ширшій основі, Члени СОТ повинні базувати свої санітарні чи фітосанітарні заходи на міжнародних стандартах, інструкціях чи рекомендаціях, якщо такі існують, а інше не передбачено цією Угодою, зокрема параграфом 3.

2. Санітарні чи фітосанітарні заходи, які відповідають міжнародним стандартам, інструкціям чи рекомендаціям, повинні вважатися необхідними для захисту життя чи здоров'я людини, тварин чи рослин і

такими, що не суперечать відповідним положенням цієї Угоди та ГАТТ 1994 (981-003).

3. Члени СОТ можуть вводити або зберігати санітарні чи фітосанітарні заходи, які призводять до більш високого рівня санітарного та фітосанітарного захисту, ніж той, що був би досягнутий за допомогою заходів, оснований на відповідних міжнародних стандартах, інструкціях чи рекомендаціях, якщо цьому існує наукове обґрунтування або якщо в результаті застосування певного рівня санітарного та фітосанітарного захисту Член СОТ визначає, що такий рівень узгоджується з відповідними положеннями параграфів 1-8 Статті 5²⁾.

Незважаючи на вищезазначене, всі заходи, які призводять до рівня санітарного чи фітосанітарного захисту, відмінного від рівня, який був би досягнутий за допомогою заходів, оснований на відповідних міжнародних стандартах, інструкціях чи рекомендаціях, не повинні суперечити будь-якому іншому положенню цієї Угоди.

4. У межах своїх можливостей, Члени СОТ повинні брати найповнішу участь у роботі відповідних міжнародних організацій та їх філій, зокрема Комісії з "Кодекс Аліментаріус", Міжнародного епізоотичного бюро, а також міжнародних та регіональних організацій, що діють у рамках Міжнародної конвенції із захисту рослин (995-805), сприяти в рамках цих організацій розвитку та періодичному перегляду стандартів, інструкцій та рекомендацій зі всіх аспектів санітарних та фітосанітарних заходів.

5. Комітет із санітарних та фітосанітарних заходів, передбачений параграфами 1 та 4 Статті 12 (який у цій Угоді іменується "Комітет") повинен розробити процедуру нагляду за процесом міжнародної гармонізації та координувати зусилля в цій сфері з відповідними міжнародними організаціями.

²⁾ Для цілей параграфа 3 Статті 3 наукове обґрунтування існує, якщо на основі вивчення та оцінки наявної наукової інформації згідно з відповідними положеннями цієї Угоди Член СОТ визначить, що відповідні міжнародні стандарти, інструкції чи рекомендації є недостатніми для досягнення належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту.

Стаття 4. Еквівалентність

1. Члени СОТ повинні визнавати санітарні та фіто санітарні заходи інших Членів еквівалентними, навіть якщо ці заходи відрізняються від їхніх власних заходів чи від заходів, які використовуються іншими Членами СОТ, що ведуть торгівлю цим самим товаром, якщо експортуючий Член СОТ об'єктивно продемонструє імпортуючому Члену СОТ, що його заходи досягають належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту, встановленого імпортуючим Членом СОТ. Для цього імпортуючому Члену СОТ на його вимогу повинен надаватися належний доступ для проведення інспекцій, тестів та інших відповідних процедур.

2. На вимогу Члени СОТ повинні проводити консультації з метою досягнення двосторонніх та багатосторонніх домовленостей про визнання еквівалентності конкретних санітарних та фіто санітарних заходів.

Стаття 5. Оцінка ризику та визначення належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту

1. Члени СОТ повинні забезпечити, щоб їхні санітарні та фітосанітарні заходи були ґрунтовані на відповідній обставинам оцінці ризиків для життя або здоров'я людини, тварин чи рослин, яка б враховувала техніку оцінки ризику, розроблену відповідними міжнародними організаціями.

2. При оцінці ризику Члени СОТ повинні брати до уваги наявні наукові обґрунтування; відповідні виробничі процеси та способи виробництва; відповідні методи інспекції, вибіркового контролю та тестування; ступінь поширеності певних хвороб чи шкідників; наявність зон, вільних від шкідників або хвороб; відповідні екологічні чи природоохоронні умови; а також карантинний чи інші режими.

3. При оцінці ризику для життя або здоров'я тварин чи рослин і визначенні заходу, який слід вжити для досягнення належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту від такого ризику, Члени СОТ повинні враховувати у якості відповідних економічних факторів такі фактори: потенційна шкода у розумінні втрати виробництва або продажу в результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідника або хвороби; вартість боротьби з ними або їх викоренення на території імпортуючого Члена СОТ; відносна витратоефективність альтернативних підходів до обмеження ризиків.

4. При визначенні належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту Члени СОТ повинні враховувати завдання з мінімізації негативних наслідків для торгівлі.

5. З метою досягнення послідовності у застосуванні концепції належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту від ризиків для

життя чи здоров'я людини або для життя чи здоров'я тварин чи рослин кожен Член СОТ повинен уникати довільного або невинновданого встановлення різних рівнів, які він вважає належними у різних ситуаціях, якщо така різниця веде до дискримінації або прихованого обмеження міжнародної торгівлі. Члени співпрацюють у Комітеті відповідно до параграфів 1, 2 та 3 Статті 12 з тим, щоб розробити інструкції з подальшого практичного виконання цього положення. При розробці цих інструкцій Комітет повинен брати до уваги всі відповідні фактори, включаючи винятковий характер ризиків для людського здоров'я, яким люди добровільно себе піддають.

6. Без обмеження параграфа 2 Статті 3, при встановленні або збереженні санітарних чи фітосанітарних заходів з метою досягнення належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту Члени СОТ повинні забезпечити, щоб такі заходи не справляли більш обмежувального впливу на торгівлю, ніж це є необхідним для досягнення ними належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту, який враховує технічні й економічні можливості³⁾.

7. У випадках, коли відповідне наукове обґрунтування не є достатнім, Член СОТ може тимчасово затвердити санітарні чи фітосанітарні заходи на основі наявної належної інформації, включаючи інформацію, отриману від відповідних міжнародних організацій, а також інформацію про санітарні чи фітосанітарні заходи, які застосовують інші Члени СОТ. За таких обставин Члени СОТ повинні намагатися отримати додаткову інформацію, необхідну для більш об'єктивної оцінки ризику, та переглядати санітарні чи фітосанітарні заходи відповідним чином у розумний термін.

8. У випадку, коли Член СОТ має підстави вважати, що певний санітарний або фітосанітарний захід, який введено або зберігається іншим Членом СОТ, обмежує або потенційно може обмежити його експорт, і якщо цей захід не ґрунтується на відповідних міжнародних стандартах, інструкціях чи рекомендаціях або якщо таких стандартів, інструкцій чи рекомендацій не існує, він може вимагати пояснення підстав застосування такого санітарного чи фітосанітарного заходу, і Член СОТ, що застосовує цей захід, повинен надати таке пояснення.

³⁾ Для цілей параграфа 6 Статті 5 захід не вважається таким, що справляє більш обмежувальний вплив на торгівлю, ніж це є необхідним, якщо тільки немає іншого доступного заходу, який враховує технічні та економічні можливості, завдяки якому можна досягти належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту, і який справляє менш обмежувальний вплив на торгівлю.

Стаття 6. Адаптація до регіональних умов, включаючи зони, вільні від шкідників або хвороб, та зони з незначною присутністю шкідників або хвороб

1. Члени СОТ повинні забезпечити, щоб їхні санітарні чи фітосанітарні заходи були адаптовані до санітарних чи фітосанітарних особливостей району (що може являти собою всю країну, її частину або всі країни чи частини кількох з них), з якого походить товар або для якого товар призначено. При оцінці санітарних чи фітосанітарних особливостей регіону, Члени СОТ повинні враховувати, *inter alia*, рівень присутності певних хвороб або шкідників, наявність програм їх викоренення або боротьби з ними, а також належні критерії чи інструкції, які може бути розроблено відповідними міжнародними організаціями.

2. Члени СОТ, зокрема, повинні визнати концепції зон, вільних від шкідників або хвороб, та зон з незначною присутністю шкідників або хвороб. Визначення таких зон ґрунтується на таких факторах, як географія, екосистеми, епідеміологічний нагляд та ефективність санітарного чи фітосанітарного контролю.

3. Експортуючі Члени СОТ, які стверджують, що зони, розташовані на їхній території, є зонами, вільними від шкідників чи хвороб, або зонами з незначною присутністю шкідників чи хвороб, повинні надати необхідні докази цього з тим, щоб об'єктивно продемонструвати імпортуючим Членам СОТ, що такі зони є і, вірогідно, залишатимуться зонами, вільними від шкідників чи хвороб, або зонами з незначною присутністю шкідників чи хвороб відповідно. З цією метою на вимогу імпортуючого Члена СОТ йому в розумних межах надається доступ для інспектування, тестування та інших відповідних процедур.

Стаття 7. Транспарентність

Члени СОТ повинні повідомляти про зміни у їхніх санітарних чи фітосанітарних заходах, а також надавати інформацію про свої санітарні чи фітосанітарні заходи відповідно до положень Додатка В.

Стаття 8. Процедури контролю, інспекції та ухвалення

Члени СОТ повинні дотримуватися положень Додатка С при здійсненні процедур контролю, інспекції та ухвалення, включаючи національні системи ухвалення використання добавок або встановлення допустимих рівнів забруднюючих речовин у продуктах харчування, напоях чи кормах, а також іншим чином забезпечувати, щоб їхні процедури не суперечили положенням цієї Угоди.

Стаття 9. Технічна допомога

1. Члени СОТ зобов'язуються сприяти наданню технічної допомоги іншим Членам, особливо країнам-Членам, що розвиваються, на двосторонній основі або через відповідні міжнародні організації. Така допо-

мога може надаватися, *inter alia*, у таких галузях, як технології переробки, дослідження та створення інфраструктури, в тому числі створення національних органів регулювання, і може бути у формі консультацій, кредитів, дотацій та грантів, зокрема, на отримання технічної кваліфікації, підготовки кадрів та придбання устаткування, що б дозволило таким країнам пристосуватися до санітарних чи фітосанітарних заходів, які є необхідними для досягнення належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту на ринках їхнього експорту, та дотримуватися таких заходів.

2. У випадках, коли для того, щоб експортуючи країна-Член СОТ, що розвивається, виконала санітарні чи фітосанітарні вимоги імпортуючого Члена СОТ, необхідні суттєві інвестиції, останній повинен розглянути можливість надання такої технічної допомоги, яка б дозволила країні-Членові, що розвивається, зберегти і поширити свої можливості доступу до ринку відповідного товару.

Стаття 10. Спеціальний і диференційний режими

1. При розробці і застосуванні санітарних та фіто санітарних заходів Члени СОТ повинні враховувати особливі потреби країн-Членів, що розвиваються, і, зокрема, найменш розвинених країн-Членів СОТ.

2. У випадках, коли належний рівень санітарного чи фітосанітарного захисту допускає можливість поетапного введення нових санітарних чи фітосанітарних заходів щодо товарів, які становлять інтерес для країн-Членів, що розвиваються, повинні передбачатися довші терміни для адаптації до цих заходів з тим, щоб зберегти їхні можливості експорту.

3. З метою забезпечення того, щоб країни-Члени, що розвиваються, були у змозі дотримуватися положень цієї Угоди, Комітету уповноважується надавати таким країнам на їх вимогу чітко визначені, обмежені у часі, повні або часткові звільнення від зобов'язань за цією Угодою з урахуванням їхніх фінансових, торгових потреб та потреб розвитку.

4. Члени СОТ повинні заохочувати активну участь країн-Членів, що розвиваються, у відповідних міжнародних організаціях і сприяти їй.

Стаття 11. Консультації і врегулювання суперечок

1. До консультацій і врегулювання суперечок за цією Угодою застосовуються положення Статей XXII і XXIII ГАТТ 1994 (981-003) у тому вигляді, у якому вони розроблені і застосовуються за Домовленістю про врегулювання суперечок (981-019), окрім випадків, які окремо передбачено у цій Угоді.

2. У будь-якій суперечці за цією Угодою, яка стосується технічних питань, група експертів повинна звертатися за порадами до експертів,

яких обирає ця група після консультацій зі сторонами суперечки. Для цього група експертів може, коли вважатиме за потрібне, створити консультативну групу технічних експертів або консультуватися з відповідними міжнародними організаціями на вимогу будь-якої зі сторін суперечки або за власною ініціативою.

3. Ніщо у цій Угоді не обмежує прав Членів СОТ за іншими міжнародними угодами, в тому числі права звертатися до добрих послуг чи механізмів врегулювання суперечок інших міжнародних організацій або послуг чи механізмів, передбачених міжнародними угодами.

Стаття 12. Механізм реалізації Угоди

1. Цим засновується Комітет із санітарних та фіто санітарних заходів з метою забезпечення постійного форуму для консультацій. Він здійснює функції, необхідні для виконання положень цієї Угоди та реалізації її завдань, зокрема, стосовно гармонізації. Комітет приймає рішення шляхом консенсусу.

2. Комітет заохочує спеціальні консультації чи переговори між Членами СОТ з конкретних санітарних чи фітосанітарних питань і сприяє їм. Комітет заохочує використання міжнародних стандартів, інструкцій чи рекомендацій всіма Членами СОТ і у цьому плані надає матеріальну підтримку на проведення технічних консультацій та досліджень з метою підвищення координації та інтеграції між міжнародними і національними системами та підходами до вдосконалення використання харчових добавок або встановлення допустимих рівнів забруднюючих речовин у продуктах харчування, напоях чи кормах.

3. Комітет підтримує тісний зв'язок із відповідними міжнародними організаціями у галузі санітарного та фітосанітарного захисту, особливо з Комісією з «Кодекс Аліментаріус», Міжнародним епізоотичним бюро та Секретаріатом Міжнародної конвенції із захисту рослин (995-805), з тим, щоб забезпечити себе найкращими науковими та технічними консультаціями для виконання цієї Угоди й уникнути невиправданого дублювання роботи.

4. Комітет розробляє процедуру для нагляду за процесом міжнародної гармонізації та використання міжнародних стандартів, інструкцій чи рекомендацій. З цією метою Комітет повинен разом з відповідними міжнародними організаціями встановити перелік міжнародних стандартів, інструкцій чи рекомендацій, які стосуються санітарних чи фітосанітарних заходів, які Комітет відносить до таких, що справляють найбільший вплив на торгівлю. Цей перелік повинен включати зазначені Членами СОТ ті міжнародні стандарти, інструкції чи рекомендації, які вони застосовують як умову для імпорту або на основі яких імпортовані товари, що відповідають цим стандартам, отримують доступ до

їхніх ринків. У випадках, коли Член СОТ не застосовує міжнародного стандарту, інструкції чи рекомендації як умови для імпорту, цей Член СОТ повинен пояснити підстави для цього і, зокрема, зазначити, чи на його думку відповідний стандарт не є досить жорстким для забезпечення належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту. Якщо Член СОТ перегляне свою позицію після того, як він заявив про використання стандарту, інструкції чи рекомендації як умови для імпорту, він повинен навести пояснення його зміни і таким чином поінформувати Секретаріат, а також відповідні міжнародні організації, якщо тільки таке повідомлення і пояснення не надається відповідно до процедур Додатка В.

5. Для уникнення невиправданого дублювання роботи, Комітет може у разі необхідності прийняти рішення про використання інформації, яку отримано в результаті процедур, зокрема процедур повідомлення, що здійснюються відповідними міжнародними організаціями.

6. Комітет може, ґрунтуючись на ініціативі одного з Членів СОТ, через належні канали запропонувати відповідним міжнародним організаціям або їхнім філіалам вивчити окремі питання стосовно певного стандарту, інструкції чи рекомендації, в тому числі підстав для пояснень щодо невикористання стандартів, які надаються відповідно до параграфа 4.

7. Комітет переглядає дію і виконання цієї Угоди через три роки після набрання чинності Угодою СОТ (995-342), а також після цього у міру необхідності. Коли це необхідно, Комітет може подавати до Ради з торгівлі товарами пропозиції щодо внесення поправок до тексту цієї Угоди, зважаючи, *inter alia*, на досвід, який отримано у ході її виконання.

Стаття 13. Виконання

Члени СОТ несуть повну відповідальність згідно з цією Угодою за дотримання всіх зобов'язань, які у ній передбачено. Члени СОТ повинні розробляти та впроваджувати конструктивні заходи та механізми для забезпечення дотримання положень цієї Угоди не лише центральними урядовими, а й іншими органами. Члени СОТ повинні вжити таких заходів, які їм доступні, для забезпечення того, щоб неурядові установи на їхній території, а також регіональні органи, у яких відповідні установи на їхній території є членами, дотримувалися відповідних положень цієї Угоди. Крім того, Члени СОТ не повинні вживати заходів, які б прямо чи непрямо вимушували або заохочували такі регіональні чи неурядові установи або місцеві урядові органи діяти всупереч положенням цієї Угоди. Члени СОТ повинні забезпечити, щоб вони покладалися на послуги неурядових установ із застосування санітарних чи фіто санітарних

заходів лише за умови дотримання цими установами положень цієї Угоди.

Стаття 14. Заключні положення

Щодо своїх санітарних чи фітосанітарних заходів, які впливають на імпорт або імпортовані товари, найменш розвинені країни-Члени СОТ можуть відстрочити застосування положень цієї Угоди на термін у п'ять років після набрання чинності Угодою СОТ. Інші країни-Члени СОТ, що розвиваються, можуть відстрочити застосування положень цієї Угоди відносно своїх існуючих санітарних чи фітосанітарних заходів, які впливають на імпорт або імпортовані товари, за винятком параграфу 8 Статті 5 та Статті 7, на два роки після набрання чинності Угодою СОТ (995_342), якщо застосуванню положень Угоди перешкоджає відсутність технічної кваліфікації, технічної інфраструктури чи ресурсів.

ДОДАТОК 1

ВИЗНАЧЕННЯ⁴⁾

1. Санітарний або фітосанітарний захід – будь-який захід, що проводиться:

(а) для захисту життя або здоров'я тварин чи рослин на території Члена СОТ від ризиків, що виникають у результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідників, хвороб, організмів, які є носіями хвороб, а також хвороботворних організмів;

(б) для захисту життя або здоров'я людей чи тварин на території Члена СОТ від ризиків, що виникають від добавок, забруднюючих речовин, токсинів або хвороботворних організмів, які містяться у продуктах харчування, напоях чи кормах;

(с) для захисту життя або здоров'я людини на території Члена СОТ від ризиків, що виникають у результаті хвороб, які переносяться тваринами, рослинами або продукцією, що виробляється з них, або в результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідників;

(d) для уникнення чи обмеження іншої шкоди на території Члена СОТ, що завдається в результаті проникнення, укорінення або поширення шкідників.

⁴⁾ У контексті цих визначень термін "тварина" включає риб і дику фауну; термін "рослина" включає ліси і дику флору; термін "шкідники" включає бур'яни; термін "забруднюючі речовини" включає залишки пестицидів і ветеринарних препаратів, а також сторонні речовини.

Санітарні або фітосанітарні заходи включають усі відповідні закони, постанови, нормативні акти, вимоги та процедури, включаючи, *inter alia*, критерії кінцевого продукту; виробничі процеси та способи виробництва; процедури тестування, інспекції, сертифікації та ухвалення; карантинні режими, включаючи відповідні вимоги щодо перевезення тварин чи рослин або щодо матеріалів, необхідних для їх виживання під час перевезення; положення щодо відповідних статистичних методів, процедур відбору та методів оцінки ризику; вимоги щодо пакування та етикетування, які безпосередньо стосуються безпеки продуктів харчування.

2. Гармонізація – встановлення, визнання і застосування спільних санітарних та фітосанітарних заходів різними Членами СОТ.

3. Міжнародні стандарти, інструкції та рекомендації

(a) у випадку забезпечення безпеки продуктів харчування – стандарти, інструкції та рекомендації, які встановлені Комісією з «Кодекс Аліментаріус» і стосуються харчових добавок, залишків ветеринарних препаратів і пестицидів, забруднюючих речовин, методи аналізу і вибіркового контролю, а також правила та інструкції стосовно норм гігієни;

(b) у випадку охорони здоров'я тварин та запобігання зоонозам – стандарти, інструкції та рекомендації, які розроблено під егідою Міжнародного епізоотичного бюро;

(c) у випадку охорони здоров'я рослин – стандарти, інструкції та рекомендації, які розроблено під егідою Секретаріату

Міжнародної конвенції із захисту рослин (995-805) у співробітництві з регіональними організаціями, що діють у рамках Міжнародної Конвенції із захисту рослин; а також

(d) у випадку питань, що не охоплюються діяльністю вищезазначених організацій, - відповідні стандарти, інструкції та рекомендації, які обнародовано іншими відповідними міжнародними організаціями, членство у яких є відкритим для всіх Членів СОТ, і які виявлено Комітетом.

4. Оцінка ризику – виявлення вірогідності проникнення, укорінення або поширення шкідника чи хвороби на території імпортуючого Члена СОТ з урахуванням санітарних або фітосанітарних заходів, які можна було б застосувати, а також пов'язаних із цим потенційних біологічних та економічних наслідків; виявлення можливості несприятливих наслідків для здоров'я людини або тварин, які виникають у результаті наявності добавок, забруднюючих речовин, токсинів чи хвороботворних організмів у продуктах харчування, напоях чи кормах.

5. Належний рівень санітарного або фітосанітарного захисту – рівень захисту, який вважає належним Член СОТ, котрий встановлює са-

нітарний або фітосанітарний захід для захисту життя чи здоров'я людини, тварин чи рослин на своїй території.

ПРИМІТКА. Багатьма з Членів СОТ це поняття також іменується як "допустимий рівень ризику".

6. Зона, вільна від шкідників або хвороб – зона, що являє собою всю країну, її частину або всі країни чи частини кількох з них, визначена компетентними органами, у якій не зустрічається окремий шкідник або хвороба.

ПРИМІТКА. Зона, вільна від шкідників або хвороб, може оточувати зону (всередині частини країни або у географічному районі, який включає частини або всі з кількох країн), про яку відомо, що окремий шкідник або хвороба у ній зустрічається, але в якій проводяться такі регіональні заходи боротьби з ними, як встановлення захисту, нагляду та буферних зон, що обмежують поширення таких шкідників чи хвороб або викоринують їх; зона, вільна від шкідників або хвороб, може також бути оточеною такою зоною або прилягати до неї.

7. Зона з незначною присутністю шкідників або хвороб – зона, що являє собою всю країну, її частину або всі країни чи частини кількох з них, визначена компетентними органами, у якій окремий шкідник або хвороба зустрічається у незначній кількості і в якій проводяться ефективні заходи з нагляду, боротьби та винищення.

ДОДАТОК 2 ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ САНІТАРНИХ ТА ФІТОСАНІТАРНИХ НОРМАТИВНИХ АКТІВ

Публікація нормативних актів

1. Члени СОТ повинні забезпечити, щоб усі санітарні та фітосанітарні нормативні акти⁵⁾ які було прийнято, публікувалися оперативно і таким чином, аби зацікавлені Члени СОТ мали змогу ознайомитися з ними.

2. Окрім випадків надзвичайних обставин, Члени СОТ повинні забезпечити розумний інтервал між публікацією санітарного чи фітосанітарного нормативного акта та набрання ним чинності з тим, щоб надати можливість виробникам у країнах експортуючих Членів СОТ і, зокрема, у країнах-Членах, що розвиваються, пристосувати свої товари або способи виробництва до вимог імпортуючого Члена СОТ.

⁵⁾ Санітарні та фітосанітарні заходи, такі як закони, постанови або розпорядження, які застосовуються, як правило.

Центри обробки запитів

3. Кожен Член СОТ повинен забезпечити, щоб існував один центр обробки запитів, який був би відповідальний за надання відповідей на всі обгрунтовані запитання з боку зацікавлених Членів СОТ, а також за надання відповідних документів стосовно:

(a) будь-яких санітарних або фітосанітарних нормативних актів, які прийнято або пропонується прийняти на його території;

(b) будь-які процедури контролю чи інспекції, режимів виробництва чи карантину, процедур ухвалення допустимого рівня пестицидів та харчових добавок, які діють на його території;

(c) процедур оцінки ризику, факторів, що при цьому враховуються, а також порядку визначення належного рівня санітарного чи фітосанітарного захисту;

(d) членства або участі Члена СОТ чи відповідних органів на його території у міжнародних і регіональних санітарних та фітосанітарних організаціях і системах, а також у двосторонніх та багатосторонніх угодах і домовленостях у рамках цієї Угоди, а також текстів таких угод або домовленостей.

4. Члени СОТ повинні забезпечити, щоб у випадках, коли зацікавлені Члени СОТ звертаються за копіями документів, вони надавалися за таку ж ціну (якщо вона існує), за винятком фактичної вартості доставки, як і для громадян⁶⁾ цього Члена СОТ.

Процедури повідомлення

5. У випадку, коли міжнародного стандарту, інструкції чи рекомендації не існує або зміст запропонованого санітарного чи фітосанітарного нормативного акта в основному не збігається зі змістом міжнародного стандарту, інструкції чи рекомендації і якщо такий нормативний акт може справити значний вплив на торгівлю інших Членів, Члени СОТ повинні:

(a) опублікувати повідомлення на ранній стадії таким чином, щоб зацікавлені Члени СОТ мали змогу ознайомитися з пропозицією про введення певного нормативного акта;

⁶⁾ У тих випадках, коли у цій Угоді згадуються "громадяни", вважається, що цей термін, у випадку окремої митної території, що є Членом СОТ, означає осіб, фізичних чи юридичних, які розташовані або мають реальне і діюче промислове чи торгове підприємство на цій митній території.

(b) повідомити інших Членів через Секретаріат про товари, які охоплюватимуться цим нормативним актом, а також надати короткий опис завдання, яке планується виконати, та обґрунтування необхідності введення запропонованого нормативного акта. Такі повідомлення мають здійснюватися на ранній стадії, коли ще можуть бути внесені поправки і враховані зауваження;

(c) надати іншим Членам СОТ на їхню вимогу копії запропонованого нормативного акта, а також, якщо це можливо, зазначити ті його частини, у яких він по суті відхиляється від міжнародних стандартів, інструкцій чи рекомендацій;

(d) без дискримінації надати іншим Членам СОТ розумний термін часу для того, щоб вони висловили свої зауваження у письмовій формі, за вимогою обговорити ці зауваження, а також взяти до уваги такі письмові зауваження та результати їх обговорення.

6. Проте у разі виникнення або загрози виникнення для Члена СОТ невідкладних проблем охорони здоров'я Член СОТ може не дотримуватися вимог, перелічених у параграфі 5 цього Додатку, які не вважатиме за потрібні, за умови, що цей Член СОТ:

(a) негайно повідомить інших Членів СОТ через Секретаріат про даний нормативний акт та товари, які ним охоплюються, а також надасть короткий опис завдання, яке планується виконати, та обґрунтування необхідності введення нормативного акта, в тому числі характеру невідкладних проблем;

(b) надасть іншим Членам СОТ на їхню вимогу копії нормативного акта;

(c) надасть іншим Членам СОТ можливість висловити свої зауваження у письмовій формі, за вимогою обговорити ці зауваження, а також візьме до уваги письмові зауваження та результати їх обговорення.

7. Повідомлення до Секретаріату робляться англійською, французькою або іспанською мовами.

8. Розвинені країни-Члени СОТ повинні у тому разі, коли отримують запит від інших Членів СОТ, надати копії документів, на які поширюється певне повідомлення, англійською, французькою чи іспанською мовами, або у випадку, коли обсяг таких документів занадто великий, їх резюме.

9. Секретаріат повинен розповсюдити копії повідомлень серед усіх Членів СОТ та зацікавлених міжнародних організацій, а також привернути увагу країн-Членів СОТ, що розвиваються, до будь-яких повідомлень, що стосуються товарів, які становлять для них особливий інтерес.

10. Члени СОТ призначають єдиний центральний урядовий орган, який несе відповідальність за виконання на національному рівні положень стосовно процедур повідомлення відповідно до параграфів 5, 6, 7 та 8 цього Додатка.

Загальні застереження

11. Ніщо у цій Угоді не повинно тлумачитися як таке, що вимагає:

(а) надання докладних описів чи копій проектів або публікації текстів на мовах інших, ніж мова Члена СОТ, окрім випадку, передбаченого у параграфі 8 цього Додатка;

(б) розголошення Членами СОТ конфіденційної інформації, яке б обмежило запровадження санітарного чи фіто санітарного законодавства або ушкодило законні комерційні інтереси окремих підприємств.

ДОДАТОК 3 ПРОЦЕДУРИ КОНТРОЛЮ, ІНСПЕКЦІЇ ТА УХВАЛЕННЯ⁷⁾

1. Відносно будь-якої процедури з перевірки та забезпечення виконання санітарних чи фітосанітарних заходів Члени СОТ повинні забезпечити, щоб:

(а) такі процедури проводилися і завершувалися без невинуватих затримок і у порядку, не менш сприятливому для імпортованих товарів, ніж для аналогічних вітчизняних товарів;

(б) стандартний термін проведення кожної процедури публікувався або очікуваний термін її проведення повідомлявся заявникові на його вимогу; при отриманні заявки компетентний орган оперативно вивчав повноту документації та інформував заявника у точній і повній формі про всі недоліки у ній; компетентний орган якомога швидше передавав результати процедури у точній і повній формі заявникові з тим, щоб у разі необхідності той міг внести корективи; навіть тоді, коли у заявці є недоліки, компетентний орган продовжував, наскільки це можливо, оцінку відповідності, якщо цього вимагає заявник; а також, щоб на вимогу заявника його повідомляли про те, на якій стадії знаходиться процедура, і щоб будь-яку затримку в ній було пояснено;

(с) вимоги щодо надання інформації обмежувалися до мінімуму, який є необхідним для належного проведення процедур контролю, інспекції та ухвалення, в тому числі для ухвалення використання добавок або для встановлення допустимих рівнів забруднюючих речовин у продуктах харчування, напоях чи кормах;

(7) Процедури контролю, інспекції та ухвалення включають, *inter alia*, процедури вибіркового контролю, тестування та сертифікації.

(d) конфіденційність інформації про імпортовані товари, яка виникає або надається у зв'язку з процедурами контролю, інспекції чи ухвалення, дотримувалася у спосіб, не менш сприятливий, ніж для вітчизняних товарів, та таким чином, щоб забезпечити захист законних комерційних інтересів;

(e) будь-які вимоги щодо контролю, інспекції або ухвалення окремих зразків товару обмежувалися до такої міри, якою це обгрунтовано і необхідно;

(f) будь-яка платня, яка стягується за такі процедури для імпортованих товарів, була еквівалентною будь-якій платні, що стягується з аналогічних вітчизняних товарів або товарів, що походять з інших країн, і не перевищувала фактичну вартість надання цієї послуги;

(g) при виборі виробничих потужностей для проведення процедур і при відборі зразків для імпортованих товарів використовувалися такі ж критерії, як і для вітчизняних, з тим, щоб звести до мінімуму незручності для заявників, експортерів, імпортерів та їхніх агентів;

(h) у випадках, коли технічні характеристики товару змінюються після проведення процедури контролю та інспекції за відповідними нормативними актами, процедура для зміненого товару обмежувалася тільки тими діями, що є необхідними для отримання достатньої впевненості, що товар і надалі відповідає належним технічним регламентам чи стандартам;

(i) існувала процедура для перегляду скарг стосовно виконання таких процедур та для внесення коректив у випадках, коли скарга є обгрунтованою.

У випадку, коли імпортує Член СОТ використовує певну систему для ухвалення використання харчових добавок або встановлення допустимих рівнів забруднюючих речовин у продуктах харчування, напоях чи кормах, яка забороняє або обмежує доступ товарів до його внутрішніх ринків на підставі відсутності такого ухвалення, цей імпортує Член повинен розглянути можливість використання відповідного міжнародного стандарту як основи для надання доступу до тих пір, поки не буде винесено остаточне визначення.

2. У випадках, коли санітарний або фітосанітарний захід передбачає контроль на стадії виробництва, Член СОТ, на території якого здійснюється виробництво, повинен надавати необхідну допомогу для полегшення такого контролю і роботи контролюючих органів.

3. Ніщо у цій Угоді не перешкоджає Членам СОТ проводити в розумних межах інспекції на своїй території.

Додаток Д
Таблиця Д.1 – Директиви, засновані на новому
та глобальному підходах

№ з/п	Назва документа
<i>І. Директиви нового підходу</i>	
1	Обладнання низької напруги (73/23/ЕЕС, зі змінами 93/68/ЕЕС)
2	Прості посудини тиску (87/404/ЕЕС зі змінами 90/488/ЕЕС та 93/68/ЕЕС)
3	Іграшки (88/378/ЕС зі змінами 93/68/ЕЕС)
4	Будівельні вироби (89/106/ЕЕС із змінами 93/68/ЕЕС)
5	Електромагнітна сумісність (89/336/ЕЕС зі змінами 92/31/ЕЕС 93/68/ЕЕС)
6	Безпека машин і механізмів (98/37/ЕС зі змінами 98/79/ЕС)
7	Обладнання індивідуального захисту (89/686/ЕЕС зі змінами 93/68/ЕЕС, 93/95/ЕЕС та 96/58/ЕС)
8	Неавтоматичні зважувальні прилади (90/384/ЕЕС зі змінами 93/68/ЕЕС)
9	Активні медичні пристрої, що імплантуються (90/385/ЕЕС зі змінами 93/42/ЕЕС та 93/68/ЕЕС)
10	Прилади, що працюють на газоподібному паливі (90/396/ЕЕС зі змінами 93/68/ЕЕС)
11	ККД нових водогрійних котлів, що працюють на рідкому чи газоподібному паливі (92/42/ЕЕС зі змінами з 93/68/ЕЕС)
12	Вибухові речовини цивільного призначення (93/15/ЕЕС)
13	Медичні пристрої (93/42/ЕЕС зі змінами з 98/79/ЕС)
14	Вибухонебезпечні атмосфери (94/9/ЕС)
15	Прогулянкові судна (94/25/ЕС)
16	Ліфти (95/16/ЕС)
17	Максимально дозволене споживання електроенергії холодильними приладами (96/57/ЕС)
18	Безпека обладнання, що працює під тиском (97/23/ЕС)
19	<i>в оригіналі номер пропущено</i>
20	Діагностичні медичні пристрої типу «in vitro» (в пробірці) (98/79/ЕС)
21	Радіо- та телекомунікаційне термінальне обладнання (99/5/ЕС)
22	Кабельно-кранове обладнання (2000/9/ЕС)

<i>II. Директиви, засновані на глобальному підході</i>	
1	Портативне обладнання тиску (1999/36/ЕС)
2	Вимірювання шумів, що створюються зовнішніми об'єктами (2000/14/ЕС)
3	Флуоресцентне освітлення (2000/55/ЕС)
<i>III. Директиви, засновані на принципах нового чи глобального підходів, але які не забезпечують маркування СЕ</i>	
1.	Пакування та відходи пакування (94/62/ЕС)
2.	Міжнародне функціонування транс'європейської системи швидкісних перевезень залізничним транспортом (96/48/ЕС)
3.	Морське обладнання (96/98/ЕС)
4.	Стандартні залізничні (рейкові) (2001/16/ЕС)
<i>IV. Пропозиції щодо директив, заснованих на принципах нового чи глобального підходів</i>	
1	СОМ/93/322 Предмети з коштовних металів зі змінами з СОМ/94/267
2.	Маркування пакування (СОМ/96/191)
3.	Вимірвальна апаратура (СОМ/2000/566)
4.	Перегляд директиви з прогулянкових суден (СОМ/2000/639)
5.	Перегляд директиви щодо машин і механізмів (СОМ/2000/899)

Додаток Е

Таблиця Е.1 – Порівняльна характеристика проведення стандартизації та сертифікації в ЄС та Україні

Процедури	ЄС / Світова практика	Українська практика
Стандартизація	<ul style="list-style-type: none"> – дві категорії технічних вимог, що застосовуються до видів продукції, а не окремих товарів, обов'язкові й добровільні; – 90% стандартів ЄС є суто добровільними, інші 10% є рекомендованими до використання як такі, що підтверджують відповідність директивам; – обов'язкові вимоги стосуються лише здоров'я і безпеки споживачів (зокрема, інформування споживачів), добровільні стандарти – таких параметрів продукції/послуг, як якість, надійність, міцність тощо 	<p>Обов'язкова стандартизація практично всієї продукції, яка не забезпечує якості (через застарілість нормативів), і не стільки гарантує безпеку, скільки є бар'єром для впровадження інновацій через надмірно детальні обов'язкові до виконання вимоги</p>
Оцінення відповідності / Сертифікація	<ul style="list-style-type: none"> – обов'язкової сертифікації немає. Замість неї впроваджено оцінювання відповідності з використанням модульного підходу, й для багатьох товарів, зокрема, «самосертифікацію»; – зазначена система ґрунтується на оцінці ризику, тобто рівня безпеки кожного виду продукції й послуг; – для продукції, пов'язаної з можливою небезпекою, існує жорсткіша процедура оцінки відповідності, до якої залучаються зовнішні незалежні органи (здебільшого приватні), що мають повноваження на виконання робіт згідно з директивами 	<p>Стандарти обов'язкові. Виробники можуть виготовляти й реалізовувати тільки ту продукцію, яка відповідає встановленим державою нормам. Процедуру сертифікації впровадив і контролює суто Держспоживстандарт</p>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Agreement on Technical Barriers to Trade // Official Journal L 336. – 1994. – № 23, 12. – Р. 1–2.
2. The General Product Safety Directive (GPSD): Directive 2001/95/EC // Official Journal of the European Communities. – L 11. – 15.1.2002. – Р. 4.
3. Акредитація в Україні: Довідник / за заг. ред. С. А. Казанцева. К. : НААУ, 2003. – 159 с.
4. Артемьев Б. Г. Справочное пособие для работников метрологических служб : в 2 т. / Б. Г. Артемьев, С. М. Голубев – М. : Изд-во стандартов, 1990. – 200 с.
5. Бичківський Р. В. Метрологія, стандартизація, управління якістю та сертифікація / Р. В. Бичківський, П. Г. Столярчук, П. Р. Гамула. – Львів : Нац. ун. «Львівська політехніка», 2004. – 560 с.
6. Бойко Т. Г. Основи стандартизації : навч. посібник / Т. Г. Бойко. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2004. – 250 с.
7. Бубела Т. З. Фізико-хімічні вимірювання : навч. посібник / Т. З. Бубела. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2005. – 149 с.
8. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураковський. – К. : Основи, 2000.
9. Буроменський М.В., Кудас І.Б., Маєвська А.А., Семенов Б.С, Стешенко В.С. Міжнародне право: Навч. посібник / М.В. Буроменський (заг. ред.). - К.: Юрінком Інтер, 2005. - 336 с.
10. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. авт. кол. і наук. ред. Т. М. Циганкова. – К.: КНЕУ, 2003. – 660 с.
11. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності / І. І. Дахно. – К. : Либідь, 2002.
12. Дахно І. І. Міжнародна економіка / І. І. Дахно, Ю. А. Бовтрук. – К. : МАУП, 2002.
13. Дахно І. І. Міжнародне економічне право / І. І. Дахно. – К. : МАУП, 2000.
14. Дахно І. І. Міжнародне приватне право / І. І. Дахно. – К. : МАУП, 2001.
15. Дейвис К. Право Европейского союза / К. Дейвис. – К. : Знання, 2005. – 300 с.
16. Державна система сертифікації України. Методи, правила, організація діяльності : довідник. – Київ ; Львів, 1995.

17. Договір про заснування Європейського Співтовариства. Довідник з Європейської інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eu-directory.ea-ua.info/index.php?act=show&doc_id=1&id=74>.

18. ДСТУ 1.0–93. Державна система стандартизації України. Основні положення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dstszi.gov.ua/dstszi/control/uk/publish/article?art_id=38883&cat_id=38836

19. ДСТУ 1.1–2001. Державна система стандартизації України. Стандартизація та сумісній діяльності. Терміни та визначення основних понять [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/nacionalna-standartizacija.-standartizacija-ta-sumizhni-vidi-nor9.html>

20. ДСТУ 1.2–93. Державна система стандартизації України. Порядок розроблень державних стандартів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dstszi.gov.ua/dstszi/control/uk/publish/article?art_id=38883&cat_id=38836

21. ДСТУ 1.3–93. Державна система стандартизації України. Порядок розроблення, побудови, викладу, оформлення, узгодження, затвердження, позначення та реєстрації технічних умов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dstszi.gov.ua/dstszi/control/uk/publish/article?art_id=38883&cat_id=38836

22. ДСТУ 1.4–93. Державна система стандартизації України. Стандарт підприємств. Основні положення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dstszi.gov.ua/dstszi/control/uk/publish/article?art_id=38883&cat_id=38836

23. ДСТУ 2462–94. Сертифікація. Основні поняття. Терміни та визначення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/dstu-2462-94.-sertifikacija.-osnovni-ponjattja.-termini-ta-v-srdsdoc-srh20001058485.html>

24. ДСТУ 2681–94. Метрологія. Терміни та визначення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/dstu-2681-94-metrologija.-termini-ta-viznachennja-srdsdoc-srh20001054226.html>

25. ДСТУ 2682–94. Метрологія. Метрологічне забезпечення. Основні положення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://normativ.ucoz.org/load/dstu_2682_94/3-1-0-226

26. ДСТУ 2925–94. Якість продукції. Оцінювання якості. Терміни та визначення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://normativ.ucoz.org/load/dstu_2682_94/3-1-0-226

27. ДСТУ 2926–94. Системи якості. Комплекси керування якістю. Системи технологічні. Основні положення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://normativ.ucoz.org/load/dstu_2682_94/3-1-0-226

28. ДСТУ 3144–95. Коди і кодування інформації. Штрихове кодування. Терміни та визначення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://normativ.ucoz.org/load/3-1-0-162>

29. ДСТУ 3145–95. Коди і кодування інформації. Штрихове кодування. Загальні вимоги. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://normativ.ucoz.org/load/3-1-0-163>

30. ДСТУ 3146–95. Коди і кодування інформації. Штрихове кодування. Маркування об'єктів ідентифікації. Штрих-кодові позначки ЕАМ. Вимоги до побудови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://normativ.ucoz.org/load/3-1-0-164>

31. ДСТУ 3147–95. Коди і кодування інформації. Штрихове кодування. Маркування об'єктів ідентифікації. Формат та розташування штрих кодових позначок EAN на тарі та пакуванні товарної продукції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://normativ.ucoz.org/load/3-1-0-169>

32. ДСТУ 3410–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Основні положення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dnaor.com/html/41017/doc-ДСТУ_3410-96

33. ДСТУ 3411–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до органів з сертифікації продукції та порядок їх акредитації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-organiv-z-sertifik-nor9257.html>

34. ДСТУ 3412–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до випробувальних лабораторій та порядок їх акредитації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-organiv-z-sertifik-nor9257.html>

35. ДСТУ 3413–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок проведення сертифікації продукції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-organiv-z-sertifik-nor9257.html>

36. ДСТУ 3414–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Атестація виробництва. Порядок здійснення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-organiv-z-sertifik-nor9257.html>

37. ДСТУ 3415–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Реєстр Системи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-organiv-z-sertifik-nor9257.html>

38. ДСТУ 3416–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок реєстрації об'єктів добровільної сертифікації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-organiv-z-sertifik-nor9257.html>

39. ДСТУ 3417–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Процедура визнання сертифікації продукції, що імпортується. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-organiv-z-sertifik-nor9257.html>

40. ДСТУ 3418–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до аудиторів та порядок їх атестації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-organiv-z-sertifik-nor9257.html>

41. ДСТУ 3419–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Сертифікація системи якості. Порядок проведення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-organiv-z-sertifik-nor9257.html>

42. ДСТУ 3420–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до органів з сертифікації систем якості та порядок їх акредитації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-organiv-z-sertifik-nor9257.html>

43. ДСТУ 3498–96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Бланки документів. Форма та опис. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-blanki-dokumentiv.-forma-ta--nor9249.html>

44. ДСТУ EN 45001. Загальні вимоги до діяльності випробувальних лабораторій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/zagalni-vimogi-do-atestaciyi-viprobuvalnih-laboratorii-nor8739.html>

45. ДСТУ EN 45002. Загальні вимоги до оцінювання (атестації) випробувальних лабораторій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/zagalni-vimogi-do-atestaciyi-viprobuvalnih-laboratorii-nor8739.html>

46. ДСТУ EN 45003. Загальні вимоги до органів з акредитації лабораторій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistema-akreditaciyi-kalibruvalnih-i-viprobuvalnih-laborator-nor8740.html>

47. ДСТУ EN 45011. Загальні вимоги до органів з сертифікації продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecolabel.org.ua/en-45011.html>

48. ДСТУ EN 45012. Загальні вимоги до органів з сертифікації систем якості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/zagalni-vimogi-do-organiv-sho-zdiisnyuyut-ocinyuvannja-ta-se-nor8743.html>

49. ДСТУ EN 45013. Загальні вимоги до органів з сертифікації, що проводять атестацію персоналу [Електронний ресурс]. – Режим доступу

: <http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-auditoriv-ta-porja-nor9255.html>

50. ДСТУ EN 45014. Загальні вимоги до Заяви постачальника про відповідність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-auditoriv-ta-porja-nor9255.html](http://document.ua/sistema-sertifikaciyi-ukrsepro.-vimogi-do-auditoriv-ta-porja-nor9255.html)

51. ДСТУ ISO 10011-1:1990. Настанови щодо перевірки систем якості. Частина 1. Перевірка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : normativ.ucoz.org/load/0-0-0-69-20

52. ДСТУ ISO 10011-2:1991. Настанови щодо перевірки систем якості. Частина 2. Кваліфікаційні вимоги до експертів-аудиторів з перевірки систем якості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : normativ.ucoz.org/load/0-0-0-69-20

53. ДСТУ ISO 10011-3:1991. Настанови щодо перевірки систем якості. Частина 3. Керування програмами перевірок. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : normativ.ucoz.org/load/0-0-0-69-20

54. ДСТУ ISO 10012-1:1992. Вимоги до забезпечення якості вимірювального обладнання. Частина 1: Система метрологічного підтвердження відповідності вимірювального обладнання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : normativ.ucoz.org/load/0-0-0-69-20

55. ДСТУ ISO 9000-1:1994. Стандарти з управління якістю і забезпечення якості. Частина 1. Настанови щодо вибору і застосування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wood-info.org/ua/iso/9000-1-94/>

56. ДСТУ ISO 9000-2:1993. Стандарти з управління якістю і забезпечення якості. Частина 2. Настанови щодо застосування ISO 9001, ISO 9002 та ISO 9003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wood-info.org/ua/iso/9000-2-93/>

57. ДСТУ ISO 9000–2001. Системи управління якістю. Основні положення та словник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sistemi-upravlinnja-jakistyu.osnovni-polozhennja-ta-slovník-nor3058.html>

58. ДСТУ ISO 9000-3:1991. Стандарти з управління якістю і забезпечення якості. Частина 3. Настанови щодо застосування ISO 9001 до розроблення, поставлення та супроводження програмного забезпечення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wood-info.org/ua/iso/9000-3-91/>

59. ДСТУ ISO 9000-4:1993. Стандарти з управління якістю і забезпечення якості. Частина 4. Настанови щодо управління програмою надійності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wood-info.org/ua/iso/9000-4-93/>

60. ДСТУ ISO 9001:1995. Системи якості. Модель забезпечення якості в процесі проектування, розроблення, виробництва, монтажу та обслуговування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://idef.eu/ISO9000/Doc/DSTUIISO900295/DSTUIISO9002.htm>
61. ДСТУ ISO 9001–2001. Системи управління якістю. Вимоги. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.klubok.net/Downloads-index-req-viewdownloaddetails-lid-130.html>
62. ДСТУ ISO 9002:1995. Системи якості. Модель забезпечення якості в процесі виробництва, монтажу та обслуговування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://idef.eu/ISO9000/Doc/DSTUIISO900295/DSTUIISO9002.htm>
63. ДСТУ ISO 9003:1995. Системи якості. Модель забезпечення якості в процесі виробництва, монтажу та обслуговування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://idef.eu/ISO9000/Doc/DSTUIISO900295/DSTUIISO9002.htm>
64. ДСТУ ISO 9004-1–95. Управління якістю та елементи системи якості. Частина 1. Настанови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : normativ.ucoz.org/load/0-0-0-69-20
65. ДСТУ ISO 9004–2001. Системи управління якістю. Настанови щодо поліпшення діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/296902/>
66. ДСТУ ISO 9004-2–96. Управління якістю та елементи системи якості. Частина 2. Настанови щодо послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : normativ.ucoz.org/load/0-0-0-69-20
67. Исикава К. Японские методы управления качеством / К. Исикава. – М. : Экономика, 1988. – 215 с.
68. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини : Навч. посіб. / К.: Знання, 2008. - 406 с.
69. Метрологічне забезпечення вимірювань і контролю : навч. посіб. / Є. Т. Володарський [та ін.]. – Вінниця : ВДТУ, 2001. – 219 с.
70. Метрологія, стандартизація та управління якістю / Л.П. Клименко, Л.В. Пізінцалі, Н.І. Александровська, В.Д. Євдокимов – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011
71. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003.
72. Основи метрології та вимірювальної техніки : у 2 т. Т. 1. Основи метрології / М. Дорожовець [та ін.]. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2005. – 529 с.
73. План дій щодо підготовки до підписання Угоди між Україною та ЄС про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів

(Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products – ACAA).

74. Право Европейського Союзу : учебник для вузів / [под ред. С. Ю. Кашкіна]. – М. : Юристь, 2008. – 1054 с.

75. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.91 р. № 1023-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – № 4652-VI від 13.04.2012, ВВР, 2013, № 21, ст.208.

76. Про акредитацію органів з оцінки відповідності : Закон України від 17.05.2001 р. № 2407-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2407-14>

77. Про внесення змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» : Закон України від 01.07.2010 р. № 2399-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 38. – Ст. 510.

78. Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення : Декрет Кабінету Міністрів України від 08.04.93 р. № 30-93 (із змінами від 13 травня 2010 року) // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 23. – Ст. 247.

79. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції : Закон України від 02.12.2010 № 2735-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 21. – Ст. 144.

80. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>

81. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – Ст. 79.

82. Про затвердження Державної програми розвитку еталонної бази на 2006–2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2006 р. № 228.

83. Про затвердження Державної програми стандартизації на 2006–2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2006 р. № 229.

84. Про затвердження переліків центральних органів виконавчої влад, на які покладаються функції технічного регулювання у визначених сферах діяльності та розроблення технічних регламентів : постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 р. № 288.

85. Про затвердження Програми перегляду чинних в Україні міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 року, та приведення їх у відповідність до Угоди про технічні бар'єри у торгівлі Світової

організації торгівлі : наказ Держспоживстандарту України від 13.03.2006 р. № 77.

86. Про затвердження Стратегічного плану трансформації системи технічного регулювання та захисту прав споживачів відповідно до вимог СОТ та ЄС на 2007–2010 роки : наказ Держспоживстандарту України від 09.08.2007 р. № 183.

87. Про затвердження Тимчасового порядку декларування відповідності продукції з низьким ступенем ризику для життя і здоров'я споживачів : наказ Держспоживстандарту України від 01.12.2005 р. № 342, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22 грудня 2005 р. за № 1549/11829.

88. Про заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики : Указ Президента України від 13.07.2005 р. № 1105/2005.

89. Про здійснення процедури призначення органів з оцінки відповідності продукції, процесів і послуг вимогам технічних регламентів : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2007 року № 59.

90. Про метрологію та метрологічну діяльність : Закон України від 11.02.1998 р. № 113/98 із змінами, внесеними згідно із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 15.06.2004 р. № 1765-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/zn_19980211_11398BP.html

91. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 09.12.2010 р. № 1085/2010. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/12584.html>.

92. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

93. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.

94. Про підтвердження відповідності : Закон України від 17.05.2001 р. № 2406-III із змінами, внесеними згідно із законами України «Про внесення змін до деяких законів України» від 21.10.2004 р. № 2116-IV та «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 01.12.2005 р. № 3164-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2406-14>

95. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 14.09.2000 р. № 1072/2000 із змінами, внесеними згідно з Указом Президента від 16.11.2004 р. № 1411/2004.

96. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності : Закон України від 01.12.2005 р. № 3164-IV із змінами, внесеними згідно із законами України «Про внесення змін до Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 31.05.2007 р. № 1107 та «Про внесення змін до Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 10.04.2008 р. № 255-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3164-15>

97. Про стандартизацію : Закон України від 17.05.2001 р. № 2408-III із змінами, внесеними згідно із Законом України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 01.12.2005 р. № 3164-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2408-14>

98. Про схвалення Концепції розвитку технічного регулювання та споживчої політики у 2006–2010 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.05.2006 р. № 267-р.

99. Савельєв Є.В. Міжнародна економіка: підручник. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2008. — 622 с.

100. Саранча Г. А. Метрологія, стандартизація, відповідність, акредитація та управління якістю : [підручник] / Г. А. Саранча. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 672 с.

101. Сертифікація / Р. В. Бичківський [та ін.]. – Львів : ДУ “Львівська політехніка”, 2001. – 264 с.

102. Тарасова В. В. Метрологія, стандартизація і сертифікація : підручник / В. В. Тарасова, А. С. Малиновський, М. Ф. Рибак ; [за заг. ред. В. В. Тарасової]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 264 с..

103. УкрСЕПРО: практичні аспекти застосування (нормативні акти та інші документи). – К. : УкрНДІССІ, 2003. – 311 с.

104. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини : теорія : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. /А.С. Філіпенко . – К.: Либідь, 2008. – 408 с.

105. Цюцюра В. Д. Метрологія та основи вимірювань : навчальний посібник / В. Д. Цюцюра, С. В. Цюцюра. – К. : Знання-Прес, 2003. – 180 с. – (Вища освіта ХХІ століття)

106. Шаповал М. І. Основи стандартизації, управління якістю і сертифікація : підручник / М. І. Шаповал. – К. : Європейський університет фінансів, 2000. – 174 с.

Навчальне видання

САФОНОВА Ольга Миколаївна
СЕЛЮТІНА Галина Анатоліївна
НЕЧИПОРУК Микола Васильович
СЕЛЮТІН Віктор Михайлович

МІЖНАРОДНЕ ТЕХНІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Навчальний посібник

Редактор Л.Ю. Кротченко

Підписано до друку 25.10.2013. Формат 60×84 1/16. Папір офсет. Друк офсет.
Ум. друк. арк. 23,6. Тираж 100 прим. Замов. № 54

Видавець та виготівник
Харківський державний університет харчування та торгівлі
вул. Клочківська, 333, Харків, 61051.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4417 від 10.10.2012 р.